

KRAJNC ZOLTÁN MK. ŐRNAGY:
A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁT BEFOLYÁSOLÓ
TÉNYEZŐK KOMPLEX VIZSGÁLATA
PhD-ÉRTEKEZÉS
ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
BUDAPEST

Témavezető:

(Dr. Kurta Gábor ezredes)
egyetemi docens

-2000-

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
BEVEZETÉS.....	3
1. A LÉGIERŐ DOKTRÍNA HELYE, SZEREPE A HADERŐ ALKALMAZÁSÁT SZABÁLYZÓ DOKUMENTUMOK RENDSZERÉBEN	8
1.1. A haderő alkalmazását szabályzó hierarchikus dokumentumok rendszere, a nemzeti biztonsági és katonai stratégia, a katonai doktrína	8
1.2. A stratégia- és doktrínaalkotás magyarországi helyzete az értekezés összeállításának az időszakában	16
1.3. A légierő doktrína.....	22
1.3.2. A NATO légi doktrínája (ATP-33 (B), és AJP-3.3)	26
1.3.3. A Német Szövetségi Köztársaság légierőjének Ldv 100/1. jelű kiadványa.....	31
1.3.4. Az Egyesült Államok légierőjének alapidoktrínája (AFDD-1).....	35
1.4. A magyar honvéd légierő doktrínáját meghatározó tényezők, a légi doktrínák koncepcionális alapja.....	40
1.5. A katonai doktrína kidolgozásának elvi folyamata és a doktrína szintjei	44
2. A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁNAK SZÖVETSÉGI MEGHATÁROZÓI	48
2.1. A NATO Stratégiai Konceptiója.....	48
2.2. A Szövetség légi hadviselési nézeteinek a szintézise.....	58
3. A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁNAK ALAPVETŐ NEMZETI MEGHATÁROZÓI	93
3.1. A Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrínája.....	93
3.2. A Magyar Köztársaság katonaföldrajzi viszonyai.....	101
3.3. A magyar légierő jelenlegi helyzete (örökölt állapot)	104
BEFEJEZÉS	106
Ábrák és táblázatok jegyzéke.....	121
A kutatói tevékenység eredményei	123
Publikációs lista	125
Felhasznált irodalom.....	128
MELLÉKLETEK.....	132

„A légi uralom megszerzése azt jelenti: győzni!

A levegőben vereséget szenvedni pedig azt:

reménytelenül legyőzöttnek lenni!”

(Giulio Douhet)

BEVEZETÉS

A rendszerváltozás óta eltelt évek során **hazánk biztonsági környezetében alapvető változások történtek**, amelyek döntően két folyamat mentén következtek be.

Az első történésvonulathoz tartozónak tekinthetjük a **kétpólusú nemzetközi rendszer megszűnését**, a Szovjetunió felbomlását, mint szuperhatalomnak a felbomlását, amelynek eredményeként az elmúlt évtizedekhez képest minimálisra csökkent a világháború, egy világméretű fegyveres konfliktus bekövetkezésének a valószínűsége, ugyanakkor a korábbi „*nagy stabilitás, nagy kockázatok*” állapotát a „*kisebb stabilitás, kisebb kockázatok*” helyzete váltotta fel. A Szovjetunió felbomlásán kívül egyéb dezintegrációs és destabilizációs folyamatok is történtek a térségünkben, amelyek szintén alapjaiban változtatták meg hazánk biztonsági környezetének a stabilitását. Így északi szomszédunkban a Cseh és Szlovák Köztársaság szétválása után önálló állammá vált Szlovákia, és az egykori Jugoszlávia területén létrejött utódállamok helyzete sem stabilizálódott még teljesen.

A második történésvonulatot **az euro-atlanti integrációs folyamatokban való részvételünk és az ott elért eredményeink** jelentik, amelyek során a teljes jogú NATO-tagság elnyerésével, az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalásokkal a Magyar Köztársaság intézményesen is a politikailag, gazdaságilag, és katonai téren is fejlett, demokratikus és stabil euro-atlanti térséghez fog tartozni.

A Magyar Köztársaság biztonságára elsősorban az európai kontinens, az euro-atlanti régió biztonságának változásai, a közvetlen környezetünkben zajló társadalmi, gazdasági és katonai történések, valamint természetesen a globális kockázatok illetve veszélyforrások gyakorolhatnak hatást.

A tágabban értelmezett európai térség stratégiai súlypontjai megváltoztak, a hidegháború idején az elsődleges súlypontot a német-német határ, míg a másodlagosat a Közel-Kelet jelentette. Az elsődleges súlypontot jelentő térségben a konfliktusok mögött nagyhatalmi és ideológiai szembenállás, míg a másodlagos régióban a szuperhatalmi ellentéteket kiegészítették a bonyolult helyi etnikai és vallási motívumok. Manapság katonai konfliktus bekövetkezésének esélyei másutt növekedtek meg. Pillanatnyilag három ilyen helyet különböztetnek meg a biztonságpolitikai elemzők: a Balkánt - azon belül elsősorban a volt Jugoszlávia területét - , a Kaukázust és harmadiknak továbbra is a Közel-Keletet.

A stratégiai átrendeződés mellett a lehetséges konfliktusok forrásai napjainkra megváltoztak, sokkal komplexebbé és bonyolultabbá váltak. Mindhárom régióban alapvető szerepet játszanak az etnikai, vallási és történelmi tényezők, valamint a megjelenő külső nagyhatalmi érdekérvényesítések.

A súlypontok ilyen jellegű átrendeződése, valamint a megjelenő új típusú kockázatok és veszélyforrások komoly kihívást jelentenek a Magyar Köztársaság számára. **Hazánk a biztonságát két alapvető szegmensre alapozza:** elsősorban a nemzetközi kooperációra, beleértve az euro-atlanti integrációt, másodsorban a saját nemzeti képességekre, **nemzeti önerőre**. A biztonságot, a külső és belső hatástényezők elemzéséből kiindulva, legjobb hatásfokkal NATO-tagállamként tudjuk szavatolni, integrálódva a szövetség kollektív védelmi rendszerébe, részt véve a konzultációs és döntéshozatali folyamatokban, ugyanakkor vállalva a tagságból fakadó kötelezettségeket is. Az **Európai Unióban** való jövőbeli tagozódás is hazánk biztonságát, stabilitását várhatóan javítani fogja. Az euro-atlanti integrációs szervezeteken kívül a Magyar Köztársaság hatékony és konstruktív nemzetközi szerepvállalással kíván részt venni az **Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)**, az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)** valamint más szervezetek munkájában és akcióiban, ezzel is hozzájárulva a térség, közvetve -visszahatóan - hazánk biztonsági helyzetének a javításához. Az állam a biztonságpolitikai célkitűzéseket elsősorban kül-, gazdaság- és honvédelmi politikai eszközök összehangolt, harmonikus alkalmazásával teljesítheti.

A **külpolitikában** prioritást élveznek az euro-atlanti integrációt, a szomszéd országokkal való jó kapcsolatok kiépítését és fenntartását szolgáló feladatok, valamint a határainkon túl élő magyarság helyzetének javítását elősegítő intézkedések. Hazánk a külkapcsolataiban a partnerségre, az együttműködésre, a kölcsönös érdekek alapján megkötött, a nemzetközi jogi normáknak megfelelő két- és többoldalú szerződésekben vállalt kötelezettségek teljesítésére törekszik. **A szomszédos országokkal való harmonikus, jó viszony, a politikai, gazdasági, kulturális és katonai együttműködés kiemelten hozzájárul a térségünk stabilitásához, ezért ezek megvalósítása hazánk alapvető nemzeti érdeke.**

A **gazdaságpolitika** céljai a stabil és fejlett eurokonform piacgazdaság működtetése, a biztonság gazdasági dimenzióinak az érvényre juttatása, a gazdaság védelmi célú felkészítése, valamint a biztonság, és honvédelmi politika realizálásához szükséges gazdasági feltételek biztosítása.

A (hon)védelmi politikánkban az együttműködés, a visszatartás és a védelem alapelvei kiegészültek a **szövetségi**, (kollektív) **védelem** elvével, így a „megújult” honvédelmi stratégiánk a fenti négy alapelv egységén és egymásra épülésén nyugszik. **A védelem össznemzeti ügy**, így a védelempolitikának a mindenkorai pártpolitikai érdekek felett kell állnia!

A világ- és kontinens méretű „*nagy háborúk*” bekövetkezési valószínűségének lényeges csökkenésével egyidőben megnőtt és komplexebbé, bonyolultabbá vált a hazánk biztonságát veszélyeztető kockázatok és veszélyforrások halmaza. **A legfőbb veszélyeket a környezetünkben lévő fejlődő demokráciák, átmeneti társadalmak közötti ellentétek, a gazdasági, társadalmi, valamint történelmi gyökerű vallási és etnikai feszültségek, a szervezett bűnözés és a környezetszennyezés jelenti.**

A **biztonságpolitika végső eszköze** továbbra is a **fegyveres erő** marad! Ennek a fegyveres erőnek kettős követelménynek kell megfelelnie: megbízható és hiteles védelmet kell biztosítani, valamint hozzá kell járulnia a szövetség kollektív védelméhez.

Az elmúlt évek, évtizedek háborúinak, konfliktusainak tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a levegőben folyó fegyveres küzdelem „*végeredménye*” a legtöbb

esetben eldöntötte - vagy döntően befolyásolta - a győzelem kérdését, vagyis kijelenthetjük, hogy a **légtér fontossága felértékelődött**. A levegőnek, mint a fegyveres küzdelem egyik dimenziójának, a megnövekedett szerepe természetesen felértékelte a légierőnek a jelentőségét is. Ezen okok miatt a mi fegyveres erőinkből a Magyar Honvéd Légierőre alapvető hányad kell, hogy jusson a „*visszatartó, védelmi- és a kollektív védelmi*” funkciók teljesítéséből.

Hazánk biztonsága szavatolásának, a fegyveres erők hatékony és gazdaságos alkalmazásának elengedhetetlen feltétele egy NATO-konform koncepciórendszer kidolgozása, majd folyamatos „*karbantartása*”. A tagállamokban, a fejlett nyugati demokráciákban, a haderő - benne a légierő - struktúráját, felkészítését és alkalmazását hierarchikus, háromszintű koncepció szabályozza. („*nemzeti biztonsági stratégia*” vagy ún. „*nagy stratégia*”, „*nemzeti katonai stratégia*” és a „*katonai doktrínák*” rendszere)

A Magyar Köztársaság NATO-tagsága és az így megújuló honvédelmi rendszere ösztönzőleg hatott a hadtudományi kutatómunkára, beleértve a doktrínakutatást, a légierő doktrínájával kapcsolatos problémák tisztázását is.

Értekezésemben a doktrínakutatáshoz kapcsolódóan, a magyar, nemzeti légierő doktrínáját meghatározó tényezők komplex vizsgálatának az elvégzésére vállalkoztam.

A téma kidolgozását és aktualitását az alábbiak indokolják:

- A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai koncepciójának részeként ki kell dolgozni a katonai doktrínát, amelynek integráns részét fogja képezni a légierő doktrínája.
- A magyar katonai szaksajtóban a különböző doktrínákkal foglalkozó cikkek, publikációk nem vizsgálták együttesen a légierő doktrínát meghatározó tényezőket.
- A hazai publikációk nem tisztázták egyértelműen a légierő doktrína helyét, szerepét a haderő alkalmazását szabályzó irodalmak rendszerében.
- A doktrínákban leírt elvek, eljárások és ajánlások természetükből fakadóan nem örökérvényűek, nem „kőbe vésettek”, ezért a doktrínakutatásnak és fejlesztésnek folyamatosnak kell lennie, amelynek elméleti háttéréhez reményeim szerint az értekezésem is hozzájárul majd.
- A (légierő) doktrínának tükröznie kell a magyar sajátosságokat, ezért a nemzeti légierő doktrínájának kidolgozásánál és folyamatos „*karbantartásánál*” (pontosításánál) szükség van a hazai doktrínakutatások eredményeire is.

Ebből adódóan kutatómunkám céljául tűztem ki (kutatási célok):

1. A nemzeti biztonsági, a nemzeti katonai stratégia és a katonai doktrínák kapcsolatrendszerének az összegzését.
2. A légierő doktrína helyének, szerepének a feltárását a haderő alkalmazását szabályzó dokumentumok rendszerében.
3. A magyar légierő doktrína legfőbb determinánsainak az egységbe foglalását.
4. A NATO légi hadviselési elveinek szintetizálását, a magyar légierő szellemi integrációs stratégiájának meghatározásához.
5. A NATO légierő doktrínák vezetéssel kapcsolatos nézeteinek az összefoglalását.
6. Magyarország katonaföldrajzi tényezői befolyásoló hatásainak a meghatározását a légierő haderőnemi doktrínájára.
7. Ajánlások megtevéletét a magyar légierő doktrínájához, valamint a folyamatos doktrínakutatáshoz.

A kutatási célok sikeres teljesítése érdekében, a téma kutatása során, az általános és specifikus módszereket együttesen alkalmaztam. Az általános kutatási módszerek közül a **megfigyelést**, az **indukciót** és a **kritikai adaptációt**, míg a hadtudományi kutatómunka speciális módszerei közül a **parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok, hadijátékok elemzését**, valamint a **katonai kísérlet** módszereket alkalmaztam.

A kitűzött kutatási célok elérése érdekében:

- **Tanulmányoztam** a témához kapcsolódó hazai és külföldi szakirodalmakat, a legújabb kutatások eredményeit.
- **Feldolgoztam és értelmeztem** a NATO - (szövetséges és nemzeti) doktrínákban megfogalmazottakat.
- **Részt vettem NATO „Földi telepítésű légvédelmi- tanfolyamon”** (GBAD¹) és az ott elsajátítottakat beépítettem a rendszerembe.
- Folyamatosan **publikáltam**, és **pályázati tanulmányokat** készítettem a kutatási eredményeimből, majd az azokra kapott reagálásokat felhasználtam a további kutatómunkámban.
- Széleskörűen **felhasználtam az interneten** hozzáférhető elektronikus szakanyagokat, irodalmakat.
- **Konzultáltam** a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, különböző szintű vezető szerveknél és törzseknél, valamint csapatoknál, s az ezek során kapott reagálásokat, kritikákat feldolgoztam.
- **Megbeszéléseket** folytattam „nyugati” katonai tanintézetekben tanulmányokat folytatott tisztársaimmal, valamint különböző NATO-beosztásokban, - munkacsoportokban és -bizottságokban dolgozókkal, majd a megbeszélések eredményeit felhasználtam az értekezésem összeállításánál.
- **Következtetéseket** fogalmaztam meg és **ellenőriztem** azokat szakértők véleményének kikérésével.
- **Hasznosítottam** a téma elméleti és gyakorlati oktatása során szerzett oktatói tapasztalataimat valamint következtetéseimet.
- **Felhasználtam** a csapatszolgálatom idején szerzett tapasztalataimat.
- **Tudományos konferenciákon** vettem részt és az ott elhangzottakat hasznosítottam az értekezésemben.
- **Részt vettem** a Magyar Hadtudományi Társaság Légierő Szakosztályának a munkájában és az ott szerzett tapasztalataimat felhasználtam a kutatómunkámban.

A kidolgozott téma véleményem szerint:

- **Alapul** szolgálhat a légierő doktrínájával foglalkozó szakembereknek a doktrínafejlesztésben és kutatásban.
- **Hozzájárulhat** a doktrínát elemző dokumentumok, a doktrínából kiinduló szabályzók elkészítéséhez és tananyagok összeállításához.
- **Segítségét nyújthat** a Légierő hadművelet-elmélet tantárgy doktrínával foglalkozó témaköreinek az oktatásához.
- **Elősegítheti** a további kutatómunkát.

Az értekezésemet az alábbiak szerint strukturáltam:

- A **bevezetésben** hazánk biztonsági környezetének rövid elemzése és a témaválasztás

¹ Ground Based Air Defence

indoklása mellett, ismertetem a kutatási célokat, valamint az alkalmazott kutatási módszereket.

- Az **első fejezetben** értékelem a légierő doktrína helyét, szerepét a haderő alkalmazását szabályzó dokumentumok rendszerében. Elemzem a légierő doktrínákat jellemző struktúrákat és értelmezem azok főbb tartalmi elemeit, összefoglalom a doktrínakutatás és fejlesztés főbb kérdéseit. Rendszerbe foglalom a magyar légierő doktrína legfőbb determinánsait.
- A **második fejezetben** összegzem a légierő doktrína szövetségi determinánsait, szintetizálom a NATO légi hadviselési nézeteit. Elemzem a szövetséges légierők vezetésének fő kérdéseit.
- A **harmadik fejezetben** értékelem a légierő doktrína nemzeti determinánsai közül hazánk katonaföldrajzi tényezőinek, a haderőnem jelenlegi helyzetének, valamint az MH Összhaderőnemi Doktrínájának, mint magasabb rendű szabályzó okmánynak a befolyásoló hatását a haderőnem doktrínájára.
- A **befejezésben** összegzem a kutatásaim eredményeit, ajánlásokat teszek a további hasznosításra és kutatómunkára.

“A légi erők teljes értékkel sem más fegyvernemmel, sem más eszközökkel nem helyettesíthetők.

Feladatuk végrehajtásában más fegyvernemek támogatására csak kisebb kihatással számíthatnak.

Harcaik súlyát és az eredmények dicsőségét is egyedül viselik!”

(Repülő Szabályzat 1. Füzet, 1941)

1. A LÉGIERŐ DOKTRÍNA HELYE, SZEREPE A HADERŐ ALKALMAZÁSÁT SZABÁLYZÓ DOKUMENTUMOK RENDSZERÉBEN

1.1. A HADERŐ ALKALMAZÁSÁT SZABÁLYZÓ HIERARCHIKUS DOKUMENTUMOK RENDSZERE, A NEMZETI BIZTONSÁGI- ÉS KATONAI STRATÉGIA, A KATONAI DOKTRÍNA

Egy ország, egy nemzet – sőt egy szövetség is – általában rendelkezik valamilyen biztonsági, biztonságpolitikai, katonai (védelmi) stratégiával, vagyis hosszú távú koncepcióval, átfogó elképzeléssel arról, hogy milyen veszélyekkel szemben, mi módon, milyen eszközök bevonásával és kikkel szövetségben kívánja a saját biztonságát illetve védelmét szavatolni.

Ezek a koncepciók a formájukat és a tartalmukat tekintve rendkívül széles skálán mozognak. Megjelenhetnek hivatalos, állami okmányként, dokumentumként (törvény, határozat, rendelet, stb.), illetve esetenként nem képeznek egységes szerkezetet és sokszor nem is publikusak, hanem titkos (bizalmas) minősítésűek, így a tartalmukra csak legfeljebb a bekövetkezett eseményekből, történésekből következtethetünk. A nyugati demokráciákban a nyílt, mindenki számára hozzáférhető nemzeti stratégiák az elmúlt egy-két évtizedben jelentek meg. A nyilvánosság célja bizalomépítés, erősítés és a jó partneri kapcsolatok kiépítése valamint fenntartása az államok között. E céloknak a különböző stratégiák csak úgy tudnak megfelelni, ha az adott országok a biztonságot azonosan, vagy közel azonos felfogásban értelmezik.

A biztonság politikai megközelítésében alapvetően két elméletrendszert lehet megkülönböztetni. A hagyományos felfogásban, a biztonságot a katonai biztonságra szűkítik, így a kulcsszerep - annak szavatolásában - a fegyveres erőkre hárul. A másik értelmezésben a biztonságot komplexen, árnyaltabban, nem csak a katonai biztonságra vonatkoztatják, hanem számolnak a biztonság gazdasági, ökológiai és egyéb tényezőivel is, az egyes szegmenseket pedig egységes egészként kezelik.

A Magyar Köztársaság hivatalos biztonságfelfogása is ezt a komplex értelmezést helyezi előtérbe.

A NATO-tagállamokban, a fejlett nyugati demokráciákban, a haderő - benne a légierő - struktúráját, felkészítését és alkalmazását hierarchikus, háromszintű koncepció

szabályozza. (nemzeti biztonsági stratégia, vagy ún. "nagy" stratégia, nemzeti katonai stratégia és a katonai doktrínák rendszere) A hármass koncepció alapját az adott állam nemzeti értékei, és érdekei képezik.

A **nemzeti értékek** a társadalom túlnyomó többsége által hosszú időn át elfogadottak és sokszor érzelmi töltésűek, amelyek csoportosíthatóak²: politikai, gazdasági, biztonsági, környezeti és egyéb szempontok szerint.

1. sz. ábra A hierarchikus okmányrendszer egymásra épülése

A **politikai értékekhez** sorolhatjuk a demokratikus államrendet, a területi integritást, a határok sérthetetlenségét, az állami szuverenitást, a nemzeti önmeghatározás jogát, a nemzeti hagyományokat, a lelkiismereti- és vallásszabadságot, valamint a társadalmi szolidaritást.

A **gazdasági értékek** az emberhez méltó, megfelelő életszínvonalat biztosító gazdasági rendszer működőképességét biztosító képződmények.

A **biztonsági értékek** biztosítják, hogy a társadalomnak ne kelljen külső és belső támadástól tartania, így idetartozik a közbiztonság helyzete, a nemzetközi stabilitás, a korrupció mértéke, az ellene folytatott harc sikere, és a politikai szélsőségek támogatottságának mértéke.

A **környezeti értékek** megbecsülésével érhetjük el, hogy az épített és természeti környezetet ne fenyegetse természeti, vagy ember által okozott katasztrófa.

A nemzeti értékek rendkívül sokrétűek és differenciáltak, ezért – még többek között - felsorolhattuk volna az oktatási, az egészségügyi rendszerhez, a művészeti kincsekhez, a sporthoz kötődő értékeket is.

A **nemzeti érdekek** a nemzeti értékekből fakadnak, többé-kevésbé hosszabb történelmi időszakra vonatkoznak, így a napi politika rövid- és középtávú trendjei nincsenek rá közvetlen befolyással. Az érdekek rendszere egy nemzet (állam, ország) számára meglehetősen differenciált és hierarchikus felépítésű, a létfontosságú érdekeit az állam akár a fegyveres erőivel is hajlandó érvényesíteni. Nemzeti érdekként jelentkezhet: az ország belső stabilitása, harmonikus fejlődése, a gazdasági és politikai integrációban való részvétel, a határokon túl kisebbségben élők helyzete, a szomszédos országokkal való kiegyensúlyozott, jó viszony, a térség biztonsága és stabilitása, stb.

A **nemzeti biztonsági stratégia**, mint alapvető biztonságpolitikai dokumentum megalkotásánál számba kell venni az ország értékeit és érdekeit, a lehetőségeket, a külső és

² GYURICZA Béla – SIKLÓSI Péter: A Magyar Köztársaság biztonsága az ezredfordulón. In.: Hadtudomány 1997/2., 30. old.

belső körülményeket illetve adottságokat, valamint a főbb biztonságpolitikai célok elérését lehetővé tevő eszközöket és eljárásokat. A biztonság komplex értelmezése szerint, a biztonsági stratégia alapot nyújt – alapelvek, irányelvek formájában – egyéb hosszú távú koncepciók, ágazati stratégiák kidolgozásához (gazdasági, diplomáciai, környezetvédelmi, katonai stratégia, stb.)

A mai világban a **biztonsági stratégia egy nyitott, bővíthető rendszert képez**, ami általában tartalmazza³:

- a legfőbb nemzeti értékeket, melyeket a társadalom - akár a katonai erő alkalmazásával is - meg kíván védeni,
- a perspektivikus célkitűzéseket,
- a nemzeti értékekből fakadó nemzeti érdekeket, amelyek közvetlenül meghatározzák a rövid- és középtávú célokat,
- az ország biztonságát fenyegető katonai és nem katonai jellegű kockázatokat és veszélyeket,
- az állam eszközeit, melyeket a biztonságpolitika alkalmazhat a veszélyek elhárítására, a fenyegetések csökkentésére,
- a biztonságpolitikát megvalósító eszközök forrásait.

Az új biztonsági kockázatok és veszélyforrások megjelenésével, többek között a közrend-közbiztonság helyzetéből, az információs rendszerek tulajdonságaiból, a természeti környezet negatív hatásaiból, a szociális ellátó rendszer jelentőségéből fakadó potenciális veszélyek kezelésére is választ kell adnia.

A nemzeti katonai stratégia a hierarchikus okmányrendszer közbenső eleme, amely a nemzeti biztonsági stratégiából kiindulva választ ad a biztonság katonai kérdéseire.

A nemzeti katonai stratégia rendszerint tartalmazza⁴ :

- a nemzetközi katonapolitikai helyzetet, a főbb trendeket, a katonai erő alkalmazásának az esélyeit,
- a fegyveres erők lehetséges feladatait,
- a nemzeti- és nemzetközi feladatok végrehajtásához szükséges katonai képességek leírását,
- a fegyveres erők nemzetközi kapcsolatainak feladatait,
- a hadiipar helyzetét, a fegyverrendszerek beszerzésének piacait.

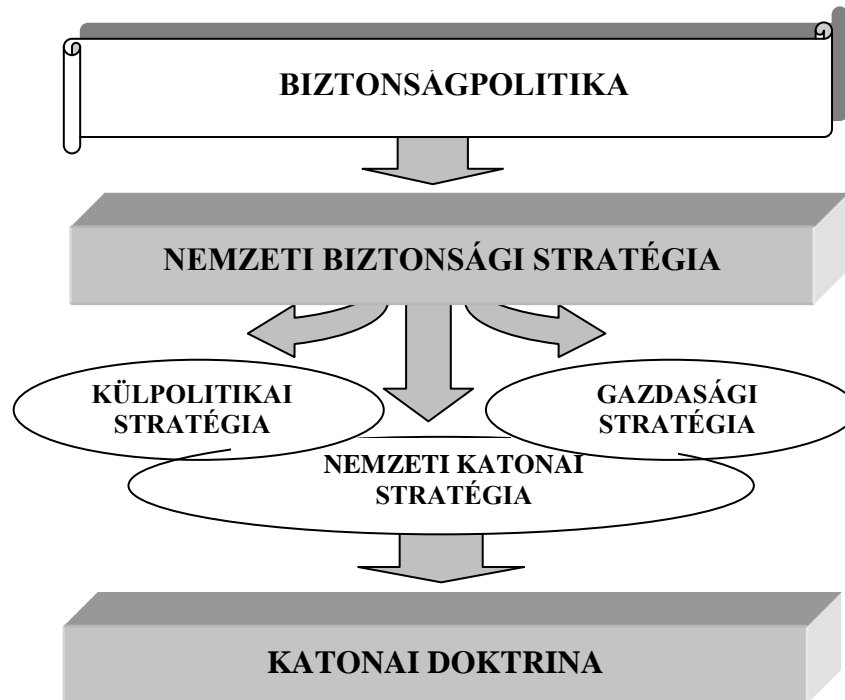
A nemzetközi katonapolitikai helyzet fejezet részben az ország biztonsági környezetének, a katonai és nem katonai jellegű kockázatok valamint veszélyforrások részletes elemzése található meg. A fejezet vizsgálja a nemzetközi feszültség növekedésének, az erőszak terjedésének és így a katonai erő alkalmazásának valószínű eseteit illetve esélyeit, különös tekintettel a nemzetközi status quo-val elégedetlen politikai rezsimekre.

A fegyveres erők lehetséges feladatai fejezet tárgyalja az ország területe, határai és légtere védelmének fő kérdéseit: a szövetségi rendszer védelméhez való hozzájárulás, a békeműveletekben való részvétel elveit, valamint a humanitárius és természeti katasztrófák elhárításában való katonai részvételt.

³ MATUS János: Biztonsági koncepciók és NATO kompatibilitás. In.: Hadtudományi Tájékoztató 1997/3., 22-23. old.

⁴ MATUS János: Biztonsági koncepciók és NATO kompatibilitás. In.: Hadtudományi Tájékoztató 1997/3., 23-24. old.

A **szükséges katonai képességek** fejezete részletesen tartalmazza, hogy a nemzeti és nemzetközi (szövetségi) feladatok eredményes végrehajtásához milyen erőforrásokra (humán, gazdasági-anyagi, technikai, tudományos, stb.) és képességekre van szükség.

2. sz. ábra A nemzeti stratégiák egymásra épülése

A **fegyveres erők nemzetközi kapcsolatai** fejezet a katonadiplomácia elveit és irányait adja meg.

Nem kerülheti meg a katonai stratégia a hazai **hadiiparral** kapcsolatos követelmények, irányelvek tárgyalását, valamint a **fegyverrendszerek beszerzése** és az alkatrészek utánpótlása rendjének a tisztázását. Lényeges terület a szellemi, gondolkodásmódbeli illeszthetőség kérdése (a külső és belső tényezőit szem előtt tartva), amelyet a következő módon érdemes megközelíteni: *“Ha Rómában vagy, viselkedj úgy, mint a rómaiak. Vagyis, ha a NATO tagja akarunk lenni, akkor át kell vennünk a NATO-ban elfogadott és használt elveket és fogalmakat, amelyek egyrészt nem ártanak nemzeti szuverinitásunknak, másrészt segítik a csatlakozás nem könnyű folyamatát, amelynek egyik követelménye a szellemi kompatibilitás.”*⁵. Így a katonai doktrínával kapcsolatos NATO-gondolkodásmódot is *“be kell építenünk”* a hadtudományi eszmerendszerünkbe.

A katonai doktrína a hierarchikus struktúra harmadik eleme - leegyszerűsítve - a fegyveres erők alkalmazásának alapelveit foglalja rendszerbe, egyfajta alkalmazási szabálykönyv.

A doktrínát korábban - a Varsói Szerződés idejében - a szovjet hadtudomány felfogásában *“alkalmaztuk”*, amely szerint a katonai doktrína *„a marxista-leninista hadtudomány értelmezésében a lehetséges háború jellegéről és céljairól, az ország és a fegyveres erők háborúra való felkészítéséről, valamint a fegyveres küzdelem módjairól egy*

⁵ KÖSZEGVÁRI Tibor: A katonai doktrína új fogalma, In: Hadtudományi Tájékoztató 1997/3, 54. old.

államban, vagy szövetségben (adott időben) elfogadott nézetek rendszere.”⁶

A doktrínánál megkülönböztettek katonapolitikai és katonatechnikai oldalt, a politikai oldal feltárta a háború politikai jellegét és alapot nyújtott a katona-technikai oldal számára. A katona-technikai komponens tárgyalta a fegyveres küzdelem módjait, a fegyveres erők fejlesztésének és harckészültségben tartásának a törvényszerűségeit. Ez a doktrína azonban „láthatatlan” volt, nem lehetett megtalálni egységes szerkezetben egy hivatalos okmányban sem. A különböző pártdokumentumok, törvények, rendeletek, szabályzatok és parancsok elvárásaiból, valamint a politikai és katonai történésekből utólag volt megfogalmazható.

3. sz. ábra A katonai doktrína felfogása a szovjet hadtudomány értelmezésében

A doktrína –általános értelmezés szerint⁷ - „*tan, tudományos elméletek, elvek és nézetek rendszere.*” Tartalma és irányultsága szerint megkülönböztethetünk politikai, ideológiai, teológiai, gazdasági, pénzügyi, és katonai doktrínát.

A katonai doktrína az a dokumentum, amely alapján a nemzeti biztonsági- és nemzeti katonai stratégiában meghatározott célkitűzések megvalósíthatók és a feladatok végrehajthatók. A doktrína – a NATO-országok értelmezése szerint - felfogható szűkebb és tágabb értelemben is.

A tágabb értelmű megközelítésben elméleti és tapasztalati ismeretek összessége, amit a haderő sikeres alkalmazásához ismerni kell, tehát ismeretrendszerként célszerű felfogni.

”A katonai doktrína annak a katonai tudásnak és gondolkodásmódnak a hivatalos kifejezése, melyet a hadsereg relevánsnak fogad el egy adott időben, s amely vonatkozik a létező és jövőbeli konfliktusokra, a hadseregnek ilyen konfliktusokra való felkészítésére, és a siker elérése érdekében való alkalmazási módjaira”⁸.

⁶ KATONAI LEXIKON, szerk. : Damó László, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985, 311. old. ,

⁷ HADTUDOMÁNYI LEXIKON A-L, főszerk. : Szabó József, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, 215. old. ,

⁸ WILLCOCKS, M. A. : A jövő konfliktusa és a katonai doktrína, In. : Rusi Journal 1994/3. , 7. old. ,

Szűkebben egyfajta szabálykönyv, a fegyveres erők egészének, vagy egy-egy szegmensének alkalmazására vonatkozó szabályok, alapelvek, iránymutatások gyűjteménye. Így például: „A katonai erőket, a célkitűzéseik támogatására végrehajtott tevékenységeikben irányító alapelvek. Felhatalmazó jellegű, de az alkalmazása döntést igényel.”⁹

Más megfogalmazásban: „A doktrína azon alapelvek összessége, amelyekkel összhangban kell a fegyveres erőket és tevékenységüket megszervezni a kitűzött politikai célok elérése érdekében”¹⁰. A hadviselés alapelveinek gyűjteményeként fogják fel, amely iránymutatást ad a hadműveletek, harcok megvívásához. Fontos eleme e definíciónak, hogy - ellentétben a Varsói Szerződés “megfoghatatlan” doktrínájával - a doktrínának hivatalosnak, leírtnak, lehetőleg nyíltan és elfogadottnak kell lennie.

Formailag a NATO-ban a doktrínák hadműveleti doktrínák, valamint anyagra, illetve technikai eszközre vonatkozó előírások, utasítások lehetnek.

4. sz. ábra A katonai doktrína szerkezete

Az anyagok kezelését, tárolását és szállítását, valamint a különböző technikai eszközök kiszolgálását és üzemeltetését szabályzó doktrínák (előírások) főként a logisztikai szakterülethez tartoznak. A vizsgálatom tárgyát az ún. hadműveleti doktrínák képezik, hiszen a magyar légierő felkészítésére, lehetséges alkalmazásának irányelveire a szövetség műveleti doktrínái hatnak.

Fontos leszögezni, hogy a katonai doktrína tehát nem egy okmány, hanem okmányrendszer, ami ún. doktrínális irodalmat képez. A katonai doktrína struktúrája jól jellemzi az adott ország (szövetség) és szakterület (haderőnem, fegyvernem, tevékenységi terület) katonai gondolkodásmódját.

⁹ AAP 6 (U) NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye, HVK EURO-ATLANTI IMCS kiadványa, 1997, 146. pont

¹⁰ Joint Publication 1-02. Dictionary of Military and Associated Terms, <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/ref.htm>,

A katonai doktrína szerkezetileg több részre osztható, Az első rész az ún. környezeti doktrína, amelyet a fegyveres küzdelem három közege szerint - levegő, szárazföld, tenger -, így gyakorlatilag a haderónemekre (légierő, szárazföldi csapatok, haditengerészet) dolgozzák ki. Az együttes doktrína¹¹ a környezeti (haderónemi) doktrínákat foglalja rendszerbe az összhaderónemi alkalmazások sikere érdekében. A szövetséges doktrína¹² illeszti a haderónemi és nemzeti doktrínákat a koalíciós hadviseléshez.

A katonai szervezetet, mint különleges ember-gép komplexumot, vizsgálhatjuk az informatikából vett analógia szerint, hardver és szoftver oldalról is. Hardvernek tekinthetjük a haditechnikai eszközöket, amely a légierő esetében a repülőgépeket, helikoptereket, a földi telepítésű légvédelmi eszközöket, a radarokat, valamint a harc- és tűzvezetést támogató rendszereket jelenti. A szoftver oldalhoz tartozónak foghatjuk fel mindazon elemeket, amelyek *“működtetik”* a hardvert. Idesorolhatjuk a személyi állományt, a szervezeti struktúrát és többek között a katonai doktrínát, amely szintetizálja a katonai erő alkalmazásáról vallott elveket, nézetek, valamint eljárásokat- és módszereket. Az analógiából fakad, hogy a szoftver állapota, milyensége döntően meghatározza a hardverből kihozható teljesítményt, ezért a doktrína, mint az egyik szoftvererőforrás, direkt módon kihat a *“katonai teljesítményre”*.

A nyugati hadtudomány differenciálja a doktrínákat a haditevékenységek szintjei szerint is. (stratégiai, hadműveleti és harcászati doktrínák) A stratégiai doktrína kiindulópontot jelent az alacsonyabb szintű doktrínák számára, a legalapvetőbb és legtartósabb elveket rögzíti, melyek útmutatást adnak a haderő alkalmazásához, meghatározza a felhasználás kereteit és alapját. A hadműveleti doktrína a stratégiai doktrína téziseit illeszti a haditevékenységekhez, megadja az alkalmazás módjait a megfelelő célkitűzések, az erőforrások kapacitása és a haditevékenységek környezete figyelembevételével. A harcászati doktrína a magasabb szintű doktrínákat illeszti a harctevékenységekhez a differenciált célok elérése érdekében, tárgyalja a szerepkörök és feladatok végrehajtásának kérdéseit. Természetesen a különböző szintű doktrínák közötti határvonal nincs mereven meghúzva, és kölcsönösen feltételezik egymást.

Szemléltetve az eddigieket pl. az FM-100-5 az Egyesült Államok szárazföldi haderejének doktrínája egy nemzeti, környezeti doktrína, az AP-3000 az Egyesült Királyság Királyi Légierőjének - szintén nemzeti és környezeti - doktrínája, míg az ATP-33(B) a NATO harcászati repülő doktrínája - szövetséges doktrína - elősegíti NATO repülő-erőforrások hatékony alkalmazását a harcászati légi hadműveletekben és integrálja a nemzeti doktrínákban leírtakat. A Királyi Légierő stratégiai- és hadműveleti doktrínája egy okmányban, az AP-3000-ben rögzített, míg a különböző szerepköröket tárgyaló harcászati doktrína az ún. harcászati kézikönyvekben található meg.

A haderónemi doktrínákból készülhetnek doktrínák a különböző fegyvernemek, szakcsapatok alkalmazásának elősegítésére is pl. *“A hadműveletek felderítő biztosításának összhaderónemi doktrínája”*, a *“Közös hadműveletek logisztikai biztosításának doktrínája”*, stb.

Az Egyesült Államok Hadseregében is tágabb értelemben alkalmazzák a doktrína fogalmát, dokumentumok egész rendszerét, ún. doktrínális irodalmat hoznak létre, amelyet a tárgyalt tevékenységi terület szerint osztályoznak. Megkülönböztetnek **zárókő**-, vagy

¹¹ Joint Doctrine

¹² Allied Doctrine

alapkő- doktrínális kiadványokat, amelyek az erők-eszközök alkalmazásának alapelveit írják le, megvilágítják azt, hogy a Hadsereg hogyan, mi módon támogatja a nemzeti katonai stratégiát és kiinduló alapul szolgálnak az *“alacsonyabb szintű”* doktrínális és kiképzési irodalom számára. (FM 100-5 Hadművelési Utasítás, az FM 22-100 Katonai Vezetés, stb.)

1. sz. táblázat

A DOKTRINÁLIS IRODALOM RÉTEGZŐDÉSE AMERIKAI FELFOGÁS SZERINT	
DOKUMENTUM TÍPUSOK	A DOKUMENTUMOK TARTALMA
1. " Zárókő " kiadványok	<ul style="list-style-type: none"> * a haderőnem alkalmazásának doktrínális alapelvei * a haderőnem alapfeladatai * kiindulási alapot adnak valamennyi alacsonyabb szintű dokumentum számára
2. Összfejező kiadványok	<ul style="list-style-type: none"> * a fejezők és szakcsoportok együttes alkalmazásának tézisei * az egyes funkciók összehangolása
3. Fejező vagy funkcionális kiadványok	<ul style="list-style-type: none"> * a harctéri funkciók megvalósítása * a funkciókat betöltő fejező egység harcászata, szakharcászata
5. Alkalmazási módszerekre vonatkozó irodalom	<ul style="list-style-type: none"> * harctéri kötelek * harcászati fogások
6. Referencia kiadványok	<ul style="list-style-type: none"> * idegen hadseregek ismerete * a harctevékenység környezetének leírása * kiképzési követelmények megadása, a kiképzési folyamat leírása * a hatékony vezetést segítő kézikönyvek * fejezőfajtától és állománykategóriától független kiadványok

Az *„összfejező kiadványok”* a haderőnem több fejezőjének és szakcsoportjának együttes erőfeszítéssel végrehajtott harcának alapelveit, a funkciók összehangolását tartalmazza. (FM 100-7 Doktrína a hadtestnél magasabb vezetői szintek részére, FM 100-15 Hadtest hadműveletek, stb.)

A *„fejező vagy funkcionális”* kiadványok az összfejező hadművelet harctéri funkcióinak megvalósítási alapelveit, valamint a funkciókat betöltő fejező egység (alegység) harcászata (szakharcászata) részletezik. (FM 44-1 A légvédelem alkalmazása, FM 1-112 Harci helikopter zászlóalj, stb.)

Az *“alkalmazási módszerekre vonatkozó”* kiadványok a harctéri köteleket és harcászati fogásokat határozzák meg egy meghatározott fejezőrendszerre, és annak kezelőjére. (FM 17-12 Csapatkiképzés, FM 6-81, stb.)

A *“referencia”* anyagok szerteágazóak, átölelik az idegenhadsereg-ismeret, a harctevékenység környezetét leíró, a kiképzést tartalmazó, a vezetést és a menedzsment tárgyaló, valamint az általános jellegű kiadványokat.

A *“környezetre vonatkozó”* okmány a harctevékenység környezetének a hadműveletekre való hatását írja le. (FM 90-3 Sivatagi hadműveletek, stb.)

A “fenyegetés jellegű” kiadványok a saját haderőt fenyegető idegen hadseregeket írják le. (FM 100-2-1 A szovjet hadsereg hadműveletei és harcászata, stb.)

A “képzési” anyagok tartalmazzák a képzés tervezésének, szervezésének, végrehajtásának és értékelésének törvényszerűségeit, az erőforrások felhasználásának a módjait. (FM 25-1, FM 25-100, stb.)

A “vezetési és menedzsment” kiadványok valamennyi vezető beosztásban lévő katonai vezetői hatékonyságát segítő kézikönyvek. (FM 22-101 Vezetői tanácsadó, stb.)

Az “általános vagy alapok jellegű” irodalmak nem kötődnek meghatározott funkcióhoz, állománykategóriához vagy fegyverrendszerhez. (FM 21-26 Térképolvasás és terepi navigáció, FM 101-5 Törzsek szervezete és tevékenysége, stb.)

1.2. A STRATÉGIA- ÉS DOKTRÍNAALKOTÁS MAGYARORSZÁGI HELYZETE AZ ÉRTEKEZÉS ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK AZ IDŐSZAKÁBAN¹³

Egy nemzet rendszerint akkor változtatja meg a biztonságpolitikai felfogását, ha a nemzetközi, biztonsági környezetében, illetve az országon belül olyan meghatározó változások következnek be, amelyek indukálják a biztonságpolitikai dokumentumok újragondolását. Hazánkban az utóbbi évtizedben kétszer fogadtak el olyan biztonságpolitikai dokumentumokat, amelyek újraértelmezték az addig elfogadott koncepciókat és elgondolásokat az ország biztonságáról valamint katonai környezetéről.

Magyarországnak, a függetlenségének elnyerése után először nyílt lehetősége arra, hogy idegen befolyás nélküli, önálló biztonságpolitikai gyakorlatot folytasson, saját valós nemzeti érdekeinek megfelelően határozza meg biztonsága szavatolásának a módjait és eszközeit. Azonban problémát jelentett és még jelent ma is, hogy a rendszerváltozás előtt nem alakult ki a “stratégia-alkotó” kultúránk. Bár voltak stratégiai kérdésekkel is foglalkozó civil- és katonai szervezeteink, azonban a teljes rendszer megoldásának a kulcsával nem rendelkezünk. Közel egyéves kidolgozás és politikai egyeztetés után 1993 tavaszán - parlamenti határozat formájában - elfogadták a Magyarország biztonságpolitikájának és honvédelmének alapelveit szabályzó dokumentumokat.

Azonban az alapelvek elfogadását követő években döntően megváltoztak a biztonságunkat meghatározó körülményeink, hazánk a NATO tagja lett, megszilárdult a demokrácia politikai intézményrendszere, kialakulóban van a szociális piacgazdaság. Az említett változások hatására a Magyar Köztársaság parlamentje megtárgyalta és elfogadta az új **biztonság- és védelempolitikai alapelveket**¹⁴.

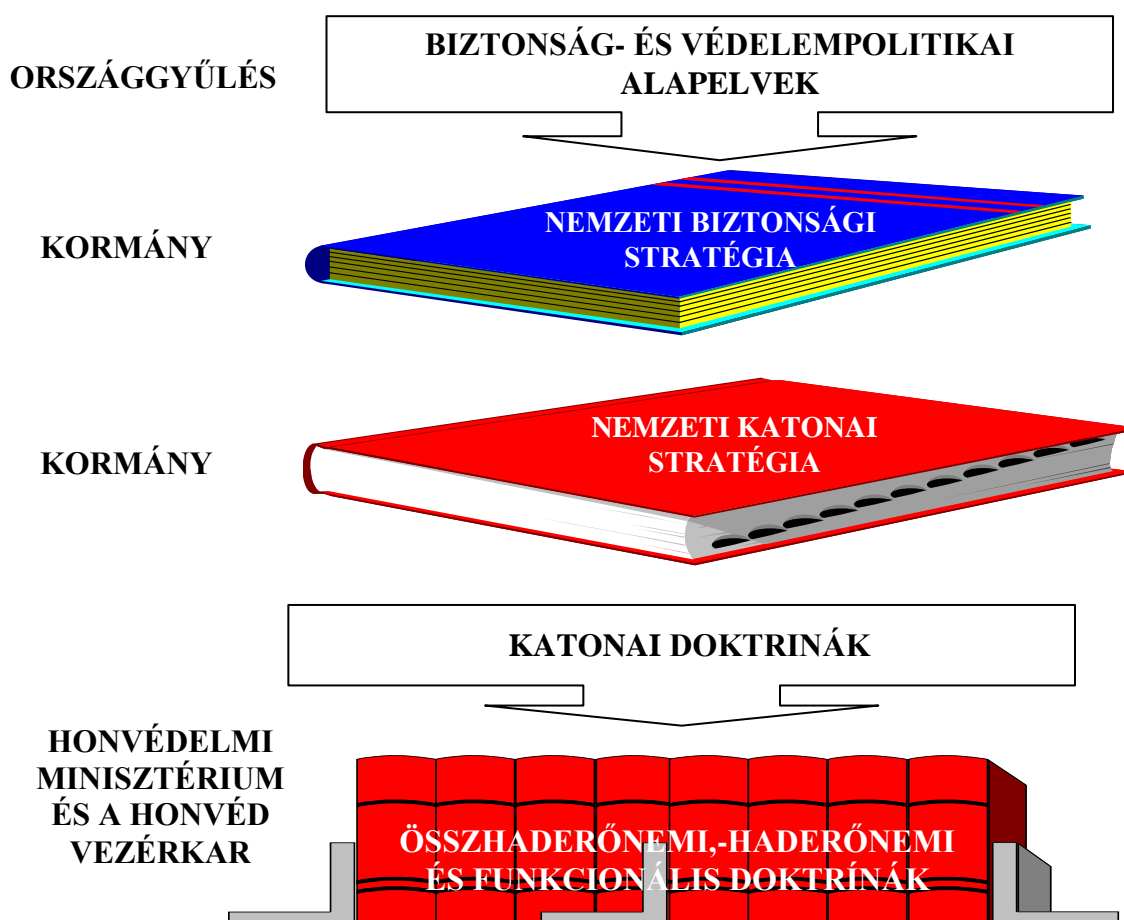
Az alapelvek elfogadásával azonban a biztonságpolitikai dokumentumok kidolgozása nem ért véget. Hazánk a nyugati demokráciákhoz hasonlóan, a már tárgyalt, háromszintű, hierarchikus szabályzókat kívánja megalkotni, ezért gyakorlatilag párhuzamosan elkezdődött a nemzeti biztonsági, a katonai stratégia valamint az összhaderőnemi és haderőnemi doktrínák kidolgozása. Az elképzelések szerint a biztonság- és védelempolitikai alapelvek mindaddig érvényben lesznek, amíg nem következnek be drámai jellegű változások a biztonsági környezetünkben, így akár tíz-tizenöt évig is

¹³ 1999. 10.-2000. 03.

¹⁴ A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei. Magyar Közlöny. 1998/120. szám.

változatlanok lehetnek. A széleskörű politikai egyeztetések és a parlamenti pártok konszenzusa után jóváhagyott okmány ezért kormányzati ciklusoktól függetlenül képes lesz megjeleníteni a magyar biztonságpolitika prioritásait a törvényalkotók akarata szerint.

A **Magyar Köztársaság biztonsági stratégiája** (tervezet), a biztonsági architektúrában, egy viszonylag rövidebb időszakot átfogó koncepció lesz, amely az adott kormányzat biztonsági prioritásainak megfelelően *“transzformálja”* az alapelveket a kormánypolitika szintjére. Azonban elképzelhető, hogy a stratégia *“átíveli”* több adminisztráció idejét is, amennyiben a körülmények nem változnak meg jelentősen és a biztonságpolitikai elképzelések is közel állnak egymáshoz. Amennyiben a kormányzati ciklus alatt mélyreható, a biztonsági környezetet megváltoztató, változások történnek, akkor azonnali korrekciót igényel és így rövidebb időszakokra szólhat a biztonsági stratégia.

5. sz. ábra A tervezett magyar biztonsági okmányrendszer hierarchiája

A dolgozat írásának idején a biztonsági stratégia *“munkapéldánya”* már elkészült, amelynek kidolgozása során a készítők figyelembe vették a NATO új stratégiai koncepcióját is, felépítése, tartalmi összetevői hasonlóak a nyugati országok ilyen jellegű kiadványaihoz.

Áttanulmányozva a munkaokmány szerkezetét, megállapítható, hogy a stratégia három jól elkülöníthető részből áll. Az **első fejezetben** hazánk biztonsági környezetének leglényegesebb összetevőit írják le, a globális folyamatoktól fokozatosan közelítve Európa, majd a közvetlen környezetünk felé. Számba veszik a lehetőségeinket és az adottságainkat,

amelyek pozitívan vagy negatívan hatnak a viszonyainkra. Ebben a részben találhatóak a nemzeti értékeinknek és érdekeinknek, céljainknak a felsorolása.

A **második fejezet** megjeleníti a Magyar Köztársaság komplex biztonságfelfogását, utal a katonai kihívások háttérbe szorulására és a biztonság más összetevőinek az előtérbe kerülésére. Elemzi a fejezetben az országot fenyegető biztonsági kockázatokat, kihívásokat.

A **harmadik fejezet** a biztonságpolitikai kihívásokkal szembeállítható eszközöket határozza meg, ismerteti az érintett szervezetek feladatait. A legtöbbet a fegyveres erővel és rendvédelmi szervekkel foglalkozik, amelyeknek továbbra is kulcsszerepük lesz az ország szuverenitásának védelmében és a szövetségesi kötelezettségeink teljesítésében, annak ellenére, hogy a katonai elem a háttérbe szorult. A dokumentum irányt mutat a katonai stratégia alkotóinak a munkájuk folytatásához.

A **Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája** (tervezet) közvetíti a politika elvárásait a katonai szféra felé, kapcsolatot teremt a biztonságpolitika és a katonai műveletek között, tükrözi a kormányon lévők nézeteit a védelmi ágazatról.

Az okmányt, a tervek szerint a Honvédelmi Minisztérium és Honvéd Vezérkar dolgozza ki, az Alkotmány, a biztonság- és védelempolitikai alapelvek, a nemzeti biztonsági stratégia, a NATO új stratégiai koncepciója, valamint egyéb vonatkozó NATO-dokumentumok alapján. A stratégiát - a pillanatnyi tervek szerint - nem populáris ún. „Fehér Könyv” formában fogják megjelentetni, hanem kimondottan a szakembereknek készül.

Elemezve a Nemzeti Katonai Stratégia tervezett felépítését, megállapítható, hogy a rövid bevezető részen kívül, kettő fejezetből áll. Az **első rész** tisztázza a katonai stratégiához kapcsolódó legfontosabb fogalmakat és kategóriákat, ezáltal kiinduló pontot jelent a katonai doktrínáknak, így a katonai stratégia a legfontosabb forrásokmánya a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínájának, illetve a haderőnemi doktrínáknak.

Megtalálhatóak benne a hadviselés (háború) alapelveinek és szintjeinek a leírása, a lehetséges háborúk, fegyveres konfliktusok jellege és típusai. Leírják benne a Magyar Köztársaság biztonságfelfogásának, biztonságpolitikájának lényegét, a katonai erő alkalmazásának a szabályait. Részletesen kifejtik benne a stratégiai szempontokat (környezet, ellenség, végcélok), valamint a célok elérésének lehetséges útjait és a felhasználható eszközöket. Összességében kijelenthetjük, hogy az első részben a hosszabb időszakra érvényes elképzeléseket szintetizálták.

A **második rész** a kormányzat elgondolását jeleníti meg a védelmi stratégiáról. A tervezet négy fejezetre osztja ezt a részt. A *stratégiai környezettel foglalkozó fejezet* tételesen összefoglalja azokat a globális, (általános) és a regionális, szubregionális biztonsági környezetből fakadó kihívásokat illetve kockázatokat, amelyek katonai válaszlépést igényelhetnek. *Nemzeti katonai célok a haderő feladatai és azok teljesítésének módja fejezetben* részletesen tárgyalja a nemzet katonai céljait. Differenciáltan kifejti a haderő feladatait békeidőszak, háború, és háborún kívüli műveletek idejére. Leírja a műveletek folytatásának a lehetséges körülményeit (honi területen, vagy kívül, önállóan vagy multinacionális keretek között, stb.) Összegzi a haderő felkészítésének, fenntartásának és fejlesztésének a fő kérdéseit, valamint a különböző agressziókra adandó válaszokat. *A szükséges katonai erő fejezete* megadja a haderő összetételét, jellemzőit, a szükséges képességeket. (felderítő képesség, reagálási képesség, erőátcsoportosítási

(mobilitási) képesség, pusztító képesség, túlélési képesség, vezetési képesség, együttműködési képesség, mozgósítási képesség)

A **katonai doktrínákkal** kapcsolatos kutatások a hadtudományi kutató műhelyekben már a rendszerváltozás után elkezdődtek, azonban az okmányok konkrét kidolgozása csak a Magyar Honvédség Parancsnok (VKF) 37/1998. számú utasításával vette kezdetét, ez alapján kezdődött el a meghatározott szervezeteken belül a Doktrínális Tanácsok, valamint a különböző doktrínairó munkacsoportok felállítása. 1998-1999-ben széleskörű egyeztetések után kialakították a Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrínahierarchiáját, amelynek célja, hogy tükrözze a különböző összhaderőnemi kiadványok közötti kapcsolatokat, rendszerbe foglalja az egyes publikációkat. A hierarchia kialakításánál kiindulól alapként tekintették a NATO, a brit és az USA doktrínális irodalom rendszereit. Elkészült a Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrínájának a tervezete, amely alapján folyik a funkcionális, a haderőnemi és műveleti doktrínák megalkotása.

A doktrínák fejlesztése elsősorban a Honvéd Vezérkarnál, valamint a haderőnemi vezérkaroknál történik. A disszertáció összeállításának időszakában már folyt a HVK különböző szerveinél az MH összhaderőnemi logisztikai doktrína, a vezetési doktrína, a felkészítés és kiképzés doktrínájának, a nem katonai műveletek doktrínájának a kidolgozása. A Szárazföldi Vezérkar haderőnemi doktrínatervezete elkészült, megkezdődött a harcászati szintű publikációk megírása. A Légierő Vezérkar elkészítette a doktrína színopszisát és a készítés ütemtervét, amelynek alapján folyik az alkotó munka.

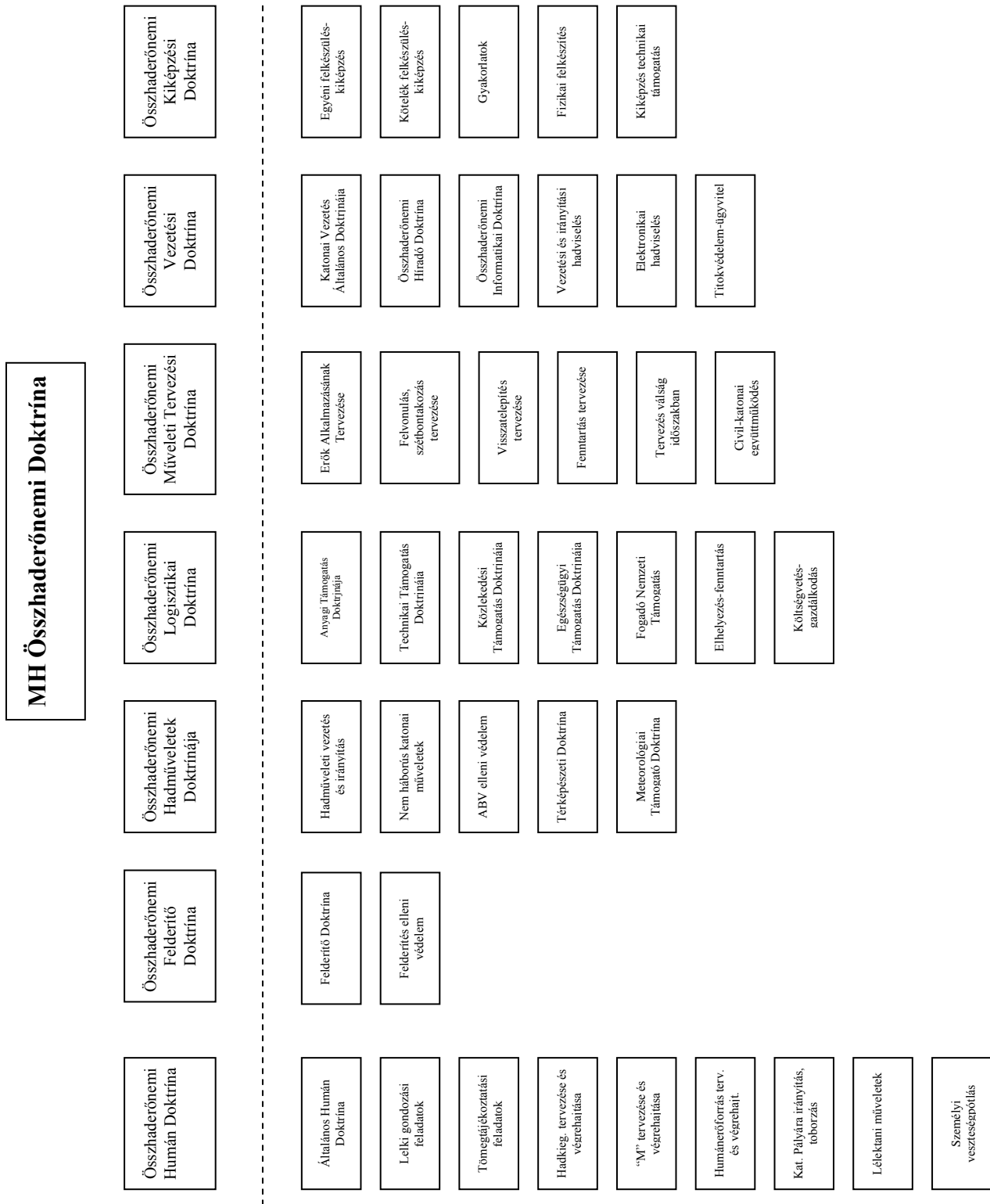
A doktrínafejlesztés területén gondot okoz, hogy nem teljesen nyílt rendszerben folyik, a doktrínairásban közvetlenül nem érintett szakemberek a *“nyers”* változatokat nem véleményezhetik. Szerintem célszerű lenne adaptálni az amerikai metodikát, amely szerint a doktrínáknak az első, második, stb. ún. *“draft”*- változatát a világhálón mindenki számára hozzáférhetővé teszik, így lehetővé válik a széleskörű szakmai közvélemény számára is a reagálás és az esetleges javaslatok megtétele. Ennek a módszernek előnye, hogy a különböző doktrínák megalkotása során rendkívül nagy szellemi kapacitásokat mozgósíthat, így nem csak egy szűk csoport elgondolása érvényesül.

A doktrínafejlesztés folyamán további problémákat jelentett, különösen a kezdeti időszakban, hogy többen nagyon nehezen tudtak szakítani a szovjet hadtudomány tovább nem örökíthető tételeivel és kategóriáival. A nemzeti sajátosságok beépítése ürügyén¹⁵ megpróbáltak eltérni alapvető NATO-elvektől, terminus technicusoktól.

Jó példa erre, hogy az 1997 februárjában *“A honvédelemmel kapcsolatos aktuális nézetek a Magyar Köztársaságban”* – című (MH szintű) tudományos konferencia vitaanyaga is a katonai doktrína kategóriáját még a korábbi, a szovjet hadtudomány szerinti értelmezésben, használta.¹⁶ A doktrínakidolgozás sorrendje felborult, hiszen nem készültek el a magasabb szintű okmányok, így azok nem szolgálhattak irányelvekként az alacsonyabb szintű dokumentumok számára, ezért a doktrínaalkotás szükségszerűen folyamatos *“párbeszédet”* igényel az egyes munkacsoportok között.

¹⁵ NAGY Sándor- ZAKARIÁS Győző: A katonai doktrínák kidolgozásának a helyzetéről, In. : Hadtudomány 1999/3-4., Budapest, 46. old.,

¹⁶ HADTUDOMÁNYI TÁJÉKOZATÓ 1997/3. Szerk. : Kiss Jenő, A honvédelemmel kapcsolatos aktuális nézetek a Magyar Köztársaságban (konferencia anyag), Budapest, HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály,

6. sz. ábra. Az MH összhaderőnemi doktrína struktúrája
 (forrás: Nagy-Zakariás: A katonai doktrínák kidolgozásának helyzetéről, Hadtudomány 1999/3-4., 49. oldal)

A doktrínairóknak a munkájuk során, az elfogadott, hivatalos nemzeti biztonsági, nemzeti katonai stratégia megjelenéséig a következőkre kell elsősorban figyelemmel lenniük:

- Az Alkotmányban és más jogforrásban a fegyveres erőkre vonatkozó szabályzók.
- A Magyar Köztársaság geostratégiai helyzete a mai, megváltozott Európában.
- A regionális és szubregionális környezetünkben lévő országok katonai potenciálja valamint az értékelésükből, a Magyar Köztársaság számára fontos, levonható következtetések.
- A Magyar Honvédség jelenlegi és a fejlesztések után kialakítandó képességei.
- A NATO-tagsággal járó kötelezettségek.
- A nemzetközi katonai célok és feladatok.
- A NATO-ban elfogadott szövetséges és nemzeti doktrínákban leírtak.
- A NATO-tagállamok doktrínafejlesztési rendszere.
- Az ország gazdasági helyzete és várható teherbíró képessége.
- A haditechnikai eszközök beszerzési és fejlesztési lehetőségei, a hazai hadiipar helyzete.

Az utóbbi két évben azonban már túlléptünk a kezdeti nehézségeken, elkezdődött a régi szabályzatok leváltása egy szellemiségében új, NATO-elveken alapuló doktrínarendszerrel. Ez a folyamat várhatóan hosszabb időszakot ölel fel és nagy munkát, körültekintő adaptációs tevékenységet, valamint kiterjedt hazai kutatásokat igényel.

*"A háborúhoz szükséges tudás roppant egyszerű,
ugyanakkor korántsem nagyon könnyű."*

(Clausewitz)

1.3. A LÉGIERŐ DOKTRÍNA

A doktrína a légierő haderőnem szintjén sem egy egységes okmány, hanem a légi hadviselés, és a légi haderőnem adminisztrációjának különböző területeit szabályzó publikációk összessége, amelyek itt is ún. **doktrínális irodalmat** képeznek. Általában található egy "központi" doktrína, amelyik integrálja a légi hadviselés teljes spektrumát és kiinduló alapot jelent a részletesebb irányelveket, útmutatásokat nyújtó publikációknak. Ilyen fontos szerepet tölt be a NATO szövetséges légierő kiadványok között az ATP-33 (B) /AJP-3.3/, az Egyesült Államok légierőjében az AFDD-1 jelű doktrína, vagy Nagy-Britanniában az AP-3000 jelű dokumentum. A légierővel foglalkozó doktrínális irodalom – a szövetségben - megjelenik nemzeti, szövetséges, környezeti és összhaderőnemi kiadványok formájában, hadászati, hadművelleti és harcászati szinteken is. Az alkalmazást és a tervezést az összes okmány együttes figyelembevételével hajtják végre.

Ebben a részben a – NATO légi hadviselési felfogását legjobban jellemző, legjelentősebb nemzeti, és szövetséges – légierő doktrínák tartalmának rövid összességét mutatom be.

1.3.1. A BRIT KIRÁLYI LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJA, AZ AP-3000-JELŰ KIADVÁNY

Az AP-3000 a Brit Királyi Légierő **környezeti**, és egyben **nemzeti doktrínája**, tartalmazza a hadászati, és hadművelleti szintű alkalmazáshoz szükséges elveket is. A kiadvány szervesen illeszkedik a brit doktrínális irodalom rendszerébe, hiszen a háborús siker csak a haderőnemek együttes erőfeszítésével képzelhető el. Az AP-3000 struktúrája jól jellemzi a légi hadviselésről vallott brit gondolkodásmódot. A doktrína a Brit Légierő Vezérkar hivatalos kiadványa (1993), szerkezetileg tíz fejezetből és négy mellékletből áll.

Az első fejezetben - **a háború és a nemzet** – a kiadvány tisztázza a nemzet és a háború viszonyát, leírja a háborúról vallott hivatalos filozófiát, az állam főbb nézeteit a lehetséges háborúk jellegéről, formáiról (a konfliktus spektruma) továbbá összefoglalja a háború szintjeit és elveit, valamint elhelyezi a fegyveres erőket - benne a légierőt - a nemzetbiztonság garancia-rendszerében. A háborút - a klasszikus clausewitzi felfogás szerint - a politika folytatásának tekintik a politikai célkitűzések elérése érdekében. A háború tipológiai felosztását az ún. fegyveres konfliktus spektruma fogja át, amelyen belül megkülönböztetnek: nukleáris háborút, nem nukleáris háborút, valamint felkelő (lázadó) háborút, amely a polgári nyugtalanság, és a forradalmi háború formáját öltheti.

A **nukleáris háború** kritériumának egyszerűen a nukleáris fegyverek alkalmazásának a meglétét tekintik. E fegyverek óriási pusztítóereje, a hosszantartó és súlyos utóhatásai miatt, valamint az eskalációs jellegéből fakadóan tartják ezt a hadviselést veszélyesebbnek minden más nem nukleáris hadviselésnél.

A **nem nukleáris háborút** a hagyományos (nem nukleáris) fegyverek alkalmazása definiálja politikai célok elérése érdekében a résztvevő nemzetek, koalíciók között. A konfliktus kiszélesedéséhez vezethet a biológiai és vegyi fegyverek bevetése, az eskaláció

végfokán akár a nukleáris háborúba való átmenetet is elképzelhetőnek tartják.

Felkelő, vagy lázadó háborúnak tekintik a szervezett és politikailag támogatott - egy államon belül folyó - fegyveres erőszak valamennyi formáját. Ez a hadviselés rendkívül széles skálán mozoghat és nagyon változatos formái képzelhetőek el. A felosztás alapját a fegyveres erőszak politikai célja jelenti. A **polgári nyugtalanság** erőszakos és zűrzavaros cselekmények sora, melyek sértik a törvényes rendet, de nem céljuk a társadalmi rendszer megváltoztatása. A **forradalmi háború** politikai célja a fennálló állami és társadalmi rend megdöntése. Elemei lehetnek a partizán- és gerilla-hadviselés, valamint a nem nukleáris háború fegyveres cselekményeihez közelítő harctevékenységek.

2. sz. táblázat Az AP-3000 doktrína szerkezete

NÉZETEK A HÁBORÚRÓL							
A háború és a nemzet, a háború elvei		A háború jellege és a konfliktus spektruma		A háború szintjei		Az összhaderőnemi védelem elvei	
A KATONAI DOKTRÍNA							
A doktrína fogalma		A doktrína szerkezete		A doktrína szintjei		A doktrína kidolgozásának a folyamata és alkalmazása	
A LÉGIERŐ							
A légierő fogalmának meghatározása		A légierő jellemzői		A vezetés –irányítás főbb kérdései		A légierő alkalmazása	
A LÉGI STRATÉGIA							
A légi szembenállás hadjárata		Stratégiai légi támadó hadjárat		Felszíni erők elleni légi hadjárat			
A támadó légi szembenállás hadműveletei - a légvédelem elnyomása, - kísérés, - vadászrepülők tisztogató tevékenysége, - repülőterek támadása.		A védelmi légi szembenállás hadműveletei - passzív légvédelem, - aktív légvédelem.		Nukleáris légi támadó hadműveletek		Hagyományos légi támadó hadműveletek	
				Földi/légi hadműveletek - légi lefogás, - támadó légi lefogás, - fegyveres felderítés, - légi felderítés.		Tengeri/légi hadműveletek - tengeralattjárók elleni hadviselés, - tengeri légvédelem, - felszíni erők elleni hadviselés.	

A második fejezet címe: **A katonai doktrína**. Ebben a részben magával a doktrínával, mint a légierő alkalmazásának, fejlesztésének valamint felkészítésének alap és szabályzó okmányával foglalkozik. Meghatározza a doktrína fogalmát, célját, alkalmazását és elhelyezi a légierő doktrínát a szabályzó dokumentumok rendszerében.

A fejezet tartalmazza a katonai doktrína a szerkezetét, definiálja a környezeti, az együttes és a szövetséges doktrínákat. Ebben a részben találhatóak a háború elvei is,

amelyek *“leírják a hadviselés főbb vezérlő alapfogalmait”*¹⁷

Ezek az elvek a következők: a célkitűzések kiválasztása és fenntartása, a közszellem fenntartása, támadó tevékenység, az erőkifejtés összpontosítása, az erőfeszítések gazdaságossága, biztonság, váratlanság, rugalmasság, együttműködés, és adminisztráció (katonai közigazgatás és ellátás).

A harmadik, **A légierő** című fejezet a légierőt írja le, mint a fegyveres erők egyik haderőnemét. Tisztázza a légierő fogalmát, megadja jellemző tulajdonságait, erős és gyenge oldalait, valamint alkalmazásának főbb törvényszerűségeit **béke** (megőrzés, fenntartás, teremtés), **válságkezelés** és **háború** időszakára. A dokumentum tartalmazza a légtér katonai felhasználásának, ellenőrzésének rendjét és a légtérben folyó fegyveres küzdelemről vallott nézetek szintézisét (légi stratégia).

Légi stratégianak definiálja a légierő általános alkalmazási tervét az adott háborúra, fegyveres konfliktusra vonatkozóan. A légi hadviselés alapvető műveletei a légi stratégiaának az összetevőit képezik.

Az ellenséges légierő ellen irányuló **légi szembenállási tevékenységek** fő célja - a légtér feletti ellenőrzés kívánt fokának megvalósításával - kedvező feltételek teremtése a légierő és más haderőnemek számára a további hadműveletek végrehajtásához.

A felszíni erők elleni tevékenységek biztosítják, hogy az ellenség tengeri és/vagy szárazföldi erői ne tudják a meghatározott földrajzi térséget elfoglalni, vagy megtartani.

Az ellenség hadipotenciáljának aláásása érdekében végrehajtott **stratégiai légi támadás** célja a szembenálló fél megfosztása a háború megkezdéséhez, vagy folytatásához szükséges képességektől.

A fejezet tartalmazza a légierő tevékenységi hierarchiájának a leírását is. A **légi stratégia** a legmagasabb szintű tevékenység, általában meghatározza a légierő alkalmazását a fegyveres konfliktus teljes idejére, céljaként a háború egyik fő célja szerepelhet. (hadászati szint)

Légi hadjáratokat egyes stratégiai célok elérése érdekében szerveznek. Rendszerint több légi hadműveletből tevődik össze, csak nagyobb konfliktus esetén terveznek végrehajtani több hadjáratot. Mivel a légierő sokcélúan felhasználható, ezért a hadműveletek, hadjáratok jellege, célja eltérő lehet, így a konfliktusokban több - egymást kiegészítő - légi hadjárat is elképzelhető a légi stratégiaában meghatározott célok végrehajtása érdekében. (hadászati-hadműveleti szint)

¹⁷ AP 3000 A Királyi Légierő doktrínája, 1993. HVK EURO-ATLANTI IMCS kiadványa, 1997., 16. old., (0209)

A **légi hadművelet** a légi hadjárat egyik fő célkitűzését hivatott elérni. Számtalan célkitűzés okán szervezhető, de két cél markánsan elkülöníthető. Így megkülönböztetnek **harci légi hadműveleteket** és **harctámogató légi hadműveleteket**. (hadműveleti szint) A **légierő-szerepkörökben** való alkalmazása biztosítja a hadműveletek sikeres végrehajtását. (harcászati szint)

A **repülőszerepkörök** a meghatározott légi feladatok, légi küldetések és légi bevetések teljesítésével kerülnek végrehajtásra. (harcászati szint) A légi bevetések képezik az alapját a többi szerepkörnek, mert a bevetés egy repülőgép egy harci repülését jelenti, de a légi feladatok, küldetések általában több bevetéssel hajthatók végre. A légi küldetésben konkrétan megfogalmazódik a részt vevő erők-eszközök tevékenységi rendje (ki ?, mit ?, mikor ?, hol?), míg a légi feladat az elérendő célt adja meg nagyon pontosan.

7. sz. ábra A légierő tevékenységi hierarchiája

A negyedik, **A vezetés és irányítás** című fejezet, a légierő vezetési filozófiáját foglalja össze. Meghatározza a vezetés és irányítás fogalmát, valamint a katonai szervezetnek a hierarchiában elfoglalt helyétől és a parancsnokra ruházott hatalmi jogkörtől függően a vezetés és irányítás formáit. E fejezetben magyarázzák a vezetés és irányítás alapelveinek a lényegét, felvázolják a vezetési és irányítási szervezet struktúráját, amely a parancsnokból, a törzsből és a vezetési létesítményekből tevődik össze.

Az ötödik fejezet **A légi szembenállás hadjárata** címet viseli. A légi szembenállás, mint gyűjtőfogalom magába foglalja azokat a rendszabályokat, eljárásokat és eszközöket, melyek realizálása illetve hatása az ellenség merev- és forgószárnyú repülőeszközei, valamint pilótánélküli légi járművei által végrehajtott felderítő, támadó és védelmi tevékenysége hatékonyságának csökkentésére illetve megszüntetésére irányulnak. A légi szembenállás hadműveleteinek (az ellenséges légierők elleni hadműveletek) központi kérdése a **légtérelenőrzés** problémája. A légi szembenállás hadjárata (hadműveletei) két fő, egymást kiegészítő és egymással összehangolt tevékenységcsoportra oszthatók: a támadó légi szembenállás, és a védelmi légi szembenállás hadműveleteire.

A **támadó légi szembenállás** hadműveleteinek célja az ellenséges légierő megsemmisítése, tevékenységeinek korlátozása a saját bázisain, vagy lehetőség szerint legközelebb ahhoz. A tevékenységi hierarchiában már tárgyalt logika szerint a támadó légi szembenállás hadműveleteiben a légierőt különböző „*légierő-szerepkörökben*” (harcászati szint) alkalmazzák, mely a „*repülőszerepkörök*” konkrét megvalósítását jelenti.

A **védelmi légi szembenállás** (légvédelmi) hadművelete magába foglalja mindazon rendszabályokat, melyeket az ellenséges légi tevékenységek hatékonyságának semmissé tételére, vagy csökkentésére irányulnak. Kettős - egymással szoros kapcsolatban lévő - célja van: a saját erők és eszközök által elszenvedett károk, veszteségek minimalizálása, továbbá maximális veszteségek okozása a légi ellenségnek. A védelmi légi szembenállás - mint tevékenységrendszer - főbb folyamatai a következők: a légtérből jövő fenyegetés időbeni felderítése, az ellenséges légi hadviselési eszközök „*levegő-levegő*”, vagy „*felszín-levegő*” osztályú fegyverrendszerrel való megsemmisítése, és az ellenség légi csapásainak hatékonyságát csökkentő rendszabályok bevezetése és foganatosítása. A védelmi légi szembenállás folyamatai az aktív, és passzív védelmi légi szembenállási alrendszerekben valósulnak meg.

A 6. fejezet **A felszíni erők elleni hadjáráttal** foglalkozik, amelynek stratégiai célja, hogy megfossza az ellenséget a szárazföldi területek elfoglalásához és a tengeri térségek kihasználásához szükséges katonai erejétől. Így biztosítható, hogy az ellenség tengeri és/vagy szárazföldi erői ne tudják a meghatározott földrajzi térséget elfoglalni, vagy megtartani. A történelmi áttekintés után, részletesen tárgyalja a felszíni erők elleni tevékenységek főbb doktrínális alapelveit. Ismerteti a műveletek elemeit- és struktúráját. A **földi/légi hadműveleteket** a légierő a légi lefogás, a támadó légi támogatás (közvetlen légi támogatás, harcmező légi lefogása, a fegyveres felderítés), és a harcászati légi felderítési szerepkörök betöltésével hajt végre. A **tengeri/légi hadműveleteket** a légierő a tengeralattjárók elleni hadviselés, a felszíni vízi járművek elleni hadviselés, valamint a tengeri légvédelmi hadviselési szerepkörökkel valósítja meg.

A hetedik fejezet **a stratégiai légi támadó hadjáráttal** foglalkozik, amely „*magába foglalja a légierő felhasználását abból a célból, hogy közvetlen és nagy pontosságú csapásokat mérjen az ellenség stratégiai fontosságú célpontjaira beleértve a vezetési rendszert, a katonai erőt, az infrastruktúrát és a kutató és termelő létesítményeket*”¹⁸. Rövid történelmi áttekintés után ismerteti és elemzi a műveletek főbb doktrínális alapelveit, tartalmi egységeit és struktúráját (nukleáris- és hagyományos légi támadás).

A nyolcadik fejezet címe: **harctámogató légi hadműveletek**, amelyeket azért terveznek, hogy növeljék vagy támogassák a légi, felszíni és a felszín alatt harcoló erők hatékonyságát. Típusai: légi szállítás, légi utántöltési, légtérfigyelés- és felderítés, légi korai riasztás (AEW)/légi riasztás és vezetés (AWACS), kutatás és mentés, valamint elektronikai hadviselés.

A kilencedik fejezet **A földi harctámogató hadműveleteket** - és a harccal kapcsolatos tevékenységeket foglalja össze.

A tizedik fejezet **A doktrína alkalmazásának** főbb kérdéseit tárgyalja, ismerteti a doktrínafejlesztés folyamatát.

1.3.2. A NATO LÉGI DOKTRÍNÁJA (ATP-33 (B), ÉS AJP-3.3)

A NATO-ban a légierő alkalmazásával kapcsolatos alapkodtrína a disszertáció kidolgozásának időszakában kerül átdolgozásra, még érvényben van az 1986-ban kiadott ATP-33 (B) **harcászati repülő doktrína**, de már az új AJP- 3.3. jelű **légi és űr doktrína**

¹⁸ AP-3000 A Brit Királyi Légierő Doktrínája, 1996, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport, 93. old., (0701.)

az előkészítés második körében, az ún. „*second study draft*” szintjén van. A disszertációban célszerűnek tartom röviden ismertetni mindkét okmányt, hiszen az új dokumentum a régi szerves folytatása és az ATP-33 (B)-re „*építkezve*” érthetőbbé válnak az újabb doktrínában leírt elvek is.

Az ATP-33 (B) harcászati repülő doktrína tizenegy fejezetből áll. Az első, **bevezetés** című részben meghatározzák az ATP-33 (B) fogalmát, úgymint „*alapvető elvek abból a célból, hogy útmutatást adjanak (a repülőerők alkalmazásához) a meghatározott célok elérése érdekében folyó harcászati légi hadműveletekben.*”¹⁹ Ismertetik a kiadvány célját és alkalmazásának főbb elveit, valamint a legfontosabb kapcsolódó irodalmakat továbbá egyéb vonatkozó szövetségi kiadványokat.

A második fejezet címe: **A harcászati repülő-erőforrások alkalmazásának általános szempontjai és elvei.** Ebben a részben a doktrína szerkesztői összefoglalják a NATO stratégiai környezetét, jellemzik a szövetség stratégiai koncepcióját, kiemelve a védelmi jellegét. Bemutatják a légierő jellemzőit: „*a három dimenzióban való szabad manőverezési képesség teszi lehetővé a repülőerők számára, hogy kiaknázzák a sebesség, hatótávolság és rugalmasság jellemzőit. Ezek a jellemzők képessé teszik az erőket arra, hogy erő kifejtésüket összpontosítsák az ellenség felépítésének valamennyi elemével szemben*”²⁰ A harcászati repülő-erőforrások alkalmazásának alapelveit a következőkben határozzák meg: a célkitűzések (objektumok) kiválasztása és fenntartása, rugalmasság, az erő kifejtés összpontosítása, az erőfeszítések gazdaságossága, az erőfeszítések egysége, támadó tevékenység, biztonság, váratlanság, közszellem valamint erőforrás gazdálkodás.

A fejezet végén összegzik az alapvető légi hadműveletek főbb formáit. (légi szembenállás, légi lefogás, felderítés és megfigyelés, támadó légi támogatás, harcászati légi szállítás, tengeri hadműveletek harcászati légi támogatása, támogató légi hadműveletek)

A harmadik fejezetben a **vezetés és irányítás** fő kérdéseit tekintik át, definiálják, majd összefoglalják a vezetéssel kapcsolatos főbb fogalmakat és elveket. A fejezetben megtalálható a vezetés és irányítás alapvető szintjeinek a leírása, az átalárendelésnek, az erő kifejtés elosztásának és meghatározásának, az erők kijelölésének, a feladatszabásnak, valamint a vezetés alapvető jellemzőinek a meghatározása. A fejezet végén összegzik a légtér ellenőrzés főbb módszereit és elveit.

A negyedik fejezet **az ellenséges repülőerők és eszközök elleni légi hadműveletek** –et foglalja rendszerbe, amelyeket az ellenség légi támadó és védelmi képessége ellen vezetett légi (had)műveletekként értelmeznek, célja a légi fölény megkívánt szintjének a megszerzése és fenntartása. A doktrína elemzi a légi szembenállási műveletek két összetevőjének: a támadó és a védelmi légi szembenállásnak a fogalmát, kapcsolatrendszerét és struktúráját. **Támadó légi szembenállási hadműveletet** azért indítanak, hogy megsemmisítsék, szervezett működését megakadályozzák vagy lekorlátozzák az ellenség légierőjének a települési bázisain, vagy annak lehetségszerűen közvetlen közelében. A műveletek típusai lehetnek: légi szembenállási támadás, vadászrepülő légtér megtisztító tevékenysége, valamint az ellenség légvédelmének az elnyomása.

¹⁹ ATP-33 (B) A NATO harcászati repülő doktrína, 1996, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport 13. old., (101/b.)

²⁰ ATP-33 (B), 17. old., (203.)

3.sz. táblázat Az ATP-33 (B) doktrína szerkezete

NATO HARCÁSZATI REPÜLŐ DOKTRÍNA ATP-33 (B)			
A doktrína fogalma és célja	A doktrína alkalmazása és tartalma		Kapcsolódó szövetséges kiadványok
A HARCÁSZATI REPÜLŐ-ERŐFORRÁSOK ALKALMAZÁSÁNAK ÁLTALÁNOS ELVEIRE HATÓ TÉNYEZŐK			
A NATO stratégiai környezete	A konfliktus spektruma	A háború elvei	A légierő jellemző tulajdonságai
A VEZETÉS-IRÁNYÍTÁS KÉRDÉSEI			
A vezetés és irányítás meghatározása	A vezetés-irányítás típusai, folyamata és szintjei	Az erők kijelölése, át-alárendelése és a támogatás problémája	Jogosultságok és felelősségek
AZ ALKALMAZÁS FORMÁI, A HADMŰVELETEK			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az ellenség repülőerő elleni légi műveletek ▪ támadó légi szembenállás, védelmi légi szembenállás. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az ellenség felszíni erői-eszközei elleni légi hadműveletek ▪ légi lefogás, ▪ támadó légi lefogás, ▪ tengeri műveletek légi támogatása. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Támogató légi hadműveletek ▪ elektronikai hadviselés, ▪ légvédelem elnyomása, ▪ légi utántöltő műveletek, ▪ kutató-mentő műveletek, ▪ különleges légi műveletek. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Felderítés és megfigyelés ▪ harcászati légi felderítés, megfigyelés.
		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tengeralattjárók elleni harctevékenységek 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Harcászati légi szállítási műveletek ▪ légtámaszt, ▪ légi logisztikai támogatás, ▪ különleges feladatok, ▪ légi egészségügyi evakuálás.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nukleáris fegyverek alkalmazása 			

A **védelmi légi szembenállás** olyan rendszabályok és intézkedések összessége, amelyet az ellenséges légi tevékenységek hatékonyságának megszüntetésére vagy csökkentésére terveznek. Magába foglalja mind az aktív, mind a passzív légvédelmi harctevékenységeket.

Az ötödik fejezet **Az ellenséges felszíni erők és eszközök elleni légi hadműveletek**-kel foglalkozik. A felszíni erők és eszközök elleni légi hadműveletek mind a szárazföldi, mind a tengeri erők ellen irányulhatnak - céljuk az ellenség katonai potenciáljának szétzúzása, semlegesítése, gyengítése vagy késleltetése. A műveletek főbb feladattípusai: légi lefogás, harcászati légi felderítés, tengeri hadműveletek harcászati légi támogatása és támadó légi támogatás, amely felosztható a harctevékenység körzetének légi lefogására és közvetlen légi támogatásra.

A fejezetben a doktrína összefoglalja az egyes hadművelati alkalmazási formák legfontosabb tervezési elveit és a célpontok kiválasztásának a szempontjait.

A hatodik fejezet a tengeralattjárók elleni harctevékenységeket foglalja rendszerbe.

A hetedik fejezet a **felderítés és megfigyelés** kérdéskörével foglalkozik. A felderítési

műveletekkel biztosítják az időbeni információkat (vizuális, szenzoros) az összefegyvernemi erők számára a terepről, az időjárásról, az ellenséges erők előkészületeiről, összetételéről, elhelyezkedéséről, tevékenységéről, valamint az ellenséges elektronikai kisugárzókról. Tárgyalja a felderítési munkafolyamatot- és a főbb tervezési szempontokat.

A nyolcadik fejezet címe: **harcászati légi szállítási műveletek**, amelyek a következő formákban valósulhatnak meg:

- légideszant- hadműveletek (-harctevékenységek),
 - ejtőernyős roham,
 - légimozgékonyaságú (elsősorban helikopterszállítású) roham,
 - az utasok és teher kirakása földetéréssel, vagy lebegésből,
- légi logisztikai támogatás,
- különleges feladatok,
- légi egészségügyi evakuálási feladatok.

A harcászati légi szállító műveletek a következőket foglalják magában:

- légi logisztikai támogató művelet,
- légideszant-műveletek,
- légi mozgékonyaságú művelet,
- légi egészségügyi evakuálás,
- helikopterszállítású művelet,
- a hagyományostól eltérő hadviselés.

A kilencedik fejezet a **támogató légi műveletek**-kel foglalkozik, amelyek magukba foglalják az elektronikai hadviselést, az ellenséges légvédelem elnyomását, a légi utántöltő, a kutató-mentő tevékenységeket és a különleges légi műveleteket.

A tizedik fejezet összefoglalja a **nukleáris fegyverek alkalmazását a harcászati légi hadműveletekben**. Ebben a részben bemutatják a nukleáris fegyverek alkalmazásának, tervezésének, a célpontok kiválasztásának különleges szempontjait.

A tizenegyedik fejezet a **harcászati légierő alkalmazásának általános szempontjai** –t foglalja rendszerbe.

Az AJP-3.3 a NATO összhaderőnemi légi- és űr doktrínájának az első fejezete **A légi- és űr doktrína alapelvei**-t foglalja össze. Megtalálható benne a doktrína-, a légi- és űr erők, valamint a légi műveletek definíciói. Leírja a doktrína alkalmazásának törvényszerűségeit és kidolgozásának a folyamatát.

A második fejezet a **légierő alkalmazása** címet viseli. Ebben a részben taglalják az alkalmazás alapvető fogalmait, meghatározzák a háború szintjeinek a fogalmát, az együttes (összhaderőnemi) és szövetséges hadműveletek, valamint a légierő alkalmazásának az alapelveit, összefoglalják a szövetséges légierők integrációját befolyásoló tényezőket: összeköttetés, szabványosítás, kompatibilitás, interoperabilitás, kicserélhetőség (csereszabatoság), azonosság, nyelv, és politikai kohézió. E fejezetben találhatóak a főbb harcbalépési szabályok, a hadijog alaptételei, valamint a hadszíntéri irányító-koordináló eszközök és szervezetek leírásai.

A harmadik fejezet **A légi hadműveletek vezetése és irányítása** kérdéseivel foglalkozik, összefoglalták a hadszíntéri szövetséges összhaderőnemi erők vezetési és irányítási szerveinek struktúráját, a szövetséges összhaderőnemi erők légi komponens parancsnokának, a légtérellelőrzési hatóságnak, valamint a légvédelmi parancsnoknak a

kötelmeit és hatáskörét. A szerkesztők bemutatják a légi hadművelleti központ szervezetét és alapvető működési folyamatait majd végül a vezetési és irányítási folyamatot.

A negyedik fejezet címe: **szövetséges összhaderőnemi légi műveletek**, amelyek a következő formákat ölthetik: légi szembenállási műveletek, hadászati légi műveletek, felszíni erők elleni műveletek, valamint támogató légi műveletek.

4. sz. táblázat Az AJP-3.3 doktrína szerkezete

A LÉGI- ÉS ŪR DOKTRÍNA ALAPELVEI			
A doktrína fogalma, célja	A légi- és űrerő definíciója	Légi műveletek	A légi- és űr doktrína fogalma
A DOKTRÍNA ALKALMAZÁSA			
A doktrína kidolgozásának a folyamata		A doktrína és a kiképzés kapcsolata	
A LÉGIERŐ ALKALMAZÁSA			
Alkalmazási alapelvek	A háború szintjei	A szövetséges összhaderőnemi műveletek alapelvei	A légierő integrációját meghatározó tényezők
A harcbalépési szabályok	Hadijog	Hadszintéri irányítás-koordináció	Hadszintéri szervezet
VEZETÉS ÉS IRÁNYÍTÁS			
Alapelvek	A C2 szervezet struktúrája	A légierő komponens parancsnok, a légtérelőrzési hatóság, valamint a légvédelmi parancsnok felelőssége és hatásköre	A hadművelleti központ (CAOC)
A LÉGI MŰVELETEK FORMÁI (KATEGÓRIÁI)			
Légi szembenállás:	Felszíni erők elleni műveletek:	Hadászati légi műveletek	Támogató műveletek:
A LÉGI MŰVELETEK TERVEZÉSE			
A tervezési folyamat	A célok meghatározása	Döntés előkészítés	A harctéri vezetés
Az űrműveletek			
Fogalma, koncepciója	Tervezés		Az űrelőrzés
HÁBORÚN KÍVÜLI MŰVELETEK			
Alapelvek	Főbb tevékenység típusok	A műveletek légi- és űr támogatása	A harcbalépési szabályok

A **légi szembenállási műveletek** -et leíró részben a szerkesztők – megtartva az ATP – 33 (B) kategóriáit – definiálják a műveletek fogalmát és célját, megadják a légtérelőrzés fő jellemzőit és meghatározzák a kedvező légi helyzet, a légi fölény valamint a légi uralom tartalmát. A légi szembenállás továbbra is támadó, és védelmi légi szembenállásra tagozódik. A **védelmi légi szembenállás** (légvédelem) lehet aktív és passzív légvédelem, amely a következő fegyvereket, fegyverrendszereket és alkalmazási módokat foglalja magába: felszín-levegő osztályú fegyverek (légvédelmi rakéta- és légvédelmi tüzér eszközök), repülőgépek, valamint vadászgépek és felszín-levegő fegyverzet vegyes alkalmazása. A repülőeszközök a következő küldetéseket teljesíthetik: elfogás, harci járőrözés, és kísérés.

A **támadó légi szembenállás** hadművelete során tervezik pusztítani az ellenség forgó- és merevszárnyú repülőeszközeit, pilótanélküli eszközeit, valamint „felszín-felszín” osztályú rakétarendszereit és kiszolgáló infrastruktúráikat.

A **felszíni erők elleni műveletek** feloszthatóak: tengeri légi műveletekre, és légi-földi műveletekre (légi elszigetelés, közvetlen légi támogatás).

A **légi támogató műveletek** –hez tartozik: a felderítés és megfigyelés, az elektronikai hadviselés, a légi szállítás, a légi utántöltés, a különleges légi műveletek, a repülőgép fedélzeti korai előrejelző és irányító tevékenységek, valamint a kutató-mentő műveletek.

Az ötödik fejezet **A légi műveletek tervezését és végrehajtását** foglalja rendszerbe. Bemutatja a tervezési folyamat elemeit: a légi műveletek (hadjárat) céljainak a meghatározása, a légi stratégia kidolgozása, a súlypontok meghatározása, és a légi hadművelet (hadjárat) tervének elkészítése. Összefoglalja a célmeghatározás, a légi műveletekkel kapcsolatos döntés-előkészítés, valamint az erők harctéri vezetésének főbb elveit és folyamatait.

A hatodik fejezet címe: **űrműveletek**. Ebből a fejezetből megismerhetjük – az ATP-33 (B)-ben még nem jelentkező új fogalmi kategóriát – az űrműveletek fogalmát, a műveletek tervezésének és végrehajtásának az alapvető elveit, és az űrellenőrzésnek a problémakörét, valamint az űrműveletek koncepcióját.

A hetedik, egyben utolsó fejezet a **háborún kívüli műveletek** speciális, a légierőre vonatkozó követelményeit és elveit határozza meg.

1.3.3. A NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG LÉGIEREJÉNEK LDV 100/1. JELŰ KIADVÁNYA

A német légierő Ldv 100/1. jelű szolgálati kiadványa a hivatalos német légi hadviseléssel kapcsolatos felfogást, a légierő alkalmazásának koncepcionális alapjait, valamint a vezetés és irányítás fő kérdéseit szabályozza. A dokumentum - a doktrínális irodalomban betöltött helyét tekintve hasonlóan az AP-3000 brit doktrínához - a haderőnem hadászati és hadműveleti szintű elméleti alapvetéseit foglalja rendszerbe. A szabályzat A, B, és C részből, benne tizenhárom fejezetből és egy definíciógyűjteményből áll.

Áttekintve, **A légi hadviselés alapjai** című “A”- részt a következő rövid tartalmi összegzés adható. Az első fejezet összegzi a Német Szövetségi Köztársaság biztonságpolitikájának célját, katonapolitikai alapelveit, és a NATO katonai stratégiájának a célkitűzéseit. A második fejezet a légi hadviselés vezetésének alapelveit szintetizálja. A vezetési alapelveket a légierő alkalmazásának elfogadott és bevált szabályaiként értelmezik. Ezek az alapelvek felsorolásszerűen a következők: a hadműveleti cél egyértelmű meghatározása, a légi hadviselés védelmi és támadó jellegű tevékenységeinek egysége, meglepés, súlypontképzés, az erők gazdaságos felhasználása, a saját erők ellenséggel szembeni védelme, a vezetés egysége, harcbiztosítás, valamint jó harci szellem.

A harmadik fejezetben megtalálható a légtérnek, mint a fegyveres konfliktus egyik lehetséges dimenziójának, a légierőnek és a légi hadviselésnek az általános jellemzése. A légi hadviselés jellemzői:

- a légi hadviselés, mint a háború szerves része, csak a szövetség kötelékében megvalósított védelem keretein belül valószínűsíthető;
- a légi hadviselési eszközök együttműködésben, a szövetségen belül kerülnek

alkalmazásra;

- az erők és eszközök felhasználása jelentősen függ a harc intenzitásától;
- a kisebb mennyiség - korlátozott mértékben - minőségi fölényel kiegyenlíthető;
- a meglepés és a tüzérő okozta közvetett pszichológiai hatások, valamint a légi hadműveletek viszonylag gyors lefolyása a csapatok nagymértékű leterheltségét eredményezi;
- a súlypontképzés és a súlypont gyors áthelyezése meghatározó a légi hadviselésben, a nagy mozgékonyság megkönnyíti a súlypontképzést;
- a légierő képes az ellenség megsemmisítésére annak hátországi területén, így veszélyeztetve annak teljes háborús vezetési potenciálját;
- a légi hadviselés kimenetelét döntő mértékben befolyásolja a légierő eszközeinek technikai állapota, azért hogy a légi hadviselési eszközök harcképességüket megőrizzék, azokat a kor színvonalának megfelelően folyamatosan korszerűsíteni kell.

Definiálják a légtér feletti ellenőrzés fogalmát, mint olyan képességet, amely biztosítja a saját légtér és a világűr katonai használatát, illetve megakadályozza annak az ellenség által történő kizárólagos igénybevételét.

A negyedik fejezet a légierő vezetésével kapcsolatos általános követelményekkel foglalkozik.

A reális és egyértelmű célkitűzés, valamint az ellenséges és a saját erők-eszközök képességei határozzák meg a hadműveleti vezetés keretein belül a cselekvési szabadságot. A hadműveleti siker elérése érdekében szükségesnek tartják a lehető legmagasabb szinten megvalósított centralizált vezetést. A vezetési szint függ a hadművelet fajtájától és méretétől, valamint az alkalmazott eszközök csapásmérő-képességétől. A sikeres hadműveleti vezetés alapvető feltétele a kedvező légi helyzet kivívása és fenntartása. Ez lehetővé teszi a légtér fölötti ellenőrzés képességének gyakorlását, ami egyúttal biztosítja a fegyveres erő cselekvési szabadságát. A doktrína a fejezet végén elemzi a védelmi és a támadó légi hadműveletek kölcsönhatásait, a háborús vezetési potenciál elleni harcot, valamint a harcok pszichológiai hatását.

Az ötödik fejezet a légierő védelemben történő integrálását mutatja be. Védelmen a NATO és az egyes tagállamok minden katonai és polgári védelmi erőfeszítéseit értik. A védelmet felosztják a NATO katonai védelmére, az egyes tagállamok katonai területvédelmére, a NATO polgári védelmére és a tagállamok polgári védelmére. Magyarország, mint a NATO-szövetség tagja szempontjából fontos, hogy egy másik tagállam miként látja a légierő feladatrendszerét a szövetség katonai védelme rendszerében.

A NATO katonai védelme érdekében a légierő feladata:

- Támadó vagy védelmi harctevékenység folytatása az ellenség légierője ellen.
- Az ellenség szárazföldi haderejének mélységben történő elszigetelése és megsemmisítése.
- A saját szárazföldi erők harcának támogatása a harcmezőn.
- A haditengerészet tevékenységének támogatása az ellenség haditengerészeti erőivel szemben.
- A nukleáris hordozóeszközök készenlétben tartása a szövetségi feladatok végrehajtása érdekében.

A „B” rész címe: **A légierő vezetésének és alkalmazásának alapelvei.**

A hatodik fejezet az általános értelemben vett vezetéssel foglalkozik. A vezetés - értelmezésük szerint - olyan jellembeli, szellemi és szakmai képességeken nyugvó kreatív tevékenység, amely a döntési változatok mérlegelésére, közülük az optimális kiválasztására, megvalósításának vezetésére irányul és szabályozza az anyagi eszközök felhasználásának rendjét. A sikeres vezetés lényeges előfeltétele az a képesség, amely az irányítottak motiválására, azok önálló, felelősségteljes cselekvésére irányul. A vezetési folyamat elemeinek a következőket tekintik: helyzetmegítélés, tervezés, feladatszabás, és ellenőrzés.

A katonai vezetővel, a parancsnokkal szemben támasztott követelmények is ebben a fejezetben fogalmazódnak meg. A légierő vezetési rendszere a Bundeswehr vezetési rendszerének önálló részterülete, azonban a feladatait más vezetési rendszerekkel együttműködve hajtja végre. A vezetési rendszer alapvető elemei a vezetési pontok a megfelelő vezetési eszközökkel és rendszerekkel. A szárazföldi csapatok érdekében folytatandó harctevékenységek körültekintő egyeztetést követelnek meg a harctevékenységi körzetben, ezért ezen feladatok végrehajtásához harcászati repülésirányító-csoportokat hoznak létre, amelyeket nemzeti és szövetséges harcálláspontok szervezetébe integrálnak.

A légi és a tengeri műveletek koordinálását a harcászati és a hadművelati szintű harcálláspontokon az összekötő parancsnokságok (együttműködő csoportok) hajtják végre. E fejezet kitér és összefoglaló képet ad a légtérmenedzsment fő kérdéseire is, a légtér katonai felhasználásának a rendjére.

A hetedik fejezet az alkalmazást tekinti át. A sikeres hadművelati alkalmazás feltételei közül a következők a meghatározók: a magas szintű reagáló képesség, hírszerzés és felderítés, elektronikai hadviselés, harcbiztosítás, információs rendszerek, valamint interoperabilitás (kompatibilitás).

A nézeteik szerint a következő alapvető öt légi hadművelet kerülhet végrehajtásra: az ellenséges légi hadviselési potenciál elleni műveletek (légi szembenállási műveletek), a földi telepítésű erők, eszközök és létesítmények elleni műveletek (felszíni erők és eszközök elleni műveletek), felderítési műveletek, harcászati légi szállító műveletek, valamint támogató légi műveletek. A hadművelati tervezés egyik legfontosabb eleme a célok megsemmisítésének tervezése, ami magában foglalja a megsemmisítésre kijelölt erők, eszközök és berendezések kiválasztását, csoportosítását. Tartalmi elemei: a célok meghatározása, a célok csoportosítása, a célok elemzése, és a célok fontossági sorrendjének megállapítása, és azok megjelenítése a megsemmisítési tervben.

A nyolcadik fejezet a személyi és anyagi alkalmazási készenléttel szemben támasztott követelményeket határozza meg.

A „C” rész **Az alapvető légi hadműveletek** -et részletezi.

A légi felderítési hadműveletben (kilencedik fejezet) a haderőnem a légi felderítő-, az elektronikai felderítő-, a légtérellenőrző erőkre- és más hírszerző forrásokra támaszkodik. Ezen erők a következő hadművelati alkalmazási formákat valósíthatják meg: harcászati légi felderítés, elektronikai felderítés, és légtérellenőrzés.

A légi hadviselési potenciál elleni hadműveletek (tizedik fejezet) célja a kedvező légi helyzet kivívása és megtartása, az ellenséges légierő megfosztása a légtér feletti ellenőrzés képességétől.

5. sz. táblázat Az LDv. 100/1. szerkezete

A LÉGI HADVISELÉS ALAPJAI			
Katonapolitikai alapelvek, biztonságpolitikai összegzés.	A légi hadviselés vezetésének alapelvei:	A légi hadviselés jellemzői, a légierő integrálása a nemzeti és a szövetséges védelmi rendszerbe.	A légi hadviselés vezetésének általános követelményei.
A LÉGIERŐ VEZETÉSE ÉS ALKALMAZÁSA			
A vezetés fogalma, ismérvei	A katonai vezető	Vezetési szervezetek és rendszerek	Vezetési eszközök
Az alkalmazás feltételei	A légi hadviselés hadműveletei	A célok megsemmisítésének tervezése	Az erők felhasználása
A LÉGI HADVISELÉS ALAPVETŐ LÉGI MŰVELETEI			
FELDERÍTÉS:		LÉGI SZEMBENÁLLÁS:	
<ul style="list-style-type: none"> - harcászati légi felderítés, - elektronikai felderítés, - légtérelőzítés. 		Védelmi légi szembenállás: <ul style="list-style-type: none"> - aktív légvédelem, - passzív légvédelem. Támadó légi szembenállás: <ul style="list-style-type: none"> - ellentámadás, - a légtér megtisztítás, - a földi telepítésű légvédelmi eszközök lefogása. 	
FELSZÍNI ERŐK ELLENI MŰVELETEK:		TÁMOGATÓ MŰVELETEK:	
<ul style="list-style-type: none"> - elszigetelés a harctevékenységi körzet mélységében (légi lefogás a mélységben), - harcmező elszigetelés (harcmező légi lefogás), - közvetlen légi támogatás, - tengeri hadműveletek közvetlen harcászati támogatása. 		<ul style="list-style-type: none"> - az elektronikai hadviselés műveletei, - a légi utántöltés, és - a kutató-mentő műveletek. 	
LÉGI SZÁLLÍTÁS:			
<ul style="list-style-type: none"> - támogató légi szállítás, - különleges légi szállítás: - légi deszant műveletek, - különleges légi szállító bevetések. 			
DEFINÍCIÓK		TÁRGYMUTATÓ	

A következő hadműveleti formákat tartalmazza: a légi hadviselési eszközök elleni védelmi harctevékenység (védelmi légi szembenállás), és a légierő elleni támadó harctevékenység (támadó légi szembenállás). A légi hadviselési eszközök elleni védelmi harctevékenység hadműveleti alkalmazási forma (védelmi légi szembenállás) célja az ellenséges légi hadműveletek hatékonyságának gyengítése, vagy megszüntetése. A védelmi légi szembenállás két további alkalmazási formára osztható: aktív légvédelemre (terület- és objektumoltalmazás), és passzív légvédelemre.

A légierő elleni támadó műveletekkel biztosítható az ellenséges légierő földön történő

megsemmisítése. Ez a hadművelati forma a következő alkalmazási fajtákra, harctevékenységekre osztható: ellentámadás, légtér megtisztítás, valamint a földi telepítésű légvédelmi eszközök lefogása.

Az ellenséges felszíni erők és eszközök elleni légi hadművelet az ellenség szárazföldi és haditengerészeti erőinek támadási képességét hivatott megsemmisíteni, illetve gyengíteni. Sikeres végrehajtásának egyik előfeltétele a kedvező légi helyzet. A következő hadművelati formákat foglalja magába: elszigetelés a harctevékenységi körzet mélységében (légi lefogás a mélységben), harcmező elszigetelés (harcmező légi lefogás), közvetlen légi támogatás, valamint tengeri hadműveletek közvetlen harcászati támogatása. A harcmező elszigetelése (harcmező légi lefogás) és a közvetlen légi támogatás a harcászati légi felderítéssel együtt a támadó légi támogatás megvalósulását jelenti.

A harcászati légi szállítás összhaderőnemi célokat szolgál, rövid idő alatt a személyi állományt és az anyagi eszközöket juttatja nagyobb távolságokra. A következő hadművelati formákkal valósíthatják meg: támogató légi szállítás, és különleges légi szállítás (légi deszant műveletek, különleges légi szállító bevetések).

A támogató műveletekhez az elektronikai hadviselés, a légi utántöltés és a kutató-mentő műveletek tartoznak.

1.3.4. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK LÉGIEREJÉNEK ALAPDOKTRÍNÁJA (AFDD-1)

A doktrínát 1997-ben adták ki az AFM 1-1 jelű korábbi alapdokumentum felváltására. Az első fejezet **A doktrína, stratégia és háború** címet kapta és összefoglalják benne a doktrínával kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, a doktrína valamint a katonai stratégia összefüggéseit, a légierő alkalmazásának fő kérdéseit háborús és háborún kívüli műveletekben.

8. sz. ábra A légi és űr doktrínális dokumentumok hierarchiája (forrás: AFDD-1)

A légi és űr doktrínát úgy tekintik mint a mindenkori hivatalos és széleskörűen elfogadott elvek, nézetek és ajánlások összességét, amelyek leírják, hogy a légi- és űrerőket hogyan, mi módon célszerű alkalmazni a katonai műveletek során. A doktrína irányt mutat a fegyveres erők számára a nemzeti katonai célkitűzések eléréséhez, felfogásuk szerint *“akkumulálja”* azt a tudást, ismeretanyagot, amelyet a katonai gyakorlat

tapasztalatai és az elméleti tudományos kutatások útján nyertek. Kihangsúlyozzák, hogy a doktrínafejlesztés egy permanens, véget nem érő folyamat, hiszen a doktrínakutatás és az érvényben lévő dokumentumok revíziója is folyamatosan zajlik. Attól függően, hogy milyen mélységben illetve részletességgel foglalkozik a légi- és űrerő alkalmazásával megkülönböztetnek **alap, hadműveleti és harcászati szintű doktrínát**. Az alapidoktrína tartalmazza a legalapvetőbb és legidőállóbb ismeretanyagot, irányt mutat a légi- és űrerő számára a katonai tevékenységekben, kijelöli a kereteit a légi- és űrerők tevékenységét szabályozó doktrinális irodalom rendszerének.

A **hadműveleti doktrínák** az AFDD-2 sorozatban kerültek kiadásra, részletesebb ajánlásokat és módszereket, speciálisabb elveket nyújtanak a szakemberek számára a főbb funkcionális területek és műveletek vonatkozásában. Az alap és hadműveleti doktrínák fókuszában a célok, rendeltetések és feladatok állnak, amelyek a **harcászati szintű doktrínák** segítségével valósíthatóak meg. Ez a doktrinális szint megmutatja, hogy a harcászati célkitűzéseket hogyan lehet elérni az egyes fegyverrendszerekkel, vagy a különböző fegyverrendszerek együttes és összehangolt alkalmazásával. A harcászati doktrínák az AFTTP-3 kiadványsorozatban jelentek meg.

Összefoglalják az Egyesült Államok nemzeti biztonsági és nemzeti katonai stratégiájának a lényegét, összegzik a háború alapvető *“természetét”*, mely szerint: a háború a nemzeti politika eszköze, bonyolult és kaotikus emberi erőfeszítés, emberi irracionális és gyarlóság jellemzi, a háborúban ellentétes szándékok ütköznek meg, ahol az ellenség várható tevékenysége kiszámíthatatlan.

A második fejezetben a **légierő tagjainak perspektívát** mutatnak a doktrína szerkesztői. A fejezet elején szintetizálják a világban lezajlott háborúk, fegyveres konfliktusok tapasztalatait és megadják a háború elveit, amelyeket olyan törvényszerűségként értelmeznek, mint amelyek nélkülözhetetlenek a végső győzelem kivívásához. Ezek az elvek a következők: a vezetés egysége, a célkitűzések realitása (objektivitás), kezdeményező jelleg, manőver, gazdaságos erő kifejtés, tömegesség, biztonság, váratlanság, valamint egyszerűség.

A háború elvei minden haderőnemre vonatkoznak, azonban mivel eltérő közegben működnek, ezért mindegyik rendelkezik sajátos, csak rá jellemző alkalmazási elvvel, axiómával. A doktrína a légi- és űrerőre a következő törvényszerűségeket foglalta össze: centralizált vezetés és decentralizált végrehajtás, rugalmasság, szinergia (összhaderőnemi szemlélet), folyamatosság, koncentráció, prioritás, és egyensúlyképzés.

A doktrína szerkesztői, a hadműveleti- és stratégiai tervezéshez, a felkészítéshez a következő ún. *“alapképességek”* –ben (core competencies) határozták meg azokat a főbb követelményeket, képességeket, amelyekkel a légierőnek rendelkeznie kell: légi- és űrfőlény, precíziós végrehajtás, információs főlény, globális végrehajtási képesség, valamint gyors, az egész világra kiterjedő mobilitás.

A fejezetben megtalálhatóak még az Egyesült Államok fegyveres erőinek jövőképét meghatározó projektben, a *“Joint Vision 2010”* –ben, a légierő szervezetére vonatkozó elképzelések és követelmények. Figyelemre méltó része a fejezetnek a háború, a fegyveres konfliktus *“új szemléletű”* megközelítése, a *“régifelfogással”* való összevetése.

A harmadik fejezet a **légi- és űrerő** címet viseli. A haderőnem hadműveleti alkalmazása a légi- és űrerő funkcióin keresztül valósítható meg, amelyek valójában a műveletek kategóriát képezik: légi szembenállás, űrszembenállás, földi szembenállás, tengeri

szembenállás, hadászati támadás, információs szembenállás, vezetés és irányítás, légi szállítás, légi utántöltés, űrszállítás, speciális műveletek, felderítés-hírszerzés, kutatás-mentés, navigáció és helymeghatározás, valamint meteorológiai szolgálat.

A negyedik fejezet az **Egyesült Államok légierőjének a szervezetével** foglalkozik, összefoglalja a vezetéssel kapcsolatos főbb fogalmakat. A vezetési viszonyrendszert a következők szerint csoportosítják: harcvezetés, hadműveleti irányítás, harcászati irányítás, támogatás, és adminisztratív irányítás. A fejezet végén ismertetik a szervezési koncepciót és az egyes szervezeti egységhez valamint a parancsnokhoz kapcsolható vezetési viszonylatot.

6. sz. táblázat Az AFDD-1 doktrína szerkezete

A DOKTRÍNA, A STRATÉGIA ÉS A HÁBORÚ					
A doktrína fogalma, célja	A doktrína szintjei: - alapkodtrína, - hadműveleti-, és - harcászati doktrína.		A doktrína típusai: - szolgálati, - összhaderőnemi, és - szövetséges doktrína.		A doktrína és a stratégia kapcsolata
A légierő alkalmazása háborúban			A légierő alkalmazása háborún kívüli műveletekben		
PERSPEKTÍVA					
A háború elvei: - a vezetés egysége, - a célkitűzések realitása, - kezdeményezés, - manőver, - gazdaságosság, - tömegesség, - biztonság, - váratlanság, - egyszerűség.	A légi- és űrerő alkalmazási alapelvei: - centralizált vezetés és decentralizált végrehajtás, - rugalmasság, - szinergia (összhaderőnemi szemlélet), - folyamatosság, - koncentráció, - prioritás, - egyensúlyképzés.		Alap képességek: - légi- és űrfőlény, - precíziós végrehajtás, - információs főlény, - globális végrehajtási képesség, - gyors, az egész világra kiterjedő mobilitás.		A háború, a fegyveres konfliktus új szemléletű megközelítése
LÉGI ÉS ŰR FUNKCIÓK (MŰVELETI KATEGÓRIÁK)					
Légi szembenállás	Űrszembenállás	Földi szembenállás	Tengeri szembenállás	Hadászati támadás	
Információs szembenállás	Vezetés és irányítás	Légi szállítás	Légi utántöltés	Űrszállítás	
Speciális műveletek	Felderítés-hírszerzés	Kutatás-mentés	Navigáció és helymeghatározás	Meteorológiai szolgálat	
SZERVEZÉS					
A légierő szervezete	A vezetés alapfogalmai, vezetési viszonyrendszer			Szervezési koncepció	

1.3.5. A tárgyalt légierő doktrínák összevetése

A doktrínák elemzése után egyértelműen kitűnik, hogy **azonos katonai gondolkodásmód, és hadviselési filozófia mentén alkották meg őket**, azonban megfigyelhetőek közöttük tárgyi, strukturális és formai különbözőségek.

A formai és tartalmi eltérések több okra vezethetők vissza. Eltérés fakadhat az adott doktrína rendeltetéséből is, hiszen egy szövetséges légi doktrínának más a funkciója, mint egy nemzeti haderőnemi légierő alapkodtrínának. Különbözőségek származhatnak abból a tényből is, hogy az összevetés egy *“adott pillanatot reprezentáló”* doktrinális helyzetet vizsgál, míg a doktrínafejlesztés folyamatosan zajló, gyakorlatilag véget nem érő munka, így elképzelhető, hogy a korszerűbb ismereteket és eljárásokat még nem minden doktrínába dolgozták bele. Differenciákat okozhatnak az ún. nemzeti sajátosságok is, mert a NATO szuverén államok szövetsége, ezért vannak olyan fejezetek (részek), amelyeket valamely nemzet nem fogad el, illetve elképzelhető olyan doktrinális elem is, amelyet valamely nemzet a katonai hagyományai tiszteletéből helyezi még mindig a kurrens doktrína szintjére. Azt lényegesnek tartom megjegyezni, hogy a nemzeti sajátosságokra való hivatkozás ürügyén az **uralkodó** (általánosan elfogadott) **katonai kultúrától eltérő tartalmi elemek beépítése a nemzeti doktrínába fogalmi káoszt, értelmezési nehézségeket okozhat.**

Áttanulmányozva a vizsgált dokumentumokat, szembetűnő **analógiákat találhatunk!** A különböző, nemzeti és szövetséges, légierő doktrínák struktúráját és tartalmát elemezve megállapítható, hogy melyek azok a súlyponti kérdések, amikre a doktrínáknak választ kell adniuk. Mik azok a főbb tartalmi elemek, amelyeket - a *“nyugati hadtudomány”* elveinek megfelelően szervezett légierő alkalmazásához - a doktrínáknak célszerű tartalmaznia.

Az **első ilyen súlyponti problémakör** magával a doktrínával, mint a légierő alkalmazásának, fejlesztésének és felkészítésének alap- illetve szabályzó okmányával foglalkozik. Meghatározza a doktrína fogalmát, célját, alkalmazását és elhelyezi a légierő doktrínát a szabályzó dokumentumok rendszerében, majd rávilágít arra, hogy mely okmányokkal célszerű együtt alkalmazni. A doktrína fogalmát mindegyik okmány megközelítően azonos módon értelmezi. **A fegyveres erők alkalmazására vonatkozó alapelveket, irányelveket és ajánlásokat tartalmazó szövetséges, vagy nemzeti kiadványként értelmezik. A légierő doktrínák pedig a légi hadviselés általános felfogását tükrözik, továbbá ajánlásokat és módszereket adnak a parancsnokoknak a harc alkalmazás különböző eseteire.**

Lényeges információt hordoz a doktrína hierarchia – struktúra - vizsgálata is. Ebben az esetben nem az egyes kiadványt elemezzük, hanem a teljes rendszert. Képet kaphatunk így a teljes hadviselési felfogásról, a különböző doktrínák közötti kapcsolatrendszerből pedig következtethetünk az alá-fölérendeltségekről, a prioritásokról, a struktúra változásaiból pedig a főbb trendek szűrhetőek ki. Az okmányok közül az ún. alapkodtrínák összefoglalják a doktrínakészítés főbb kérdéseit, valamint a legjellemzőbb meghatározó tényezőket.

A **második kérdéskör** az adott nemzet (állam) és a háború viszonya - nemzeti doktrína esetén -, vagy a koalíciónak a háborúról vallott filozófiája egy szövetségi doktrínában. A doktrína leírja az állam (szövetség) nézeteit a lehetséges háborúk jellegéről, formáiról (a konfliktus spektruma) és tisztázza a háború szintjeit és elveit, valamint elhelyezi a fegyveres erőket - benne a légierőt - a nemzetbiztonság garancia rendszerében.

Gyakorlatilag itt található az állam (szövetség) légi hadviselési koncepciója és a háború légi összetevőjének jellemzői. A háború (fegyveres konfliktus) felfogás a doktrinális irodalmaknak lényeges eleme, hiszen a különböző okmányokat meg kell feleltetni a háborúról vallott alapvető elveknek. A légi hadviselésről vallott gondolkodásmód is, a háborúértelmezéshez hasonlóan, folyamatosan fejlődik, a kurrens doktrínákban mindig a legáltalánosabban elfogadott felfogás található.

A doktrínák **harmadik fő területe** a légierő vezetésének és irányításának a kérdéseivel foglalkozik. Meghatározza a vezetés és irányítás fogalmát, típusait és szintjeit. Megadja és magyarázza a vezetés alapelveit, leírja a vezetési folyamatot és a vezetési- és irányítási szervezetet, a különböző szintű parancsnokok jogosultságait és köteleit. Bemutatja az erők kijelölésének, az erőkifejtés elosztásának, az átalárendelés és a támogatás főbb folyamatait. A tárgyalt doktrínákban a vezetés szerepét kiemelten kezelik. Ebből a szempontból jól elkülöníthetők a nemzeti és a szövetséges doktrínák, hiszen a multinacionális, összhaderőnemi műveletek tervezése, szervezése és végrehajtásának a vezetése a parancsnokok számára specifikus követelményeket támasztanak.

A doktrínák rendszerint egy - jól körülírható – **negyedik területe** a légierőt írja le, mint a fegyveres erők egyik haderőnemét. Tisztázza a légierő fogalmát, meghatározza jellemző tulajdonságait, erős és gyenge oldalait, valamint alkalmazásának főbb törvényszerűségeit béke (-megőrzés, -fenntartás, -teremtés), válságkezelés és háború időszakára. A dokumentumok ezen részei tartalmazzák a légtér katonai felhasználásának, és ellenőrzésének a rendjét illetve a légtérben folyó fegyveres küzdelemről vallott nézetek szintézisét.

Az **ötödik rész** – amely terjedelmét tekintve meghaladja a többi tartalmi egységet – a légierő által alkalmazható **hadműveletek** céljával, típusaival és főbb tartalmi elemeivel foglalkozik. A műveletek kategorizálása és tartalma döntően azonos a tárgyalt dokumentumokban, de megfigyelhetők kisebb és nagyobb eltérések is. Ezek azonban nem olyan mérvűek, hogy ne hordoznák magukban az azonos, vagy közel azonos gondolkodásmód ismérveit. Tendenciának tekinthető, hogy az USA légierő doktrínáiban jelentkező új kategóriák, fogalmak és eljárások kis fáziskéséssel megjelennek a NATO-dokumentumokban is. Például az AFDD-1 alapdoktrína már nem „légierőről” és „légi műveletekről” ír, hanem „légi- és űrerőről”, valamint „légi- és űr műveletekről”, majd ezek után megfigyelhető, hogy a jelen időszakban kidolgozás alatt lévő AJP-3.3 szövetségi doktrína is ezeket a kategóriákat használja.

A vizsgált okmányok hadműveletei formailag és tartalmilag alapvetően megegyeznek. Ha jobban belegondolunk, ez természetes, hiszen az AP-3000, az LDv 100/1., az AFDD-1. - mint nemzeti, környezeti a légierőre vonatkozó alapokmány - a nemzeti érdekek érvényesítésének katonai, a légierő alkalmazását leíró foratókönyvét adja meg, míg az ATP-33 (B), az AJP-3.3. - szövetségi, környezeti doktrínák - a NATO harcászati repülő erőforrások alkalmazását szabályozza és így a nemzeti erőfeszítéseket integrálja, ezért a hadműveletekben jelentős eltérés nem is lehet.

A globális szembenállás megszűnése utáni légierő doktrínákban is megfigyelhető trend, hogy a fenyegetettség (veszélyeztetettség) alapuló haderő modellt, felváltotta az ún. képesség-alapú fejlesztési gyakorlat, így például az USA légierő technológiai-technikai fölényen alapuló képességek kialakítására helyezi a hangsúlyt.

1.4. A MAGYAR HONVÉD LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK, A LÉGI DOKTRÍNÁK KONCEPCIONÁLIS ALAPJA

A magyar légierő doktrínájának a determinánsait többféleképpen csoportosíthatjuk, azonban én a vizsgálataim során két fő meghatározó tényezőcsoport köré gyűjtöttem őket.

Az első csoportba a magyar, **nemzeti meghatározókat**, míg a másik *“oldalra”* a NATO szövetségi tagságunkból levezethető követelményeket csoportosítottam össze. Az egyes meghatározók konkrét elemzése előtt azonban azt célszerűnek tartom tisztázni, hogy a doktrínát, mint *“terminus technicus”*-t, a vizsgálat során alapvetően, a már tárgyalt „szűkebb” értelemben alkalmazom, de természetesen a determinánsok sokszor a maguk teljességében értelmezhetőek a *“tágabb”* doktrína megközelítés esetében is.

Másik determináns felosztás is található²¹, amely szerint létezik egy érdekorientált és egy tudományos oldal. A **tudományos oldal** viszonylag stabil, de ugyanakkor állandó fejlődésen megy át és a kutatások eredményeit integrálja a légierő doktrínákba. Ez másképpen úgy fogalmazható meg, hogy az egyetemes hadtudománynak a légierőről szóló tanításai, elvei és ajánlásainak a különböző doktrínáknak meg kell felelnie. Az **érdekorientált oldal** a nemzeteknek és a szövetségnek a hosszú távú stratégiáiban és koncepcióiban tárgyasul meg.

Elvi eltérés azonban nincs az előbb tárgyalt és az *“én”* rendszerem között, mert az általam kifejtett determináns rendszerben is megtalálhatóak a nemzeti és szövetségi érdekeket megtestesítő elemek is, valamint a tudományos eredményeken alapuló doktrínák is!

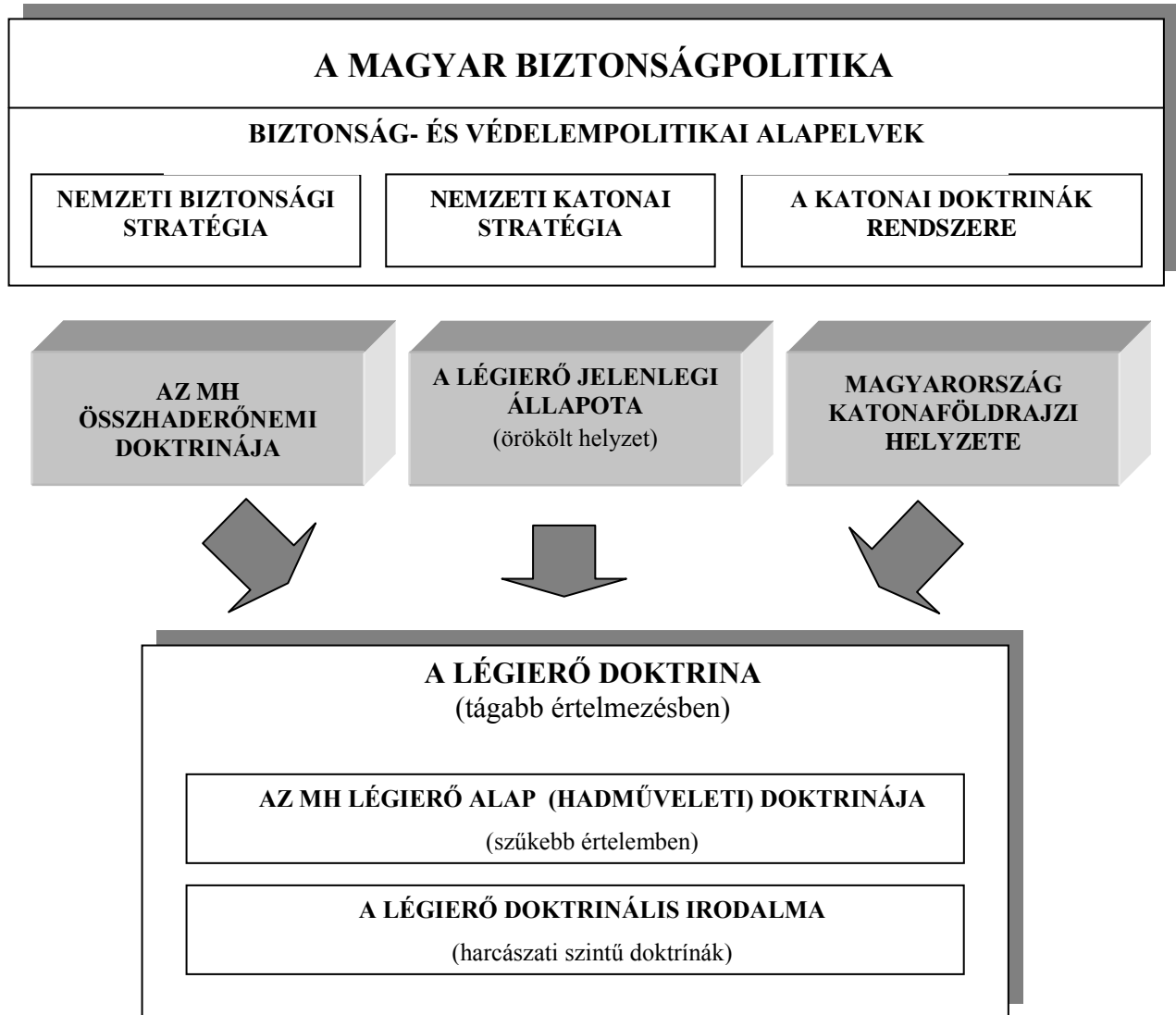
A **nemzeti determináns összetevők** vizsgálatánál kiinduló alapként foghatjuk fel, hogy a haderő, benne a légierő, a biztonságpolitika egyik fontos eszköze. Ebből következően a feladatrendszere a nemzeti értékeket megjelenítő, a nemzeti érdekeket érvényre juttató nemzeti stratégiákból vezethető le. Azonban ezen érdekek katonai eszközökkel való érvényesítését, a konkrét feladatban történő megjelenítését, vagyis katonai-technikai megvalósítását a katonai doktrínákban kell megfogalmazni.

Ezért a légierő doktrína kiindulóalappját a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínájának kell képeznie, különösen annak a hadműveleti alkalmazási formákat, a vezetés-irányítás, valamint a logisztikai támogatás fő kérdéseit tárgyaló fejezetei.

Főként a haderő minőségi fejlesztését megelőző, átmeneti időszakban fontos determinánsnak tekinthető a légierő jelenlegi állapota, harci képességének helyzete a múltból örökölt lehetőségek korlátaival együtt. Ezen tényezőknek a figyelembevétele azért is lényeges, mert ebben az átmeneti időszakban, amikor még a haderőnem vezetés-irányítási és harci képességei erősen korlátozottak, amíg a légierő NATO-kompatibilitása és így végső soron ebből adódóan a szövetségi erővel való együttműködési képességei nem a megkívánt színvonalon teljesítik az elvártakat, addig a katonai doktrínák szintjén is célszerű kezelni ezt a problémát.

Valószínűsíthető, hogy a fejlesztések, a kompatibilitási készségek megteremtése csak fokozatosan, nem egy ütemben, nem a haderőnem teljes vertikumában és hierarchiájában valósul majd meg, ezért a doktrínális irodalmakban szabályozni kell a még együttműködésre képtelen (nem interoperábilis) komponensek alkalmazásának a kérdéseit is.

²¹ TALLA István: A magyar Légierő doktrínája, In.: Bolyai Szemle, 1998, Különszám,

9. sz. ábra A légierő doktrína alapvető nemzeti determinánsai

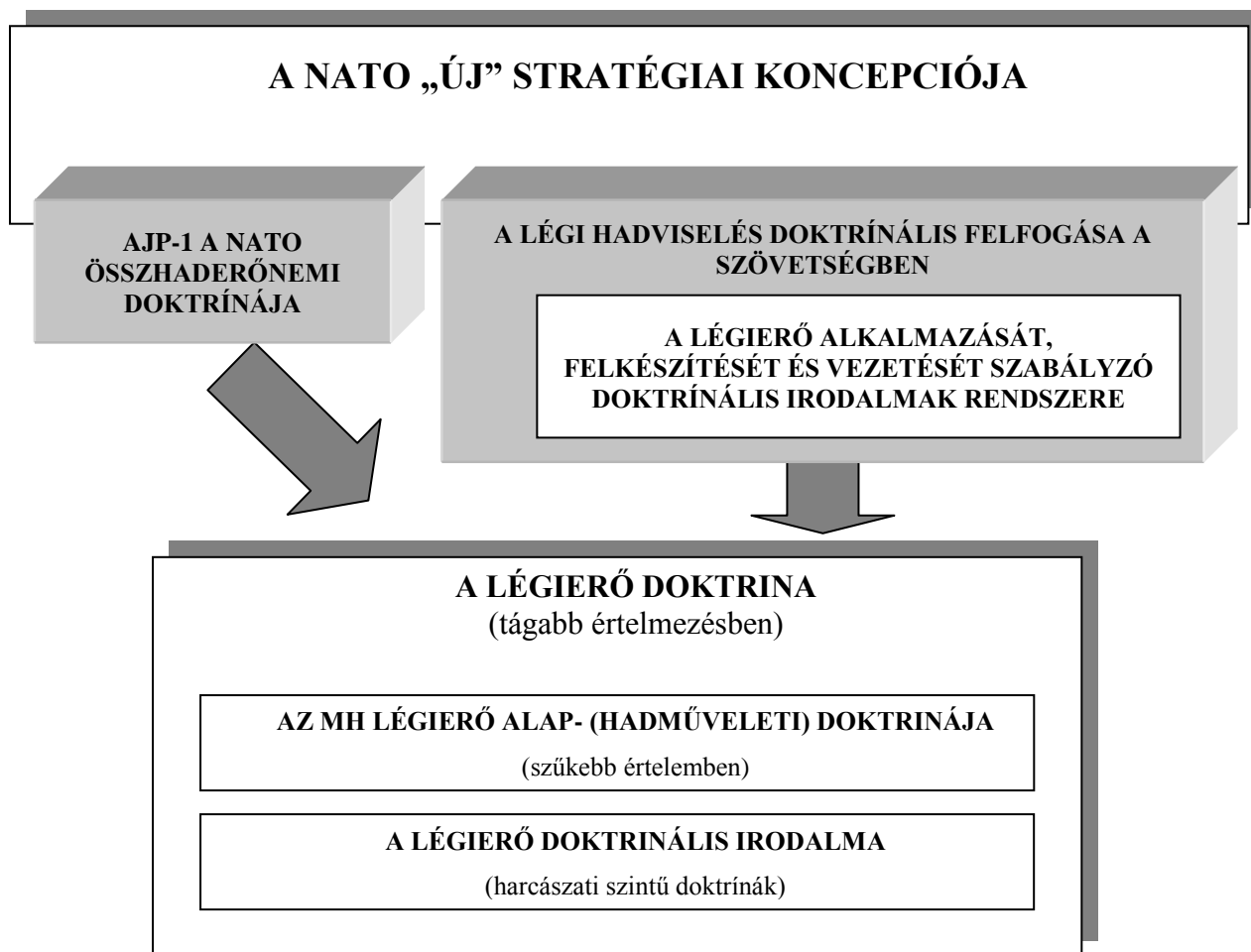
A nemzetközi kötelezettségekből fakadó feladatokon, valamint a különböző béketámogató műveletekben való részvételen kívül **a fegyveres erők fő feladata és felelőssége a jövőben továbbra is a haza fegyveres védelme lesz, amit elsősorban a Magyar Köztársaság területén és légtérében kell megvalósítani.** Az agresszió, valamint a haza védelme érdekében végrehajtandó műveleteket döntően befolyásolja a **Magyar Köztársaság katonaföldrajzi helyzete**, ezért ezt a kérdést is a doktrína determinánsai közé tartozónak tekinthetjük. A véleményem szerint elsősorban a műveleti tervezést, végrehajtást érintik közvetlenül, a doktrínák szintjén „csak” indirekt módon érvényesülnek.²²

Vizsgáljuk meg a NATO szövetségi rendszerből eredeztethető doktrínadeterminánsokat is!

A NATO fő célja, összhangban az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányával,

²² A katonaföldrajzi tényezők befolyásoló hatása jobban “tetten érhető” a légierő doktrína tágabb értelmezésű megközelítésénél.

hogyan politikai valamint katonai eszközökkel megvédje az összes tagállama szabadságát és biztonságát. A szövetség alapvető működési elvei, a tagok biztonságfelfogása, az oszthatatlanság alapú megközelítés mellett, a közös elkötelezettségben és a szuverén államok közötti kölcsönös együttműködésben nyilvánulnak meg. A kollektív biztonságnak a keretfeltételeit adja meg a bizonyos időközönként²³ elfogadott „Stratégiai koncepció”, amely összegzi a legutóbbi koncepció kiadása utáni stratégiai változásokat.

10. sz. ábra A légierő doktrína legfontosabb szövetségi determinánsai

Az AJP-1 „sarokkö” kiadvány, amely a szövetség multinacionális, összhaderőnemi műveleteinek a tervezésének, végrehajtásának, vezetésének és támogatásának (biztosításának) a legfőbb aspektusait írja le. A kapcsolódó doktrínális irodalmak tartalmazzák az AJP-1 kibontásával a hadműveleti, harcászati irányelveket és ajánlásokat.

A közelmúlt fegyveres konfliktusai és a szövetség által végrehajtott válságkezelési műveletek egyértelműsítették, hogy **a politika által meghatározott katonai célok elérésében a légierő döntő szerepet játszik.** A tapasztalatokból következően nem kétséges, hogy a teljes katonai siker csak a nemzetek, haderőnemek együttes

²³ A kurrens koncepciót a NATO washingtoni csúcsertekezletén 1999. április 24-én fogadták el

erőfeszítésével valószínűsíthető, ezért az AJP-1 doktrínát referencia anyagként célszerű kezelni a magyar doktrinális irodalom kidolgozásának minden szintjén, így a légierő alap- és harcászati doktrínáinak a megalkotásánál is.

A NATO-légierők alkalmazási elveinek, hadműveleti alkalmazási formáinak elemzéséhez célszerű kiindulási alapként tekinteni azt, hogy a szervezet miként határozza meg a légierőt, hogyan helyezi el a hadviselést végrehajtó erők és eszközök rendszerében.

A magyar katonai doktrína integráns részét fogja képezni a légierő doktrínája, amelynek egyik alapvető determinánsának foghatjuk fel a „légierő”- és a „légi hadviselés” NATO-elvű értelmezését. A Magyar Köztársaság NATO-tagsága serkentőleg hatott a hadtudományi kutatómunkára, a doktrinakutatásra, a légierő doktrínájával kapcsolatos problémák tisztázására. Ennek ellenére a légi hadviselés NATO-elvek szerinti felfogásával átfogó módon foglalkozó publikációkkal nem, vagy csak elvétve találkozhatunk a hazai katonai szaksajtóban.

A doktrína fejlesztése, kidolgozása jelenleg is folyik, amelyhez kiegészítő kutatásokat végezni sohasem késő, hiszen a tagállamokban a „doktrína készítése és karbantartása” permanens folyamat. **A légierőről vallott gondolkodásmódban paradigmaváltásra van szükség, mert a korábbi, csak légvédelmi orientáltságú felfogás akadályozhatja a mind magasabb szintű szellemi kompatibilitásunk kialakulását.**

Feltétlenül tisztázni és értelmezni kell az alapvető nyugati katonai kategóriákat, hiszen nagyon sokszor találkozhatunk az angolból „nyers”-, értelmezés nélkül fordított kifejezéseket, fogalmakat felhasználó anyagokkal, amelyekben a régi szovjet hadtudomány²⁴ elveiből eredeztetve próbálják a magyar légierő előtt álló kihívásokat és a fejlesztésével kapcsolatos problémákat megoldani.

A magyar légierő doktrína koncepcionális alapjának tekinthetjük a Légierőnek, mint katonai szervezetnek a küldetés- (rendeltetés) és feladatrendszerét!

A légierő doktrína koncepcionális alapjai:

- A légierő oltalmazza a Magyar Köztársaságot az esetleges külső fenyegetésekkel, illetve politikai „zsarolásokkal” szemben.
- Védi hazánkat és integrálódik a NATO védelmi rendszerébe.
- Részt vesz az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányával összhangban végrehajtott békeműveletekben.
- Elősegíti a katonai stabilitást a régiókban.
- Humanitárius műveletekben vesz részt.
- Segítséget nyújt katasztrófák következményeinek felszámolásában és veszélyhelyzetek elhárításában.

A légierő feladatrendszerét egy rendkívül összetett, széleskörű koordinációt igénylő katonai tevékenységek összességéként értelmezhetjük, amelyet a végrehajtás különböző időszakai szerint csoportosíthatunk.

Ezeket figyelembe véve a légierőnek az alábbi feladatokat kell ellátnia:

- Légtérel ellenőrzés.
- Légvédelmi feladatok keretében harc az agresszor légi hadviselési erői és eszközei ellen.

²⁴ Célszerű megjegyezni, hogy az orosz hadtudománynak a légierővel kapcsolatos felfogása már szintén meghaladta a volt szovjet téziseket, ez a folyamat jól megfigyelhető a jelenlegi orosz katonai szaksajtóban is.

- Harc az agresszor szárazföldi hadviselési erői és eszközei ellen.
- Légi szállítás.
- Légi biztosítás.

A légierő feladatrendszere a végrehajtás időszaka szerint csoportosítva, a következő lehet:

Békeállapotban végrehajtandó feladatok:

- A légi vezetési rendszer folyamatos készenlétben tartása, gyakorlások, kiképzés folytatása.
- Készültségi és készenléti szolgálatok ellátása.
- Az erők riasztási feltételeinek folyamatos biztosítása és szükség esetén a riasztás végrehajtása.
- A szárazföldi készütségi erők légi támogatása, biztosítása és szállítása.
- Részvétel katasztrófa- és veszélyelhárításban.
- Nemzetközi kötelezettségek teljesítése.
- Humanitárius akciókban való részvétel.

Válsághelyzetben végrehajtandó feladatok:

- Rendszabályok bevezetésével és foganatosításával a légtérzuverenitás biztosítása.
- A légi vezetési rendszer magasabb készenlétbe helyezése.
- A valós fenyegetettséggel arányos készenlét fenntartása.
- A készenléti fok és a készütségi fokozat emelési feltételeinek a biztosítása.
- A szárazföldi erők reagáló-komponensének légi támogatása.

Háborús helyzetben, az országvédelem rendszerében végrehajtandó feladatok:

- A légi fenyegetettség teljes spektrumának a lefedése (a kijelölt objektumok zónális és objektum szerinti légvédelme).
- A légi hadviselési képesség demonstrálása.
- A szárazföldi erők műveleteinek légvédelme, légi támogatása, szállítása és biztosítása.
- Légi felderítés.
- Harctéri kutató-mentő feladatok végrehajtása.

1. 5. A KATONAI DOKTRÍNA KIDOLGOZÁSÁNAK ELVI FOLYAMATA ÉS A DOKTRÍNA SZINTJEI

A katonai doktrínák a nemzeti biztonsági és a nemzeti katonai stratégiából fakadnak, ezért a biztonsági stratégiai tervezést is célszerű érinteni a katonai doktrínák kidolgozási folyamatának vizsgálatánál. A biztonsági stratégia kidolgozása és aktualizálása a mindenkori kormányzat kompetenciája illetve felelőssége, de fontos követelmény, hogy társadalmilag elfogadott és támogatott legyen. Célszerű, hogy többpárti konszenzuson alapuljon, így biztosítható a kormányváltások ellenére is a stabilitás és kiszámíthatóság.

A biztonság, a biztonságpolitika komplex jellege miatt a stratégiai tervezőmunkában - a biztonsági stratégia kidolgozásában - fontos szerepet játszanak a külügy-, belügy-, a honvédelmi-, a pénzügy- és a gazdasági minisztériumok, valamint a titkosszolgálatok. A kidolgozási folyamatot egy koordináló szervezetnek célszerű egyeztetni, ami a résztvevő kormányzervek munkáját összehangolja.

A nemzeti katonai stratégiát - a honvédelmi miniszter politikai felelőssége mellett - a Honvédelmi Minisztérium és a Vezérkar készítheti el. A stratégiai tervezés következő

fázisában a katonai programok valamint a biztonsági és katonai stratégiák alapján elkészülhet, a védelmi minisztérium koordinálásával, a költségvetés védelmi fejezete.

A katonai doktrínák kidolgozása is permanens folyamat, amelyben a biztonsági és katonai stratégia követelményei valamint egy sor más - később részletezett - bemeneti információ figyelembevételével a doktrína „mentén” kialakulnak a reális katonai képességek. Ezen képességek gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai (háború, válságkezelés, gyakorlatok, kiképzés) ismételten bemeneti információt képeznek, amelyek a doktrína módosítását indukálhatják. E hármas koncepció kidolgozása akár 10-15 évet is igényelhet!

Vizsgáljuk meg a doktrínakészítés **bemeneti információit!**

A katonai célkitűzések. A haderő a nemzeti vagy szövetségi politika megvalósításának, támogatásának egyik eszköze. A politika közvetett úton jelöli ki a katonai célkitűzéseket, azt hogy a fegyveres erőktől minek a teljesítését várja el a politikai célok elérése érdekében. Ezek a katonai célok megfogalmazódhatnak, és nyilvánosságra kerülhetnek a katonai stratégiában.

A védelmi politika irányvonala egyértelműsíti a prioritásokat, a költségvetési mozgásteret, s így befolyásolja a katonai erőfeszítések, valamint a fejlesztések fő irányait és méretét.

A rég- és a közelmúlt háborúi, konfliktusai, a hadtörténelmi tapasztalatok alapot nyújtanak a jelen doktrínájának megalkotásához. A légierő doktrína szempontjából természetesen a konfliktusok légi komponensének a történéseit, főbb folyamatait és trendjeit, tendenciáit kell elsősorban elemezni az új doktrína íróinak, nem elfeledve az összhaderőnemi szemléletmódot. Ez a tendencia jól érzékelhető, hiszen az Öböl-háború tapasztalatai rendkívül gyorsan „megjelentek” mind az összhaderőnemi-, mind a haderőnemi (környezeti) doktrínákban. A technológiai fejlődés jól tetten érhető a doktrínafejlesztés folyamatában. Az ugrásszerű fejlődés az űrtechnika, az informatika és a távközlésben azt indukálta, hogy az AFDD-1, az Egyesült Államok Légierőjének Alapdoktrínája, alapjaiban változtatta meg a klasszikus légi hadviselési kategóriákat, új hadművelési struktúrát hozott létre. Ezeket a trendeket nekünk nyomon kell követnünk, hiszen a tapasztalatok szerint az amerikai gondolkodásmód előbb-utóbb megjelenik a NATO (szövetségi) doktrínákban is.

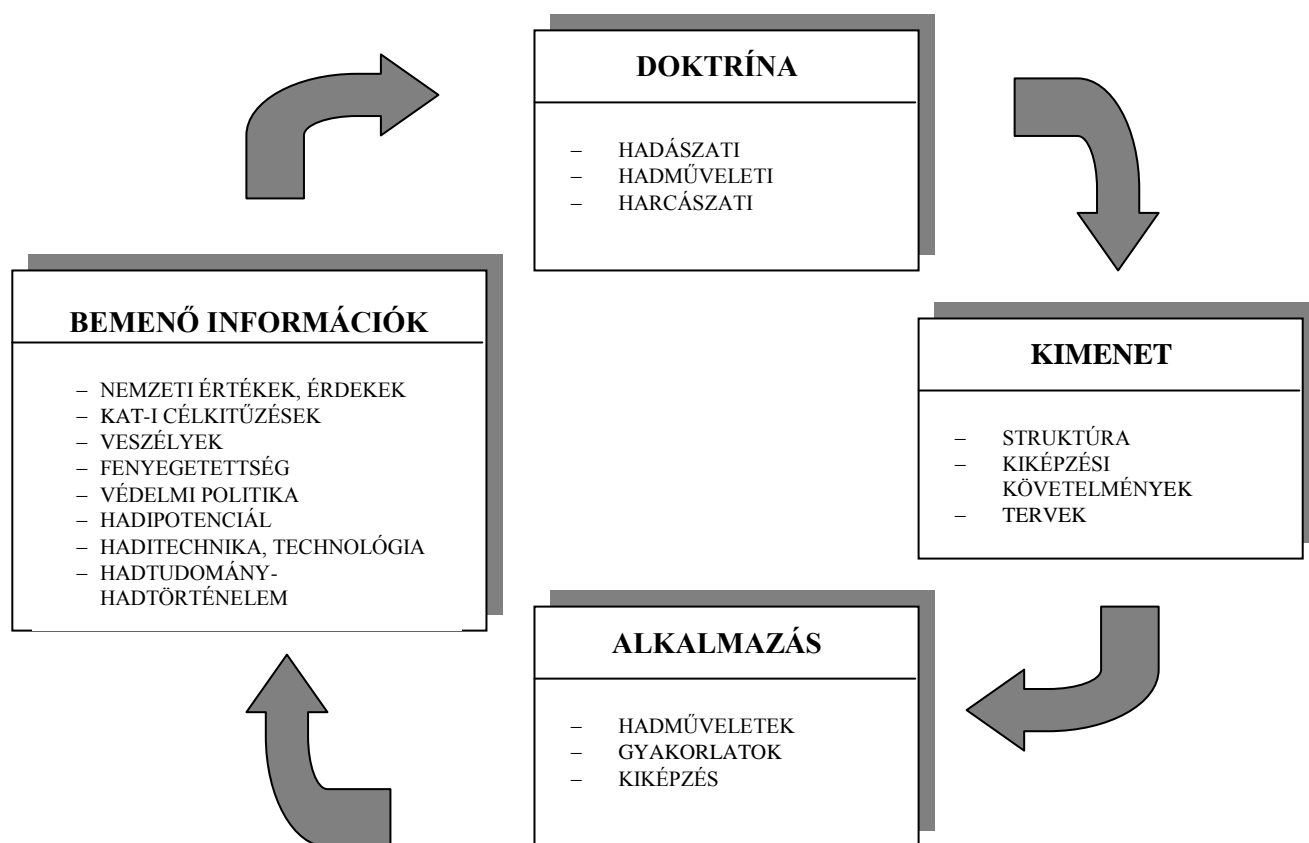
A nemzet hadipotenciálját meghatározza az ország természeti erőforrásainak mennyisége, technológiai-ipari fejlettsége, lakossága (létszám, akarati tényezők, elkötelezettség, stb.) és a katonai költségvetés nagysága illetve struktúrája.

A hadtudomány elmélete, vagyis a mai és az elmúlt idők katonai teoretikusai által létrehozott összegzett ismeretanyag közvetlen vagy közvetett megjelenítése a doktrínában biztosítja a tudományosság követelményét. Azok a szakemberek, akik napjainkban tudományos igénnyel foglalkoznak a NATO-tagállamok légierővel kapcsolatos hadtudományi ismeretekkel, lehetőség szerint adaptálják azokat a tételeket, amelyek alkalmazhatóak a magyar - sokszor még átmeneti - viszonyokra.

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy vannak a magyar hadtudománynak is napjainkig el nem évülő eredményei, amit természetesen alkalmazhatunk a mai viszonyaink között!

A katonai doktrínáknak különböző szintjeit különböztethetünk meg (doktrínális alapelvek szintje, harcászati-hadművelési szint, módszerek-eljárások szintje). Ezek a

szintek jól érzékelhetőek a parancsnoki, döntéshozatali folyamat elemzése során. A feladat vételét követően valamennyi szintű parancsnok elvégzi a kapott feladat értelmezését, a célok, részcélok tisztázását. Ebben a részben nyújtanak alapot a parancsnok és törzse részére a **doktrínális alapelvek**, melyek alapján a parancsnok újra tudja definiálni a feladatot és iránymutatást ad a további tervezőmunkához. Például doktrínális alapelv - sőt egyes megfogalmazások szerint háborús alapelv - az erőkifejtés összpontosítása. Ha a légi - adott szintű - parancsnoka légvédelmi hadművelet (védelmi légi szembenállás hadműveletének) megvívására - objektumok, csapatok oltalmazására - kap feladatot, akkor a doktrínális alapelv szellemében, újraértelmezve a feladatot, elhatározza, hogy az erőit és eszközeit mely időszakban és helyeken kívánja koncentráltan alkalmazni a támadó légi ellenséggel szemben, mik azok az objektumok melyek oltalmazására az erőkifejtését kívánja összpontosítani. A parancsnok természetesen eltekinthet ennek az alapelvnek az alkalmazásától, de akkor számolnia kell azzal, hogy megsért egy doktrínális alapelvet, s ezzel kockázatot vállal.

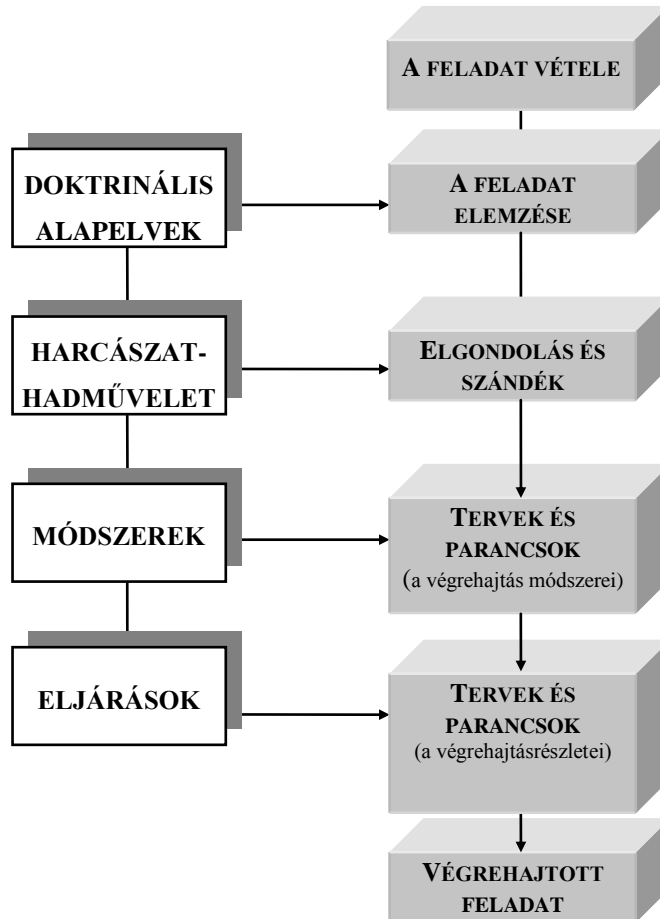
11. sz. ábra. A doktrína kidolgozásának a folyamata (forrás: AP-3000)

A doktrína csak irányelvek gyűjteménye, ajánlásokat fogalmaz meg, a megsértéséért nem fenýítene meg senkit!

A tervezőmunka következő lépcsője - a doktrína újabb szintje - a **hadműveleti (harcászati) szint**. Ebben a fázisban megfogalmazódnak azok az alternatívák, amelyek legjobban biztosíthatják a feladat végrehajtását. Az említett alapelvet tekintve például a parancsnok meghatározza, hogy a légitámadás prognosztizált fő irányában mely egységek, kikkel együttműködve hajtják végre az oltalmazási feladatot, így összpontosítva a

rendelkezésére álló erőforrásokat a várható döntő irányokban és időszakokban.

A **módszerek szintje** - tervek és parancsok - az elhatározás megvalósítását részleteiben fejtik ki, csökkentve ezáltal az alárendelt vezetési szintek döntési szabadságát. A módszerek adják a végrehajtás kereteit, például az említett erőösszpontosítást biztosító hadművelési felépítés létrehozásához szükséges manőverek főbb szabályait alkotják, míg az eljárások szintje ezen manőverek konkrét végrehajtásának részleteit tisztázzák le. Így például a menetrendet, a távközöket, a menetbiztosítás kérdéseit, stb.

12. sz. ábra A doktrína szintjei és a döntéshozatali folyamat kapcsolata (forrás: Segédlet a doktrínális irodalmak tanulmányozásához)

„A Szövetség nemzetközi és politikai értelemben két vagy több államnak szövetkezése közös cél elérése, vagy meghatározott politikai eszme megvalósítása érdekében.”

(Révai Nagy Lexikona, XVII. K. 738. oldal)

2. A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁNAK SZÖVETSÉGI MEGHATÁROZÓI

2.1. A NATO STRATÉGIAI KONCEPCIÓJA

Az Euró-atlanti Tanács 1999. április 23-24-i washingtoni ülésén elfogadott, „**A Szövetség Stratégiai Konceptiója**” című okmány a szövetség ötvenéves története során alkotott meghatározó jelentőségű dokumentumainak a sorába illeszkedik. Ezek közül a legjelentősebb okmány egyértelműen a Washingtoni Szerződés, amely a NATO-nak fundamentumát jelenti megalakulásától napjainkig meghatározva a szövetség célját és feladatait.

Az előző koncepciót 1991-ben, a római NATO-csúcstalálkozó során fogadták el a tagállamok vezető politikusai. A koncepció választ ad a szövetség stratégiai környezetében történt drámai változásokra, az egykori ellenség, a Varsói Szerződés megszűnése következtében kialakult helyzetre. A római dokumentum a NATO működésének a fő hangsúlyát továbbra is a kollektív védelmi képességek fenntartására, a tagállamok közötti széleskörű együttműködésre, valamint a „*keleti-blokk*” országaival való párbeszédre és partneri viszonyra helyezte.

Nem elhanyagolható körülmény, hogy 1991 óta továbbra is alapvető változások következtek be a NATO érdekeltségi övezetében:

- felbomlott a Szovjetunió, és az egykori Jugoszlávia területén válságok egész sorozata robbant ki, és zajlik napjainkban is;
- Oroszországgal és Ukrajnával, mint az európai biztonság meghatározó tényezőivel, a szövetség stratégiai partnerségre lépett;
- a „*Partnerség a békéért*” program meghatározó eredményeket hozott,
- és végül, de nem utolsó sorban három volt szocialista ország belépett a NATO szervezetébe.

Ezen okok miatt a szövetségnek egy új stratégiai koncepciót kellett készíteni, amely eligazodást jelent az ún. „*NATO-területen kívüli*” (*out of area*), de a tagállamok biztonságát közvetlenül fenyegető válságok kezelésére is.

A **bevezetőben** a dokumentum összegzi a szövetség hidegháborús időszakban folytatott tevékenységét. A párbeszéd és a védelem megfelelő ötvözésével a NATO sikeresen biztosította tagállamainak a békét és megakadályozta a háborút Európában. A hidegháborús érárt követően a magasabb fokon integrált Európát új típusú, más jellegű kihívást jelentő, biztonsági kockázatok fenyegetik. A szövetségnek továbbra is fenn kell tartania a kollektív védelmi képességeket, és erősítenie kell a transz-atlanti kapcsolatot,

mert csak így képes megfelelni az új követelményeknek.

„Az új Stratégiai Koncepció útmutatást ad a szövetségnek feladatai elvégzésére. Kifejezi a NATO hosszú távú céljait, jellegét és alapvető biztonsági feladatait, megállapítja az új biztonsági környezet fő jellemzőit, kijelöli a biztonság átfogó megközelítésének elemeit, valamint irányelveket ad a Szövetség fegyveres erőinek további átalakításához.”²⁵

Az I. részben **A szövetség célja és feladatai** kerültek megfogalmazásra. Az okmány megállapítja, hogy a NATO alapvető stratégiai céljai nem változtak, továbbra is a tagállamok szabadságának és biztonságának az őrzése politikai és katonai eszközökkel. Kinyilvánítják, hogy a szövetség továbbra is megtestesíti a transz-atlanti kapcsolatot, amivel Észak-Amerika biztonsága tartósan kötődik Európa biztonságához. A NATO működésének alapját a szuverén államok közös erőfeszítése, kölcsönös együttműködése, a szövetségi szolidaritás és összetartás jelenti. A szövetség garantálja, hogy egyetlen tagállamnak se kelljen egyedül, kizárólag a nemzeti erejére támaszkodva megfelelnie a biztonsági kihívásoknak.

A NATO elkötelezte magát a partneri kapcsolatokra és párbeszédre azokkal az országokkal, amelyek a főbb politikai célkitűzéseivel szolidárisak. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányával összhangban a szövetség az alábbi alapvető biztonsági feladatokat valósítja meg:

- **Biztonság:** a demokratikus intézményrendszer fejlődésével a viták békés, tárgyalásos megoldásával olyan biztonsági környezet létrehozása, amelyben egyetlen ország sem képes erővel, vagy erővel való fenyegetéssel elérni a politikai céljait.
- **Konzultáció:** a Washingtoni Szerződés 4. cikkelye alapján a szervezet konzultációs fórumot nyújt a tagállamok létfontosságú érdekeit és biztonságát érintő kérdésekben.
- **Elrettentés és védelem:** a Washingtoni szerződés 5. és 6. cikkelye alapján a NATO kétségessé teszi bármely fenyegetés létjogosultságát, annak céljait illetően és megvédi tagjait minden fegyveres agresszióval szemben.

A szövetség felvállalja a Washingtoni Szerződés 7. cikkelye alapján, a válságkezelő műveletekben való részvételt. Az I. részben a NATO kinyilvánítja, hogy nem tekint egyetlen országot sem az ellenségének és támogatja a békés, baráti kapcsolatokat valamint a demokratikus intézményeket.

A II. rész a **Stratégiai kilátásokkal** foglalkozik. Megállapítja, hogy a szövetség folyton változó biztonsági környezetben működik, amelyben az utóbbi évek történései javarészt pozitívak voltak, de még mindig maradtak bizonytalanságok és veszélyek, amelyek válságokhoz vezethetnek. A dokumentum kiemeli és hangsúlyozza a NATO szerepét az euro-atlanti térség biztonságának garantálásában, a politikai és katonai partnerség térnyerését, együttműködését más országokkal - így Oroszországgal, Ukrajnával és a „Mediterrán Párbeszéd” országaival. A szövetség folyamatosan fejlesztette a térség stabilitásának megerősítéséhez szükséges képességeit, amelynek keretében kialakította a CJTF²⁶-konceptiót.

²⁵ NATO-tükör – Dokumentáció 1999. Nyár, D7. old. ,

²⁶ Combined Joint Task Forces - Többnemzetiségű Összhaderőnemi Alkalmi Harci Kötelék

7. sz. táblázat A Szövetség stratégiai koncepciójának a struktúrája

I. RÉSZ A SZÖVETSÉG CÉLJA ÉS FELADATAI				
Biztonság	Konzultáció	Elrettentés	Védelem	
II. RÉSZ STRATÉGIAI KILÁTÁSOK				
Gyorsan változó biztonsági környezet	Az ENSZ, EBESZ, EU, NYEU szerepe a térség biztonságában	Kiemelt partnerség: - Oroszország, - Ukrajna, - Mediterrán Párbeszéd	Európai biztonsági és védelmi azonosságtudat (ESDI) fejlesztése, fejlődése	A nukleáris és ABV fegyverzetek és technológiákból fakadó kockázatok
III. RÉSZ A BIZTONSÁG MEGKÖZELÍTÉSE A XXI. SZÁZADBAN				
A biztonság átfogó értelmezése: - gazdasági, - társadalmi, - környezeti, - és katonai összetevők.	A NATO missziója a XXI. században:			
	- a transz-atlanti kapcsolat ápolása, - az elrettentéshez, a kollektív védelemhez és válságkezeléshez elegendő katonai képességek fenntartása, - az „európai biztonsági és védelmi azonosságtudat” (esdi) szövetségen belüli fejlesztése, - a tagjelöltekkel szembeni nyitottság.		- a válságkezeléshez szükséges általános képességek folyamatos biztosítása, - a szövetségen kívüli nemzetekkel való párbeszéd és partnerség, - a fegyverzetkorlátozási és leszerelési tárgyalásokon való aktív részvétel.	
IV. RÉSZ IRÁNYELVEK A SZÖVETSÉG HADEREJÉRE				
A NATO fenntartja a perspektivikusan szóba jöhető lehetséges feladatai teljes spektrumának végrehajtását biztosító elégséges katonai képességeket. Az integrált haderő kulcsfontosságú sajátosságai:				
- a közös haderőtervezés, finanszírozás, hadművelési tervezés és közös összhaderőnemi doktrínák és gyakorlatok, - multinacionális katonai szervezetek alkalmazása, - integrált parancsnoki struktúra, - a NATO egységes légvédelmi rendszere (NATINADS), - a NATO-partnerek lehetőség szerinti bevonása ezen eljárásokba, vagy ehhez hasonló metodikák kifejlesztésének a segítése.		- a szerepek és felelősségek arányossága, - az erők szükség szerint állomásoztatása és bevetése az anyaországon kívül, - a válságkezelési eljárások (tervezés, kiképzés, logisztika) szabványosítása, - széleskörű együttműködés a fegyverzet, a logisztika és az infrastruktúra fejlesztése területén.		
RÉSZLETES LEBONTÁSBAN A KATONAI KÖVETELMÉNYEK:				
- a katonai erőknek a legalacsonyabb szinten, a szükséges szintű lépcsőzött készenléti fokozatban tartása, - az erők békeidejű diszlokációja tegye lehetővé a szükség szerinti gyors átcsoportosítást, - a parancsnokságok biztosítsák a feladatok teljes spektrumát átfogó műveletek tervezését, vezetését és irányítását, többnemzetiségű, összhaderőnemi tábori vezetési pontokról, főleg CJTF-parancsnokságokról legyenek képesek az 5. és a nem 5. cikkely szerinti-, illetve a NYEU politikai ellenőrzésével és stratégiai irányításával, valamint a NATO vezetése alatt, akár a partner országok részvételével folytatott katonai műveleteket, - békeidőben a szövetség minimális szintű gyorsreagáló-képességekkel bíró erőket tartson készenlétben, azonban készen kell lennie utánpótlással, mozgósítással, újrászervezéssel egy nagyobb haderő létrehozására.		- fontos a szövetség területének perifériáin és az estleges területen kívüli műveletekhez megfelelő erő struktúra kialakítási képességének a biztosítása, - kiemelt terület a lakosság, a tagországok területének, a fegyveres erőknek az ABV- fegyverek, valamint a katonai infrastruktúra terroristák elleni védelme. - a legszükségesebb katonai képességek: - hatékonyság, - mobilitás, szállíthatóság, - az erők és az infrastruktúra magas szintű túlélő képessége, - fenntarthatóság (logisztika, az erők rotációja), - fejlett technológia, információs fölény, - sokoldalúan képzett humán erőforrás, - a vezetés, irányítás, híradás és felderítés integrációja		
V. RÉSZ VÉGKÖVETKEZTETÉSEK				

A koncepció nevesíti az euro-atlanti térség biztonságában szerepet játszó nemzetközi szervezeteket, (ENSZ, EBESZ, EU, NYEU) kiemeli, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa az elsődleges felelősség a nemzetközi biztonság megtartásáért, ezért kiemelt jelentőséggel bír a térség biztonsági architektúrájában. Az EBESZ-szel, mint a legkiterjedtebb európai biztonsági szervezettel, a NATO a délszláv válság idején szoros, gyakorlati együttműködést valósított meg. Kihangsúlyozza, hogy az Európai Unió is fontos lépéseket

tesz az európai biztonság érdekében, külön kiemeli a közös kül- és biztonságpolitika fejlődését, amely összeegyeztethető a Washingtoni Szerződés szellemének megfelelő közös politikával is. A NATO támogatja a Nyugat Európai Unió által tervezett tevékenységeket azáltal, hogy igény és lehetőség szerint biztosítja erőforrásainak felhasználását. A kialakulóban lévő „*európai biztonsági és védelmi azonosságtudat*”²⁷ (ESDI) fejlesztését a szövetség támogatja. A dokumentum kitér a fegyverzetkorlátozási és nonprofilációs egyezmények jelentőségére az európai biztonság szavatolásában, majd leszögezi, hogy a fegyverzetek alacsonyabb szintje, az átláthatóság és kiszámíthatóság elősegíti a NATO stratégiai céljainak elérését.

Ez a rész tárgyalja a szövetséget érintő biztonsági kihívásokat és kockázatokat. Az értékelés szerint a stratégiai környezetben bekövetkezett pozitív fejlemények eredményeként a tagállamokat fenyegető nagyméretű agresszió valószínűsége rendkívül alacsony. Ennek ellenére, hosszabb időszakra kivetítve az ilyen fenyegetés veszélye nem zárható ki. A dokumentum katonai és nem katonai jellegű kockázatokat kategorizál, amelyek nehezen megjósolhatóak. Ezen veszélyek okozta instabilitás kialakulhat az euro-atlanti térségen belül és azon kívül is. Regionális válságok generálódhatnak a – nagy valószínűséggel - szövetség peremén a komoly gazdasági, társadalmi és politikai feszültségek, etnikai- és vallási nézeteltérések, területi viták, emberi jogok megsértése, valamint sikertelen reformkísérletekben való nagymérvű csalódottság miatt.

Külön tárgyalja ez a rész a nukleáris és ABV fegyverek illetve technológiák elterjedéséből, kereskedelméből eredő kockázatokat, valamint felhívja a figyelmet az infomációs rendszerektől való függőségben rejlő veszélyekre is. A szövetség számol a globális biztonsági veszélyekkel, úgymint terrorizmus, szabotázs, szervezett bűnözés, kulcsfontosságú erőforrásokhoz való hozzáférés akadályozása, jelentős migráció. Az okmány szerint az ilyen jellegű veszélyek realitása esetén a Washingtoni Szerződés 4. cikkelye értelmében széleskörű konzultációt és koordinációt kell megvalósítani a szövetségen belül és a partneri kapcsolatban lévő országokkal, illetve szervezetekkel.

A III. rész **A biztonság megközelítése a XXI. században** címet viseli. A NATO szervezete a biztonságot átfogó módon értelmezi, elismeri a katonai összetevőn kívül a gazdasági, társadalmi és környezeti tényezőket is. A szövetség kollektív célkitűzése egy olyan európai biztonsági struktúra kiépítése, amelyben a NATO és a rendszer többi elemének erőfeszítései kölcsönösen kiegészítik, sőt erősítik egymást. Továbbra is fontosnak tartják a transz-atlanti kapcsolat fenntartását, és a jövő századra is prognosztizálják Észak-Amerika valamint Európa biztonságának a korrelációját.

A 26. pont fejezi ki leghangsúlyozottabban a szövetség XXI. szd-i misszióját, amely szerint a NATO a jövő évezredben is az euro-atlanti térség biztonságára törekszik, amit a következő eszközökkel kíván elérni:

- A transz-atlanti kapcsolat ápolása.
- Az elrettentéshez, a kollektív védelemhez- és a lehetséges feladatai teljes spektrumához elegendő katonai képességek fenntartása.
- Az „*európai biztonsági és védelmi azonosságtudat*” (ESDI) szövetségen belüli fejlesztése.
- A válságkezeléshez szükséges általános képességek folyamatos biztosítása.

²⁷ European Security and Defence Identity – ESDI

- A tagjelöltekkel szembeni nyitottság.
- A szövetségen kívüli nemzetekkel való párbeszéd és partnerség.
- A fegyverzetkorlátozási és leszerelési tárgyalásokon való aktív részvétel.

A dokumentum több helyen is síkra száll - a közös értékek és érdekek platformján - Európa és Észak-Amerika biztonságának oszthatatlansága mellett, ezért a szövetség hitelessége egyik alappillérenek tekinti a „*transz-atlanti gondolat*” további gyakorlati megvalósítását. A Varsói Szerződés megszűnése után az igényeknek megfelelő katonai képességek kialakítása, a képesség-orientált haderőfejlesztés váltotta fel a fenyegetettség alapuló hadsereg-fejlesztési gyakorlatot. A koncepció szerint ez a trend az elkövetkező időkben is uralkodó lesz. A biztonsági kockázatoknak megfelelő „*elégleges*” képességek kialakítása illetve fenntartása gyakorlatilag folyamatos átalakítást és csökkentést jelent a szervezet fegyveres erőiben. A szükséges képességek továbbra is a Washingtoni Szerződés 5. cikkelyének, valamint az ún. nem az 5. cikkely alapján lefolytatott műveletek aktuális követelményeiből vezethetők le.

A koncepció kihangsúlyozza, hogy mind a kollektív védelem (5. cikkely), mind a válságkezelés (7. cikkely) egyazon struktúrával és eljárásrendszerrel valósítható meg. A NATO az 1994-ben tartott brüsszeli csúcsertekezletén kinyilvánította, hogy „*eseti alapon, saját eljárás módja szerint kész békefenntartó és más műveleteket támogatni az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazásával, vagy az EBESZ vezetésével, és ehhez felajánlja a Szövetség erőit és tapasztalatát.*” Mivel a stratégiai környezet átfogó értékelése (II. rész) szerint, a közeljövőben átfogó, hagyományos agresszió a szövetséget nem fenyegeti, ezért gyakorlatilag válságok megelőzése és kezelése lesz a szövetség fő missziója az elkövetkező időszakban. A hatékony válságkezeléssel a NATO hozzájárul eredeti küldetésének a betöltéséhez, az euro-atlanti térség biztonságának szavatolásához.

A szövetség Euro-atlanti Partnerségi Tanács működtetésének a platformján széleskörű együttműködést és párbeszédet kíván folytatni a térség demokratikus országaival abból a célból, hogy megszűnjenek (csökkenjenek) az instabilitás és konfliktus kialakulásának motívumai, a megosztottság és az országok közötti ellentétek. A NATO a jövő században is fent kívánja tartani és fejleszteni a „*Partnerség a békéért*”²⁸ programot, amely egyértelműen hozzájárul a stabilitás erősödéséhez és jól szolgálja a tagságra való felkészülést.

A PfP jó lehetőséget teremt a részt vevő országoknak:

- A fegyveres erők fölötti civil ellenőrzés javításához.
- A védelmi költségvetések, tervezés átláthatóságával a bizalom és biztonságérzet erősödéséhez.
- A katasztrófa- és egyéb vészhelyzetekre való hatékony felkészüléshez.
- Az interoperabilitási képességek fejlesztéséhez.
- A szövetség kötelezettséget vállalt, hogy konzultációs fórumot nyújt a PFP résztvevőknek, amennyiben azok területi integritását, biztonságát veszély fenyegeti.

A NATO három kiemelt jelentőségű partnert: Oroszországot, Ukrajnát és a Mediterrán Párbeszéd országait emeli ki a stratégiai koncepcióban. A „*NATO- Oroszország Alapító Okirat*” –ban a felek elkötelezték magukat, hogy a térség biztonságának és békéjének megőrzésében aktív partneri szerepet vállalnak. A koncepció leszögezi, hogy Oroszország

²⁸ Partnership for peace – PFP

és a NATO közötti partnerség nélkül nem képzelhető el az euro-atlanti régió tartós stabilitása.

A „*NATO- Ukrán Charta*” hangsúlyozza, hogy Ukrajna fontos és speciális szerepet játszik Európa biztonságában, ezért lényeges, hogy a szövetség kiemelt partnerként kezelje.

A NATO szerint a Mediterráneum és Európa biztonsága között szoros az összefüggés. A „*Mediterrán Párbeszéd*” keretet nyújt a régióban zajló folyamatok átláthatóságának javításához és a párbeszédhez.

A szövetség a Washingtoni Szerződés 10. cikkelye alapján nyitott marad a szervezet bővítésére és megvizsgálja minden olyan demokratikus állam meghívásának a lehetőségét, amely elősegítené a NATO célkitűzéseinek a megvalósítását. A dokumentum azonban kihangsúlyozza, hogy csak olyan országok válhatnak taggá, amelyek hajlandók és képesek a tagsággal járó felelősséget vállalni.

A IV. rész az **Irányelvek a szövetség haderejére** címet kapta.

Az irányelvekben rögzítették, hogy a NATO fenntartja a perspektivikusan szóba jöhető lehetséges feladatai teljes spektrumának végrehajtását biztosító elégséges katonai képességeket. A koncepció több részében visszatérően meghatározzák ezen feladatok teljes skáláját, amely döntően két fő tevékenységcsoport köré rendezhető: az 5. cikkely és az 5. cikkely hatálya alá nem tartozó tevékenységek.

Az integrált haderő kulcsfontosságú sajátosságaihoz tartoznak:

- Közös haderőtervezés, finanszírozás, és hadművelleti tervezés.
- Multinacionális katonai szervezetek alkalmazása.
- Integrált parancsnoki struktúra.
- NATO integrált légvédelmi rendszere.²⁹
- A szerepek és felelősségek arányossága.
- Az erők szükség szerinti állomásoztatása és bevetése az anyaországon kívül.
- Válságkezelési eljárások (tervezés, kiképzés, logisztika) szabványosítása.
- Közös összhaderőnemi doktrínák és gyakorlatok.
- Széleskörű együttműködés a fegyverzet, a logisztika és az infrastruktúra fejlesztése területén.
- NATO-partnerek lehetőség szerinti bevonása ezen eljárásokba, vagy ehhez hasonló metodikák kifejlesztésének a segítése.

A koncepció lényeges eleme, hogy a szövetség továbbra is fenntartja Európában a hagyományos és nukleáris erők³⁰ megfelelő arányát, mert így a nukleáris fegyverekkel a szövetség elleni agresszió kockázata a támadó számára kiszámíthatatlan és felvállalhatatlan lesz, ezáltal valósul meg hitelesen az elrettentő szerepkör.

A szövetség haderejét úgy kell kialakítani, hogy interoperábilisak legyenek, rendelkezzenek doktrínával és a szükséges technológiával, megfelelő készenléti szinten tarthatók legyenek, képességekkel bírjanak multinacionális, NATO- és a partnerországokkal közösen lefolytatott műveletek széles skálájának a végrehajtására.

Ez részleteiben a következőket jelenti:

- A katonai erőket a differenciáltan jelentkező feladatoknak megfelelő legalacsonyabb

²⁹ NATO Integrated Air Defence System – NATINADS

³⁰ Az Egyesült Államok és a Nagy-Britannia, valamint Franciaország önálló nukleáris ereje valósítja meg ezt a funkciót.

szinten, a szükséges szintű lépcsőzött készenléti fokozatban kell tartani.

- Az erők békeidejű diszlokációja tegye lehetővé a szükség szerinti gyors átcsoportosítást, demonstrálja a szövetség eltökélttségét a régió biztonságáért.
- A parancsnokságok tegyék lehetővé a feladatok teljes spektrumát átfogó műveletek tervezését, vezetését és irányítását. Többnemzetiségű, összhaderőnemi tábori vezetési pontokról, főleg CJTF-parancsnokságokról legyenek képesek az 5. és a nem 5. cikkely szerinti, illetve a NYEU politikai ellenőrzésével és stratégiai irányításával, valamint a NATO vezetése alatt, akár a partner országok részvételével folytatott katonai műveleteket.
- Békeidőben a szövetség minimális szintű gyors reagáló képességekkel bíró erőket tartson készenlétben, azonban készen kell lennie utánpótlással, mozgósítással, újraszervezéssel egy nagyobb haderő létrehozására, amennyiben a biztonsági környezet jelentősen megváltozik.
- Különösen fontos a szövetség területének periferiáin és az esetleges területen kívüli műveletekhez megfelelő erőstruktúra kialakítási képességének a biztosítása.
- Fontosnak tartják a lakosság, a tagországok területe, a fegyveres erők ABV-fegyverek, valamint a katonai infrastruktúra terroristák elleni védelmét.

A dokumentum felsorolja a feladatok sikeres végrehajtásához legszükségesebb katonai képességeket: hatékonyság, mobilitás, szállíthatóság, az erők és az infrastruktúra magas szintű túlélő képessége, fenntarthatóság (logisztika, az erők rotációja), fejlett technológia, információs fölény, sokoldalúan képzett humánerőforrás, valamint a vezetés, irányítás, híradás és felderítés integrációjának a jelentősége.

Az **Végkövetkeztetések** – című V. részben a stratégiai koncepció meghatározza, hogy a NATO-nak „*a hatodik évtizedébe lépve készen kell állnia arra, hogy az új évszázad kihívásaival és lehetőségeivel szembenézzen*”. A koncepció irányítóként fog szolgálni az elkövetkező időszakban a szövetség biztonság- és védelempolitikájában, a hadművelési elgondolásokban, a hagyományos és nukleáris erők összetételének kialakításában. A stratégiai koncepció elfogadásával a szövetségnek az volt a célja, hogy felkészüljön a jövő század kihívásaira és új lehetőségeire, a megfogalmazott funkcióknak, feladatoknak való megfeleléssel alkalmazkodjon a megváltozott stratégiai (biztonsági) környezethez és továbbra is garantálja a tagállamok biztonságát. A dokumentum síkra száll emellett, hogy a „*Szövetség továbbra is megragad minden alkalmat arra, hogy hozzájáruljon egy osztatlan kontinens kiépítéséhez és alakítsa az egységes és szabad Európa arculatát.*”³¹

A Stratégiai Koncepció főképp a tagállamok kül- és biztonságpolitikájának a kereteit adja meg, illetve azok önálló politikája által valósul meg, azonban **közvetve determinálja** a biztonsági architektúra alacsonyabb szintjén elhelyezkedő fegyveres erőket, így a **magyar légierőt** is.

Az egyes nemzetek fegyveres erőire vonatkozatható legfontosabb következtetéseket elsősorban a koncepciónak a szövetség **feladatrendszerét, a haderő irányelveit**, valamint a feladatok sikeres végrehajtását biztosító **katonai képességeket** leíró részeiből következnek. Fontos leszögezni hogy, „*a szerepek és felelőségek egyensúlya*”³² elvének

³¹ A Szövetség stratégiai koncepciója (65. pont), In: NATO-tükör – Dokumentáció 1999. Nyár, D13. old.,

³² A Szövetség Stratégiai Koncepciója, (43. pont) In: NATO-tükör – Dokumentáció 1999. Nyár, D7. old.,

gyakorlati megvalósítása szerint, hazánkra és így a magyar légerőre is csak a Magyar Köztársaságnak a szövetségben betöltött szerepének megfelelő feladatok és felelőségek (követelmények) hárulnak.

A koncepcióból levezetett követelmények a légierő doktrínára csak indirekt módon hatnak, egyfajta jövőképet festenek a szövetség perspektivikus védelmi, válságkezelő és békeműveleteinek stratégiai környezetéről valamint a végrehajtásukat biztosító, megkövetelt katonai képességekről. **Reálisan nézve a légierőnk csak hosszabb idő után fog feltétel nélkül megfelelni a koncepcióból levezethető követelményeknek.**

Elemelve a koncepcióban a szövetség huszonegyedik századi missziójára meghatározottakat megállapítható, hogy a magyar légierő hadművelési alkalmazását vizsgáló hadtudományi kutatómunkát - így a légierő doktrínát is - a jövőben a dokumentum következő megfogalmazása fogja determinálni. *„A Szövetség a béke megőrzése és az euro-atlanti biztonság és stabilitás megerősítésére törekszik..... az elrettentéshez, a védelemhez és a feladatai teljes körének teljesítéséhez elegendő, hatékony katonai képességek fenntartásával.”*

A NATO működésének egyik alapelve, hogy egyetlen szövetségesnek se kelljen egyedül a saját nemzeti erejére támaszkodnia az alapvető biztonsági kihívások kezelésében. Emellett azonban az **elrettentéshez, a kollektív védelemhez, valamint a teljes spektrumú feladatok végrehajtásához megfelelő katonai képességek fenntartásában** minden tagállamnak részt kell vennie! Természetesen ezek a katonai képességek integráltan jelennek meg, az egyes nemzetek szerepének és felelőségének megfelelő súlyozással. A magyar képességek - ez különösen igaz a légi hadviselési képességekre - pillanatnyilag erősen korlátozottak, azonban az előttünk álló haderőfejlesztési program fokozatos megvalósításával várhatóan a mi képességeink is fokozottabb mértékben integrálódhatnak a „közös, szövetséges képességekbe”. Fontos leszögezni, hogy a „képességek” nem csak a fegyverrendszerek, a haditechnika lehetőségeiből vezethetők le, hanem jelentős részét képezi az ún. „szellemi” oldal is, amely a humán erőforrás általános tulajdonságaival, a felkészültséggel, a szervezeti struktúrával, stb. jellemezhető. Tehát ha a személyi állomány mind jobban elsajátítja a NATO-elveket, ha egyre többen lesznek képesek megfelelő szinten angolul kommunikálni, továbbá ha a szövetségben honos módszereket és eljárásokat alkalmazzuk a NATO-ban bevált szervezeti struktúrákban működve, akkor ezáltal is jelentős mértékben növekednek a magyar haderő képességei.

Az előzőek logikáját követve, a mindenkor hatályos **magyar légierő doktrínának kell a szellemi bázisát jelentenie a személyi állomány felkészülésének a szövetség lehetséges feladatainak a teljes skálájára.**

A koncepció egyik legfontosabb része, az **irányelvek a szövetség haderejére** című rész tartalmazza az integrált haderő kulcsfontosságú jellemzőit és sajátosságait. A fejezet általános érvényű kereteket nyújt a fegyveres erők szervezésére, a kialakítandó főbb képességeire, valamint az alkalmazás és felkészítés legfontosabb kérdéseire. *„A Szövetség katonai erőinek nagysága, készenléti foka, alkalmazásának lehetősége és elhelyezkedése tükrözze a kollektív védelem és az alkalmanként rövid felkészülési idejű, hazai állomáshelytől távoli, és a szövetségi területen kívüli válságkezelő műveletek végrehajtása iránti elkötelezettségét.....A Szövetség katonai erői és képességei tegyék lehetővé bármely tagállamot fenyegető agresszió visszatartását, támadás esetén a szükséges*

válaszlépések megtételét. A katonai erők legyenek interoperábilisak, rendelkezzenek a szükséges doktrínával és technológiával. Az erőket az előírt készenléti szinten, alkalmazásra készen kell tartani, hogy képesek legyenek összetett, többnemzetiségű – partnerek és egyéb nem NATO-tagállamok részvételével folyó, összhaderőnemi műveletek széles skálájának sikeres végrehajtására.”³³

A felsorolt „kulcsfontosságú” jellemzők egy része³⁴ csak közvetve hat a magyar légierő hadművelet-elméletére, beleértve a hadműveleti- és harcászati doktrínákat is.

13. sz. ábra A stratégiai koncepció hatása a magyar légierő doktrínájára

A nemzeti doktrínák szintjén azonban feltétlenül meg kell jelennie az egységes, (NATO-kompatibilis) hadműveleti tervezési elveknek és módszereknek. A légierő sikeres integrált alkalmazásának alapvető feltétele, hogy a légi műveletek (bevetések), a légtérmenedzsment, a feladatszabások és jelentések rendszere egységes elveken alapuljanak, amelyet a doktrína szabványosít és a NATO „Szövetséges Légi Irányítási és Vezetési Rendszere” (ACCS³⁵) integrál egyetlen, közös tevékenységbe. Ez különösen igaz a multinacionális és az összhaderőnemi kötelékek tervezési folyamatára, ezért lényegesnek tartom, hogy a **műveletek előkészítési folyamatának (tervezési szakasz) fő kérdéseit is tisztázzák a hadműveleti szintű doktrínában**, hiszen a légierő tiszti állománya ebből az

³³ A Szövetség stratégiai koncepciója (52. pont), In: NATO-tükör – Dokumentáció 1999. Nyár, D11. old.,

³⁴ közös haderőtervezés, finanszírozás, a tagállamok szerepének és felelősségének arányossága, széleskörű együttműködés a fegyverzet, a logisztika és az infrastruktúra fejlesztése területén, a NATO integrált parancsnoki struktúrájában való működés, a partnerek lehetőség szerinti bevonása a NATO által alkalmazott eljárásokba, ahhoz hasonló metodikák kifejlesztésének a segítése.

³⁵ Air Command and Control System

alapvető okmányból képes csak hitelesen felkészülni a légierő lehetséges feladatait átfogó nemzeti és szövetséges műveletek megfelelő előkészítésére.

A NATO a megalakulásától kezdve mindig kiemelten kezelte a tagállamai területének a légvédelmét a potenciális légi fenyegetettséggel szemben, ezért hozták létre a szövetség integrált légvédelmi rendszerét, a NATINADS-ot. A rendszer a nemzeti légvédelmi képességeket integrálja, folyamatos fejlesztés alatt áll és folyamataiban jól tetten érhető az egyre erősödő multinacionális jelleg. A délszláv háborúk és válságok bebizonyították, hogy a szövetség egyik legfontosabb perspektivikus misszióját jelentő válságkezelő és különböző békeműveletek sokszor nagyobb erőfeszítéseket igényelhetnek, mint a totális fegyveres konfliktusok, ezért erre a feladatra is alaposan fel kell készülniük a nemzeteknek, így a magyar légierő doktrinális irodalmába is **célszerű a békeműveleteknek, a válságkezelésnek a szövetségben elfogadott elveit és módszereit belefoglalni**. A NATO-kötelésekben folytatott békeműveletekben való aktív részvétel alapfeltételének tekinthető a válságkezelő-képességek kialakításának és fenntartásának a kérdésköre, ezért e képességeknek a megteremtése kiemelt elméleti és gyakorlati feladatot képez a légierővel foglalkozó szakemberek számára.

A stratégiai koncepció „*az integrált haderő kulcsfontosságú jellemzőit*” tovább bontja, megjeleníti részletesen a szövetség fegyveres erőivel szemben támasztott követelményrendszert is. Ezek a követelmények a politika szintjén fogalmazódtak meg. Egy részük a nemzeti légierő doktrináktól magasabb szintű szabályozóknak, fejlesztési terveknek adhatnak kiindulási alapot. Azonban néhány ún. részletes követelményt, ha csak távlatilag is valósítható meg teljes mértékben, célszerű a magyar légierő doktrinákba is bedolgozni. E követelményeknek kell jelentenie az elkövetkező időszak hadtudományi kutatásainak az alapját, amennyiben a NATO hiteles és egyenjogú tagjai akarunk lenni hosszabb távon.

Ilyen követelmény, hogy a teljes magyar haderőnek át kell vennie a szövetségben szabványosított készenléti, készenléti rendszert, a csapatok besorolását és készenléti idejét már a NATO-ban alkalmazottaknak megfelelően kell végrehajtani. A koncepció a részletesebben kifejtett katonai követelmények között felsorolja az ún. „*legszükségesebb katonai képességeket*”³⁶, amelyek mintegy integrálják, szintetizálják az egész fejezetben meghatározott követelményeket, irányelveket. A dokumentum alkotói csak úgy tartják teljesíthetőnek a jövő század kihívásaiból fakadó perspektivikus feladatokat, ha a szövetség fegyveres erői ezeknek a kívánalmaknak megfelelnek.

Az előzőekben röviden ismertetett és vizsgált dokumentummal a közeljövőben valószínűleg sokat fogunk még találkozni biztonságpolitikai és hadtudományi elemzésekben. A koncepciónak a magyar hadtudomány számára - beleértve a folyamatossá váló doktrínafejlesztést is - iránytűként kell szolgálnia, mert csak így tudunk megfelelni az új, a szövetségi tagságunkból fakadó elvárásoknak.

³⁶ - hatékonyság,
- mobilitás, szállíthatóság,
- az erők- és az infrastruktúra magas szintű túlélőképessége,
- fenntarthatóság (logisztika, az erők rotációja),
- fejlett technológia, információs fölény,
- sokoldalúan képzett humánerőforrás,
- a vezetés, irányítás, híradás és felderítés integrációja

„Az Öböl-háború leckéje megmutatta a légierő értékét, megtanította nekünk, hogy a harci főlényt a légtérben feltétlen meg kell őriznünk.....A légierőnk, mint előtte még egyik sem a történelem során, nagyon hatékony, ugyanakkor rendkívül humánus volt.”

(George Bush, 1991. május 29.)

2.2 A SZÖVETSÉG LÉGI HADVISELÉSI NÉZETEINEK A SZINTÉZISE

2.2.1. LÉGIERŐVEL FOGLALKOZÓ FŐBB ESZMERENDSZEREK

Sir Winston Churchill megfogalmazása szerint: „A légierő a katonai erő valamennyi formája közül a legbonyolultabb ahhoz, hogy méretezzük, nem hogy még pontos meghatározásokkal kifejezzük.”³⁷ E sommás megfogalmazás ellenére a katonai repülés kezdetétől napjainkig, komoly elméleti vita folyik a légi hadviselésről, a légtér katonai felhasználását megvalósító katonai szervezetek alkalmazásának elvi kérdéseiről. Az értekezésemnek ebben a részében azokat a legfontosabb légi hadviselési nézeteket foglalom össze, amelyek ma is hatást gyakorolnak a NATO légi stratégiájára. Az elméleteket három fő szempont szerint csoportosítottam: a **légierő-koncepciókat, a légierő-elméleteket**, valamint magát a **légierőt, mint a légi hadviselést végrehajtó szervezetet** vizsgáló nézetekre.

A **szövetség jelenkori légierő-koncepciója**, a légierőről vallott uralkodó nézetek, felfogások egy hosszú történelmi fejlődés eredményeként alakultak ki.

A légierő-koncepció a légi hadviselés végrehajtása érdekében létrehozott (vagy létrehozandó) erő- és eszközrendszer működtetésének fő kérdéseit, alapvető működési módjait, a haderő többi komponensével való viszonyrendszerében vizsgálja.

A koncepcióalkotásban az első jelentős eredmény az olasz **Giulio Douhet**³⁸ tábornok nevéhez köthető, aki „A légi uralom”-című könyvében megalkotta a korlátlan légi háború teóriáját, egy önálló légi hadsereg (légierő) vízióját, amelynek fő feladata a légi uralom kivívása és az ellenség hadi potenciáljának a légtérből való teljes megsemmisítése lett volna. A kurrens felfogásra még mindig nagy hatást gyakorló Douhet-elmélet szerint, „légierődszerű” bombázó repülőgépek tömeges alkalmazásának az eredményeként, a szárazföldi és haditengerészeti erők biztosító, kiszolgáló tevékenysége mellett, a háborús győzelem „csak a levegőből” vívható ki. Az elmélet helyessége természetesen erősen vitatható, azonban Douhetnek, és az első világháború végére a katonai repülés hatalmas léptékű fejlődésének, köszönhetően elkezdődött egy máig tartó elméleti, és gyakorlati kutatási tevékenység, amely a légierővel és a légierőnek a hadviselésben betöltendő szerepével foglalkozik.

Az első világháború tapasztalataira építve, a katonai repülőket a felszíni erők alárendeltségébe szervezve alakították ki az **együtműködő légierő koncepcióját** és

³⁷ AP-3000, A Királyi Légierő Doktrínája, 25. old.,

³⁸ DOUHET, Giulio, (1869-1930) olasz tábornok, kezdetben tüzértiszt, később léghajós osztagparancsnok majd a légierő parancsnoka. Elveit a „Légi uralom” (1921), a „Légi háború” (1927) és „Az 19... évi háború” (1929) c. műveiben írta le.

gyakorlatát. Az elképzelés alapja a gépesített (páncélos) tömeghadsereg támadó hadászata volt, mely szerint a szárazföldi erők alárendeltségében tevékenykedő repülőcsapatok fő feladata a támadó, mozgásban lévő gépesített csapatok közvetlen légi támogatása volt. Ennek a koncepciónak a „*vegytisza*” megvalósulása figyelhető meg a második világháborúban a Luftwaffe és a Vörös Hadsereg légierőjének a tevékenységében is. Az Egyesült Államok sem rendelkezett önálló, haderőnként funkcionáló légierővel, azonban a szárazföldi csapatokhoz tartozó U.S. Army Air Force a háború során nagy számú olyan, hadműveleti és hadászati méretű illetve jelentőségű feladatot látott el, amelyek lényegesen túlmutattak a szárazföldi csapatok közvetlen támogatásának feladatain.

Az **önálló légierő** teóriája szerint a légierőnek önálló haderőnként kell funkcionálnia és fő feladata a légi fölény (légi uralom) kivívása (megtartása), valamint, Douhet-elveinek megfelelően, stratégiai légitámadások végrehajtása az ellenség hadipotenciálja, de legfőképpen a lakossága ellen. Az első önálló légierővel Nagy-Britannia rendelkezett, majd a második világháború után egyre több nemzet tette magáévá ezt a légierő-szervezési koncepciót.

A II. világháború után a **Szovjetunió** sajátosan valósította meg légierő-koncepcióját. Az elképzelés kiinduló pontját a „*szovjet, támadó hadászat*” jelentette, amely szerint a stratégiai célpontok pusztítását, különösen amerikai területeken, föld-föld osztályú rakétafegyverzettel tervezték elsősorban végrehajtani. A légierőt főleg hadműveleti mélységű légitámadásokra készítették fel, valamint a „*Nyugattal*” szemben, jelentős mennyiségi fölényben lévő páncélozott, harckocsi és gépesített lövész csapatok gyors támadásának a támogatására. A hadászati modell miatt így a Szovjetunióban az öthaderőnemes³⁹ fegyveres erő jött létre, amelynek alkalmazási tervei miatt a légteret gyakorlatilag két részre osztották fel. Az ellenséges terület feletti légtérben tervezték bevetni a „*Légierő*”-t, melynek elsődleges feladatai a szárazföldi csapatok támogatása és a hadműveleti mélységekben végrehajtott csapásmérések voltak. A „*honi*” légtérben pedig a „*Honi légvédelmi csapatok*”-nak természetesen tisztán légvédelmi feladatot kellett betölteniük. A NATO-országok jelenlegi gyakorlatában alapvetően az önálló, haderőnként funkcionáló, légierő koncepciója érvényesül, azonban minden doktrinális irodalomban nyomatékosítják, hogy a fegyveres küzdelemben a siker csak a nemzet(ek) és a haderőnek együttes erőfeszítésével érhető el.

A **légierő-elmélet**⁴⁰ azt vizsgálja, hogy a légierő miként tudja elősegíteni a háború (fegyveres küzdelem) politikai céljainak az elérését, más megfogalmazásban azt, hogy a légierő által végrehajtható cselekmények hogyan transzformálhatóak át politikai eredményekké. A légierő-elmélettel foglalkozó kutatások a légi doktrínák fejlődésének egyik fő motorjának tekinthetőek. A különböző teóriák elemzését és rövid összehasonlítását **Robert A. Pape**⁴¹ amerikai politológus módszere szerint mutatom be a

³⁹ Hadászati rendeltetésű rakéta csapatok, légierő, szárazföldi csapatok, haditengerészet, valamint honi légvédelmi csapatok.

⁴⁰ Az angol nyelvű szakirodalomban „Theory of Air Power” - terminus technicussal jelölt kategóriával foglalkozom ebben a részben

⁴¹ PAPE, Robert A., a Dartmouth College (USA) professzora, elméletét a “Bombing to Win: Air Power and Coercion in War” című könyvében publikálta, (USA, Cornell University Press, 1996)

kezdeti elméletektől napjaink főbb elgondolásaiig.

Pape modellje szerint a légierő háborús alkalmazásánál az alábbi négy fő kérdéskört kell tisztázni:

- a légi tevékenységek időzítésének, időbeli lefolyásának a kérdését („*Timing*”);
- a támadott célpontok kiválasztásának az elvét, vagyis azt, hogy milyen prioritásokat érvényesítenek a megsemmisítendő (bénítandó, lefogandó) objektumok meghatározásánál („*Targeting*”);
- a célpontok elleni tevékenységeknek milyen politikai kihatásai vannak („*Mechanism*”);
- a fegyveres küzdelem végén mik az elérendő politikai célok („*Political outcomes*”).

A régebbi - 1960 előtti - légierő-elméletekről összességében kijelenthető, hogy döntően a clausewitzi- és jomini-féle háború felfogás mentén foglalják rendszerbe a légierő lehetséges alkalmazását a háború politikai céljainak a megvalósítása érdekében. Alapvetően a megsemmisítésre kiválasztott objektumok szempontjából, három „*célcsoport*” szerint választhatjuk szét őket.

A **lakosságra, mint stratégiai célpontra** összpontosító elméletet alkotott Harris, Trenchard, Mitchell és Douhet is. **Giulio Douhet** elmélete jól ismert, a mai nézeteket is erősen determinálja. Douhet szerint a légitámadásnak egyetlen, mindent eldöntőnek kell lennie, az ún. terrorbombázásokkal a hadipotenciált elpusztítva, a lakosság háborús akarátának a megtörésével el lehet érni az ellenséges állam politikájában a kívánt változást. **Lord Trenchard**⁴² marsall - a Royal Air Force megalakítója - nézetei szerint az ellenséges célpontok elleni növekvő intenzitású légitámadásokkal elérhető a „*hadműveleti szintű bénítás*”⁴³, amely az óhajtott politikai változásokat indukálja majd. **William „Billy” Mitchell**⁴⁴ elgondolása alapján az ellenséges nemzet lakossága szempontjából létfontosságú központok (nagy városok, ellátócentrumok, közlekedési csomópontok, stb.) ellen végrehajtott bombázásokkal elérhető, hogy az adott országban polgári elégedetlenség, vagy felkelés „*elsöpörje*” a kormányon levőket és így a célzott politikai események bekövetkezzenek. **Sir Arthur „Bomber” Harris**⁴⁵ koncepciójában szintén a lakosság, a nagyobb városok szerepelnek elsősorban stratégiai célpontként és a politikai célokat a lakosság megfélemlítésével, a harci morál csökkentésével kívánta elérni.

Vizsgálva a lakosságra, a pszichológiai tényezőkre alapozó légierő-elméleteket a következő főbb kérdések (problémák) merülhetnek fel:

- a pszichológiai hatás gyakran csak ideiglenes jellegű, múlékony;
- az eredmény (politikai célkitűzések) elérése szempontjából a légierő tevékenysége

⁴² TRENCHARD, Hugh Montague (1873–1956), a Királyi Légierő első vezérkari főnöke (1918–1929) Elmélete olvasható: „The Effect of the Rise of Air Power on War,” in *Air Power: Three Papers* (London: Air Ministry, Directorate of Staff Duties, 1946),

⁴³ Az angol terminológiában „operational paralysis”

⁴⁴ MITCHELL, William (1879–1936), tábornok, az amerikai katonai repülés hőskorának legendás alakja. Főbb művei: „Our Air Force” (1921), „Winged defense” (1925), „Skyways” (1930)

⁴⁵ HARRIS, Arthur Travers (1892–1984), „Bomber” Harris a II. világháború egyik legismertebb szereplője, a RAF Bombázó Parancsnokság parancsnoka, a szövetségesek Németországi bombázásainak fő tervezője. Többek között nevéhez köthető a Drezda elleni elhíresült légitámadás is.

passzívabb, kevésbé direkt hatású, mint a politikai vezetést közvetlenül támadó tevékenységeké;

- ha a vezetés közömbös a lakossági szenvedések, megpróbáltatások iránt (pl. „kemény” diktatúrák), akkor így nem érhetőek el a kívánt célok;
- nemzetközi jogi és morális problémákat vet fel a civil lakosság ellen irányuló támadás.

A **nemzetgazdaságot** a fókuszában tartó elméletet alkotott, többek között, **Alexander P. de Seversky**⁴⁶, aki szerint a stratégiai légitámadásoknak az ipar, és az ipar működését biztosító infrastruktúra ellen kell irányulnia. Megfelelő eredményességű csapások esetén az ipar (hadiipar) az infrastruktúra bénulása miatt nem képes megfelelően működni az ún. „belső blokádok” kialakulása miatt. Seversky álláspontja szerint az uralmon levő kormányzat leváltása vagy alapvető politikájának az óhajtott irányba való változása ezzel a módszerrel megvalósítható.

Kérdésesnek tekinthető, hogy a gazdaság működési zavarai, a fellépő hiányok és a kormányzattól való „elhidegülés” között közvetlen és azonnali kapcsolat kimutatható-e⁴⁷, valamint stabil, nem törekeny gazdaság esetén az eredmény csak nehezen (lassan) realizálhatóak.

A **katonai objektumokat a stratégiai légi támadások fő célpontjának** tekintő légierő-elméletet alkotott Slessor és a Wilberg, Richtofen, Seeckt és Wever nevével fémjelzett ún. „német-iskola”. A második világháborúra készülődő **Németországban** a légierő háborús szerepét vizsgáló katonai **gondolkodók**⁴⁸ a „stratégiai célkeresztbe” a tábori hadsereget állították, elképzelésük szerint az ellenség harci kapacitásának pusztítása, a védelmi rendszerének az áttörése a légierő fő feladata a háborúban. A **Sir John Cotesworth Slessor**⁴⁹ teóriája alapján végrehajtott légitámadásokban az ellenséges csapatokat, haditechnikai eszközöket, raktárakat és ellátó bázisokat pusztítják. Slessor úgy gondolta, hogy a katonai siker elérése az ellenséges állammal szemben elegendő a politikai célok eléréséhez.

A „tiszván” katonai célpontok prioritását előtérbe helyező elméletek is több problémát vetnek fel:

- az erős aktív és passzív légvédelemmel szervezett katonai célpontok pusztítása nagy kockázattal, illetve alacsony határfokkal járhat;
- a célpontok jellegüknél fogva nem stacionérok, ezért semlegesítésük nehezebb;
- a lehetséges célobjektumok nagy száma, erősen differenciált jellege miatt a teljes siker csak hatalmas költséggel és időigénnyel érhető el;
- kérdéses, hogy a katonai győzelem meghozza-e a politikai változásokat.

Az 1960-as évek után született légierő-elméletek főbb képviselői a teóriáik megalkotásánál hasznosították az azóta bekövetkezett fegyveres konfliktusok

⁴⁶ SEVERSKY, Alexander Procofieff, de (1894-1974), Oroszországból emigrált amerikai vadászpilóta, repülőgép-tervező és a légierő háborús alkalmazását kutató katonatudós. Teóriája megtalálható: Victory through Airpower (New York: Simon and Schuster, 1942),

⁴⁷ Lásd a Jugoszláv válságot, ahol szintén ez a tétel nyert bizonyítást.

⁴⁸ Például: SEECKT, Hans von, WILBERG, Helmuth, RICHTHOFEN, Wolfram von, WEVER, Walther

⁴⁹ SLESSOR, John Cotesworth (1897-1979) A II. Világháború brit légi marsallja, az Imperial Defence College egykori parancsnoka. Magyar történelmi vonatkozásai is vannak az életének részt vett: azokon a tárgyalásokon (Caserta, Olaszország), amelyeket a világháborúból való kilépési lehetőségek céljából folytattak le Náday István vezérezredessel.

tapasztalatait. Alapvetően ők is stratégiai légitámadás időzítése, menetrendje, a célpontok kiválasztása, a rombolások lehetséges hatása, valamint az elérni kívánt politikai sikerre koncentráltak. **Thomas Schelling**⁵⁰, hasonlóan mint Douhet, Harris, Mitchell és Trenchard, a stratégiai légitámadások fő célját a lakosságban látta. A gazdasági életből adaptált költség- és hatékonyságelemzés- után, a „*gazdaságos*” változat szerint végrehajtott tevékenység eredményeként, megítélése szerint az ellenséges kormányzat térdre kényszeríthető. **John Boyd**⁵¹ a megsemmisítendő célokat a szűken értelmezett katonai vezetési és irányítási rendszerben képzeli el, teóriája szerint a harctéri sikerek az ellenséget a háborús stratégiájának a felülvizsgálatára kényszerítheti és elérhető a politikai célkitűzés, a területek átengedése (elfoglalása) és a nem kívánt politika megváltoztatása. Boyd a légitámadások időbeli lefolytatására a „*+tempo*” jelzöt használta, amely alatt nem egyszerűen a folyamatosan fokozódó intenzitású légi tevékenységet és nyomásgyakorlást értette, hanem elgondolása szerint a támadások intenzitásának a mindenkori „*mentális, hadműveleti bénítás*” és a felszíni erők követelményeinek kell megfelelnie. Így Boyd főkövetelménynek tekinti egy olyan a vezetési-irányítási rendszer létét, amely képes biztosítani a rendkívül gyors átmenetet a minimális harci légi tevékenységből a maximális igénybevételig. **John Warden**⁵² az időzítést, a légicsapások struktúráját az ún. „*hiperwar*”, vagy „*parallel war*” elve alapján gondolta felépíteni. A hiperwar (parallel war) elmélete az amerikai légierő várható mennyiségi és minőségi dominanciáján alapszik, amely szerint az ellenséget lehetőleg a háború mindhárom szintjén⁵³, a csúcstechnológiájú fegyverzettel végrehajtott légi csapásokkal kell úgy „*elárasztani*”, hogy ne legyen képes hatékony válaszlépésre. Warden célpont meghatározási-elméletére később, a kurrens stratégiai légitámadási felfogásnál még bővebben kívánok foglalkozni, azonban a lényegét az ún. „*Wardeni ötgyűrűs célpontkiválasztási-modell*” képezi. Warden szerint a politikai és katonai vezetési-irányítási rendszer „*lefejezésével*” elérhető a „*stratégiai bénítás*”⁵⁴, amely biztosítja az ellenséges kormányzat elszigetelését, illetve leváltását.

Robert A. Pape, hasonlóan mint Seversky és a német-iskola, a legfontosabb stratégiai

⁵⁰ SCHELLING, Thomas A University of Maryland School of Public Affairs politológus professzora, fő kutatási területei: a nemzetközi kapcsolatok, a nemzeti biztonság, a nukleáris stratégia és a fegyverzet-ellenőrzés. A légierővel kapcsolatos nézetei megtalálhatóak a „Strategy of Conflict”, és az „Arms and influence” című könyveiben.

⁵¹ BOYD, John. Egykori harci pilóta (Korea, Vietnám). Az elméleti tevékenységen kívül részt vett az F-15, 16, és F-18-as repülőgépek kifejlesztésében is. Széleskörű teoretikus munkát folytat, elméletének fő tételei felelhetők a „Patterns of conflict”, „A Discourse on Winning and Losing” című műveiben. Nyugállományba vonulása után, a stratégiai tervezésben szerzett felkészültségét, sikeresen alkalmazza az üzleti szférában, ahol tanácsadóként és tréningek vezetésével komoly elismerést vívott ki magának.

⁵² WARDEN, John III. Az USAF nyugállományú ezredese, egykori elnöki tanácsadó, stratégiai tervező, vadászpilóta és repülőparancsnok. A modern légierő-elmélet egyik meghatározó alakja, az Irak elleni szövetséges erők légi hadjáratának főtervezője. Nézeteit az „Air campaign” című főművében fejtette ki. Vendégprofesszorként rendszeresen tanít polgári és katonai egyetemeken. Nyugdíjazása után megalakította a Venturist nevű cégét, amellyel kiemelkedő sikereket ért el a stratégia tanácsadás, a team-építés, és a multimédia területén.

⁵³ Harcászati, hadműveleti és stratégiai szint.

⁵⁴ Az angol terminológiában „strategical paralysis”

célpontoknak a katonai erőket tekinti. Műveiben elemzi, hogy a légierővel kifejtett katonai eredmények, hogyan transzformálhatóak át a politika síkjára. Elgondolásában a nukleáris fenyegetés, sőt végső és indokolt esetben a korlátozott, szuper kis hatóerejű, csúcstechnológiájú-precíziós fegyverekkel célba juttatott atompusztító-eszközökkel való légingsapásokat kombinálja a hagyományos támadásokkal.⁵⁵ Megítélése szerint a légierő önállóan, felszíni erők támogatása nélkül, nem képes az elérendő politikai célt kivívni. Az elérendő politikai „kimenetek” alapvetően megegyeznek a Boyd-féle teóriánál tárgyaltakkal.

Civil (politikai) vezetés, vagy a katonai erők? A modernebb légierő-elméletek összegzésénél ez a felmerülő kérdés a legszámottevőbb. Napjaink kutatásaira, és így a doktrínafejlesztésre is, a wardeni és a Pape-féle modellek gyakorolják a legnagyobb hatást. A fentebb megfogalmazott kérdést úgy is feltehetjük, hogy az ellenséget a polgári lakosságra való nyomásgyakorlással, vagy a vezetés fizikai ellehetetlenítésével tudjuk-e térdre kényszeríteni. Széleskörű kutatások folynak napjainkban is a légierő alkalmazása pszichológiai vetületeinek a feltárására. A legjelentősebb eredményeket, amelyeket felhasználnak az Egyesült Államok és Nagy-Britannia légierőjének doktrínafejlesztésében is, **Stephen T. Hosmer**⁵⁶ amerikai és **A. P. N. Lambert**⁵⁷ angol kutatók érték el ebben a témakörben.

A kutatásaik fő témája: **hogyan lehet pszichológiai eszközökkel rákényszeríteni az akaratainkat az ellenségre?** A publikált kutatási eredményeiket a következőképpen foglalhatnánk össze:

- fokozódó intenzitású és egyre gyakrabban végrehajtott légitámadásokkal, felülmúlva a várakozásaikat;
- az ellenség „rögzítése” és elszigetelése;
- a végsőig fokozni az ellenség nehézségeit, szenvedését;
- tartósítani és erősíteni az ellenségben a reménytelenség valamint a „feláldozhatóság” érzetét;
- mi lesz az eredmény? a reménytelenség érzése eluralkodik, amikor azt érzékelik, hogy a légierő „mindenütt” jelen van.

Napjaink légierővel foglalkozó elméletei közül a kurrens doktrínákra, a konkrét alkalmazási tervekre kétségkívül John Warden munkássága fejt ki a legnagyobb hatást. Azonban jól megfigyelhető, hogy a Wardeni-elmélet nem betonozta be az ez irányú kutatásokat, hanem ösztönzőleg hatott a további kutatómunkára és így újabb szakmai vitákat generált. Az elmélet egyes részeit megkérdőjelezők közül a legjelentősebb elismertséget Phillip S. Meilinger⁵⁸ vívta ki magának.

Kritikai munkássága kiinduló alapjának tekintette, hogy a XXI. század realitásainak

⁵⁵ Pape elméletének ezt a részét a kortársgondolkodók általában elvetették.

⁵⁶ HOSMER, Stephen T. : Psychological Effects of U.S. Air Operations in Four Wars: 1941-1991, Santa Monica, Calif., RAND CORPORATION, 1996,

⁵⁷ LAMBERT, A. P. N. : The psychology of Air Power, 1995, London, Amazonbook,

⁵⁸ MEILINGER, Phillip, S. Az USAF ezredese, bölcsészdoktor, PhD-fokozatát a University of Michigan-en szerezte. Jelenleg a School of Advanced Air Power Studies légierő-történelem professzora. Korábban, többek között, szolgált az US Air Force Academy-n hadtörténelem tanszékvezetőként, és az Air Staff Doctrine Division doktrínafejlesztőjeként. Főbb publikációi: „ Hoyt S. Vandenberg: The life of a General” (Indiana University Press, 1989), „The Problem with Our Air Power Doctrine” (Air Power Journal, 1990, Spring), „Air Strategy: Targeting for Effect,” (Aerospace Journal, 1999, Winter), „Ten Propositions Regarding Airpower,” (Aerospace Journal, 1996, Spring), „The Air Force in the Twenty-first Century: Challenge and Response,” (Air Power Journal, 1990, Winter),

mindenben megfelelő légierő-elméletnek kell vezérelnie a jövő légi hadviselésének a gyakorlatát. A XXI. század potenciális hadviselési trendjének tartja, hogy a konfliktusok közül nem a hagyományos háború lesz a jellemző az elkövetkező időkben, ezért az ún. háborún kívüli konfliktusok légi komponensének a sikeres megvalósítására is fel kell készíteni a légierőt. A háborún kívüli tevékenységeken nem csak a válságkezeléssel- és a különböző békeműveletekkel összefüggő légi műveleteket érti, hanem az újra előtérbe kerülő, rendkívül nehezen definiálható, ún. alacsony intenzitású konfliktusokat is idesorolja.

Munkái közül a legnagyobb hatást a „*Tíz állítás a légierővel kapcsolatban*” címmel megjelent tanulmánya fejtette ki, amelyben a légierő lényegét filozófiai szinten kísérli megragadni:

- Aki a levegőt ellenőrzi, az általában a felszínt is uralja.
- A légierő a belső lényegéből fakadóan stratégiai erő.
- A légierő elsősorban támadó jellegű.
- Lényegében a légierő támadó tevékenysége ciklikus: csapásmérés és a következmények elemzése után újból csapásmérés, majd ismét elemzés.
- A légierő fizikai és pszichológiai sokkot okoz a negyedik dimenzió, az idő kihasználásával.
- A légierő képes egyidejűleg, a háború bármely szintjén, katonai műveleteket folytatni.
- A precíziós légi fegyverrendszerek újraértelmezik a tömeges alkalmazás jelentőségét.
- A légierő különleges jellemzői megkövetelik a centralizált irányítást.
- A technológia és a légierő integrált, egymással kölcsönösen összefüggő kapcsolatban van.
- A légierő nem csak a katonai erőforrásokat foglalja magába, hanem a repülő- és űripart, valamint a kereskedelmi repülést is.

Meilinger szerint Warden „*elnagyolta*” a kulturális tényezők befolyásoló hatását, javasolja a „*visszatérést*” a Boyd-féle OODA-modell⁵⁹ alkalmazásához, amely a kulturális- és mentális hatásokat favorizálja. Szükségesnek ítéli meg a légierő és a hadviselés (háború) alapelveinek felülvizsgálatát, amelynél a tárgyalt tíz tétel elveit ajánlja „*bedolgozni*”, hogy azok megfeleljenek a légierő természetének és a jelen kihívásainak. Meilinger, a további kutatások számára iránymutatóként, szükségesnek tartja a modern **káosz-elmélet**⁶⁰ alapján a **hyperwar-elmélet** továbbfejlesztését és beépítését a légierő-elméletekbe, hangsúlyossá teszi az eljövendő légierő műveleteknél a hadijogi- és a morális kérdések fontosságát.

8. sz. táblázat A légierő-elméletek összefoglalása

⁵⁹ OODA-Observation-Orientation-Decision-Action (Megfigyelés-Tájékozódás-Döntés-Cselekvés). A Boyd-féle modellt alkalmazták az USA légierő gyakorlatában a koreai, és a vietnami háború idején.

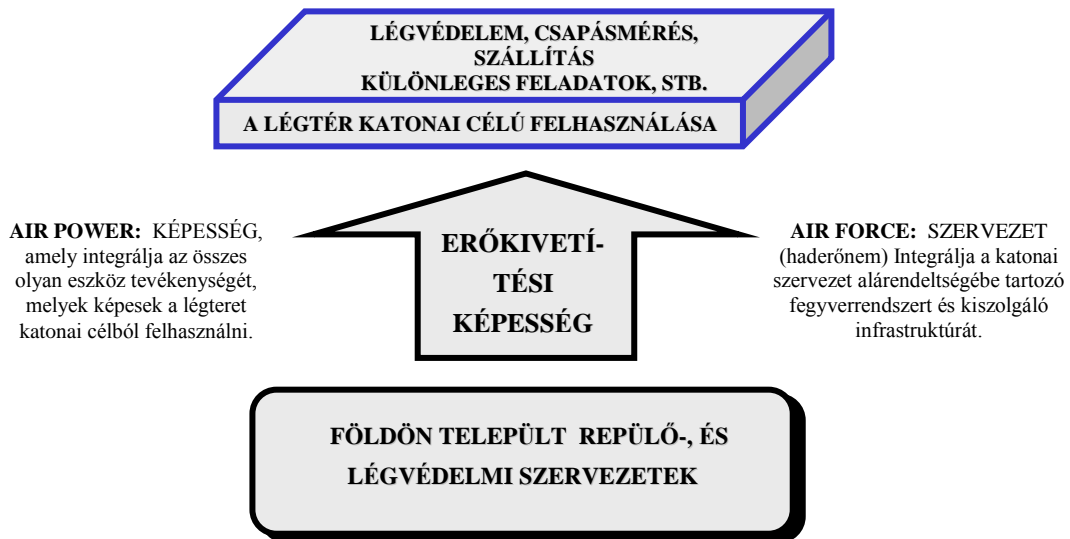
⁶⁰ Jelentős kutatások folynak ebben a témakörben, főleg az Egyesült Államokban, pl. BAINES, Thomas B., MORRIS, Chris és Janet: „Weapons of Mass Protection: Nonlethality, Information Warfare, and Airpower in the Age of Chaos”, (Aerospace Journal, 1995, Spring), NICHOLLS, David, TAGAREV, Todor: „What does chaos theory mean for warfare?”, <http://www.airpower.maxwel.af.mil/apjinternational>,

Név	Időzítés	Célpontok	Hatás mechanizmus	Politikai cél
1960 ELŐTTI ELMÉLETEK				
Douhet	Egyetlen, döntő csapás.	Lakosság (városok), hadi potenciál.	Terrorbombázás.	Kormányváltás, ill. alapvető politikai változások.
Trenchard	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Lakosság és a háborúhoz szükséges anyagi javak.	Hadműveleti bénítás.	Kormányváltás, ill. alapvető politikai változások.
Mitchell	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Létfontosságú központok.	Polgári elégedetlenség, felkelés.	Kormányváltás, ill. alapvető politikai változások.
Slessor	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Csapatok, ellátó bázisok, hadiipari termelés.	A termelés, ellátás bénítása, vagy a javak és az eszközök megsemmisítése.	Katonai megsemmisítés.
Seversky	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Ipari infrastruktúra.	Belső „blokádnak”.	Kormányváltás, ill. alapvető politikai változások.
A két világháború közötti német felfogás	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Tábori hadsereg.	Áttörés, a hadviselő-képesség pusztítása.	Katonai megsemmisítés.
Harris	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Lakosság, városok.	Félelemkeltés, morális csapás.	Kormányváltás, ill. alapvető politikai változások.
1960 UTÁNI ELMÉLETEK				
Schelling	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Lakosság, vezetés.	Költség, kockázat, várható nyereség kalkuláció.	Politika változás.
Boyd	+Tempó	Katonai vezetés.	Harctéri siker, az ellenség felülvizsgálja a stratégiáját.	Terület-átengedés, politikai változás.
Warden	„Hiperháború”	Harcoló csapatok, lakosság, infrastruktúra „kulcs” objektumok, vezetés.	Stratégiai bénítás, az ország „lefejezése”.	A politikai vezetés elszigetelése, ill. leváltása.
Pape	Fokozatosan növekvő intenzitású támadások.	Katonai erők.	A stratégiai képességektől való megfosztás.	Terület-átengedés, politikai változás.

A szövetség légi hadviselési filozófiájának feltárásához, a NATO-légierők alkalmazási elveinek, hadműveleti alkalmazási formáinak elemzéséhez célszerű kiindulási alapként kezelni azt, hogy **a szervezet miként határozza meg magát a légierőt**, hogyan helyezi el azt a hadviselést végrehajtó erők és eszközök rendszerében. E nézőpont szerint vizsgálva a légierőt kétféle – **szervezet-** és **képességorientált** – megközelítést találhatunk.

A **szervezetorientált**⁶¹ megközelítés a légierőt a fegyveres erő egyik haderőnemeként kezeli, amelynek rendeltetése a háború, a fegyveres küzdelem légi összetevőjének, a légi hadviselésnek a végrehajtása. Ezzel ellentétben a **képességorientált megközelítés szerint a légierő egy képességet, egyfajta hatalmat jelent, ami biztosítja a továbbítási és tevékenységi szintéreként értelmezett légtér katonai céllal történő felhasználásának a lehetőségét.**

Jól jellemzi ezt a gondolkodásmódot a „**minden ami 5 centiméterrel a felszín felett van az légierő**” tartalmú, a NATO-ban elterjedt szállóige, amely tükrözi a légtér oszthatatlanságáról vallott nézeteiket. A meghatározás jól feloldja a NATO-n belüli eltérő hadsereg- és légierő-szervezésekből fakadó ellentmondásokat azáltal, hogy a földön települt repülő, és légvédelmi erők (air force) képességeit – a légtér katonai célú felhasználásával – katonai erőként (air power) értelmezve kivetítik a légtérbe. A légierő (air power) magába foglal minden eszközt, ami a levegőben haditevékenységet folytathat. Az air force pedig a haderőnemet, mint katonai szervezetet, és mindazt az eszközrendszert, infrastruktúrát is jelenti, amivel a haderőnem rendelkezik illetve amit alkalmazni képes.

14. sz. ábra A légierő értelmezése (képességgként, katonai szervezetként)

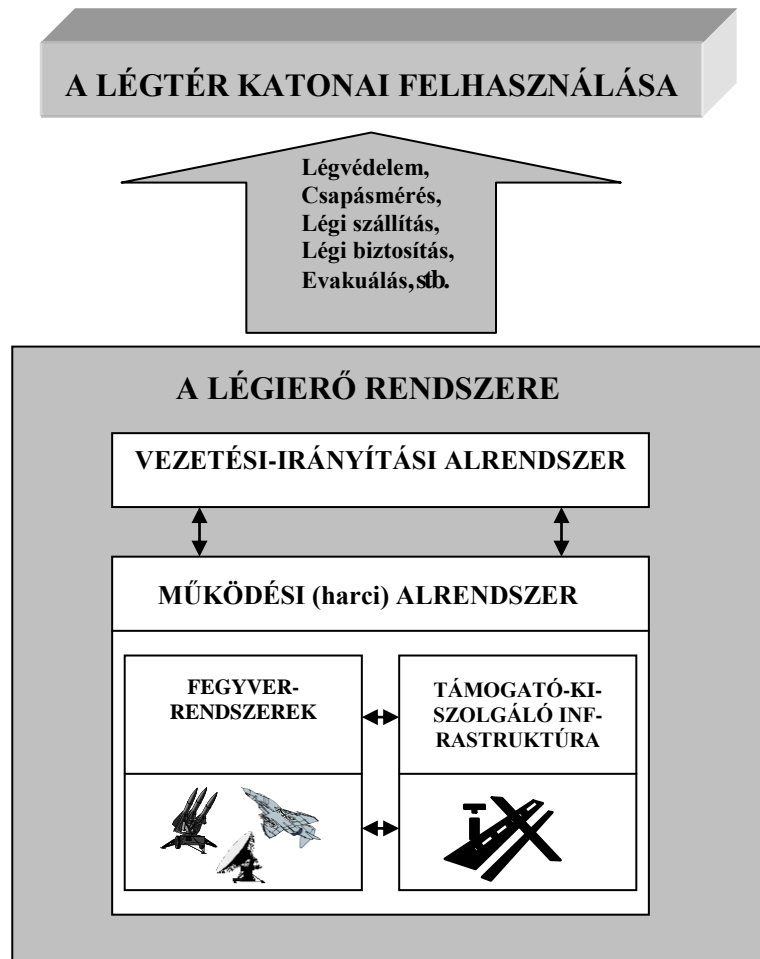
Természetesen ez a megközelítés azonos légi hadviselési filozófiához is vezet. E szemléletmódnak köszönhetően a közös légi műveletekben egyértelművé válnak a különböző haderőnemekhez szervezett csapatok együttes alkalmazásával kapcsolatos kérdések. A nyugati katonai gondolkodásmódban elterjedt a problémák, feladatok rendszerszemléletű megközelítéssel való elemzése, így a légierő ilyen jellegű vizsgálatával is gyakran találkozhatunk.⁶² A téma rendkívül széleskörű, én a disszertációmban csak a

⁶¹ „a légierő olyan állami, katonai szervezet, amely elsődlegesen felelős a légi hadviselés végrehajtásáért. Megvalósítja az ellenséges erők ellenőrzését a légtérből, biztosítja a saját felszíni erők fölényét az ellenség élőerőjének és legfontosabb célpontjainak, objektumainak bombázásával.” The New Encyclopaedia Britannica, Chicago University, 1987, 175. old.,

⁶² A légierőt, vagy egyes részeit, rendszerként vizsgáló kutatások Magyarországon is folynak, pl.

1. SERES György: A fegyveres küzdelem, mint rendszer, Doktori értekezés. ZMKA, 1990.,
2. GASPÁRICS Péter–RUTTAI László–MISIK Tibor: A légvédelmi rakétacsapatok harctevékenysége vezetésének fejlesztési lehetőségei, a légvédelmi rakéta szakértői rendszer, In: Új Honvédségi Szemle 1997/1.,
3. RUTTAI László–TÓTH Sándor: A repülő és légvédelmi csapatok működési folyamatai, alrendszerei, és azok céljai In.: Új Honvédségi szemle 1998/12.,

légierő rendszerként történő értelmezésének a legjellemzőbb, és véleményem szerint a leglényegesebb részeit foglaltam röviden össze.

15.sz. ábra A légierő, mint rendszer

A légierő, mint rendszer, a nézeteik⁶³ szerint egy ún. **vezetési-irányítási**, és egy **működési (harci) alrendszerből** tevődik össze. Az alrendszerekre bontást az anyagi, illetve információfeldolgozási folyamatok szétválasztásával oldották meg. A vezetési-irányítási alrendszerben alapvetően információfeldolgozási folyamatok zajlanak, az alrendszer integrálja magába az összes vezetési központot, vezetési-irányítási eljárást és tevékenységet. Jól érzékelhető a definícióból, hogy a vezetési-irányítási alrendszer magába foglalja a vezetést támogató összes technikai eszközt, a biztonságos működtetést biztosító építményekkel és a vezetési-irányítási tevékenységeket megvalósító személyzettel együtt. Idetartozónak tekintenek minden egyéb, „*megfoghatatlan*” szellemi tevékenységet is, amelyek a haderőnem bevetéseinek tervezésére, felkészítésére, valamint a végrehajtás időszakában történő irányítására irányulnak. Ha egészen tág értelmezés szerint nézzük a

⁶³ FORBES, David T. : Command and Control of the Theater Air Control System, in Concepts in Airpower for the Campaign Planner, Maxwell AFB, Ala. : Air Command and Staff College, 1993., WARDEN, John: Enemy as a system, Air Power Journal, 1995 Spring,

doktrínát, akkor azt is a vezetési-irányítási alrendszer részének tekinthetjük, hiszen a doktrína képezi a „szoftvert”, amely alapján folyik a tervezési tevékenység, és amely szerint végrehajtják a légi műveleteket.

A működési alrendszer részének tekinthetők a különböző fegyverrendszerek, amelyek a légiteret katonai céllal képesek felhasználni, valamint a fegyverek alkalmazását támogató infrastruktúra összessége, így ebben az alrendszerben döntően anyagi (energia) jellegű folyamatok történnek. Természetesen a vizsgálat szintjétől függ, hogy az adott rendszerem a működési, vagy a vezetési alrendszer része. A teljes légierő rendszermodelljénél a végrehajtó egységek minden alkotó eleme a működési alrendszerben található, míg ha csak például egy repülő, vagy légvédelmi rakétaegységet vizsgálunk, akkor az egység vezetési-irányítási szervezete és az összes ilyen jellegű tevékenysége az adott rendszermodell vezetési alrendszerét képezi.

A **szovjet légierő-koncepcióból** következően a magyar légierő „jogelődjét” jelentő (honi) légvédelmi csapatok (parancsnokság, hadsereg, hadtest) képességei sem a klasszikus légierőnek megfelelően lettek kialakítva. Megállapítható, hogy a légierő lehetséges feladatrendszeréből a légvédelmi feladatokra helyezték a hangsúlyt, amellyel meghatározták a hazai elméleti kutatások fő irányait is, ami azt eredményezte, hogy nem alakult ki Magyarországon a légierőben való gondolkodás kultúrája⁶⁴! Véleményem szerint ennek az eredménye még manapság is megmutatkozik, jól érzékelhető a gondolkodásmódban való „leragadás”, sokan a légierőre való címkeváltoztatással úgy gondolják, hogy minden probléma megoldódott! Megítélésem szerint **hazánkban is az önálló – haderőnemenként funkcionáló – légierőt célszerű megvalósítani**, mert csak úgy tud kialakulni a megkívánt gondolkodásmód, amely elengedhetetlen, hogy a szövetségben az elvártaknak megfelelően tudjunk tevékenykedni békében és háborúban egyaránt.

A **légierő-elmélet** kutatja, hogy a légierő hogyan segítheti a háború politikai céljainak az elérését, vagy másképpen a légierő által végrehajtott műveletek hogyan transzformálhatóak át a kívánt politikai eredményekké. A Pape módszerével már tárgyalt elméletek vizsgálata után kijelenthetjük, hogy azok a légierő (stratégiai) támadó műveleteire, és azok lehetséges hatásaira koncentráltak, egy nagyhatalom érdekérvényesítési lehetőségeinek a szempontjából.

Joggal merül fel a kérdés, figyelembe véve a Magyar Köztársaság deklarált védelmi stratégiáját, hogy szükség van-e hazánkban ilyen jellegű elméletekre? Van-e helye ezeknek az elméleteknek a magyar doktrinális irodalmakban? Megítélésem szerint ismernünk szükséges a szövetséges légierők alkalmazását alapjaiban determináló elméleteket, hiszen a tagságunkból kifolyólag a szövetséges légi műveletekhez hozzájárulhatunk, sőt nagy valószínűséggel egyre fog bővülni azon kollégáink száma is, akik valamely szövetséges törzsben fognak szolgálatot teljesíteni ott, ahol ezek a teóriák a gyakorlatba átültetésre kerülhetnek. Az előbbi kérdés úgy is feltehető, hogy miként alkalmazhatjuk a tárgyalt elméleteket a magyar légierő-elmélet megalkotása során, vagy másként: hogyan adaptálhatóak⁶⁵ azok a magyar viszonyokra? Az adaptáció során konvertálnunk kell az

⁶⁴ Természetesen ez a kultúra megvolt a Magyar Királyi Honvéd Légierő idejében, sőt még az 1947–1954 közötti időszakban is, amikor Magyarország a lehetőségeit jócskán meghaladó légierővel rendelkezett.

⁶⁵ Rendkívül széleskörű elemzést igényel ez a kérdés, véleményem szerint önálló értekezés is megírható e témából.

elméletek négy kritériumát⁶⁶ az olyan potenciális helyzetekre, amikor a légierőt önállóan, nemzeti keretek között, vagy szövetséges kötelékben, valamely politikai célok elérése érdekében alkalmazzuk.

A **képesség- és szervezatorientált légierő-közelítés** terén, az oktatás és a képzés segítségével, valamint az ilyen témájú szakmai publikációk közzétételével erősíteni szükséges a képesség-orientált légierőben való gondolkodásmódot. Ebben a kérdésben tapasztalható talán a legnagyobb elmaradás, hiszen jól emlékszünk azokra a vitákra, amelyek arról folytak, hogy az egykori csapatlégvédelmi rakétaezredek és a csapatrepülőök fölött kinek kívánatos diszponálni. Nem alábecsülve az adminisztratív vezetés fontosságát, de amennyiben a légierőt képességként értelmezik, akkor egy korszerűen megszervezett és működtetett vezetési-irányítási rendszer integrálja a megfelelő képességeket, akkor tulajdonképpen másodlagos, hogy ki gyakorolja az adminisztratív parancsnoki jogköröket. Mivel a magyar légtér egy és oszthatatlan, így a megfelelő hatékonyság csak a közös vezetési-irányítási rendszer alkalmazásával biztosítható.

A **légierő rendszerszemléletű vizsgálata**, ahogy azt már jeleztem, nem ismeretlen a hazai légierő-kutatásban. Azonban nagy „*tartalékok*” vannak ezen a területen, az elméleti, leíró jellegű kutatásokat, kiegészíthetik a korszerű informatikai eszközöket is igénybe vevő szimulációk.

Összességében, könnyen belátható ennek a résznek a tanulmányozása után, hogy a légierő lényegének a megragadása milyen sokrétű a szövetséges országok hadtudományában, különösen az Egyesült Államokéban. A légierőt döntően légi hadviselési képességként értelmezik, amely tükröződik az összes doktrínában és megszünteti az esetleges diszharmóniákat, amelyek az egyes tagállamok eltérő haderőszerkezési modelljéből fakadhatnak. Így nem jelenthet problémát, például hogy a kis- és közepes hatótávolságú légvédelmi rakétaeszközök az európai tagoknál tendenciaszerűen a légierő szervezetébe tagolódnak, míg az USA-ban a szárazföldi haderőnemhez tartoznak. Az eltérő alárendeltségből származó komplikációkat (érdekellentéteket) a közös tervezési és vezetési-irányítási rendszerek oldják fel. A légierőt, egy másik aspektus szerint, önálló, haderőnemként funkcionáló katonai szervezetként definiálják. Természetesen a viszonylagos önállóságból eredeztethető zavarokat, az összhaderőnemiség elvének hangsúlyozásával, és a doktrínákba való következetes beépítésével előzik meg. Meglátásom szerint a tárgyalt elméleteknek kell determinálniuk a légierő hadművelet-elméletnek (hadműveleti művészetnek) a légierő-felfogással, definiálással foglalkozó szegmensét. Szűkebb értelemben pedig a kurrens részeknek kívánatos „*benne lenniük*” a konkrét magyar összhaderőnemi és haderőnemi doktrínális irodalmakban.

⁶⁶ Időzítés, célpontok meghatározása, hatásmechanizmus, politikai kimenet.

“Hadművelet: a haditevékenység egyik formája, a csapatok cél, feladat, hely és idő szerint összehangolt ütközeteinek, harcainak, csapásainak összessége, amelyeket egyidejűleg v. egymás után egységes elgondolás és terv alapján hadműveleti, hadműveleti-harcászati feladatok megoldása érdekében meghatározott területen, adott idő alatt hajtanak végre.”

(Hadtudomány Lexikon A-L, 464. oldal)

2.2.2. A LÉGIERŐ HADMŰVELETI ALKALMAZÁSA

A NATO-ban általánosan elfogadott légi hadműveletek konkrét elemzése előtt célszerűnek tartom leszögezni, hogy **a szövetség elvei és a hazánkban régebben uralkodó hadviselési felfogás alapjaiban különböznek egymástól.** A lényegi különbséget az jelenti, hogy a NATO-ban az ún. *“manőverező”*⁶⁷ hadviselést preferálják, a szovjet iskola szerinti *“felőrlő”*⁶⁸-vel szemben.

A **felőrlő hadviselés** szerint a parancsnok, a háború mindhárom szintjén, az ellenség lehetőség szerinti teljes (fizikai) megsemmisítésére törekszik, annyi erőt és eszközt allokál az adott feladatra, amennyi a saját veszteségektől függetlenül biztosítja a feladat végrehajtását. E logika alapján a felőrlő hadviselésben el kell érni, hogy az ellenséges veszteségek nagyobbak legyenek, mint a pótlások és a feltöltések, és így az ellenség elveszti harci képességeit. Az ilyen hadviselést folytató fegyveres erőkre jellemző, hogy a harctevékenységek előkészítésére helyezik a hangsúlyt, a hosszas és rendkívül alaposan kimunkált előkészítés után készített alkalmazási tervek a legapróbb részletekig megszabják az alárendeltek által végrehajtandó feladatokat, akiknek a megadott harc feladatokat adott időre teljesíteniük kell.⁶⁹ Jól érezhető, hogy ez a koncepció érzéketlen a saját veszteségekre, a feladat mindenáron való teljesítésének a kényszere a fő vezérlő elve! A harctevékenységek rendkívül nehezen strukturálhatóak, ezért az előre elkészített részletes feladatok szerinti cselekvések sokszor nem a megfelelő irányba hatnak, azonban a mindenáron való feladat végrehajtási kényszer merevvé teszi a rendszert, megfosztja a parancsnokokat a rugalmas reagálási lehetőségeiktől. Ez különösen igaz a harctevékenységek konkrét végrehajtásának a szintjeire és a legnagyobb problémákat talán a légi hadviselésben jelenti, hiszen a repülőeszközök széleskörű alkalmazása rendkívül nagy flexibilitást biztosít az ellenségnek, amit csak egy szintén hasonlóan operatív rendszer képes lereagálni.

A szovjet iskolával ellentétben **a nyugati hadviselési elvek a parancsnokoknak a végrehajtás során alkalmazott kezdeményező készségére, a jelentkező lehetőségek szabad megragadásának a lehetőségeire (kívánalmaira) építenek.** Az alárendelteknek a teljesítendő célokat határozzák meg, amelyeknek az elérésében nagyfokú önállóságot kapnak, így a kreativitásukat nem csak a tervezés, hanem a végrehajtás idején is

⁶⁷ manoeuvre warfare.

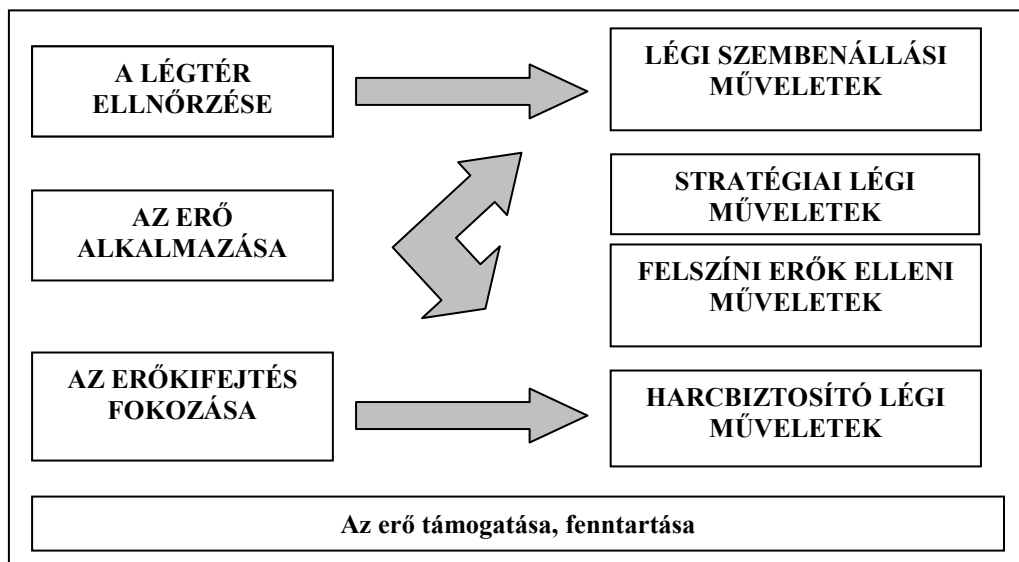
⁶⁸ attrition warfare.

⁶⁹ ZAKARIÁS Győző: A hadviselés és a doktrínák, 1998, Budapest, Honvéd Vezérkar, In.: A hadviselés és a doktrínák (MH szintű tudományos konferencia vitaanyaga)

érvényesíthetik. Jól példázza ezt a fejlesztés alatt lévő NATO ACCS⁷⁰ is, hiszen a rendszer kiváló lehetőséget biztosít a katonai légtérfelhasználás teljes spektrumában a parancsnokoknak a légi és földi helyzet változásaira való megfelelő reakcióra.

Fontos elv, hogy az ellenség fizikai megsemmisítése alapvetően a háború harcászati szintjére korlátozódik, így a stratégiai szinten csak a létfontosságú elemek kikapcsolásával a stratégiai bénítás a cél, mert így is elérhetőnek tartják a politikai célkitűzéseket. A légierő hadművelleti alkalmazása újszerű keretében a kidolgozását a potenciális harci környezet változásai követelték meg. A műveletek filozófiai alapját a képességként értelmezett légierőnek, az adott cél elérését leghatékonyabban biztosító, szerepkörökben⁷¹ való alkalmazása jelenti.

A légierő mai nyugati teoretikusai szerint a következő négy szerepkörben célszerű alkalmazni a légierőt: a légtér ellenőrzése, az erő alkalmazása, az erőkifejtés fokozása, és az erő támogatása és fenntartása. A **légtér ellenőrzése** rendszerint a légierő elsődleges szerepköre, önmaga és a többi haderőnem számára teremt lehetőséget a sikeresebb harctevékenységek folytatására **a légtérnek, mint harci környezetnek az ellenőrzésével**.

16. sz. ábra A légierő szerepkörei

A légtérelőőrzés így elsősorban eszköz, csak másodsorban cél, amelyet légi szembenállási műveletekkel valósíthat meg a légierő. **Az erő alkalmazása** szerepkörben a légierő, a légtérelőőrzés megkövetelt szintjének elérése és fenntartása mellett, kifejti a harci képességeit a háború egyes rész céljainak elérését biztosító stratégiai légi műveletekben, valamint a felszíni erők harcának támogatása érdekében. **Az erőkifejtés fokozása** szerepkör a hadszíntéren műveleteket folytató csapatok erőfeszítései hatékonyságának a javítását, a feladataik végrehajtási feltételeinek az optimálisabbá tételét szolgálják. E szerepkör keretében a légierő harcbiztosító légi műveleteket hajt végre. **Az erő támogatása, fenntartása** az eddigiektől eltérő feladatrendszert jelent, amelyek végrehajtásával biztosítják a légierő működtetéséhez, sikeres harci alkalmazásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket.

⁷⁰ NATO Légi Irányítási és Vezetési Rendszer (Air Command and Control System)

⁷¹ Szerepkör alatt a légierő célkitűzéseit szolgáló feladatrendszerének elemeit értik.

A légierő hadművelleti struktúrájáról vallott NATO-beli nézetek szintézisének sarokkönek tekinthetjük, hogy **a fegyveres küzdelmet összhaderőnemi nézőpontból szemlélik, továbbá a sikert, a háborús győzelmet csak mindhárom haderőnem együttes erőfeszítésével tartják elérhetőnek**⁷². Azonban annak ellenére, hogy a fegyveres küzdelmet egységes egésznek tekintik, az elemzés, a tervezés és a felkészítés elősegítése céljából – lefolyásuk szintere (dimenziója) és jellege szerint – szétválasztják a haditevékenységeket. A politikai célok elérését biztosító légi műveletek felosztása, tipizálása rendkívül differenciált (1. sz. melléklet) a szövetséges és a vezető tagállamok nemzeti légi doktrínáiban, azonban a leglényegesebb hadművelleti alkalmazási formákban elvi azonosság tapasztalható.

Ennek megfelelően **a légtérben és a légtérből folytatott harctevékenységeket, mint a háború légi komponensét** - amit alapvetően a légierő katonai szervezete valósít meg - **az alábbiak szerint csoportosítják**⁷³:

- Az ellenség hadipotenciáljának⁷⁴ aláásása érdekében végrehajtott stratégiai légi támadásokra, aminek fő célja a szemben álló fél megfosztása a háború megkezdéséhez, vagy folytatásához szükséges képességektől.
- Az ellenséges légierő ellen irányuló légi szembenállási tevékenységekre, amelyek fő célja – a légtér feletti ellenőrzés kívánt fokának megvalósításával – kedvező feltételek teremtése a légierő és más haderőnemek számára a további hadműveletek végrehajtásához.
- A felszíni erők elleni műveletekre, amelyek biztosítják, hogy az ellenség tengeri és/vagy szárazföldi erői ne tudják a meghatározott földrajzi térséget elfoglalni, vagy megtartani.

Egyéb légi tevékenységekre, mint pl. légi szállítás, felderítés-megfigyelés, kutató-mentő műveletek, légi utántöltő tevékenységek, különböző légi biztosítási küldetések, stb.

Tendenciának tekinthető, hogy a hadművelleti formákat megkísérlik tovább differenciálni, amelynek célja a XXI. század feltehetően más típusú konfliktusainak való megfeleltetés, valamint a legújabb technológiák alkalmazásával a műveletek kiterjesztése az ürbe és az “infotérbe”. Megfigyelhető, hogy a klasszikus hadművelleti alkalmazási formák is folyamatos fejlődésen mennek keresztül, a doktrínáirók megpróbálják úgy továbbfejleszteni azok belső tartalmát, hogy megfeleljenek a mindenkori hadművelleti környezet által megkövetelt viszonyoknak. Ez a fejlődési folyamat különösen

⁷² Fontos még kiemelni, hogy a győzelem másik fő feltételének tekintik, az összhaderőnemiség mellett, az erőfeszítések multinacionális jellegét is.

⁷³ A “friss” doktrínák differenciálása ellenére az alapvető légi műveletek struktúrája nem változott, csak az alkalmazási lehetőségek palettája szélesedett az információs, vezetési és űrműveletek létrejöttével.

⁷⁴ “A békeidőben meglévő, háborúban realizálható szellemi-erkölcsi és anyagi-fizikai tényezők összessége, amelyek lehetővé teszik az állam v. koalíció számára a háború eredményes megvívását, a háború céljainak az elérését. A hadipotenciál katonai, gazdasági-hadigazdasági, tudományos-műszaki, erkölcsi-politikai és egyéb részpotenciálokból tevődik össze, ismereti-tudati elemeket, szellemi és anyagi forrásokat, eszközöket, tartalékokat, lehetőségeket foglal magában, amelyek az állam (koalíció), a társadalom, a fegyveres erők rendelkezésében vannak, de háborúban elsősorban a fegyveres küzdelem szolgálatba állíthatók.” HADTUDOMÁNYI LEXIKON A-L, főszerk.: SZABÓ József, Bp., 1995, , 456. old.,

jól tetten érhető a stratégiai légi támadás- és a felszíni erők elleni légi műveletek elemzése során. Nézeteim szerint, a NATO légi műveletek lényegének megragadásához elegendő a felsorolt műveleti formák megértése.

2.2.2.a.. Stratégiai légi támadás, avagy a légierő szerepe stratégiai perspektívában

Phillip Meilinger szerint *“a légierő a belső lényegéből fakadóan stratégiai erő.....elsősorban támadó jellegű”*, ebből adódóan már korán kialakult az a követelmény a légierővel szemben, hogy legyen képes az ellenséget megfosztani a háború megkezdéséhez, vagy folytatásához szükséges hadipotenciáltól. E cél érdekében szervezett hadműveleteket nevezik a szövetség légierő-elméletében **stratégiai légitámadásnak**, ami az alkalmazásra kerülő pusztító eszközök jellegétől függően lehet hagyományos és/vagy nukleáris jellegű. NATO-elvek szerint végrehajtható földi, légi indítású, vagy tengeri bázisú manőverező robotrepülőgépekkel, ballisztikus rakétákkal és pilóta által vezetett gépekkel, vagy a fentiek kombinációjával egyaránt.

A stratégiai légitámadásnak illeszkednie szükséges a teljes háború megvívására, vagy a válságkezelés katonai feladatainak végrehajtására kidolgozott stratégiához, a legfőbb elgondoláshoz. A szövetség hivatalos, doktrínákban deklarált, háborúfelfogása alapvetően megegyezik a klasszikus clausewitz-i értelmezéssel. Azonban a fegyveres küzdelem belső tartalmát, lehetséges lefolytatásának menetét mindenkor az időszak követelményeinek és a haditechnika lehetőségeinek megfelelően alakítják. A legaktuálisabb kutatási eredményeket - amelyekben már felhasználták az Öböl-háború és a délszláv válság tapasztalatait is - már publikálták szakmai folyóiratokban és az ún. *“draft”*⁷⁵ bocskított doktrínatervezetekben is. A háború lehetséges lefolytatásának menetében, valamint a légierő által betöltött szerepben egyfajta paradigmaváltás zajlott le, szakítottak az ún. *“hagyományos”*, vagy másképpen *“szárazföldi”* szemléletű felfogással.

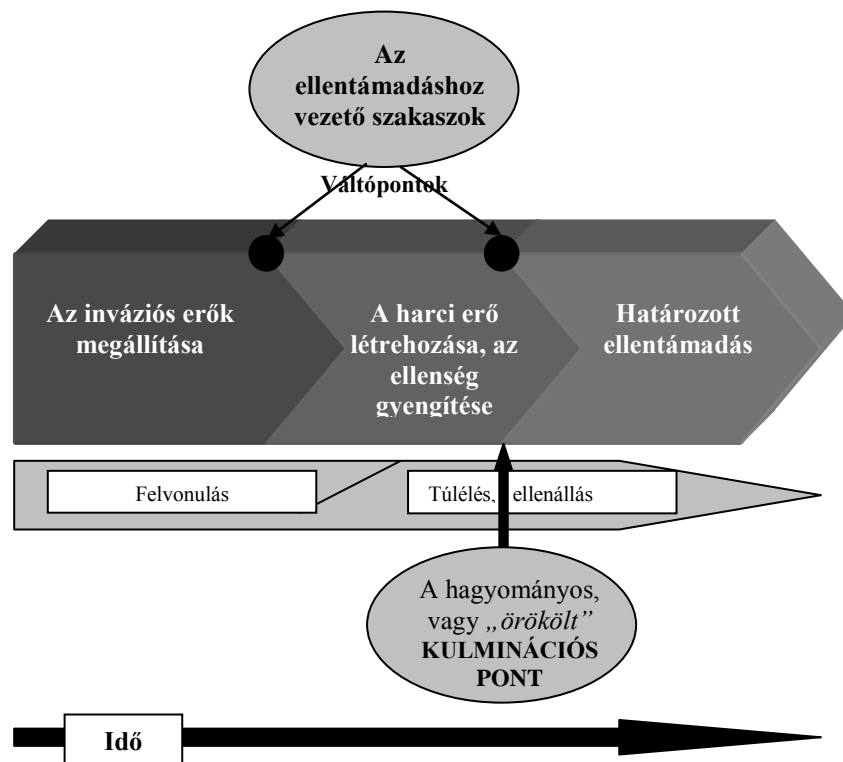
A **hagyományos (szárazföldi)⁷⁶ szemléletű háború-konceptió szerint** a konfliktus időbeli lefolyása szétválasztható három, tartalmában és céljaiban eltérő, egymástól jól elkülöníthető szakaszra. Az első időszakban a fő feladat a támadó ellenség feltartóztatása, tényérésének a megakadályozása, a saját veszteségek minimalizálása, a háborús potenciál megőrzése. A második szakasz lényegi tartalma annak az erőnek a létrehozása, amely képes lesz a harmadik szakaszban tervezett ellentámadással az eredeti helyzet visszaállítására (védelmi háború esetén). A második időszakban már elkezdődik az ellenség gyengítése, és amikor az ellenség támadása végleg kifulladás, akkor a saját erők kezébe kerül a stratégiai kezdeményezés és megindulhat az ellentámadás. Ezt a fő váltópontot a NATO-irodalomban *“kulminációs pont”*-ként aposztrofálják. Tehát leegyszerűsítve a szakaszolást, a kezdeti időszakban a *“túlélés”*, majd a szükséges fegyveres erő létrehozása, felkészítése, felvonulása és alkalmazása a jellemző.

A légierő harci alkalmazása is ezen időszakok céljainak a sikerét szolgálják. Az első szakaszban a légierő elsősorban légvédelmi (védelmi légi szembenállás) műveleteket hajt végre, megőrzi (visszanyeri) a légi uralmat (főlényt) és kedvező feltételeket teremt a

⁷⁵ A doktrínafejlesztés folyamatában a véleményezésre kiadott publikációt *“draft”* - változatnak, a véleményezési eljárást pedig *draft*nak nevezik.

⁷⁶ A *“szárazföldi”* jelzőt az amerikai szakirodalom nevezi az általuk hagyományos, elavultnak nevezett háborúfelfogásra.

felszíni erők számára, hogy azok végre tudják hajtani a mozgósítást, a feltöltéseket, valamint a hadműveleti szétbontakozást. Természetesen ebben az időszakban nemcsak légvédelmi jellegű tevékenységek folynak, azonban a légierő harci repülései és a felszíni erők légi hadviselési potenciálja a légtérellenőrzés megkívánt fokának az elérését célozzák. A második szakasz jellegzetessége, hogy döntően a felszíni erők támogatására irányul, főleg harctevékenységi körzetek elszigetelése, közvetlen légi támogatás, légi szállítások és egyéb légi biztosítási feladatok kerülnek végrehajtásra. A stratégiai kezdeményezés megragadása után (elérve a kulminációs pontot) a légierő tevékenysége elsősorban a politikai célok elérését biztosító stratégiai légitámadásokból, valamint a felszíni erők térnyerését elősegítő műveletekből tevődik össze.

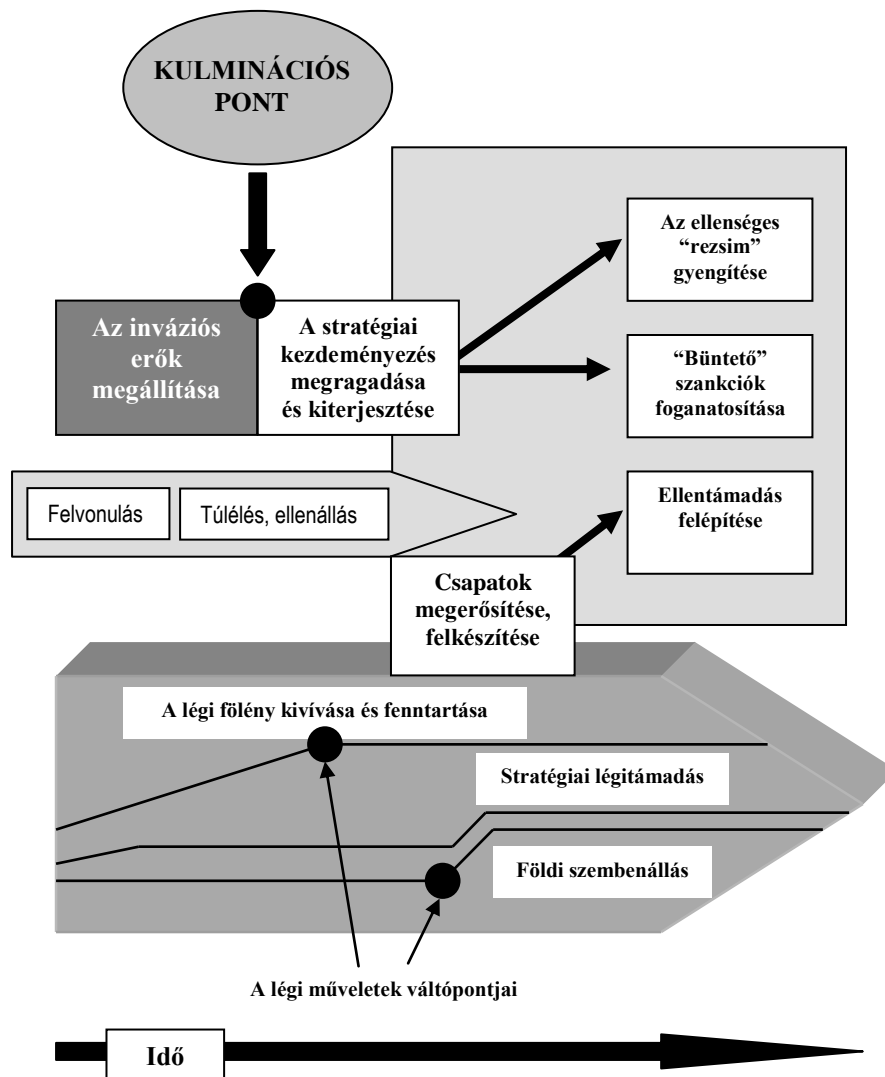
17.sz. ábra A fegyveres konfliktus „hagyományos”, szárazföldi felfogása (forrás: AFDD 2-1. Air Warfare)

AZ ún. **modern szemléletű háború-koncepció** megalkotását az tette szükségessé, hogy megváltoztak a lehetséges konfliktusok jellemzői. Két ország (koalíció) közötti klasszikus fegyveres konfrontáció bekövetkezésének az esélye lecsökkent. A valószínűsíthető konfliktusra rányomja a bélyegét a globalizáció folyamata, az érdekeltek széles köre, a nemzetközi szervezetek aktív szerepvállalása, valamint a korszerű haditechnika lehetőségeivel precíziós pusztítóeszközök alkalmazása.

A fegyveres konfliktus nem osztható fel szakaszokra olyan egyszerűen, fő különbségként jelentkezik, hogy a kulminációs pont és az erők megerősítése között nincs olyan szoros kapcsolat, a stratégiai kezdeményezés megragadható már az ellentámadás megkezdése előtt. Ezt a lehetőséget a szövetségesek olyan erők és technológia fenntartásával kívánják biztosítani, amelyek lehetővé teszik a hatékony beavatkozást a NATO teljes érdekeltségi területén. A szövetségben nem titkolják, hogy ez jelenleg csak az

Egyesült Államok légi és űrhadviselési erői alkalmazásával biztosított. Fontosnak tartják a koncepcióalkotók azt is, hogy ez a háborúelmélet modellt jelenthet bizonyos válságkezelési szituációkban is. A katonai műveletekkel párhuzamosan a politikai, nemzetközi jogi, diplomáciai lépéseket is a háború szerves részének tekintik.

A modernebb felfogáshoz tartozik a már röviden tárgyalt ún. *“parallel war”*⁷⁷ (párhuzamos háború) elmélete is. A parallel- vagy hyper-háború⁷⁸ ideája John Warden célpont-kiválasztási metodikájából⁷⁹ fejlődött ki, amelyet az Öböl-háború idején Irak ellen a gyakorlatban is alkalmaztak a Dessert Shield és a Dessert Storm hadműveletekben.

18. sz. ábra A fegyveres konfliktus "modern" értelmezése (forrás: AFDD 2-1. Air Warfare)

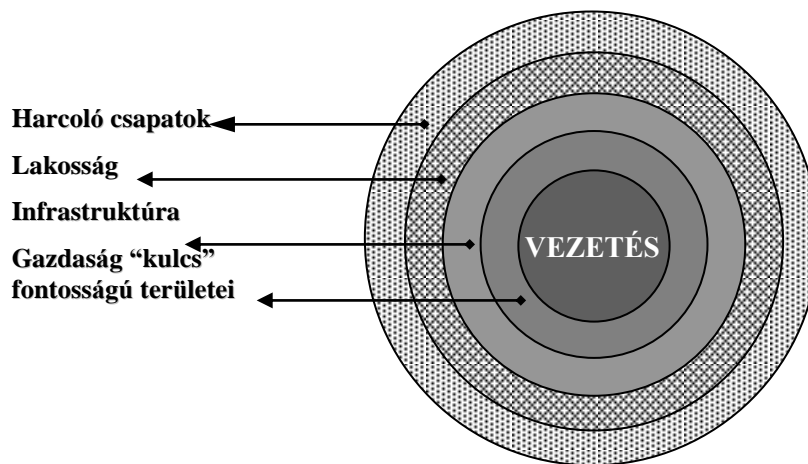
⁷⁷ Esetenként "parallel attack" -ként szerepel a különböző irodalmakban.

⁷⁸ SZAFRANSKI, Richard : Parallel War and Hyperwar: Is Every War a Weakness?, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/index.html>,

⁷⁹ Jól megfigyelhető, hogy milyen gyakran nyúlnak vissza a kortárs nyugati katonai gondolkodók a hadtudomány klasszikusaihoz. Ebben az ellenség-modellben is Clausewitzet adaptálta Warden. A "targeting process" leírása részletesen megtalálható: WARDEN, John : Enemy as a system, In. :Air Power Journal, 1995, Spring

Minden hadászati támadás tervezésének az alapját képezi, hogy a politikai célokat milyen transzformáción⁸⁰ keresztül kívánják megvalósítani, vagyis mi módon akarják a stratégiai bénítást (strategical paralysis) elérni. A konkrét elemzéshez még feltétlen tisztázni kell a szorosan ide tartozó ún. “stratégiai súlypontok⁸¹” kategóriájának a lényegét is. **A stratégiai súlypont alatt a társadalom, vagy bizonyos alrendszerének, azokat a jól megragadható centrumait értik, melyek kikapcsolása esetén az adott rendszer működésében olyan zavarok keletkeznek, amelyek lehetetlenné teszik a további alaprendeltetészerű működést.**

Warden híressé vált “ötgyűrűs”-módszere a társadalmat öt alrendszerre osztotta fel. Az egyes alrendszerek stratégiai súlypontjait a stratégiai tervezés⁸² folyamán határozzák meg, légi erővel való pusztításukat stratégiai légi támadások keretében hajtják végre. Az öt alrendszer a: az ország vezetése, a gazdaság “kulcs-fontosságú” ágai, területei, az infrastruktúra, a lakosság, és a fegyveres erők (harcoló, vagy harchoz felkészülő csapatok).

19. sz. ábra Warden “ötgyűrűs” célpont-tervezési modellje
(forrás: AFDD 2-1. Air Warfare)

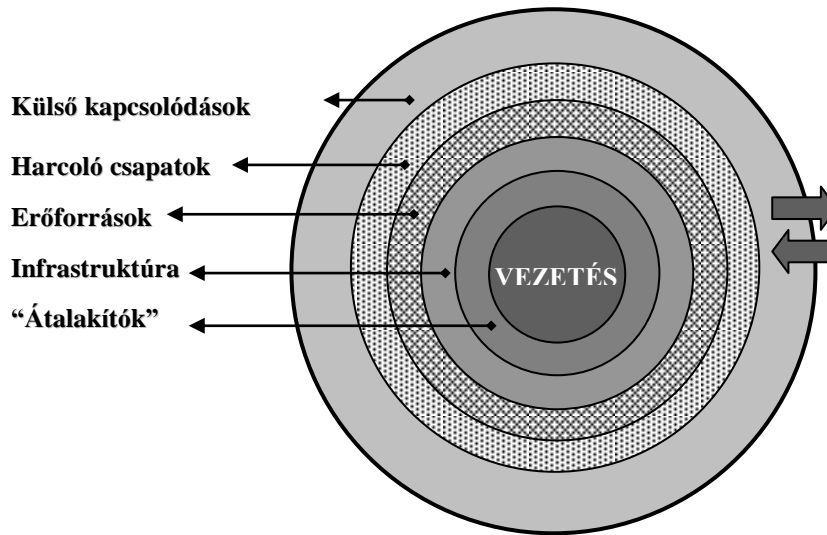
A modell megalkotását a katonai szférában is egyre jelentősebb szerepet játszó költség és hatékonyság-elemzés valamint a műveletek kockázatának az összevetése indukálta, mert követelményként jelentkezik a politikai döntéshozói szintről, hogy a katonai műveleteket a lehető legkisebb ráfordítással ériék el a civil lakosság minimális szenvedései mellett. A “gyűrű a gyűrűben” ábrázolás jól szemlélteti, hogy a rendszerként felfogott ellenség-értelmezés esetén, a belső gyűrűk pusztítása (semlegesítése) a külsőbb gyűrűk működési zavarait is eredményezi. Így ha a legbelső gyűrűben ábrázolt politikai vezetés a fő célpont, akkor annak sikeres támadása esetén a teljes rendszer, az “összes gyűrű” működésképtelenné válhat.

⁸⁰ A már tárgyalt Robert Pape-féle “mechanism” -ről van szó itt is.

⁸¹ “CENTERS OF GRAVITY”. Ez a fogalom többféle néven jelentkezik a klasszikusok munkásságában: Douhet “vitális központnak”, LeMay “vitális célpontnak”, Jomini “döntő stratégiai pontnak”, Liddel Hart “stratégiai Achilles-saroknak”, Mitchell pedig “idegi célpontnak” hívta..

⁸² A stratégiai súlypontok meghatározásának javasolt algoritmus a 2. sz. mellékletben megtalálható.

Lényeges része a koncepciónak a saját erők bevetési kockázatának a vizsgálata is, amely szerint is indokolt a belsőbb gyűrűk támadása, hiszen a külső gyűrűben ábrázolt fegyveres erők közvetlen pusztítása a nagy erőforrás- és időigényen kívül, rendkívül nagy rizikóval jár. Erősíti ezt a hatást, hogy a nyugati társadalmak egyre nehezebben tolerálják az emberi veszteséget. Különösen igaz lehet ez a szövetséges műveletekben, amelyek sokszor csak áttételesen szolgálják a nemzeti érdekeket.

20. sz. ábra A "hatgyűrűs" stratégiai célpont-tervezési modell
(forrás: AFDD 2-1. Air Warfare)

Az ötgűrűs-modellt az Öböl-háború után a doktrínafejlesztők felülvizsgálták és továbbfejlesztve megalkották az ún. "hatgyűrűs" célpontkiválasztási modellt, amelyben kissé másképpen tagolták alrendszerekre a társadalmat, valamint pluszként értelmezték az esetleges koalíció, vagy nemzetközi kapcsolatok befolyásoló hatását a konfliktusra. A célpont kiválasztási folyamatban, a politikai és a legfelsőbb katonai irányelveknek megfelelően az egyes alrendszerek stratégiai súlypontjait kell meghatározni és összevetni a katonatechnikai szempontokkal.

2.2.2.b. Légi szembenállás (Counter air)

A légi szembenállás hadműveleteinek (az ellenséges légierők elleni műveleteknek) központi kérdése a **légtérellenőrzés** problémája. A doktrínális felfogás szerint a légtérellenőrzés a hadműveletek **célja** (légi fölény, légi uralom), de egyben **eszköz** is, mert a többi haderőnem is csak a légtérellenőrzés megfelelő foka mellett tudja sikeresen végrehajtani a feladatát. A légtérellenőrzésnél "*választ kell adni*" az **ellenőrzési módszer** és **fokozat** kérdésére. A módszer lehet ún. **pozitív és eljárásos légtérellenőrzés**.

A **pozitív légtérellenőrzés** során tulajdonképpen az ellenőrzési jogkört gyakorló szervezet rádiólokációs eszközökkel, valós idejű légihelyzet-információkkal azonosítja, követi és irányítja a repülőeszközöket az adott légtérben. A fogalom érzékelteti, hogy az **ellenőrzés polgári és katonai radarokkal továbbá a hozzátartozó kommunikációs rendszerekkel történik a repülésirányító pontokról. Az eljárásos légtérellenőrzés** akkor kerül alkalmazásra, ha a pozitív ellenőrzés nem valósítható meg valamilyen okból

(elektronikai lefogás, szabotázs, rombolás, korlátozott kommunikációs lehetőségek, stb.). Ennél az ellenőrzési módszernél **a légtér felosztják** (tér, idő, alkalmazható fegyverrendszerek, stb.) **majd az előzetesen kidolgozott, ismertett és begyakorolt eljárásokkal valamint parancsok segítségével** valósítják meg a légtérben folyó tevékenységek irányítását.

A légierő a légi szembenállás hadműveleteivel valósítja meg, éri el a **légtér ellenőrzés megkívánt fokozatát** (kedvező légi helyzet, légi fölény, légi uralom). A **kedvező légi helyzet** fokozatában az ellenséges légierő nem tudja a tevékenységével a saját haderőnek hadműveleti sikerét befolyásolni. A **légi fölény** a légtér ellenőrzésnek az a fokozata, amikor a saját haderőnek hadműveleteinek végrehajtását az ellenséges légierő nem képes az adott térségben és időben korlátozni. A **légi uralom** a légi fölénynél magasabb szinten megvalósuló légtér ellenőrzési fokozat, amikor az ellenséges légierő nem képes tevékenykedni az erőink ellen. A három meghatározásból adódik, hogy amennyiben az ellenséges légierő képes hatékonyan közbeavatkozni a saját csapatok hadműveletei ellen, korlátozza azok végrehajtását és sikerét, akkor nem beszélhetünk légtér ellenőrzésről (kedvezőtlen légi helyzet).

A légi szembenállás műveletei két fő, egymást kiegészítő és egymással összehangolt tevékenységcsoportra oszthatóak, a támadó légi szembenállás, és a védelmi légi szembenállás hadműveleteire. A **támadó légi szembenállás** hadműveleteinek célja az ellenséges légierő megsemmisítése, tevékenységeinek korlátozása a saját bázisain, vagy lehetőség szerint legközelebb ahhoz. A tevékenységi hierarchiában már tárgyalt logika szerint a támadó légi szembenállás hadműveleteiben a légierőt különböző **“légierő-szerepkörökben”** (harcászati szint) alkalmazzák, ami a **“repülőszerepkörök”** konkrét megvalósítását jelenti. Ezek a **támadó szerepkörök** a következők lehetnek:

- az ellenséges légvédelem elnyomása;
- a vadászrepülők tisztogató tevékenysége:
 - körzetmegtisztítás;
 - útvonalmegtisztítás;
- kísérés:
 - elkülönített kísérés;
 - közvetlen kísérés;
- a repülőterek támadása (légi szembenállási támadás):
 - a működési területek támadása;
 - más célpontok támadása.
- csapásmérés „föld-föld” osztályú rakéta-indítóállásokra és kiszolgáló létesítményeire.

Az **ellenséges légvédelem elnyomása** szerepkörben a légierő az ellenséges légvédelmi rendszert légicsapásokkal és elektronikai hadviseléssel az adott körzetben megsemmisíti, vagy időlegesen korlátozza a lehetőségeit. A légvédelem elnyomásával biztosítható a többi légi tevékenység sikeres végrehajtása, a saját veszteségek minimalizálása. A **vadászrepülők légtértisztító tevékenysége** szerepkör olyan támadó feladat, mely során a vadászrepülők felkutatják és megsemmisítik az ellenség váratlanul felbukkanó légi hadviselési eszközeit az adott tevékenységi körzetben. A légtértisztító tevékenység megvalósulhat **“körzetmegtisztítás”**, vagy **“útvonalmegtisztítás”** módszerével. A **kísérés** szerepkör azt jelenti, hogy a más feladatot ellátó repülőerők oltalmazását **“kísérő**

vadászpilóták ” hajtják végre. A kísérő gépek fenyegetést jelentenek az ellenséges vadászok számára. A kísérés két formáját különböztetik meg (elkülönített, és közvetlen kísérés). Az elkülönített kísérés alkalmazásakor a kísérő vadászgépek az oltalmazandó kötelék harcrendjén kívül, rendszerint a támadó gépek előtt helyezkednek el. A közvetlen kísérés szerepkörben a védővadászok az oltalmazásra kijelölt kötelékkel közös harcrendben, vagy a körül a vizuális látótávolságon belülről hajtják végre a feladatukat. A **repülőterek támadásának** célja, hogy az ellenséges repülőerőket, eszközöket még a saját bázisaikon megsemmisítsék, vagy bénítsák azok tevékenységét, ezáltal biztosítsák a saját hadműveletek sikeres végrehajtását. A repülőterek támadása során megkülönböztetnek *”működési területek”* (guruló utak, kifutópályák, vezetési pontok, stb.) és *”más célpontok”* (személyi állomány, raktárak, infrastruktúra, stb.) elleni tevékenységeket.

A **védelmi légi szembenállás** (légvédelmi) hadművelet⁸³ magába foglalja mindazon rendszabályokat, melyeket az ellenséges légi tevékenységek hatékonyságának semmissé tételére, vagy csökkentésére terveztek. Kettős - egymással szoros kapcsolatban lévő - célja van: a saját erők és eszközök által elszenvedett károk, veszteségek minimalizálása, valamint maximális veszteségek okozása a légi ellenségnek. A védelmi légi szembenállás hadműveletének megtervezésénél el kell dönteni, hogy a két fő cél közül melyik élvez prioritást, és ennek alárendelten kell kialakítani a részt vevő erők struktúráját, a hadművelati felépítést és a hadművelet elgondolását. A védelmi légi szembenállás - mint tevékenységrendszer - **főbb folyamatai a következők**: a légtérből jövő fenyegetés időbeni felderítése, az ellenséges légi hadviselési eszközök *”levegő-levegő”*, vagy *”felszín-levegő”* osztályú fegyverrendszerrel való megsemmisítése, és az ellenség légi csapásai hatékonyságát csökkentő rendszabályok bevezetése és foganatosítása. A védelmi légi szembenállás fő folyamatai az aktív és passzív védelmi légi szembenállási alrendszerekben valósulnak meg.

AZ **aktív komponens** a következő funkciókat kell, hogy ellássa:

- a potenciális légi célok felderítése és azonosítása;
- a felderített célok *”fenyegető”* szándékának értékelése;
- döntés a fenyegetés mértékének megfelelő rendszabályok bevezetéséről (elfogás, tűzvezetés, stb.);
- a szükséges harcászati információk előállítás, feldolgozása és eljuttatása a vezetési pontokra valamint a védelmi légi szembenállási hadműveletben részt vevő szervezeteknek;
- a megsemmisítésre alkalmas fegyverrendszer kijelölése és a vezetés rendjének meghatározása;
- a célok megsemmisítése;
- a tevékenységben részt vevő gépek *”hazavezetése”*, a fegyverrendszerek *”alaphelyzetbe”* történő visszaállítása.

Ezeket a funkciókat a következő (al-) rendszerek hajtják végre: észlelő-felderítő rendszer, vezetési-irányítási rendszer, és a fegyverrendszer. Az észlelő-felderítő alrendszer feldolgozza és egységes *”légi helyzet”* képbe integrálja a különböző forrásokból (vizuális, infravörös és akusztikus eszközök, radarok, repülőgép-fedélzeti eszközök, AWACS, horizonton túli radarok, űrbeli felderítő eszközök, stb.) érkező információkat. A fegyver-

⁸³ A védelmi légi szembenállás fogalma analóg a légvédelem kategóriájával.

alrendszer "levegő-levegő" (vadászpilóták) és "föld-levegő" (légvédelmi rakéta- és tüzérfegyverek) osztályú eszközök célszerű kombinációjából áll. A vezetési-irányítási alrendszer végrehajtja az aktív védelmi légi szembenállás rendszere valamennyi elemének egyetlen egységbe való integrálását, az erőforrások optimális felhasználását az ellenséges légi hadviselési eszközökkel szemben.

A **passzív védelmi légi szembenállás** azon rendszabályok összessége, melyekkel minimalizálják a légicsapások következményeit. Magába foglalja: a megtévesztést, a széttelepítést, a rejtést, álcázást, a védelmi építmények, létesítmények használatát, valamint a tartalékok aktivizálását.

2.2.2.c. A felszíni erők elleni tevékenységek

"Aki a levegőt ellenőrzi, az általában a felszínt is uralja"⁸⁴, ezért a légtérelenőrzés szerepkörének betöltése után a légi szembenállási műveletek végrehajtását követően, amennyiben a hadművelleti helyzet úgy kívánja, a légierő áttérhet az erő alkalmazásának szerepkörére és a felszíni erők elleni műveletekbe kezdhet. A korszerű légierő a harci képességeinél fogva az ellenséges szárazföldi és tengeri erők elleni harc hatékony eszköze. A mi vizsgálatunk szempontjából azonban a felszíni műveletek közül csak az ellenséges szárazföldi csapatok elleni műveletek jelentősek, ezért én is erre összpontosítottam a figyelmemet.

A korszerű NATO-elvek szerinti felszíni erők elleni műveletek elmélete a légierő klasszikus hadművelleti alkalmazási formáinak a fejlődése során alakult ki. Az elméletet folyamatosan fejlesztik a harci környezet változó követelményei és a felszíni erők mindenkorai igényei szerint. Az 1980-as évekig a szövetségben a katonai műveleteket a "tradicionális" felfogás szerinti háború belső logikájának feleltették meg. Ebben a fegyveres konfliktus-koncepcióban a szárazföldi erők műveleteinek a tömeghadseregek szembenállásának specifikus követelményeiből fakadó igényeket kellett kielégítenie. Jellemző volt ekkor, hogy a háborúban viszonylag széles, összefüggő arcvonalat, többlépcsős hadművelleti felépítést képzeltek el, ahol a hadművelleti mélységben jelentős tartalékokat képeznek. A harctevékenységek tervezésének és végrehajtásának a koordinálása szempontjából a harcmezőt jól definiálható terepszakaszokkal felosztották, amelyek kvázi szétválasztották a különböző művelleti formákat és segítették a végrehajtást.

A felszíni erők sikeres harcának érdekében, alapvetően a légierő repülő-erőforrásaival, a következő műveletek végrehajtását tervezték:

- szárazföldi erők elleni légi műveletek:
 - légi lefogás⁸⁵ (AI);
 - támadó légi támogatás⁸⁶ (OAS):
 - közvetlen légi támogatás⁸⁷ (CAS);
 - a harctevékenységi körzetek légi lefogása⁸⁸ (BAI);

⁸⁴ MELINGER, Phillip S.: The ten propositions regarding of the Air Power, In.: Air Power Journal 1996, Spring, 1.old.

⁸⁵ Air Interdiction

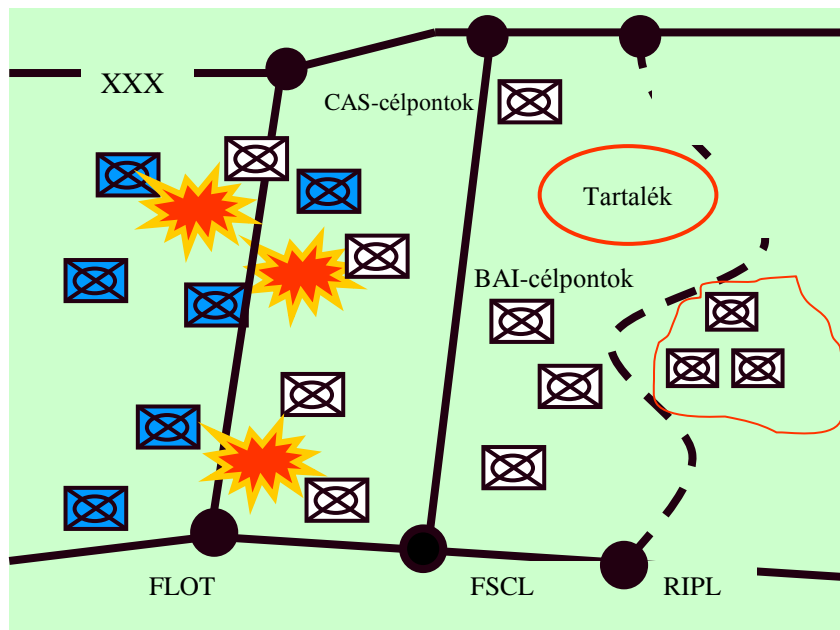
⁸⁶ Offensive Air Support

⁸⁷ Close Air Support

⁸⁸ Battlefield Air Interdiction

- tengeri műveletek légi támogatása⁸⁹ (TASMO).

A **légi lefogást** az ellenség hadműveleti potenciáljának megsemmisítése, a harci képességei kiaknázásának késleltetése céljából tervezték az ellenség hadműveleti mélységében, még mielőtt az hatékonyan befolyásolhatná a saját erők tevékenységét az arcvonalban. Célpontjait a szárazföldi csapataik fegyvereinek hatótávolságánál nagyobb mélységekben jelölték ki, így nem igényelt szoros együttműködést a saját erők tűzével és manővereivel. Elsődleges célja volt megakadályozni az ellenséges erők tartalékainak az előrevonását, korlátozni az ellenség manőver-lehetőségeit és elvágni a harcolókat az utánpótlási vonalaiktól. A légi lefogás a legjobb eszköznek minősült a repülő hatótávolságának a kiaknázására az ellenséges szárazföldi erőkkel szemben, ott mérhettek csapást az ellenségre, ahol az a legsebezhetőbb volt, arra készítve, hogy légvédelmét a nagyobb mélységekre is kiterjessze.

21. sz. ábra A felszíni erők elleni műveletek a hagyományos felfogás szerint (forrás: AFDD 2-1.3.)

Minél nagyobb szüksége volt az ellenséges szárazföldi erőknek az ellátásra és a megerősítésre, annál hatékonyabb lehetett a légi lefogás. Ez a műveleti forma a harcmezőn a *“felderítés és csapásmérés koordinációs vonalától”* (RIPL⁹⁰), illetve a hadtest *“felelősségi körzetétől”* (AOR⁹¹) mélyebben elhelyezkedő célok ellen irányult, így nem igényelt szoros koordinációt a végrehajtás időszakában a szárazföldi erők és a légierő között.

A **támadó légi támogatás** két hadműveleti alkalmazási formája két részre osztotta a harcmezőnek az arcvonal (FLOT⁹²) és a támogatandó hadtest (hadosztály) felelősségi körzetének határa közötti területet (AOR, RIPL).

⁸⁹ Tactical Air Support Maritime Operation

⁹⁰ Reconnaissance-Interdiction Planning Line

⁹¹ Area of Responsibility

⁹² Forward Line of Own Troops

A **harcmező légi lefogása** (BAI) a *“tűztámogatás koordinációs vonala”* (FSCL⁹³) és a *“felderítés és csapásmérés tervezési vonala”* közötti térrészben zajlott, az ellenség azon földi célpontjai ellen, amelyek olyan helyzetben voltak, hogy közvetlenül hathattak a saját erőinkre, de még nem voltak közvetlen harcérintkezésben velük. A harcmező légi lefogásának a célja volt, hogy kedvező feltételeket teremtsen a közvetlen harcot folytató erők számára azáltal, hogy már a harcászati mélységben tartózkodó ellenség manőverszabadságát korlátozza, így azok nem voltak képesek az optimális szétbontakozásra és harcrend felvételére. A harcmező légi lefogásának lényegét jól tükrözi, hogy egyes szakirodalmak a **felszíni erők közvetett légi támogatásának** nevezték, mivel a hatása a peremvonalban csak közvetve mutatkozott.

A **közvetlen légi támogatást** azon ellenséges célpontok ellen tervezték, amelyek a saját erők közvetlen közelében, a peremvonal és a tűztámogatás koordinációs vonala között helyezkedtek el, amelyek harcban álltak a saját csapatokkal. Minden egyes repülőfeladat részletes összehangolását igényelte a saját erők tüzével és mozgásával. Az alapvető különbség a harcmező lefogása és a közvetlen légi támogatás között a céloknak a saját erőktől való távolságában és emiatt a tevékenységhez szükséges vezetés rendjében mutatkozott meg. A harcmezőt lefogó légitámadásokat az ellenség azon erőinek a késleltetésére, megsemmisítésére, vagy semlegesítésére vezették, melyek a harctevékenység körzetében voltak, de még nem léptek harcba a saját szárazföldi erőkkel.

A felszíni erők elleni hadművelleti alkalmazási formák elmélete az utóbbi évtizedben jelentős változásokon ment át, amelyek fő mozgatórugói a lehetséges háború felfogásában történt változások, valamint az egyre jelentősebb szerepet kapó válságkezelési feladatoknak való mind jobb megfelelés igénye volt. A harcmező változásainak a feltárását célzó kutatások⁹⁴ szerint a prognosztizálható hadművelleti terület nem lesz ilyen jól strukturálható, mint a 21. sz. ábrán látható. A jövő harcmezőjére a *“nonlinearitás”* lesz a jellemző, amely szerint az egyes harcok a hadművelleti területen már nem lesznek egyértelműen és egyszerűen egyes terepszakaszokhoz köthetőek, pillanatnyi térbeni helyzetük inhomogénné válik. További változást indukált a harcászati vezetést és irányítást támogató információs rendszereknek a fejlődése, valamint az egyre pontosabb és megbízhatóbb információkat nyújtó harctéri felderítő és monitorozó rendszerek alkalmazásában rejlő lehetőségek is.

Formailag a leglátványosabb változást a művelleti struktúrában a harcmező légi lefogása művelleti kategóriának a megszüntetése jelenti. Tulajdonképpen a két légi lefogási kategóriát egyesítették, a harcmező megváltozott struktúrája miatt, valamint feloldották a légi lefogás és a stratégiai légitámadás célpontjai közötti esetleges ellentmondásokat.

A legújabb szövetséges elvek szerint a **légi lefogás** és a **közvetlen légi támogatás** szétválasztása a légi műveleteknek a saját csapatoktól mérhető távolsága valamint a tervezés és végrehajtás időszakában megkövetelt integráció szintje alapján történik. Meghatározható egy olyan távolság⁹⁵, amelyen belül még garantálható a megbízható tűzirányítás és a saját erők, valamint a végrehajtó repülőeszközök védelme.

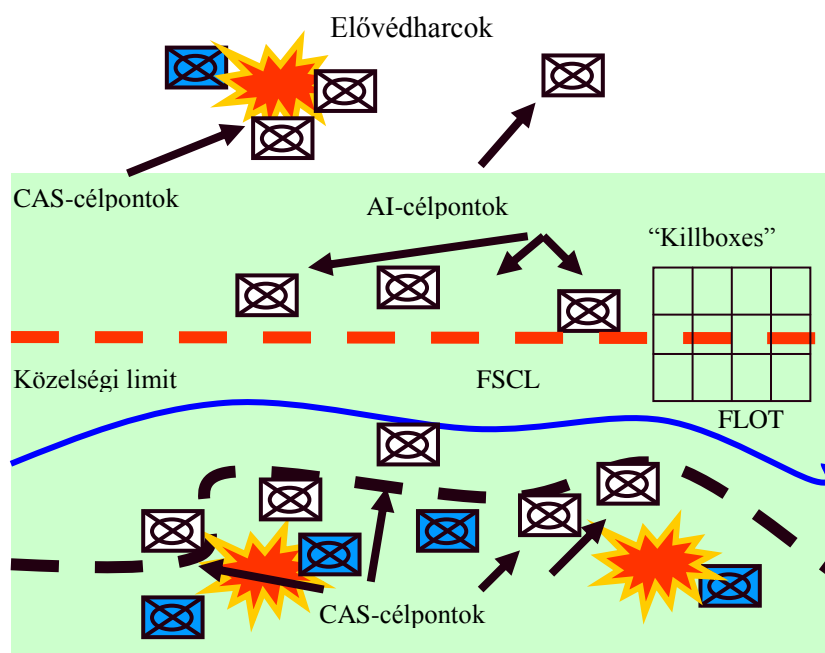
⁹³ Fire Support Coordination Line

⁹⁴ Többek között: SCHNEIDER, Barry R.: Principles of War for the Battlefield of the Future, <http://www.airpower.maxwel.af.mil/airchronicles/aureview/index.html>,

⁹⁵ Close proximity

A **légi lefogás** - az újkori értelmezés szerint - magába integrálja a korábbi harcmező légi lefogás és a légi lefogás műveleti formákat, olyan felszíni célpontok megsemmisítésére (bénítására) tervezik alkalmazni, amelyek rendszerint kívül esnek a saját erők tűzeszközeinek a hatótávolságán⁹⁶, így a végrehajtás során nem igényel, olyan szoros integrálást a saját felszíni erők tűzével és manőverével. A légi lefogás a rendeltetését az ellenséges célok pusztításával, tevékenységének zavarásával, késleltetésével, valamint szabad manőverezésének akadályozásával tölti be.

A légi lefogás, a célpontokról való információ minőségének függvényében lehet előre megtervezett, és ún. nem előre megtervezett. Az **előre megtervezett**⁹⁷ légi lefogás - amire a lehetőségek szerint törekedni kell - feltételezi a célpontokról való közel valósidejű felderítési adatok folyamatos meglétét, valamint a saját erők helyzetéről, tevékenységéről és tüzeről való pontos tájékoztatást. A **nem előre megtervezett**⁹⁸ formát alkalmazzák, amikor az ellenséges célpontokról nem rendelkeznek megbízható információval. Ebben az esetben a csapásmérők számára elsősorban nem célpontokat, hanem területet jelölnek ki, ahol a felderített célokat kell megsemmisíteniük. Ezt a formát *“fegyveres felderítésnek”*, *“útvonal-felderítésnek”*⁹⁹ hívják. Speciális változatát az ún. *“gyilkos doboz”*¹⁰⁰ kijelölése jelenti, amely tulajdonképpen egy légtérfelhasználást szabályzó rendszabály, amit akkor alkalmaznak, ha garantáltan létezik olyan terület a harcmezőn, ahol saját erők nem tartózkodhatnak, így az ott megjelenő erők csak ellenséges csapatok lehetnek.

22. sz. ábra A légi lefogás és a közvetlen légi támogatás tűzkoordinációja a lineáris harcmezőn (forrás: AFDD 2-1.3.)

A légi lefogás sikerét csak az alábbi feltételek megléte esetén tartják valószínűnek:

⁹⁶ Nagyobb a távolságuk, mint az előbb említett “close proximity” .

⁹⁷ Preplanned air interdiction

⁹⁸ Nonpreplanned air interdiction

⁹⁹ Armed reconnaissance, Road reconnaissance

¹⁰⁰ Killbox

- légi fölény;
- fontos és légi támadó eszközökkel pusztítható célok jelenléte a harcmezőn;
- folyamatos nyomásgyakorlás a földről és a levegőből egyaránt;
- az ellenség logisztikai rendszerének gyengítése;
- az erő kifejtés összpontosítása;
- hatékony légtérmenedzsment.

A **közvetlen légi támogatás** a saját csapatok közvetlen közelében, a tüzeszközök hatótávolságán belül biztosítja a felszíni erők számára a megfelelő tüzerőt a támadó és védelmi műveletekben egyaránt. A végrehajtása során hármas követelménynek kell megfelelnie: a saját csapatok harcának hatékony támogatása az ellenséges erők pusztításával, bénításával, vagy akadályozásával, a saját felszíni erők biztonságának a szavatolása a műveleteket végrehajtó légi támadó eszközök tüzétől, és a saját légi támadó eszközök védelme a saját csapatok légvédelmi tüzétől.

A fenti követelményekből adódóan jól érzékelhető, hogy mennyire szoros integráció és koordináció szükséges a légi és a felszíni műveletek tervező, irányító és végrehajtó tevékenysége során. Különösen nagy szükség van rá akkor, ha a tüzerő összpontosítására van szükség és a válaszadási (reakció-) idő rövid. A légvédelem, vagy a lövészfegyverek tüze olyan veszélyeket jelent a kijelölt repülőerők számára, hogy a feladatot csak speciális, ilyen harci körülményekre tervezett eszközökkel célszerű tervezni.

A szárazföldi erők hadművelési sikeréhez elengedhetetlen a közvetlen légi támogatásnak az integrálása a felszíni erők tüzével, az ellenséges légvédelem elnyomásával. **Az egyik legfontosabb azt biztosítani, hogy a légi támogatás a megfelelő helyen akkor valósuljon meg, amikor arra reális igény mutatkozik.**

Az előbbi követelményt egy rendkívül rugalmas, a mindenkori felszíni harci helyzethez igazodó igénylési rendszerrel valósítják meg. A felszíni műveletekért felelős parancsnok előre meghatározza a közvetlen légi támogatással megsemmisítendő célok listáját, amelyet a flexibilis vezetési-irányítási struktúra igénylési rendjének működtetésével a mindenkori elvárásokhoz igazítanak.

Az igénylési rendszer szempontjából a következő közvetlen légi támogatás-típusokat különböztetik meg: előre megtervezettet¹⁰¹, amely lehet: menetrendszerinti¹⁰², és hívásra¹⁰³ végrehajtott művelet, valamint azonnali légi támogatás¹⁰⁴.

A közvetlen légi támogatás csak akkor lehet igazán hatékony, ha a harcmezőn az ellenség döntő, érzékeny pontjait támadja, amelyet a dinamikusan változó harctevékenység során nehéz meghatározni. A döntő pontok ismeretének a függvényében a közvetlen légi támogatást irányító parancsnokok számára az ún. "húzott"¹⁰⁵, vagy a "tolt"¹⁰⁶ közvetlen légi támogatási harcászati fogások állnak a rendelkezésükre. Az említett harcászati fogások alkalmazásának alapvető feltétele egy jól működő felderítési és harcmezőt megfigyelő ellenőrzőrendszer megléte, amelynek segítségével a repülőbevetések a megfelelő célpontok ellen irányíthatóak.

¹⁰¹ Preplanned CAS

¹⁰² Scheduled CAS

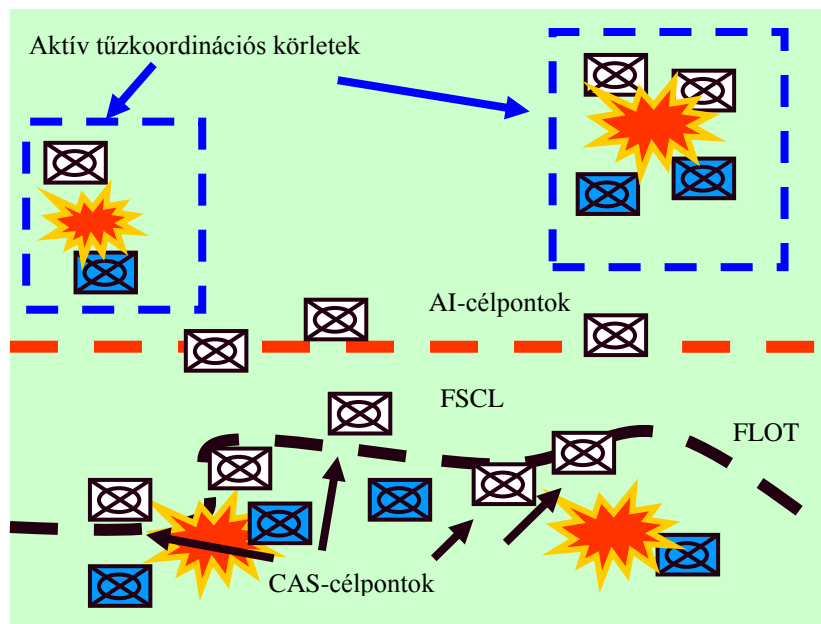
¹⁰³ On-call CAS

¹⁰⁴ Immediate CAS

¹⁰⁵ Pull CAS

¹⁰⁶ Push CAS

A "tolt közvetlen légi támogatás" alkalmazásával a csapatokat a vezetési-irányítási rendszer mintegy "tartalékolja" és ha sikerül meghatározni a harcmező döntő pontjait, akkor a szárazföldi parancsnokok igénylése nélkül is "rátolja" a közvetlen légi támogatást

23. sz. ábra A felszíni erők elleni műveletek kombinált tűzkoordinálása
(forrás: AFDD 2-1.3.)

a harcmezőre.

A "húzott közvetlen légi támogatás" módszerénél a döntő pontokat először a harcmezőn települt bevetést irányító szervek határozzák meg és "ráhúzzák" a tartalékolta támogatást a harcmezőre.

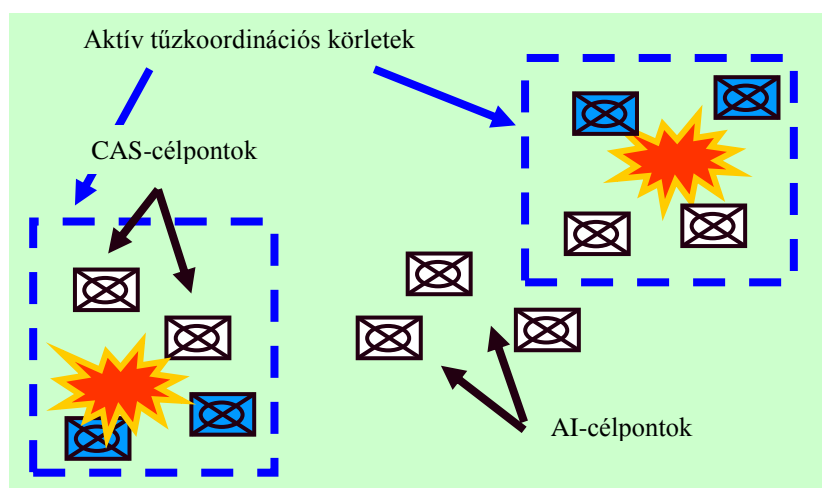
A közvetlen légi támogatás sikeres alkalmazását - a doktrínális felfogás szerint - a következő feltételek meglétéhez kötik: légi fölény megléte, az ellenséges légvédelem megfelelő szintű elnyomása, hatékony célmegjelölő-rendszer alkalmazása, kedvező időjárás, rugalmas vezetési rendszer működtetése, a hajózóállomány és a végső repülésirányítók jó kiképzettsége, interoperábilis, megbízható híradás a felszíni erőkkel, valamint az igénylési rendszer összehangolt tevékenysége a vezetés-irányítás minden szintjén.

A felszíni erők elleni légi műveletek sikerének egyik legfontosabb feltétele a szárazföldi csapatok tüzének és a támogató repülőeszközök tüzének megfelelő koordinálása. A legújabb nyugati elvek szerint, a harcmező tulajdonságainak a függvényében, ún. lineáris, vagy nonlineáris tűzkoordinációt szükséges tervezni.

A **lineáris harcmezőn** a tradicionális FLOT, FSCL koordinációs terepszakaszokkal térben választják szét a légi lefogás és a közvetlen légi támogatás műveleti formákat. Látható, hogy itt már nem tervezik a harcmező légi lefogását, csak az előbb tárgyalt két műveletet alkalmazzák.

A **nonlineáris harcmezőn** a harctevékenységek térbeli elhelyezkedése nem a megszokott struktúrát mutatja, így a legfrissebb kutatások szerint a koordináció szempontjából elegendő, ha ún. "aktív tűzkoordinációs körleteket" hoznak létre, ahol szükséges a részletes integráció a közvetlen légi támogatás miatt. Az aktív tűzkoordinációs

körletek közötti térrészekben, ahol légi lefogást tervezik, nem szükséges teljeskörű

24. sz. ábra Tűzkoordináció a nem lineáris harcmezőn (forrás: AFDD 2-1.3.)

integráció a felszíni erők tevékenységével.

A **lineáris és nonlineáris koordinációs rendszabályok kombinációját** is alkalmazhatják, ha a harcmező szerkezete, valamint a szárazföldi csapatok tevékenysége lehetővé teszi. Ebben az esetben a hagyományos FSCL koordinációs vonalat és az aktív tűzkoordinációs körleteket egyidejűleg igénybe veszik.

A **közvetlen légi támogatás számos összhaderőnemi megfontolást** követel meg a saját tüzérség és a *“repülő tüzérség”* szerepét betöltő légi támadó eszközök tevékenységének koordinálása során. A doktrínális szabályzást összhaderőnemi kiadványok végzik, amelyek szerint a tüzérség és a közvetlen légi támogatást végrehajtó eszközök tevékenységének az összehangolására, a káros interferenciák kiszűrésére a műveleteket térben és/vagy időben szétválasztják.

2.2.2.d. A szövetség vezetési filozófiája

A NATO-ban elfogadott vezetésfelfogás a modern angolszász, elsősorban amerikai vezetésstudomány eredményein alapszik. A vezetéssel foglalkozó kiadványok fordításánál, értelmezésénél és adaptálásánál sok probléma illetve ellentmondás származik abból, hogy az angol nyelv a vezetést, mint kifejezést, és a vezetési folyamat elemeit igen árnyaltan fejezi ki, ami sokszor a magyar nyelvre nehezen, vagy csak erőltetetten ültethető át. Ezért célszerűnek tartom a legfontosabb fogalmak, kategóriák meghatározásával és magyarázatával kezdeni a vezetési filozófia összefoglalását.

A **vezetést egységesnek egésznek, folyamatjellegűnek** tekintik. Általános megfogalmazásban a **katonai vezetés a katonai szervezet tevékenységének iránymutató, szabályzó és dinamikus befolyásolása egy bizonyos szándék, állapot elérése érdekében**. A katonai szervezetekben információs és anyagi jellegű folyamatok zajlanak, az ismertetett definíció szerint tehát a vezetés e folyamatokra való ráhatás, amely eredményeképpen a szervezet egy megkívánt állapotba kerül. A **vezetés** – egy másik megközelítésben – **egyfajta hatalom, jogkör, amely felhatalmazza a vezetőt a szervezet**

erőforrásai fölötti rendelkezéssel.

Vezetésnek¹⁰⁷ fordítják magyarra az angol “leadership”, “management”, “command” és esetenként a “control” kifejezéseket. A “leadership” a vezetésnek, a befolyásoló tevékenységnek a személyközi, a szervezet tagjaira irányuló oldalát fejezi ki, érzékelteti a vezetés morális és motiváló jellegét, hozzákapcsolható például a személyes példamutatás is. A “management” szintén vezetést jelent, a fogalom egyik aspektusában - elsősorban gazdasági szervezeteknél - a vezetést végrehajtó szervezetet jelenti, egy másik megközelítésből pedig azt a tevékenységrendszert, amely az erőforrásokkal való rendelkezés szemszögéből mutatja a vezetés természetét. A “command”, mint a célokat, a feladatokat meghatározói funkciójából jellemzi a vezetést. A “control”, amit szerintem célszerű irányításként értelmezni, azt a folyamatot jelöli, amikor a vezető és a vezetési szervezete koordinálja, szervezi a vezetettek tevékenységét a megkívánt szervezeti állapot elérése érdekében.

A NATO-elvek szerinti katonai vezetés is magába foglalja a tárgyalt valamennyi aspektust, mert a szolgálati rendből fakadó hatalom jogkör-érvényesítését valósítja meg azáltal, hogy az alárendelteknek megszabja az elérendő célokat. Legmagasabb szinten a **vezetés** (command) felelős a katonai szervezet hatékony működéséért, nagyfokú szellemi kapacitást és minőséget, valamint morált igényel. Az alacsonyabb szintű vezetés az **irányítás** (control) a befolyásolt tevékenység és a vezetés közvetlenebb, direktebb kapcsolatát jelenti, a döntés (elhatározás) meghozatala után az irányítás összegzi a folyamatoknak a döntésnek megfelelő mederben tartására irányuló vezetési tevékenységeket.

A **katonai menedzsment** elsősorban a humán-, az anyagi, az energia, az információs, és a pénzügyi erőforrások allokálásával illetve ellenőrzésével foglalkozik. A **légteret a NATO-ban erőforrásként fogják fel**, és mivel az erőforrások, mint az élet bármely más területén szűkösek, ezért hogy a felhasználásuk minél hatékonyabb legyen, gazdálkodni kell velük. A menedzsment az erőforrásokkal való rendelkezés oldalát jelenti a vezetésnek, ezért a légtér katonai felhasználását a **katonai légtérmenedzsment** végzi.

A légtér menedzsment központi kategóriája a **légtérirányítás** (airspace control), amely a légtér felhasználását tervező, szervező eljárások és módszerek olyan kombinációja, amelyek alkalmazása maximalizálja a hadműveletek hatékonyságát és minimalizálja a saját repülőgépek bevetési kockázatát azáltal, hogy valamennyi légtérhasználó harcmező feletti tevékenységének tér, és időbeli összehangolásával csökkenti a saját erők kölcsönösen káros egymásra hatását. A légtérirányítás komplex folyamatként fogható fel, amelyben a legtöbbször egymásnak ellentmondó igényeket és szükségleteket kell összeegyeztetni, amiben a vezérfonalat az alábbi **légtérirányítási alapelvek** jelentik:

- az alkalmazott eljárások és rendszabályok egyszerűsége;
- a szabályok minimális szigorának elve;
- az önvédelemhez való csorbíthatatlan jog;
- az egyik légtérirányító hatóságtól a másikhoz való egyszerű átadás-átvétel lehetőségének biztosítása;
- a fegyverrendszereket és a légtér egyéb felhasználóit egy rendszerbe kell integrálni.
- a végrehajtókat is be kell vonni a légtérfelhasználás tervezési folyamatába;

¹⁰⁷ SCHLEICHER Imre: Vezetés és menedzsment, In.: Vezetéstudomány, 1995/7.,

- a légtérfelhasználóknak maximális szabadságfokot kell biztosítani a kockázatokkal összhangban;
- az irányítás és a felhasználók közötti kommunikáció interoperabilitásának a biztosítása;
- a flexibilis eljárásoknak *“le kell fedniük”* a tervezhető és az előre nem várható eseményeket is;
- az eljárások közül mindig a helyzetnek és a lehetőségeknek legmegfelelőbbet kell alkalmazni;
- azonosan kell értelmezniük a szárazföldi, a tengerészeti, és a légierő légtérfelhasználóinak:
 - a földrajzi hivatkozásokat;
 - a *“saját-ellenség”* -azonosítási szabályokat;
 - a kommunikációval kapcsolatos fogalmakat;
 - a fegyverirányítási szabályokat;
 - a terminológiát valamint az alkalmazott jeleket és jelzéseket;
 - a szabályok, légterek és útvonalak egyértelmű meghatározásának elvét.

A NATO mindennapos gyakorlatában – a vezetés egységes egészként való funkcionálása eredményeként – a vezetési és irányítási tevékenységek közötti határok összemosódtak, így legtöbbször már *“vezetési-irányítási”* (*command and control*), vagy C2 tevékenységekről és rendszerekről beszélnek.

A vezetés (command) inkább a döntést hozó parancsnokhoz köthető, míg az irányítás a törzsekhez, vezetési pontokhoz kapcsolódik. A menedzsment kategóriát pedig többnyire a logisztika, a beszerzések és az adminisztratív vezetési funkcióknál találhatjuk meg. Az is megállapítható, hogy az értelmezési zavarok minimalizálása érdekében a szövetséges országok a nemzeti vezetési rendszereikben, vezetési terminológiájukban is sokszor az angol kifejezéseket alkalmazzák.

A vezetés filozófiájának egyik fontos szegmensét a **vezetés alapelvei** képezik, amelyek a különböző doktrínákban vezetési elvekként, vagy a vezetéssel szemben támasztott követelményekként jelentkeznek. A következőkben felsorolt elvek és követelmények az egyes publikációkban kissé eltérő tartalommal, de ugyanazon szellemiséggel vannak megfogalmazva: a vezetés egysége és rugalmassága, a vezetési és irányítási rendszer integrációja, a vezetés folyamatossága, mozgékonyság, magasfokú életképesség és megbízhatóság, valamint áttekinthető parancsnoki lánc alkalmazása.

A katonai szervezetnek a hierarchiában elfoglalt helyétől és a parancsnokra ruházott hatalmi jogkörtől függően a vezetés és irányítás a következő formákat öltheti:

- **A teljes vezetés** (FULLCOM – Full Command) szintje a parancsnoknak a katonai szervezet feletti rendelkezés korlátozás nélküli hatalmi jogkörét jelenti. A szövetséges nemzetek a teljes vezetést rendszerint nem delegálják a NATO integrált katonai szervezetébe, megtartják az adminisztratív (ADCOM) és logisztikai vezetés (LOGCOM) jogát valamint felelősségét.
- **Hadműveleti vezetés** (OPCOM – Operational Command). Az a tevékenység, amit a parancsnok az engedélyezett hatalmi jogköre alapján végez az alárendelt parancsnokságok irányában azok céljainak kitűzése, feladatainak meghatározása, a csapatok bevetése, az erők és eszközök átszervezésére illetve a hadműveleti és/vagy harcászati irányítás szükség szerinti megtartása vagy leadása céljából.

- **Hadműveleti irányítás** (OPCON – Operational Control). Az a tevékenység, amit a parancsnok az engedélyezett hatalmi jogköre alapján közvetlenül az alárendeltek irányában végez meghatározott célok elérése, illetve feladatok végrehajtása, az érintett csapatok egység szintű bevetése valamint a bevetett csapatok harcászati szintű irányításának megtartása vagy átutalása céljából
- **Harcászati vezetés** (TACOM – Tactical Command). Az a tevékenység, amit a parancsnok az engedélyezett hatalmi jogköre alapján végez, és ami az alárendelt csapatok feladatainak meghatározására irányul, az előljáró parancsnok által kitűzött célok megvalósítása érdekében.
- **Harcászati irányítás** (TACON – Tactical Control). A saját csapatok mozgásának és manővereinek részletes, rendszerint helyi irányítása továbbá ellenőrzése a kitűzött célok megvalósítása illetve a meghatározott feladatok végrehajtása érdekében.
- A **koordináló felhatalmazás** egy különleges jogkör a kijelölt parancsnok, vagy polgári személy részére. A felhatalmazás alapján koordinátori jogokkal és kötelességekkel rendelkezik különböző speciális funkciók és tevékenységek végrehajtásával kapcsolatban, a feladatban érintett különböző nemzetekhez, haderőnemekhez, vagy parancsnokságokhoz, és intézményekhez tartozó résztvevő felek között. A hatáskör nem terjed ki az esetleges egyezmények, szerződések megkötésére csak a felek közötti viták útján történő kompromisszum elősegítésére.

A NATO légierők vezetési-irányítási rendszerét (C2-architektúráját) a vezetés tárgyalt nézeteinek megfelelően strukturálták és működtetik. A légierő rendszere szerves részét képezi a NATO **vezetési-irányítási rendszerének**, amelyből én a dolgozat témájának megfelelően a rendszer légierő-komponensére, különösen a magyar légierőt érintő részekre koncentráltam!

Alapelv a NATO-ban is az egyszemélyi parancsnok oszthatatlan felelősségének az elve, azonban a szövetséges parancsnokok a *“teljes vezetés”* (FULLCOM) jogkörét rendszerint nem kapják meg, részükre – a hierarchiában elfoglalt helyük, valamint a döntésekhez szükséges információk meglétének a függvényében, *“csak”* a hadműveleti-, illetve harcászati vezetés-irányítás (OPCOM, OPCON, TACOM, TACON) jogkörét és felelősségét delegálják.

A kialakult válság kezelésére, vagy a fegyveres fenyegetettség elhárítására a NATO tagállamok, a megoldandó feladat függvényében ún. *“Összhaderőnemi Alkalmi Harci Köteléket”*¹⁰⁸ hoznak létre, amelyben a parancsnoki felelősséget a kötelék parancsnoka (COMAJF)¹⁰⁹ viseli.

A **COMAJF** részére direktíva¹¹⁰ formájában meghatározzák: az elérendő katonai célkitűzéseket, feladatokat, a térbeni és időbeni felelősségi korlátokat, a feladatba bevonható (alárendelt és támogató) erőket, és a harcbalépési szabályok (ROE¹¹¹) irányelveit. COMAJF a legtöbb esetben valamelyik NATO főparancsnok, főparancsnok-helyettes, regionális parancsnok, vagy haderőnemi parancsnok lehet, aki a szövetséges

¹⁰⁸ Combined Joint Task Forces

¹⁰⁹ Commander Allied Joint Forces

¹¹⁰ Rendszerint egy ún. *“alapító”* direktívával hozzák létre a szervezetet és megállapítják a legfőbb jogositványait, amelyet követnek az ún. *“műveleti”* direktívák, amelyekben meghatározzák a célokat, prioritásokat. (AJP-1)

¹¹¹ Rules of Engagement (ROE)

műveleteket közvetlen, vagy az ún. komponensmódszerrel tervezheti és hajtathatja végre.

A **közvetlen módszert** viszonylag egyszerű hadművelési és politikai körülmények között tervezik alkalmazni, ekkor a COMAJF a parancsnoki jogkört közvetlenül gyakorolja az alárendelt erők fölött. Ebben a metódusban a COMAJF rendszerint megtartja az erők döntő része felett a hadművelési vezetés hatalmi jogkörét és felelősségét.

A **komponensmódszert** alkalmazzák „nagy kiterjedésű”, vagy különleges viszonyok között végrehajtandó hadműveletek esetén. Ekkor az erőket rendszerint a haderőnemek szerint csoportosítják és az egyes csoportosításokat, a COMAJF-nak közvetlenül alárendelt, komponens parancsnokok vezetik. A közelmúlt konfliktusaiban és válságaiban ezt a módszert alkalmazták (alkalmazzák) a szövetséges erők, ezért én is erre a módszerre fókuszáltam a vizsgálatomat, azonban meg kell jegyezni, hogy a légierő szempontjából a végrehajtói szint felé közelítve a két módszer között már nincs lényeges különbség.

A komponensmódszer megjelenik a NATO béke vezetési struktúrájában is, hiszen a regionális parancsnokok közvetlen alárendeltségében az ún. komponensparancsnokok¹¹² vezetik a haderőnemi csapatok és parancsnokságok tevékenységét. Ezzel a béke és háborús vezetési struktúra gyakorlatilag megegyezik!

A légi komponensparancsnoknak három funkciót kell betöltenie: az összhaderőnemi alkalmazás légi komponensének tervezése és végrehajtásának az irányítása¹¹³, a régió feletti légtér irányításának tervezése és irányítása¹¹⁴, és a régió légvédelmi parancsnoki funkciójának a betöltése¹¹⁵.

A COMAJF rendszerint tovább delegálja a hadművelési vezetést a légi komponensparancsnokra, és széleskörű egyeztetések után, meghatározza a **légi hadviselési prioritásokat**. A légi komponensparancsnok a kialakult helyzetnek megfelelően gyakorolja a hadművelési vezetést-irányítást az alárendelt csapatok felett, és általában delegálja a harcászati vezetést a területi elvek szerint szervezett Egyesített Légi Hadművelési Központok Parancsnokaira (COMICAOC¹¹⁶).

A **hadművelési vezetés** (OPCOM) során, a tárgyalt vezetés filozófiai elvek szerint, a JFACC megvalósítja a vezetésnek a célokat, feladatokat meghatározói oldalát, kialakítja az erők megfelelő struktúráját, a hadművelési elgondolásának megfelelően kidolgoztatja a törzsével a megfelelő terveket és parancsokat.

A NATO-ban a légvédelem kérdése megalakulásától kezdve kiemelt szerepet kapott, ezért a komponensparancsnoknak, a légvédelmi parancsnok szerepkörében, számos kötelezettséget kell megvalósítania a funkció betöltéséhez:

- a saját felelősségi körzetében lévő valamennyi, a NATO alárendeltségébe tartozó légvédelmi egység hadművelési vezetésének az átvétele;
- a légvédelmi szervezetek, a működési folyamatok és az egységes gyakorlatok felügyelete;
- ajánlások beterjesztése a szövetséges erők európai főparancsnokának, vagy az egyes tagállamok felelős vezetőinek a légvédelmi prioritásokra vonatkozóan;
- a mindenkori működési folyamatokkal, a gyakorlatok előírásaival és a hadművelési

¹¹² Component Commander (CC)

¹¹³ Joint Force Air Component Commander (JFACC)

¹¹⁴ Air Space Control Authority (ACA)

¹¹⁵ Air Defence Commander (ADC)

¹¹⁶ Commander Interim Combined Air Operation Center

készenlét értékelési rendjével kapcsolatos fejlesztések végrehajtása a szövetséges erők európai legfelső parancsnokának irányelvei alapján;

- részletes konzultációs tervek kidolgozása az illetékes nemzeti hatóságokkal illetve a szomszédos körzetek légvédelmi parancsnokaival, a saját felelősségi körzeteikben végrehajtásra kerülő légvédelmi hadműveletekről;
- együttműködési tervek és eljárások kidolgozása a szárazföldi illetve a haditengerészeti erőkkel, a légiforgalmi irányítással valamint a légi riasztás végrehajtásáért felelős szervezetekkel;
- regionális tervek és hosszú távú követelmények kidolgozása a saját felelősségi körzet légvédelmének fejlesztésével kapcsolatban.

A JFACC az alárendelt vezetési szervezet (ICAOC) részére direktíva formájában adja meg az elérendő célokat. A **direktíva rendszerint az alábbiakat tartalmazza:**

- a szükséges erőforrásokat, a rendelkezésre álló erőket;
- fő (elsődleges) célpontok listáját, az alárendelt szervezet számára a hadművelet folyamán számításba vett célok meghatározását;
- a védendő objektumokat;
- az ICAOC parancsnok átfogó tájékoztatását a műveletekkel kapcsolatban.

A légierő komponensparancsnok a **hadműveleti irányítás** keretében a törzsén és a műveleti központokon keresztül koordinálja, szervezi a vezetettek tevékenységét a megkívánt szervezeti állapot elérése érdekében. Természetesen a törzsben folyó munkakapcsolatokban a személyközi, a szervezet tagjaira irányuló oldal szintén megjelenik, mutatva a vezetés morális és motiváló jellegét is. (leadership)

A harcászati szint kiemelt fontosságú *“szereplője”* az ICAOC, ami műveletirányító és tervező központ is egyben, ez a szervezet valósíthatja meg (jogkördelegálás esetén) a **harcászati vezetést**. A harcászati vezetés során már nem történhet átalárendelés, az erőforrás-allokálásoknak magasabb szinten kell meg történniük. A TACOM tervező funkció szerint a COMICAOC-nak és törzsének az alább felsorolt széleskörű tervező és egyeztető feladatokat kell végrehajtani a sikeres légi műveletek érdekében:

- az erők elosztását (a támadó és a védelmi feladatok között is);
- az erők készenléti szintjének és idejének értékelését, meghatározását;
- a támogató erők összetételének meghatározását (elektronikai hadviselési, légi utántöltési, légi szállítási erőforrások);
- a különböző fegyverrendszerek alkalmazási zónáinak¹¹⁷ megfelelő kijelölésével összehangolja a légi műveletekben részt vevő *“aktív”* erők tevékenységét;
- az eljárásos légtérirányítás eszközeinek alkalmazásával térben, és időben szegmentálja a légteret, és ezáltal összeegyezteti a légtérfelhasználók eltérő igényeit; (katonai légtér menedzsment)
- a szárazföldi csapatok és a haditengerészet szervezetszerű (organikus) légvédelme valamint repülőerők alkalmazási zónáinak, körzeteinek egyeztetése a légierőhöz tartozó csapatok zónáival és körzeteivel, ezáltal kizárva a műveleteik káros interferenciáját és növelve az összhaderőnemi hatékonyságot.

A **harcászati irányítás** szintjén az Irányító-jelentő Központok (CRC¹¹⁸) végzik az

¹¹⁷ WEZ, Weapon Engagement Zone

¹¹⁸ CRC, Control and Reporting Center, a magyar állománytáblában Radar Vezetési Központként jelenik meg.

alárendeltek tevékenységére való ráhatást a folyó műveletek rész céljainak elérése érdekében. A CRC-kon keresztül kapják meg a, harcászati vezetés *“legalsó”* szintjén lévő **repülő- és légvédelmi rakétatüzér harcálláspontok**¹¹⁹ a végrehajtandó feladatokat.

A repülő- és légvédelmi fegyverrendszerek közvetlen alkalmazására a CRC parancsnok kezében a következő szabályzó eszközök vannak: a fegyverek alkalmazási módjának¹²⁰ meghatározása, az erők és eszközök készülségi fokának¹²¹ a megváltoztatása, műveleti intézkedések és harcparancsok, valamint a manővereket elrendelő parancsok kiadása.

A harcászati végrehajtás szintjén a repülő- és légvédelmi rakétatüzér harcálláspontokon a **harcvezetési**, vagy **harcmenedzsment**¹²² vezetési funkciók gyakorlása folyik. A harcvezetés széleskörű eszközrendszerrel bír a légi tevékenységek koordinálására, a fegyverrendszerek közvetlen alkalmazására és a folyó harctevékenységek *“monitorozására”*.

A harcászati (harc-)menedzsment a harcászati erőforrások konkrét alkalmazásának egy kötött formájú szabályrendszere, amelyben többek között meghatározzák:

- a légi eszközök azonosításának rendjét és szintjeit;
- az erők alkalmazásának és bevetésének, az adott helyzetnek megfelelő, szabályait.
- a fegyverrendszerek kiválasztásának módját;
- a fegyverirányítási status¹²³ meghatározásának szabályait;
- a rádiótechnikai eszközök kisugárzásának szabályozásával kapcsolatos jogokat és feladatokat.

Fontos elv, hogy a vezetés minden szintjét, a harctevékenység körülményeinek megfelelően arra a szintre delegálják, ahol a döntésekhez a leoptimálisabbak a feltételek.

¹¹⁹ WOC, Wing Operation Center és SAMOC, Surface to Air Missile Operation Center

¹²⁰ MOO, Methods of Operation

¹²¹ RS, Readiness Status

¹²² TBM, Tactical Battle Management

¹²³ WCS, Weapon Control Status

“Amikor mi katonaföldrajzról beszélünk, nem egy a polgári földrajzzal ellentétes, vagy annak adataival meg nem egyező tényezőkre épített földrajzi ismeretekről tárgyalunk, hanem ilyenkor az egyetemes, közös földrajzi tényezőket bíráljuk el katonai szemmel.”

(vitész Somogyi Endre vezérkari őrnagy)

3. A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNÁJÁNAK ALAPVETŐ NEMZETI MEGHATÁROZÓI

3.1. A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖSSZHADERŐNEMI DOKTRÍNÁJA

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínájának kell integrálni majd azokat az ismereteket, amelyek szükségesek a nemzeti célok megvalósításáért folytatott összhaderőnemi műveletek sikeres megvívásához. Az 1.2. fejezetben már foglalkoztam a doktrína kidolgozásának a helyzetével, azonban a tervezet tartalmi részének az elemzését feltétlenül el kell végezni, hiszen a műveletekben a légierőre is jelentős feladatok hárulhatnak, így **az összhaderőnemi doktrína az elvi alapját, kiindulópontját jelenti a légierő doktrínájának.**

Az összhaderőnemi doktrína kidolgozása során a következő fő kérdésekre kellett válasz adniuk a doktrínairóknak¹²⁴:

- Mely vezetési szint részére készüljön az anyag?
- Mi lesz e dokumentum helye, szerepe a doktrínális irodalmak rendszerében?
- Milyen területeket foglaljon magába?
- Milyen szövetséges és nemzeti doktrínák képezzék az alapját?
- Hogyan érvényesítsék a nemzeti sajátosságokat a kidolgozás során?

Az első kérdéssel kapcsolatban az az elgondolás érvényesült, hogy **a doktrína elsősorban a hadászati vezetési szint, alapvetően a Honvéd Vezérkar háborús és békevezetésének alap tervezési dokumentuma legyen**, amelyet természetesen a haderőnemi szinten is kell alkalmazni a hadműveleti és a funkcionális doktrínákkal együtt.

A nemzeti katonai stratégia által meghatározott koncepció alapján az összhaderőnemi doktrína **a teljes Magyar Honvédségre vonatkozó alkalmazási alapelveket, eljárásokat és irányelveket tartalmazza**, kiindulóalapot képez a haderőnemi doktrínák számára, mert az egyes haderőnemekre sajátosan jellemző elvek, műveletek, eljárások és feladatok teljes részletességgel csak a haderőnemi és harcászati doktrínákban, utasításokban kerülnek kifejtésre. Az összhaderőnemi doktrína bázisdokumentum-szerepet fog betölteni a

¹²⁴ Kállai László–Németh Sándor: Az MH összhaderőnemi doktrínája kialakításának aktuális kérdései, 1998. Budapest, Honvéd Vezérkar, In.: A hadviselés és a doktrínák c. MH szintű tudományos konferencia vitaanyaga

doktrínális irodalmak rendszerében.¹²⁵

A doktrína által tárgyalt területek jelentik a dokumentum struktúráját, amelyet a szerkesztők huszonöt fejezetben fejtettek ki. A **Bevezető** részben a doktrínatervezet röviden összegzi a Magyar Köztársaság katonai stratégiájának a lényegét, a katonai erő helyét, szerepét az ország biztonsági architektúrájában, tisztázza az összhaderőnemi doktrína feladatát a haderőt szabályzó dokumentumok rendszerében.

Önálló fejezetben fejt ki a Magyar Honvédség, és haderőnemeinek, központi szervezeteinek a rendeltetését illetve feladatrendszerét, a fegyveres erők kategorizálásának a szabályait.

A doktrínatervezetnek az **összhaderőnemi katonai műveletek alapjai** című fejezete ismerteti a fegyveres küzdelemről vallott hivatalos nézetrendszert, a fegyveres küzdelem fogalmát és szintjeit, a háború alapelveit és a katonai műveletek valamint lehetséges lefolyásuk szintereinek a felosztását.

25. sz. ábra A MH Összhaderőnemi Doktrína műveleti struktúrája

¹²⁵ A tervezett doktrínális irodalmak rendszerét a 6. sz. ábra mutatja

A **katonai műveleteket** két fő csoportba sorolja: a háborús katonai műveletek, és a nem háborús katonai műveletek halmazába. A háborús katonai műveleteket tovább differenciálja. Felosztja támadó, védelmi, elszakadási, különleges és támogató műveletekre. A nem háborús katonai műveletekhez a válságkezelést (konfliktus-megelőzést), a külső fegyveres csoportok visszaverését, szükségállapotban fegyveres csoportok elleni fellépést, segítségnyújtást elemi csapás, katasztrófa esetén, a befogadó nemzeti támogatást, a béketámogató műveletekben való részvételt, illetve a különleges műveletek egy részét sorolja.

26.sz. ábra A légierő légvédelmen kívüli műveleti formái

A tipizálás folyamán a doktrínairók egy rendkívül **lényeges eltérést tettek a NATO-ban szokásos hadműveleti struktúrától**: a katonai műveleteken belül nem a NATO-ban uralkodó légi, szárazföldi és tengeri műveleti kategorizálást alkalmazták, hanem a MH által potenciálisan megvívandó műveletekként a támadó, védelmi és az elszakadási műveleteket prognosztizálták. Az eltérést azért tartották célszerűnek, mert a doktrína által „megcélzott” vezetési szinten¹²⁶ a feladatok csak összhaderőnemi szinten jelentkeznek, valamint a Magyar Honvédség részéről nem tartják elképzelhetőnek az önálló légi, vagy szárazföldi műveletek végrehajtását, mert a Magyar Köztársaság fegyveres védelmét a fegyveres erők teljes vertikumának kell megvalósítania.

A doktrína a katonai műveletekben a légierő által végrehajtandó részműveleteket sajátosan közelíti: a kiemelt jelentőségű légvédelmen kívül, megkülönbözteti az. ún. légvédelmi jellegű feladatokon kívüli tevékenységeket. Ide sorolja az ellenséges légierő erői és eszközei elleni támadóharcot, a mélységben történő elszigetelést, az offenzív légi támogatást, a harcászati légi szállítási műveleteket, valamint a légi hadviselés támogató műveleteit.

¹²⁶ Honvéd Vezérkar

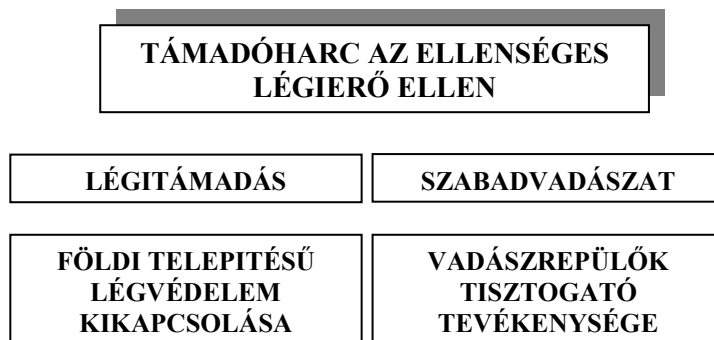
Az **ellenséges légierő erői és eszközei elleni támadóharc** célja az ellenséges légi hadviselési potenciál rombolása, cselekvési képességének a korlátozása, lehetőleg még a saját bázisain. Főbb formái lehetnek a légitámadás, a szabadvadászat, az ellenség földi telepítésű légvédelmének kikapcsolása és a vadászrepülők tisztogató tevékenysége.

A **légitámadás** során az ellenséges légierő repülőtereit, földön lévő repülőeszközeit, „föld-föld”-osztályú rakétaeszközeit és a haderőnem teljes támogató, kiszolgáló infrastruktúráját tervezik pusztítani. A légitámadást akkor célszerű megvalósítani, ha az ellenséges légi hadviselési képességek már jelentősen meggyengültek, így a várható pusztítás lényegesen felülmúlja a saját veszteségeket.

A **szabadvadászatra** a légi támadó hadműveletek előkészítéseként, vagy pedig velük egyidőben kerülhet sor időben korlátozottan, egy meghatározott légtérben. Célja az ellenséges erők és eszközök szabad manővereinek, katonai célú repüléseinek megakadályozása az ellenséges légtérben.

Az **ellenség földi telepítésű légvédelmének kikapcsolása** hadműveleti alkalmazási formában tűzzel, vagy elektronikai harccal az ellenséges légvédelmi rendszert semlegesítik, pusztítják, illetve a hatékonyságát csökkentik, ezáltal a saját légi csapások hatékonysága növelhető. Főbb célpontjainak légvédelmi rakétaállásokat, vezetési pontokat és támogató infrastruktúráikat tekinthetjük.

A **vadászrepülők tisztogató tevékenysége** műveleti forma alkalmazása során kis kötelékek bevetésével a váratlanul megjelenő kisebb erőket semlegesítik a meghatározott légtérben.

27. sz. ábra Az ellenséges légierő elleni támadóharc

A **mélységben történő elszigetelés** az ellenséges szárazföldi csapatok elleni egyik műveleti formával az ellenség hadipotenciálját megsemmisítik, semlegesítik, késleltetik, még azelőtt, hogy képesek lennének hatást kifejteni a saját harcoló csapatainkra. Fő célja megakadályozni, vagy hatékonyan késleltetni az ellenség előre mozgó, megerősítő erőit, tartalékait. E műveleti forma célpontjaiként az ellenség azon hadműveleti elemei vehetők számításba, amelyek még nem állnak harcban, de potenciális harcbavetésük a saját szárazföldi erők műveleti célkitűzéseit veszélyeztetik. A mélységben történő elszigetelés a végrehajtás során nem igényli a légierő bevetéseit és a szárazföldi csapatok tüzeinek illetve manőverének részletes koordinálását, azonban a két haderőnem közötti folyamatos együttműködés szükséges a tervezés folyamán a hatékony célpontkiválasztás megvalósítása érdekében.

Az **offenzív légi támogatás** műveleteivel a légierő a szárazföldi csapatokat közvetlenül

támogatja. Alkotó elemei: a harcászati légi felderítés, a harcmező elszigetelése és a közvetlen légi támogatás.

28. sz. ábra Az offenzív légi támogatás műveletei

A **harcászati légi felderítés** a harcászati mélységben elhelyezkedő ellenséges erők helyzetének és tevékenységének folyamatos megfigyelését jelenti. A felderítési információk lehetőség szerinti leggyorsabb feldolgozásával, és a felhasználókhoz való továbbításával a szárazföldi csapatok műveleteinek hatékonysága növelhető.

A **harcmező elszigetelése** (harcmező légi lefogása) azon ellenséges célpontok ellen irányul, amelyek közvetlenül képesek hatást kifejteni a saját szárazföldi erőink ellen. A repülőerők megakadályozzák a harcmezőn megjelenő ellenséges csapatok harcbavetését, szétbontakozását. Közös tervezést igényel, azonban a végrehajtás folyamán nem szükséges a szoros koordináció a repülőbevetések és a szárazföldi csapatok tevékenységei között.

A **közvetlen légi támogatás** műveleti formában a saját csapatok közvetlen közelében, azokkal harcérintkezésben lévő ellenséges erőket és eszközöket pusztítják. Főleg az ellenséges támadó páncéloscsapatok ellen irányul, mert azok a legveszélyesebbek a saját erőkre nézve. A műveletek tervezése és végrehajtása során széleskörű koordinációt szükséges megvalósítani a részt vevő légierő és szárazföldi komponens mozgása valamint tüze között.

A **harcászati légi szállítás** alatt a hadszíntéren belül a személyi állomány és a haditechnikai eszközök légi úton történő mozgatását értik. A légi szállítási műveletek során a légierő légideszant-harctevékenységeket, légi logisztikai szállítást, légi logisztikai támogatást és légi egészségügyi evakuálási feladatokat hajt végre.

A **légideszant-műveletek** (harctevékenységek) tartalmilag a harcoló erők és azok logisztikai támogatásának légi úton, elsősorban helikopterrel, történő kiszállítását jelenti. A légideszant-műveletek az ellenséges állások mögöttes területei és szárnyai ellen irányulnak, ahol váratlan rajtaütésekkel az ellenség hadműveleti felépítését megbontva elősegítik a fő erők harcának a sikerét. A légideszant sikerének feltétele - a deszantkörzet és a saját erők közötti földi összeköttetés kialakításáig - a folyamatos légi logisztikai támogatás megvalósítása. A légideszant megvalósítható ejtőernyős, és légimozgékony szállítással, valamint a személyi állomány és a rakomány (haditechnika, anyagi eszközök)

földetéréssel, vagy lebegésből való kirakásával.

A **légi logisztikai támogatás** műveleti formával elsősorban a célkörzetbe juttatott erők utánpótlása hajtható végre a földi összeköttetés megvalósulásáig. Ez a támogatási nem kiegészítheti a hagyományos (földi) támogató-kiszolgáló rendszert.

A **légi egészségügyi evakuálás** katonai műveletben a fegyveres küzdelemben megsebesült járó és fekvőbetegek szállítása valósítható meg a harcmező és az egészségügyi ellátópontok, illetve a különböző egészségügyi intézmények között.

A **légi hadviselés támogató** műveletei magukba foglalják a kutató-mentő, az elektronikai hadviselési, és a légi utántöltő tevékenységeket. A **kutató-mentő** műveleti forma a harctevékenységek során vészhelyzetbe jutott gépszemélyzetek felkutatását és kimentését jelenti. A feladatot elsősorban helikopterekkel tervezik végrehajtani. Kiemelt jelentőséggel bír a hajózállomány harci moráljának fenntartásában, valamint biztosítja a személyzetek újbóli harcbavetését és megfosztja az ellenséget egy potenciális információforrástól.

29.sz. ábra A harcászati légi szállítás műveletei

Az **elektronikai hadviselés** műveleti forma az elektromágneses spektrum katonai felhasználásának az uralmáért folyik. Célja, hogy a saját erők tevékenységének a hatékonyságát növeljék, és az ellenséges elektromágneses spektrum-felhasználásokat csökkentsék, vagy megakadályozzák.

A **légi utántöltés** a légi hadviselési eszközök repülés közbeni üzemanyaggal való ellátását valósítja meg. Alkalmazásával megnő az eszközök hatótávolsága és potenciális repülési ideje, szállítási kapacitása, ezáltal a műveletek rugalmassága fokozható.

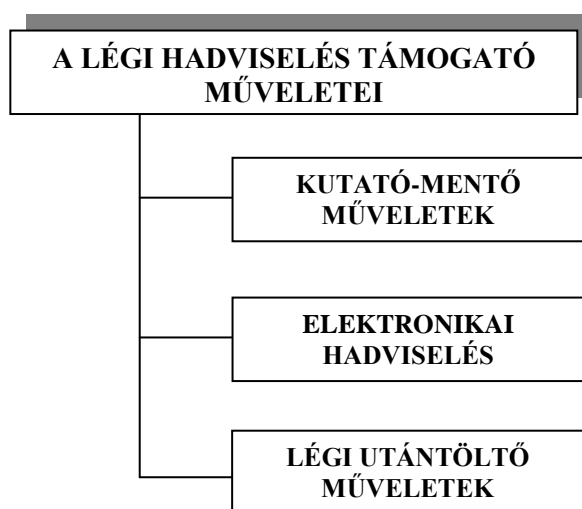
A doktrína önálló fejezetben tárgyalja az **összhaderőnemi légvédelem** kérdéskörét, a külön fejezet jelzi, hogy a légvédelmet doktrínális szinten is kiemelten kezeli. **A légvédelmet, elsősorban, az ellenséges légi- és rakétafenyegetéssel szembeni képességként értelmezi.** A felfogás szerint e képesség - differenciált mértékben - a haderő minden haderőnemét jellemzi, ezért a koordináció összhaderőnemi feladatként jelentkezik. A doktrína szerint másodsorban **a légvédelem az ellenséges légi tevékenységek hatékonyságának megsemmisítése, vagy csökkentése érdekében hozott intézkedések összességéként fogható fel.** Nemzeti és szövetséges szinten is, rendszerként kezeli,

amelynek alapja a közös doktrína és a (légi)hadviselésről vallott azonos szemléletmód. Fontos elem, hogy az ún. kiterjesztett légvédelmet definiálja, így az aktív légvédelmi tevékenységeket „kiterjeszti” a hadszíntéri rakétafenyegetésre is.

A légvédelem mind aktív, mind pedig passzív védelmi intézkedéseket (műveleteket) tartalmaz. Az **aktív légvédelmi műveletek** integrálják azokat a direkt tevékenységeket, amelyeket az ellenséges légi-, vagy rakétatámadás visszaverésére, esetleg hatékonyságának csökkentésére alkalmaznak az összes potenciális fegyverrendszer és elektronikai hadviselés eljárásainak alkalmazásával. A levegő-levegő és a föld-levegő osztályú fegyverrendszerek kombinált alkalmazása (koordinált felderítés, azonosítás, ellenséges légi fenyegetés értékelése, harcba lépés) szükséges az ellenséges támadás elhárítására, a saját és szövetséges erők megvédésére.

A **passzív légvédelmi műveletek** összegzik azokat az indirekt légvédelmi intézkedéseket, amelyeket az ellenséges légi tevékenység hatásainak minimalizálása érdekében foganatosítanak. A következő passzív védelmi intézkedéseket javasolja: az erők és eszközök „szétszórt” elhelyezése, álcázás, megtévesztés, védett létesítmények alkalmazása a harcrendekben, tömegpusztító eszközök elleni védelem, és hatékony riasztórendszerek alkalmazása. Légvédelmi képességekkel, erőforrásokkal a fegyveres erők minden összetevője rendelkezik, amelyeket a hatékonyság növelése érdekében rendszerbe célszerű integrálni.

A **felderítő-észlelő** erőforrások biztosítják a kijelölt légtérben történő repülések folyamatos megfigyelését, az eszközök azonosítását és a légi helyzet ábrázolását. Magába foglalja a légi, földi és tengeri bázisú aktív és passzív szenzorokat, az adatok átvitelére szolgáló kommunikációs rendszereket, valamint a feldolgozást és ábrázolást megvalósító informatikai eszközöket.

30. sz. ábra A légi hadviselés támogató hadműveleteinek struktúrája

A **fegyverrendszerek** komplex alkalmazását ajánlja a doktrína, amely a légvédelmi rendeltetésű vadászpilóták, és a nagy, közepes, valamint a közvetlen hatótávolságú légvédelmi rakéta- és tüzérrendszerek együttes harcbevételét tekinti effektívnek. Így a különböző rendszerek együttese kiküszöbölheti az egyes fegyverekben rejlő hátrányokat. A vadászok képezik a légvédelmi rendszer nagy manőverező-képességű elemét, amellyel a

tűz nagy távolságokra kivetíthető, míg a földi bázisú rendszerek nagy tüzerőt testesítenek meg, s képesek magas készültségi fok huzamos idejű fenntartására, majd gyors reakcióidővel az azonnali tűzvezetésre.

A **szárazföldi haderőnem szervezetszerű légvédelme** fontos, nem elhanyagolható eleme a légvédelmi rendszernek, amelynek műveleteit koordinálni kell a légierő tevékenységeivel.

A doktrínaszerkesztők a szárazföldi csapatok érdekében, harcának tűzzel való támogatására szervezett légi hadműveleteket a **hadműveleti tűz** kategóriájával illesztik az összhaderőnemi műveletek tervezési rendszerébe. Így az offenzív légi támogatás kiemelt elemei - a harcmező légi lefogása és a közvetlen légi támogatás - megjelennek a hadműveleti tűz kategóriájában, amely az összhaderőnemi szemléletmódot testesíti meg.

A leglényegesebb kritikai észrevételem is összhaderőnemi megfontolásból fakad, mivel a doktrínatervezetben eltekintettek a klasszikus légi, és szárazföldi (felszíni) műveleti kategóriák átvételétől, ezért a favorizált támadó, védelmi és elszakadási műveletekbe való haderőnemi beintegrálódást jobban ki kellett volna dolgozni. Így a doktrína nem ad választ, nem jelent irányelveket a légi és a szárazföldi műveletek integrációjára.

Az alkotók az Összhaderőnemi Doktrína tervezetének kidolgozása során az AJP-1(A) jelű Szövetséges Közös Műveletek Doktrínája című kiadványt tekintették a legfontosabb referencia-anyagának. Problémát jelent az is, hogy a légi műveleti kategóriáknál nem a legfrissebb kutatási eredményekre támaszkodó, az Öböl-háború tapasztalatait széleskörűen felhasználó doktrínákat tekintették mintának, hanem az AP-3000 brit-, és az ATP-33 (B)¹²⁷ szövetségi doktrína képezte a kiindulási alapot. Így **a légi műveletek struktúrája nem felel meg a 2. 2. fejezetben tárgyalt korszerű felszíni erők elleni műveleteknek.**

¹²⁷ Az AP-3000 „A Királyi Légierő Doktrínája” 1986-os (második kiadás) és az ATP-33 (B) „A NATO harcászati légi doktrínája” (1986) már elavultnak tekinthetők, mindkét kiadvány felváltására már elkészültek az új doktrínák

“A hadvezér legnagyobb tudománya az, hogy értékelni tudja az ellenséget, meg tudja szervezni a győzelmet és figyelembe tudja venni a terep jellegét és távolságát.”

(Szun Ce)

3.2. A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KATONAFÖLDRAJZI VISZONYAI

A Magyar Köztársaság védelmi koncepciója, biztonsági stratégiája kidolgozásának elengedhetetlen feltétele hazánk katonaföldrajzi helyzetének komplex és globális értékelése, mert az ellenünk irányuló esetleges agressziót, valamint a válaszlépésként szervezett katonai védelmet is döntően befolyásolják a földrajzi viszonyaink.

A katonaföldrajz alapproblémája a háború (fegyveres küzdelem) és a földrajzi tér közötti kapcsolat vizsgálata. Hazánk fegyveres védelme terület- és légtérvédelemből áll, amelyet a Magyar Köztársaság területén illetve légtérében kell megvívni, **ezért a földrajzi tér és az esetleges légi hadviselés előkészítése valamint végrehajtása között is természetesen kapcsolat van.** Így ezt a kérdést is a doktrína determinánsai közé tartozónak tartom, a konkrét légi doktrínák szintjén azonban csak indirekt módon jelentkezik, főleg a doktrína tágabb értelmezésű megközelítésénél mutatkozik.

Magyarországnak, mint jellegzetes dunai országnak, 93.000 km²-nyi területe az Alpok, a Kárpátok és a Dinári-hegység által keretezett Kárpát-medence középső és nyugati részén helyezkedik el, csaknem egyenlő távolságra az Egyenlítőtől és az Északi-sarktól. E földrajzi fekvésnek a hadviselésre nézve is, számos következménye van. Hazánk a mérsékelt éghajlati övben helyezkedik el, markánsan szétválasztható évszakokkal és azoknak megfelelő időjárási viszonyokkal, amelyek döntően befolyásolják a (katonai) repülés lehetőségeit is. Magyarország Közép-Európa tengerektől távol eső országai közé tartozik, legközelebb – légvonalban mintegy 200-250 km-re – a Földközi-tenger északra hatoló melléktengere, az Adriai-tenger található. Magyarország és az Adria közé azonban a közlekedést gátló, a folyókat a tengertől részben elterelő Karszt kopár mészkőhegysége ékelődik, bár ez az akadály a mediterrán éghajlati hatásokat az országnak főleg a délnyugati részéből kizárni nem képes. Jóval távolabb, légvonalban 500-800 km-re húzódik a Duna révén könnyen elérhető Fekete-tenger partvonala. A tájegység életére a legkisebb hatást az 1500-1700 km középtávolságban elhelyezkedő Atlanti-óceán, illetve melléktengere az Északi-tenger, valamint az 1000-1200 km-re fekvő Balti-tenger fejt ki.

A Magyar Köztársaság földrajzi adottságai közül a medencejelleg a legjellemzőbb. Az ország területe teljes egészében magasabb hegységkerettel körülölelt medencerendszerben helyezkedik el, amely nem homogén térszín domborzati szempontból, hanem középhegységek és dombságok tagolta síkság. A medencejellegből fakad a központba futó egységes vízhálózat is, hiszen hazánk minden vízfolyása a Dunába ömlik. Hazánk alacsony fekvésű, túlnyomórészt síksági ország a környező magasabb tájak között. Az ország 2/3 része 200 méter magasságot el nem érő síkság. A 200-400 méter

szinhatárok közötti halom-, és dombvidékek közel 1/3 részt foglalnak el. A 400-1000 méter közötti részeinek kiterjedése mindössze 200 km², de ennek is legnagyobb hányada 500 méter alatt van. Az 500 méteres magasságot meghaladó középhegység egészen kis kiterjedésű, és csak egyetlen hegycsúcs, az 1015 méteres Kékes emelkedik túl az 1000 méteren. Az ország függőleges tagoltsága gyenge, legmélyebb pontja Szeged térségében található (75,5 méter). A maximális magasságkülönbség csak 940 méter, bár a környező országok csatlakozó területei hasonló jellegűek ehhez, de megjegyzendő, hogy ezen országok jelentős kiterjedésű és magasságú (600-2000 m) hegyvidékekkel bírnak, amelyek a medencejelleg miatt hazánk felé lejtnek.

Magyarország relatív földrajzi helyzetére a centrális elhelyezkedés a jellemző, mert a Kárpát-medence és egyben Közép-Európa közepén fekszik. **Szomszédai felé természetes tájaival szervesen kapcsolódik, nem képez önálló természetföldrajzi tájegységet, területe a környezete irányába gyakorlatilag teljesen nyitottnak tekinthető, amely a védelmi lehetőségeket rendkívül megnehezíti.** Minden ország geostratégiai¹²⁸ viszonyai sajátosak, Magyarország helyzete a történelem során sokszor és jelentősen megváltozott. A bekövetkezett változások okai rendszerint az ország területének változásai és a közvetlen szomszédos valamint más távolabbi országokkal való kapcsolatrendszerünk átrendeződéseire vezethetők vissza. Ez könnyen belátható, hiszen teljesen más volt az ország helyzete a két világháború között, és például a Varsói Szerződés aktív időszakában. A rendszerváltozás óta hazánk geostratégiai viszonyai először a Varsói Szerződés megszűnésével és a környező országokban végbement változásokkal, majd a NATO-ba való belépésünkkel kétszer is drámaian átrendeződtek.

Az első változás rontotta, míg a második tényező javította a helyzetünket, azonban **a természetföldrajzi viszonyaink miatt összességében kijelenthetjük, hogy a geostratégiai helyzetünk kedvezőtlen**, ami hatványozottan jelentkezik a légierő által megvalósítandó feladatrendszer vonatkozásában. Tovább bonyolítja a geostratégiai helyzetünket, hogy **hazánk nem határos egyetlen NATO-tagállammal sem.** Gyakorlatilag „szigetországgént” fekszik önálló, szuverén államok szomszédságában, így Szövetségen kívüli országok légterén, illetve területén kellene áthaladni a megerősítő erőknél. E tény a légierő alkalmazásának elméletére is hatással van.

Az ország a katonai védelem szárazföldi komponensének megvalósításához, a különböző irányokban eltérő, a védelmi lehetőségeket növelő és csökkentő földrajzi adottságokkal rendelkezik. A **védelmet elősegítő elemekként** foghatjuk fel a határfolyóink akadályjellegét; a határon, illetve a határ közeli mélységekben húzódó hegységeink átjáróinak viszonylag kis erővel, hatékony műszaki zárákkal való jó védhetőségét; a domb- és hegyvidékeinken szilárd védelmi terepszakaszok kiépítésének a lehetőségét. **A**

¹²⁸ A GEOSTRATÉGIÁT „A katonaföldrajz helye és szerepe az ország védelmi felkészítésében” című tudományos konferencia bevezető tanulmánya szerint értelmezem, amely szerint „a geostratégia a hadtudomány, a földrajztudomány, a politikatudomány közös tudományterülete, amely a hadászati szintű haditevékenységeket és azokat befolyásoló tényezőket vizsgálja a földrajzi determinizmus alapján.” Én elsősorban a légi hadviseléssel összefüggő tényezőket vizsgálom a légierő doktrína determinánsok leírásánál.

LÁNSZKI János - SÍPOSNÉ Kecskeméti Klára - NAGY Miklós: A katonaföldrajz helye és szerepe az ország védelmi felkészítésében (Bevezető tanulmány), In.: Hadtudományi Tájékoztató, 1995/1., 57. old.,

védelmi képességeket csökkentő tényezők közé sorolhatjuk, hogy az ország keleti és részben déli határainak teljes nyitottságát; az országhatárhoz közel fekvő nagyobb települések, városok viszonylag nagy számát; valamint azt a tényt, hogy hazánk egyközpontú, túlzottan centrális ország és a fővárosunk az északi határhoz viszonylag közel fekszik.

Az előzőekkel ellentétben a katonai védelem légi összetevőjének végrehajtásához - különös tekintettel az aktív légvédelemi harcok megvívásához - a földrajzi adottságaink szinte minden irányban kedvezőtlenek. Ezek alapvető okai:

- a szomszédos országok repülőtereinek relatív közelsége;
- az államhatár kis- és földközeli magasságon történő rejtett megközelítését biztosító terepviszonyok;
- az ország mélységében elhelyezkedő, a katonai védelem lehetséges súlypontjait képező objektumok (Budapest, Százhalombatta, Paks, Dunaújváros) viszonylag rejtetten megközelíthetőek és támadhatóak;
- a földi bázisú felderítő és légvédelmi eszközök kedvezőtlen telepítési és korlátozott alkalmazási lehetőségei;
- a kismélységekből fakadóan létfontosságú objektumok, városok (megyeszékhelyek) találhatóak az országhatárhoz 1-3 repülési perc távolságra.

A potenciális ellenséges légierő törekedhet a hadműveleti váratlanság lehetőségének a kihasználására, amellyel a légvédelmünk reagálási idejét a szükséges alá csökkentheti. Felszállásait valószínűsíthetően a határtól legfeljebb 100-150 km mélységben elhelyezkedő repülőterekről hajtáná végre. A határig ez a távolság – repülési időben – beleértve a harcrend kialakítását is mintegy 8-15 percben mérhető. Hagyományos, földi bázisú, felderítő rendszerünk a felszállásokat nem képes észlelni, sőt az országhatár szinte minden irányból - kihasználva a terepdomborzat fedését - kis- és földközeli magasságon rejtetten megközelíthető. Optimális esetben is csak a határ átrepülése előtt 2-4 perccel lehetséges a légi támadó eszközök megsemmisítése. Ezt az időt 1-2 perccel megnöveli az oltalmazási alrendszer riasztásához és az információk feldolgozásához, értékeléséhez szükséges idő. Így a légvédelmi rakétaalegységeknek a rakétaindítási-készenlét eléréséig 4-7 perc, a harcászati repülőknél a felszálláshoz és az adott térségbe való kirepüléshez 8-12 perc szükséges. Összességében, váratlan légi támadás esetén, légvédelmi rakétaoltalmazás esetén 4-6 perc, vadászrepülő-oltalmazáskor pedig 4-6 percig ráhatás nélkül berepülhet légi cél az ország mélységébe, amely elérheti akár az 50-100 km-t is. Különös veszélyt jelenthetnek a légvédelmi rendszer megbontására, vagy más célzattal tervezett, helikopter-támadások.

Az ember társas lény, társadalomban él, dolgozik és ott is vívja meg a háborúit. Életét meghatározott földrajzi térben éli meg, amely döntően befolyásolja azt. Ez a ráhatás a társadalomföldrajzi tényezőkben mutatkozik meg. Az ország védelmi tervezése során, mint probléma-megoldási folyamatban, alapvetően a természetföldrajzi tényezők által determinált társadalomföldrajzi faktorok hatásait kell elemezni a haditevékenységekre. Ez a megállapítás annak ellenére igaz a légvédelmi műveletekre is, hogy a támadási irányok, a megközelítési útvonalak és a repülési profilok prognosztizálása (modellezése) során, valamint a saját tűzfegyverek alkalmazhatóságának vizsgálatánál a természetföldrajzi tényezők a meghatározóak. A legfőbb probléma azonban az, hogy hová repül a légi hadviselési eszköz, mit kíván pusztítani, mi a célja a légítámadásnak. Ez pedig - leszámítva

a tisztán katonai célokat - társadalom-, elsősorban gazdaságföldrajzilag határozható meg. Ezen okok miatt, például az oltalmazandó objektumok listájának összeállításánál, célszerű, sőt szükségszerű a modern társadalomföldrajz eredményeit és módszereit alkalmazni. Vizsgálni kell az ország nagy rendszereit (településhálózat, infrastruktúra, energiarendszer, stb.) és összevetni az ellenséges légierő potenciális célkitűzéseivel, így jól meghatározhatóak a csapásobjektumok. Természetesen máshogy kell ezeket a vizsgálatokat elvégezni egy korlátozott földrajzi térségre kiterjedő válságkezelés döntéselőkészítéséhez, mint az országot fenyegető totális agresszió védelmi tervezéséhez.

A Magyar Köztársaság katonaföldrajzi tényezői determináló hatása elemzésének összegzéseként kijelenthetjük, hogy az ország - különös tekintettel a légvédelem kérdéseire - geostratégiai helyzete kedvezőtlen.

A hátrányos földrajzi adottságaink ellensúlyozására egy sor technikai, és koncepcionális változtatást célszerű elvégezni a légierőnkkel kapcsolatban.:

- Az ország veszélyeztetettségének időszakában, az igazán hatékony és reális védelem biztosítása érdekében, feltétlen ki kell egészíteni a földi bázisú felderítőrendszerünket valamely légi telepítésű felderítőeszközzel. Integrálódunk célszerű a NATO Korai Előrejelző és Riasztó Rendszerébe¹²⁹.
- A légvédelmi fegyverzet jövőbeni modernizációjában prioritásként javasolom kezelni a reakcióidő problémakörét, mert csak kis reagálási idejű eszközökkel lehet eredményesen oltalmazni a határközei objektumainkat.
- A légierő vezetési-irányítási rendszerét mind jobban meg kell feleltetni a C⁴ (C³)I¹³⁰ követelményeinek.
- A hazánk elleni esetleges agresszió katonai elhárítása feltételezi egy átmeneti időszak meglétét, ameddig a szövetséges erők be nem érkeznek Magyarországra. Könnyen belátható, hogy ezen átmeneti időszakra szükséges kidolgozni egy, a haderő-, benne a légierő-alkalmazási forgatókönyvet, amelynek egyik fő determinánsa a katonaföldrajzi tényezők lehetnek.
- Az előző tételből fakadóan a hatékony védelem érdekében a haderő struktúráját, a kérdéses időszakban kialakítandó diszlokációját, a készségi szolgálatok rendszerét és működtetését is meg kell feleltetni a követelményeknek.
- A tárgyiasult doktrínális irodalomnak konkrétan tükröznie kell a felsorolt kívánalmakat, és egyértelmű ajánlásokat kell megfogalmaznia a gyakorlati alkalmazók számára.

3.3. A MAGYAR LÉGIERŐ JELENLEGI HELYZETE (ÖRÖKÖLT ÁLLAPOT)

A Magyar Köztársaság NATO-ba történő felvételével nem zárult le a haderőnek a szövetségbe való integrációja. Valószínűsíthetjük, hogy a honvédség integrációja csak egy viszonylag hosszabb időszak alatt valósítható meg, amelyre hosszú távú stratégiát célszerű kidolgozni.

A stratégia elemeit képező részcélok és a végrehajtandó feladatok megfogalmazásánál a fegyveres erők jelenlegi állapotából kell szükségszerűen kiindulni. A Magyar Honvédség

¹²⁹ NAEW- NATO Airborne Early Warning System

¹³⁰ command, controll, communication, computer and intelligence

stratégiai felülvizsgálatának eredményeit is figyelembe véve elképzelhető egy, akár tíz évet felölelő átmeneti időszak, amely feltételezi az ennek megfelelő tennivalókat az átmeneti képességek kialakítására vonatkozóan. Természetesen a feladatok egy része már a kezdeti időszakban is a végleges megoldást kell, hogy célizza.

A légierő pillanatnyi helyzetének, a NATO-tagságunkból fakadó legfontosabb képességeinek vizsgálatával találkozhatunk¹³¹ a hazai szaksajtóban is. A tanulmányban a szerző a légierő vezetésének sajátosságaira, valamint a haditechnikai eszközpark korlátozott képességeire alapozott alkalmazási lehetőségekre összpontosította a figyelmét. Az alkalmazásra vonatkozó javaslatban az idő- és a légtér szerint elkülönített műveleteket tartja hatékonynak az említett átmeneti időszakban. A legfőbb gondot (korlátot) az IFF-képességek hiánya és a vezetési-irányítási rendszerekhez való korlátozott kapcsolódási lehetőségek jelentik.

A légierő jelenlegi helyzetének másik, véleményem szerint hasonlóan fontos oldalát jelenti a szellemi vagy koncepcionális kérdések állapota. Három markáns dolgot tartok idetartozónak. Az egyik a légierő szervezésének a helyzete, a másik a katonai gondolkodásmód vagy szemléletmód problémája, a harmadik pedig a személyi állomány nyelvi felkészültségének a szintje.

Mára már NATO-konform alakulat- és G1-G6 (A1-A6) törzsstruktúrát hoztunk létre, ami biztosítja a NATO-törzsekkel való operatív együttműködést. Az igazi problémát inkább a gondolkodás- vagy szemléletmódbeli eltérés jelenthet. A differencia okát a már tárgyalt eltérő hadviselési kultúrában kell keresnünk, amelyet csak széleskörű képzéssel változtathatunk meg. Ez rendkívül komplex pedagógiai problémát vet fel, hiszen egy már létező gondolati-, ismeretstruktúrára kell ráépíteni egy sokszor merőben újat. Felmerül a kérdés, hogy mennyiben új ez az ismeretrendszer, mi az a rész, amely megállja a helyét ebben az új szituációban is. E kérdés, konkrétan a légierő hadművelet-elméletre vonatkozó vizsgálatát¹³² talán nem lenne szükségtelen elvégezni.

A szellemi oldal és a mindennapi együttműködés talán legfőbb problémáját még mindig az „igazi”, kommunikáció-képes angol tudás tömegességének a hiánya jelenti, amelyet csak rendkívül körültekintő kiválasztással és a nyelvtudás folyamatos gyakorlásának biztosításával számolhatunk fel.

Összegzésképpen, véleményem szerint a tárgyalt átmeneti időszakra vonatkozó alkalmazási sajátosságok doktrínális megjelenítésére van szükség a légierő alapidoktrínájában, valamint az egyéb harcászati kiadványokban is.

¹³¹ KURTA Gábor: A légierő vezetése és alkalmazása a NATO-csatlakozás utáni átmeneti időszakban, In.: Új Honvédségi Szemle, 2000/2. pp. 21-34,

¹³² Volt már ilyen jellegű kutatás, ahol a szerző a korábbi magyar repülő- és légvédelmi csapatok alkalmazási alapelveit vetette össze a NATO-dokumentumokban található alapelv-rendszerrel.

(LÜKŐ Dénes: A légierő helyének, szerepének, rendeltetésének, feladatrendszerének és alkalmazási alapelveinek vizsgálata a Magyar Köztársaság NATO-integrációjának tükrében, Kandidátusi értekezés, 1998, Budapest, ZMNE)

BEFEJEZÉS

A KUTATÓMUNKA EREDMÉNYEINEK AZ ÖSSZEGZÉSE, TÉZISEK

Napjainkban a Magyar Honvédség egésze, illetve haderónemei is egy megváltozott biztonságpolitikai, és egy rendkívüli ütemben fejlődő, egymással szoros összefüggésben levő technikai-technológiai valamint és elméleti környezetben létezik. A NATO-ban a légierő alkalmazásával összefüggő hivatalos elméleti kérdéseket a mindenkor hatályos doktrinális irodalmak rendszere szintetizálja. A Magyar Köztársaság NATO-tagsága megköveteli hazánktól a fejlett nyugati demokráciákban alkalmazottakhoz hasonló biztonsági stratégiák, katonai doktrínák megalkotását. A magyar katonai doktrína integráns részének tekinthetjük majd a légi hadviselés legfőbb elveit és ajánlásait tartalmazó magyar légierő doktrínát.

A magyar katonai doktrína fejlesztésének a folyamata napjainkban is zajlik. Körvonalazódik egy NATO-konform kiadványrendszer, amelynek élén az összhaderónemi doktrína helyezkedik el, mint a Magyar Honvédség stratégiai alkalmazásának legfontosabb elméleti, elvi alapja. A Magyar Honvéd Légierő hadműveleti alkalmazásának legfontosabb elveit és ajánlásait tartalmazó alapkivétel is a fejlesztés, kidolgozás fázisában van. **A doktrínaalkotóknak rendkívül széleskörű elvárásrendszernek kell megfeleltetniük a kidolgozandó doktrínát**, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy az **elkészülő dokumentum átmeneti, egy viszonylag rövid időszak szabályozó okmánya lesz.**

Kutatásom tárgya - a doktrínakutatáshoz kapcsolódóan - a magyar, nemzeti légierő doktrínáját meghatározó tényezőknek a komplex vizsgálata volt. A disszertáció megalkotása során alkalmazott kutatási módszereket a kutatás tárgyának, és a bevezető részben ismertetett célkitűzéseimnek megfelelően választottam meg.

Vizsgálatomat a kutatási célokban megfogalmazott struktúra szerint hajtottam végre, értekezésemet a bevezető, és befejező részen kívül három fejezetre tagoltam.

Az **első fejezet** „*A légierő doktrína helye, szerepe a haderő alkalmazását szabályzó dokumentumok rendszerében*” címet kapta. **Összefoglaltam** benne a NATO-tagállamokban, a fejlett nyugati demokráciákban általánosan elfogadott biztonságpolitikai okmányrendszer (nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia, katonai doktrína) lényegét, főbb tartalmi elemeit és egymáshoz való viszonyukat.

Ráműtöttem, hogy a hierarchikus struktúra harmadik eleme, a katonai doktrína átvételénél szakítanunk kell a doktrína korábbi, a Varsói Szerződés idejében alkalmazott, értelmezésével. **Megállapítottam**, hogy a katonai doktrína az az eszköz, amelynek segítségével a nemzeti biztonsági és katonai stratégiában meghatározott célkitűzések megvalósíthatóak a tagállamokban. A doktrínát a szűkebb értelmezése szerint egyfajta szabálykönyvként, a teljes fegyveres erők, vagy egy-egy szegmensének alkalmazására, felkészítésére és fejlesztésére vonatkozó alapelvek, iránymutatások összességéként foghatjuk fel, amely nem egy okmányban, hanem az ún. doktrinális irodalmak rendszerében testesül meg. A tágabb értelmezésű megközelítés egyfajta

ismeretrendszerként fogja fel, amely összegzi azokat a hadtudományi ismereteket, amelyeket az adott korszakban a katonai szakma relevánsnak fogad el.

A szövetségben és a tagállamokban, a szűkebb értelmezés szerinti doktrínák formailag lehetnek (had-)műveleti, és anyagra, valamint technikai eszközre vonatkozó előírások, szabályok, amelyeket az ún. **stanag**¹³³-ekben jelentetnek meg. A vizsgálatom tárgyát a műveleti doktrínák képezték, amelyek szabványosítják, és ezzel egységesítik a katonai műveletek során alkalmazott elveket és eljárásokat. **Kimutattam**, hogy a katonai doktrína szerkezetileg több részre osztható. Megkülönböztethetünk ún. együttes, környezeti illetve szövetséges doktrínákat. A légierő doktrína környezeti doktrínaként értelmezhető, de megjelenik szövetséges kiadványként is, mint a tagállamok légi hadviselési képességeinek integrálására szolgáló ajánlások, elvek összessége.

Megfogalmaztam, hogy a doktrína a légierő szintjén sem egy egységes okmány, hanem a légi hadviselés és a légierő haderőnem adminisztrációjának különböző területeit szabályozó publikációk összessége, amely itt is doktrinális irodalomrendszert képez.

Rámutattam, hogy mind a szövetségi, mind a nemzeti légierő doktrinális irodalmak között található egy központi kiadvány, amelyik integrálja a légi hadviselés teljes spektrumát és kiindulási alapot képez a részletesebb irányelveket tartalmazó alacsonyabb szintű publikációk számára.

Elemeztem a legjellemzőbb központi doktrínák főbb tartalmi és formai összetevőit. **Megállapítottam, hogy azonos katonai gondolkodásmód, és hadviselési filozófia mentén alkották meg őket**, azonban megfigyelhetőek közöttük tárgyi, strukturális és formai különbözőségek. Az eltérések fakadhatnak az adott doktrína rendeltetéséből is, hiszen egy szövetséges légi doktrínának más a funkciója, mint egy nemzeti légierő doktrínának. Származhatnak abból a tényből is, hogy az összevetés egy adott doktrinális helyzetet tükröz, így elképzelhető, hogy a korszerűbb ismereteket és eljárásokat még nem minden doktrínába dolgozták bele. Differenciákat okozhatnak az ún. nemzeti sajátosságok is, mert a NATO szuverén államok szövetsége, ezért vannak olyan fejezetek (részek), amelyeket valamely nemzet nem fogad el, illetve elképzelhető olyan doktrinális elem is, amelyet valamely nemzet a katonai hagyományai tiszteletéből helyezi még mindig a kurrens doktrína szintjére.

Csoportosítottam a vizsgált doktrínák azon főbb tartalmi csomópontjait, amelyek elemzésével megragadható a NATO hivatalos légi hadviselési felfogása.

Az **első ilyen súlyponti problémakör** magával a doktrínával, mint a légierő alkalmazásának, fejlesztésének és felkészítésének alap- illetve szabályzó okmányával foglalkozik. Meghatározza a doktrína fogalmát, célját, alkalmazását és elhelyezi a légierő doktrínát a szabályzó dokumentumok rendszerében és rávilágít arra, hogy mely okmányokkal célszerű együtt alkalmazni. A **doktrínát** a fegyveres erők alkalmazására vonatkozó alapelveket, irányelveket és ajánlásokat tartalmazó szövetséges, vagy nemzeti kiadványként értelmezi. A **légierő doktrínák** pedig a légi hadviselés általános felfogását tükrözik, amelyek ajánlásokat és módszereket adnak a parancsnokoknak a harci alkalmazás különböző eseteire. Fontos információt hordoz a doktrínák struktúrájának a vizsgálata is, így képet kaphatunk a teljes hadviselési felfogásról, a különböző doktrínák közötti kapcsolatrendszerből pedig következtethetünk az alá-fölérendeltségekről, a prioritásokról,

¹³³ Standardisation Agreement- szabványosítási egyezmény.

a struktúra változásaiból pedig a főbb trendek szűrhetők ki. Az alapidoktrínák összefoglalják a doktrínakészítés főbb kérdéseit, valamint a legjellemzőbb meghatározó tényezőket.

A **második kérdéskör** nemzeti doktrína esetén az adott nemzet és a háború viszonyát, szövetségi publikációban pedig a NATO háborúról vallott filozófiáját összegzi. A doktrína leírja az állam (szövetség) nézeteit a lehetséges háborúk jellegéről, formáiról (a konfliktus spektruma), továbbá tisztázza a háború szintjeit és elveit, valamint elhelyezi a fegyveres erőket - benne a légierőt - a nemzetbiztonság garancia-rendszerében. Tulajdonképpen itt található az állam (szövetség) légi hadviselési koncepciója és a háború légi komponensének jellemzői. **Rámutattam**, hogy a háborúfelfogás a doktrinális irodalmak lényeges eleme, hiszen a különböző okmányokat meg kell feleltetni a háborúról vallott alapvető elveknek. A légi hadviselésről vallott gondolkodásmód is - a háborúértelmezéshez hasonlóan - folyamatosan fejlődik, a kurrens doktrínákban mindig a legáltalánosabban elfogadott felfogás található.

A doktrínák **harmadik fő tartalmi területe** a légierő vezetésének és irányításának a kérdéseivel foglalkozik. Meghatározza a vezetés és irányítás fogalmát, típusait és szintjeit. Megadja és magyarázza a vezetés alapelveit, leírja a vezetési folyamatot, valamint a vezetési és irányítási szervezetet, a különböző szintű parancsnokok jogosultságait és kötelmeit. Bemutatja az erők kijelölésének, az erőkifejtés elosztásának, az átalárendelés és a támogatás főbb folyamatait. A tárgyalt doktrínákban a vezetés szerepét kiemelten kezelik.

A doktrínák **negyedik területe** a légierőt írja le, mint a fegyveres erők egyik haderőnemét. Tisztázza a légierő fogalmát, meghatározza jellemző tulajdonságait, erős és gyenge oldalait, valamint alkalmazásának főbb törvényszerűségeit béke- (megőrzés, fenntartás, teremtés), válságkezelés és háború időszakára. Tartalmazza a légtér katonai felhasználásának, és ellenőrzésének a rendjét illetve a légtérben folyó fegyveres küzdelemről vallott nézetek szintézisét.

Az **ötödik rész** a légierő által alkalmazható **hadműveletek** céljával, típusaival és főbb tartalmi elemeivel foglalkozik. A műveletek kategorizálása és tartalma döntően azonos a tárgyalt dokumentumokban, de megfigyelhetőek kisebb vagy nagyobb eltérések is. Ezek azonban nem olyan mérvűek, hogy ne hordoznák magukban az azonos, vagy közel azonos gondolkodásmód ismérveit.

A légi doktrínák elemzése után a következő főbb következtetéseket vontam le:

- A vizsgált okmányok hadműveletei formailag és tartalmilag alapvetően megegyeznek. Az AP-3000, az LDv 100/1., az AFDD-1. - mint nemzeti, környezeti a légierőre vonatkozó alapokmány - a nemzeti érdekek érvényesítésének katonai, a légierő alkalmazását leíró forгатókönyvét adja meg, míg az ATP-33 (B), az AJP-3.3. - szövetségi, környezeti doktrínák - a NATO harcászati repülőerőforrások alkalmazását szabályozza, a nemzeti erőfeszítéseket integrálja, ezért a hadműveletekben jelentős eltérés nem is lehet.
- Egyetlen doktrína sem ragadható ki az ajánlások egész spektrumát átfogó doktrinális irodalom rendszeréből. Az adott témakörből a teljes képet valamennyi dokumentum együttes tanulmányozásával kaphatjuk meg.
- A német légierő Ldv 100/1. jelű dokumentuma jól példázza, hogy a nemzeti sajátosságok figyelembevétele nem jár szükségszerűen elvi kompromisszumokkal.

- Tendenciának tekinthető, hogy az USA légierő doktrínáiban jelentkező új kategóriák, fogalmak és eljárások kis fáziskéséssel megjelennek a NATO-dokumentumokban is. Például az AFDD-1 alapidoktrína már nem „légierőről” és „légi műveletekről” ír, hanem „légi- és űrerőről”, valamint „légi- és űrműveletekről” majd ezek után megfigyelhető, hogy a jelen időszakban kidolgozás alatt lévő AJP-3.3 szövetségi doktrína is ezeket a kategóriákat használja.
- A vezetés-irányítás szempontjából jól elkülöníthetőek a nemzeti és szövetséges doktrínák, hiszen a multinacionális, összhaderőnemi műveletek tervezése, szervezése és végrehajtásának a vezetése a parancsnokok számára specifikus követelményeket támasztanak.
- A globális szembenállás megszűnése után a légierő doktrínákban is megfigyelhető trend, hogy a fenyegetettség (veszélyeztetettség) alapuló haderőmodellt felváltotta az ún. képességalapú fejlesztési gyakorlat, így például az USA légierő a technológiai-technikai fölényen alapuló képességek kialakítására helyezi a hangsúlyt.
- A hazai doktrínafejlesztés területén gondot okoz, hogy nem teljesen nyílt rendszerben folyik, a doktrínáírásban közvetlenül nem érintett szakemberek a „nyers” változatokat nem véleményezhetik széles körben. Célszerű lenne adaptálni az amerikai metodikát, amely szerint a doktrínának az első, második, stb. ún. „draft”- változatát a világhálón mindenki számára hozzáférhetővé teszik, így lehetővé válik a széleskörű szakmai közvélemény számára is a reagálás és az esetleges javaslatok megtétele. **Így a doktrínák megalkotása során rendkívül nagy szellemi kapacitásokat mozgósíthatnának, és nemcsak egy szűk csoport elgondolása érvényesülne.**
- A nemzeti sajátosságokra való hivatkozás ürügyén az uralkodó (általánosan elfogadott) katonai kultúrától eltérő tartalmi elemek beépítése a nemzeti doktrínába fogalmi káoszt, értelmezési nehézségeket és a végrehajtás során hatékonyságromlást okozhat.
- A doktrínafejlesztés utóbbi két évében már túlléptünk a kezdeti nehézségeken, elkezdődött a régi szabályzatok leváltása egy szellemiségében új, NATO-elveken alapuló doktrínarendszerrel. Ez a folyamat várhatóan hosszabb időszakot ölel fel és nagy munkát, körültekintő adaptációs tevékenységet, valamint kiterjedt hazai kutatásokat igényel.
- Valószínűsíthető, hogy a fejlesztések, a kompatibilitási készségek megteremtése csak fokozatosan, nem egy ütemben, nem a haderőnem teljes vertikumában és hierarchiájában valósul majd meg, ezért a doktrínális irodalmakban szabályozni kell a még együttműködésre képtelen (nem interoperábilis) komponensek alkalmazásának a kérdéseit is.
- Olyan új légierő-elméletre van szükség, amely kisebb, de rugalmasabb erők alkalmazását támogatja.

Ebben a fejezetben tárgyaltam a stratégia- és doktrínaalkotás magyarországi helyzetét. **Áttekintettem** a formálódó hazai biztonságpolitikai okmányrendszer főbb tartalmi elemeit, egymáshoz való viszonyukat, valamint a doktrínafejlesztés helyzetét.

Megállapítottam, hogy a Magyar Köztársaságban tervezett dokumentumrendszer alapjaiban megfelel a NATO-tagállamok ez irányú gyakorlatának. A biztonsági

architektúra csúcsszabályzója a biztonság- és védelempolitikai alapelvek, amely kiinduló alapul szolgál a kormányzati kompetenciába tartozó biztonsági és katonai stratégia kidolgozásához. A doktrínakidolgozás sorrendje felborult, hiszen nem készültek el a magasabb szintű okmányok, ezért azok nem szolgálhattak irányelvekként az alacsonyabb szintű dokumentumok számára. Így törvényszerűen a kidolgozói, fejlesztői munka párhuzamosan folyik, ami fokozott párbeszédet és koordinációt igényel az egyes munkacsoportok között.

Az elemzések alapján a magyar légierő perspektivikus alap, illetve hadművelési doktrínájának struktúrájára, tartalmi követelményeire a következő javaslatot dolgoztam ki.

Az **első részben** honvédelmünk törvényi alapjait, a biztonság- és védelempolitikai alapelveknek, a biztonsági, és a katonai stratégiának egy rövid összefoglalóját, **összegzett lényegét javaslom megadni**. Véleményem szerint ez azért fontos, mert a doktrínának – mint a haderőnem önálló, legmagasabb szintű szabályzó okmányának – tartalmaznia kell minden olyan lényeges információt, ami az alkalmazás minden lehetséges körülménye között iránymutatást biztosít a haderőnem valamennyi tagja számára. Ebben a részben jelenhet meg az ország és a fegyveres erők viszonyrendszere, tisztázhatók a háború, a válsághelyzetek és a békeállapot katonai feladatai. Mindezek alapján meghatározható a légierő haderőnem rendeltetése és feladatrendszere. Itt kerülhetnek ismertetésre a válságkezelési, a háborús- és békeművelési alkalmazás alapelvei. Mindezeket túl szükségesnek tartom a légierő alkalmazási elveinek, szabályainak és törvényszerűségeinek hadtörténelmi – a lehetőség szerinti magyar – példákkal való igazolását.

A **második részben** célszerűnek tartanám a doktrína fogalmának, szintjeinek és funkcióinak meghatározását, illetve elhelyezését a hierarchikus szabályzó okmányrendszerben. Ez a rész adhatná meg a kapcsolódó okmányokat is, amelyek együttes tanulmányozásával kaphatnánk képet a légi hadviselés teljes spektrumáról.

A **harmadik rész** tartalmazhatná a légierőről, mint katonai szervezetről, és mint haderőnemről, valamint a légtérben folyó fegyveres küzdelem törvényszerűségeiről vallott nézetek szintézisét. Mivel a vezetés és irányítás kérdésköre döntően befolyásolja a fegyveres küzdelem kimenetelét, ezért az ezzel kapcsolatos főbb kérdéseket – a fejezet részeként, vagy akár önálló fejezetként – javaslom kiemelten kezelni.

A **negyedik rész** – ami véleményem szerint a doktrína legnagyobb terjedelmű része lenne – tartalmazná a hadművelési alkalmazás formáinak konkrét leírását. Ebben a részben lenne célszerű bedolgozni a Magyar Honvéd Légierő számára prognosztizálható művelési formák fogalmát, tartalmát, erőforrásait és a végrehajtás speciális követelményeit.

Az **ötödik részben** lehetne tisztázni a légierő és a szárazföldi haderőnem együttes, összhaderőnemi alkalmazásának főbb elveit, valamint – szövetségi viszonyok között – a nemzeti és a szövetségi erőfeszítések integrálásának szabályait. Természetesen az összhaderőnemi és szövetséges alkalmazás kérdéseit az együttes, és szövetséges doktrínáknak kell teljes részletességgel tartalmazniuk.

Mivel a doktrínában célszerű meghatározni a kiképzés és felkészítés rendjét, főbb irányelveit, ezért a **hatodik részben** – ami akár a doktrína melléklete is lehet –, a reális katonai, a légtérrel felhasználó képességek kialakítása céljából javaslom rögzíteni a kiképzés, a felkészítés általánosan megfogalmazott, hosszú távú követelményeit.

Természetesen a doktrína elvei, szabályai folyamatos pontosításokat igényelnek,

amiknek azonban folyamatosan, tudatosan és célirányosan kell lezajlaniuk, ezért a dokumentumnak a permanens doktrínakutatás céljait, főbb területeit, a kutatási eredmények beépítésének mechanizmusát is szükséges tartalmaznia.

9. sz. táblázat A magyar légierő doktrína struktúrája

A MAGYAR LÉGIERŐ DOKTRÍNA STRUKTÚRÁJA (változat)		
A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelvei, biztonsági stratégiája, katonai stratégiája		
A Magyar Honvédség doktrinális irodalomrendszere		
Az állam, a háború, és a fegyveres erő kapcsolatrendszere		
A békeidőszak katonai feladatai	A nemzetközi válságok kezelésének katonai feladatai	A háborús időszak katonai feladatai
A légierő haderőnem rendeltetése, feladatrendszere		
Hadtörténelmi példák az elvek, törvények igazolására		
A LÉGIERŐ DOKTRÍNA		
A doktrína fogalma	A doktrína szerkezete	A doktrína szintjei
Az alkalmazáshoz szükséges kapcsolódó dokumentumok megadása		
A LÉGIERŐ		
A légierő fogalmának meghatározása	A légierő jellemzői, a légi hadviselésről vallott nézetek szintézise	A vezetés-irányítás fő kérdései
A LÉGIERŐ HADMŰVELETI ALKALMAZÁSÁNAK FORMÁI		
A légierő alkalmazása nem háborús katonai műveletekben	A légierő alkalmazásának műveleti formái háborús katonai műveletekben	A légierő békeműveletekben való alkalmazása
A LÉGIERŐ ALKALMAZÁSA ÖSSZHADERŐNEMI ÉS MULTINACIONÁLIS MŰVELETEKBE		
A légierő és a szárazföldi erők erőfeszítései integrálásának a sajátosságai	A multinacionális műveletek követelményei a légierővel szemben	
A KIKÉPZÉS-FELKÉSZÍTÉS, DOKTRÍNAKUTATÁS		
A kiképzés-felkészítés főbb követelményei	A doktrína-kutatás elvei, főbb kérdései	A doktrína alkalmazása, kidolgozásának folyamata

Újszerűen csoportosítottam a Magyar Honvéd Légierő doktrínáját meghatározó tényezőket. Az első csoportba a magyar nemzeti meghatározókat, a másikba pedig a NATO szövetségi tagságunkból levezethető követelményeket csoportosítottam össze.

Megállapítottam, hogy a nemzeti determináns összetevők vizsgálatánál kiinduló alapként foghatjuk fel, hogy a haderő - benne a légierő - a biztonságpolitika végső eszköze. Ebből következően a feladatrendszere a nemzeti értékeket megjelenítő, a nemzeti érdekeket érvényre juttató nemzeti stratégiákból vezethető le.

A **nemzeti determinánsok** közül elsőnek a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínájára, azon belül is a hadműveleti alkalmazási formákat, a vezetés-irányítás,

valamint a logisztikai támogatás fő kérdéseit tárgyaló fejezetekre fókuszáltam a figyelmemet. A haderő minőségi fejlesztését megelőző, átmeneti időszakban azonban fontos determinánsnak tekinthető a légierő jelenlegi állapota, harci képességének helyzete is, a múltból örökölt lehetőségek korlátaival együtt. A fegyveres erők fő feladata és felelőssége a jövőben továbbra is a haza fegyveres védelme lesz, amit elsősorban a Magyar Köztársaság területén és légterében kell megvalósítani. Az agresszió, valamint a haza védelme érdekében végrehajtandó műveleteket döntően befolyásolja a Magyar Köztársaság katonaföldrajzi helyzete, ezért ezt a kérdést is a doktrína determinánsai közé tartozónak tekintettem.

A légierő doktrína legfontosabb **szövetségi determinánsainak** a NATO stratégiai koncepcióját, a légi hadviselés doktrínális felfogását, a légierő vezetésének specifikumait, valamint a NATO összhaderőnemi doktrínáját tekintettem. A felsorolt determinánsok közül véleményem szerint a stratégiai koncepció és a különböző doktrínákban, valamint a legfrissebb kutatási eredményeket tartalmazó hadtudományi folyóiratokban megtalálható légi hadviselési elméletek szintetizáló elemzésével irányelveket képezhetünk a magyar doktrína számára.

Az első fejezetben bemutattam még a katonai doktrína kidolgozásának az elvi folyamatát, és **elemeztem** a doktrína szintjeit a parancsnoki döntéshozatali folyamatban.

A **második fejezet** „*A magyar légierő doktrínájának szövetséges meghatározói*” címet viseli.

A fejezetben először, a szövetséges doktrína-determinánsok közül az Euróatlanti Tanács 1999. április 23-24-i washingtoni ülésén elfogadott „*A Szövetség Stratégiai Koncepciója*” című okmányt vizsgáltam. Röviden összegeztem a dokumentum főbb tartalmi egységeit, összefoglaló táblázatban mutattam be a koncepció struktúráját, valamint az egyes részek leglényegesebb megállapításait.

Rendszerbe foglaltam a stratégiai koncepcióból adódó, a magyar légierő doktrína fejlesztését érintő tényezőket, amelyeket elsősorban a koncepciónak a *szövetség feladatrendszerét, a haderő fejlesztés irányelveit* valamint a feladatok sikeres végrehajtását biztosító *katonai képességeket* leíró részeiből adaptálhatjuk.

Megállapítottam, hogy a koncepcióból levezetett követelmények a légierő doktrínára sokszor csak indirekt módon hatnak, egyfajta jövőképet festenek a szövetség perspektivikus védelmi, válságkezelő és békeműveleteinek stratégiai környezetéről valamint a végrehajtásukat biztosító, megkövetelt katonai képességekről. Reálisan nézve a légierőnk csak hosszabb idő után fog feltétel nélkül megfelelni a koncepcióból levezethető követelményeknek. A NATO működésének egyik alapelve, miszerint egyetlen szövetségesnek se kelljen egyedül a saját nemzeti erejére támaszkodnia az alapvető biztonsági kihívások kezelésében, azonban az **elrettetéshez**, a **kollektív védelemhez** valamint a **teljes spektrumú feladatok végrehajtásához megfelelő katonai képességek fenntartásában** minden tagállamnak részt kell vennie! Ezek a képességek integráltak jelennek meg, az egyes nemzetek szerepének és felelősségének megfelelő súlyozással.

A koncepció egyik legfontosabb része: az „*Irányelvek a szövetség haderejére*” című rész tartalmazza az integrált haderő kulcsfontosságú tulajdonságait és sajátosságait, általános érvényű kereteket nyújt a fegyveres erők szervezésére, a kialakítandó főbb képességeire, valamint az alkalmazás és felkészítés legfontosabb kérdéseire. A felsorolt kulcsfontosságú sajátosságok egy része azonban csak közvetve hat a magyar légierő

hadművelet-elméletére, beleértve a hadműveleti és harcászati doktrínákat is.

Rámutattam, hogy a stratégiai koncepció „*az integrált haderő kulcsfontosságú tulajdonságait*” tovább bontja, részletesen megjeleníti a szövetség fegyveres erőivel szemben támasztott követelményrendszert is. E követelmények szintén a politika szintjén fogalmazódtak meg, egy részük a nemzeti légierő doktrínáktól magasabb szintű szabályzóknak, fejlesztési terveknek adhatnak kiindulási alapot. Azonban néhány ún. részletes követelményt, ha csak távlatilag is valósítható meg teljes mértékben, célszerű a magyar légierő doktrínákba is bedolgozni, illetve e követelmények kell, hogy jelentsék az elkövetkező időszak hadtudományi kutatásainak az alapját, amennyiben a NATO hiteles és egyenjogú tagjai akarunk lenni hosszabb távon.

Összegzésképpen elmondhatom, hogy a dokumentum alkotói csak úgy tartják teljesíthetőnek a jövő század kihívásaiból fakadó perspektivikus feladatokat, ha a szövetség fegyveres erői ezeknek a kívánalmaknak megfelelnek, amely egyértelmű minőségi követelményeket támaszt a Magyar Honvédség, benne a légierő számára.

A stratégiai koncepció analizálásának eredményeként a légierő doktrínára, valamint a korszerű hazai légierő-elméletre vonatkozó főbb következtetésem a következőkben foglalhatók össze:

- A légierőnek, mint biztonságpolitikai eszközrendszernek a jövőbeni feladatait három fő csoportba sorolhatjuk:
 - az ország fegyveres védelmével összefüggő feladatok,
 - az ENSZ Alapokmányával összefüggő feladatok, valamint
 - humanitárius feladatok.
- A magyar katonai képességek - ez különösen igaz a légi hadviselési képességekre - pillanatnyilag erősen korlátozottak, azonban az előttünk álló haderőfejlesztési program fokozatos megvalósításával várhatóan a képességeink is fokozottabb mértékben integrálódhatnak a közös, szövetséges képességekbe.
- E képességek nem csak a fegyverrendszerek, a haditechnika lehetőségeiből vezethetők le, hanem jelentős részét képezi az ún. „szellemi” oldal is, amely a humán erőforrás általános tulajdonságaival, a felkészültséggel, a szervezeti struktúrával, stb. jellemezhető. Tehát, ha a személyi állomány mind jobban elsajátítja a NATO-elveket, ha egyre többen lesznek képesek megfelelő szinten kommunikálni angolul, és ha a szövetségben honos módszereket illetve eljárásokat alkalmazzuk a NATO-ban bevált szervezeti struktúrákban működve, akkor ezáltal is jelentős mértékben növekednek a magyar haderő megkövetelt képességei.
- Az előzőek logikáját követve a mindenkor hatályos magyar légierő doktrínának kell a szellemi bázisát jelentenie a személyi állomány felkészítésének a szövetség lehetséges feladatainak a teljes skálájára.
- A nemzeti doktrínák szintjén meg kell jelennie az egységes, (NATO-kompatibilis) hadműveleti tervezési elveknek és módszereknek.
- A délszláv háborúk és válságok bebizonyították, hogy a szövetség egyik legfontosabb perspektivikus misszióját jelentő válságkezelő és különböző békeműveletek sokszor nagyobb erőfeszítéseket igényelhetnek, mint a totális fegyveres konfliktusok, ezért erre a feladatra is alaposan fel kell készülniük a nemzeteknek, így a magyar légierő doktrínális irodalmában is célszerű a békeműveleteknek, a válságkezelésnek a szövetségben elfogadott elveit és

módszereit belefoglalni.

- A békeműveletekben való aktív részvétel alapfeltételének tekinthető a válságkezelő-képességek kialakításának és fenntartásának a kérdésköre, ezért e képességeknek a megteremtése kiemelt elméleti és gyakorlati feladatot képez a légierővel foglalkozó szakemberek számára.
- Követelmény, hogy a teljes magyar haderőnek át kell vennie a szövetségben szabványosított készenléti, készenléti rendszert, a csapatok besorolását és készenléti idejét már a NATO-ban alkalmazottaknak megfelelően kell végrehajtani.

Szintetizáltam a szövetség légi hadviselési elveit. A vizsgálataimat a légierővel foglalkozó főbb eszmerendszerekre, a légierő hadműveleti alkalmazására és a NATO-légierők vezetési filozófiájára összpontosítottam.

A légierővel foglalkozó főbb nézetrendszerek eszenciájának a megragadását három fő szempont szerint csoportosítottam: **vizsgáltam a légierő koncepciókat, a légierő-elméleteket**, valamint magát a **légierőt, mint a légi hadviselést végrehajtó szervezetet vizsgáló tételeket**.

Definiáltam a légierő-koncepciót, amely a légi hadviselés végrehajtására létrehozott (létrehozandó) erő- és eszközrendszer működtetésének a fő kérdéseit, alapvető működési módjait a haderő többi komponensével való viszonyrendszerében vizsgálja. Röviden összegeztem az önálló, az együttműködő, és a szovjet típusú légierő-koncepció lényegét, **kimutattam**, hogy a NATO-országok jelenlegi gyakorlatában alapvetően az önálló, haderőnemként funkcionáló légierő-koncepció érvényesül, azonban minden doktrinális irodalomban nyomatékosítják, hogy a fegyveres küzdelemben a siker csak a nemzet(-ek) és a haderőnemek együttes erőfeszítésével érhető el. Az önálló légierő és az egyre erősödő összhaderőnemi illetve a multinacionális szemlélet szellemisége át- és áthatja a légi hadviseléssel foglalkozó összes NATO légi doktrínát.

A **légierő-elmélet** azt vizsgálja, hogy a légierő miként tudja elősegíteni a háború (fegyveres küzdelem) politikai céljainak az elérését, más megfogalmazásban azt, hogy a légierő által végrehajtható cselekmények hogyan transzformálhatóak át politikai eredményekké.

Megállapítottam, hogy a légierő-elmélettel foglalkozó kutatások a légi doktrínák fejlődésének egyik fő motorjának tekinthetők, amelyek elemzését és rövid összehasonlítását - először a hazai szakirodalomban - **Robert A. Pape** amerikai politológus módszere szerint hajtottam végre. Elemeztem a légi hadviselés hőskorától napjaink legjelentősebb teóriáig az elméleteket, és egy táblázatban foglaltam össze őket. Jól érzékelhető, hogy a légierőt a biztonságpolitika egyik legfontosabb eszközének tekintik a politikai célok elérése érdekében. Érzékeltetem, hogy a légierő-elmélet modern művelői (Warden, Boyd, Meilinger) milyen jelentős hatással vannak a légi doktrínákra és így a légierő gyakorlati alkalmazására.

Kimutattam, hogy a szövetség légi hadviselési filozófiájának feltárásához, a NATO-légierők alkalmazási elveinek, hadműveleti alkalmazási formáinak elemzéséhez célszerű kiindulási alapként kezelni azt, hogy a szervezet miként határozza meg a magát légierőt, hogyan helyezi el azt a hadviselést végrehajtó erők és eszközök rendszerében. Az elemzések eredményeként **megállapítottam**, hogy képesség-, és szerveztorientált légerő-felfogás terjedt el a NATO-ban. A szerveztorientált megközelítés a légierőt a fegyveres erő egyik haderőnemeként kezeli, amelynek rendeltetése a háború, a fegyveres küzdelem

légi összetevőjének, a légi hadviselésnek a végrehajtása. A képességorientált megközelítés szerint a légierő egy képességet, egyfajta hatalmat jelent, ami biztosítja a továbbítási és tevékenységi színtérként értelmezett légtér katonai céllal történő felhasználásának a lehetőségét.

Megítélésem szerint a meghatározás jól feloldja a NATO-n belüli eltérő hadsereg- és légierő-szervezésekből fakadó ellentmondásokat azáltal, hogy a földön települt repülő- és légvédelmi erők (air force) képességeit – a légtér katonai célú felhasználásával – katonai erőként (air power) értelmezve kivetítik a légtérbe.

Bemutattam, hogy a szövetségben elterjedt a katonai szervezetek, működési folyamatok rendszerszemléletű megközelítéssel történő vizsgálata, amely szerint a légierőt az anyag-, illetve az információfeldolgozási folyamatok alapján vezetési-irányítási és működési (harci) alrendszerekre tagolták.

A légierő-felfogással kapcsolatban az alábbi főbb következtetéseket vontam le:

- A szovjet légierő-koncepcióból következően a magyar légierő jogelődjét jelentő (honi) légvédelmi csapatok képességei nem a klasszikus légierőnek megfelelően lettek kialakítva. Megállapítható, hogy a légierő lehetséges feladatrendszeréből a légvédelmi feladatokra helyezték a hangsúlyt, amellyel meghatározták a hazai elméleti kutatások fő irányait is, ami azt eredményezte, hogy nem alakult ki Magyarországon a légierőben való gondolkodás kultúrája!
- Megítélésem szerint hazánkban is az önálló – haderőnként funkcionáló – légierőt célszerű megvalósítani, mert csak úgy tud kialakulni a megkívánt gondolkodásmód, amely elengedhetetlen, hogy a szövetségben az elvártaknak megfelelően tudjunk tevékenykedni békében és háborúban egyaránt.
- A képesség- és szervezatorientált légierő-közelítés terén, az oktatás és a képzés segítségével, valamint az ilyen témájú szakmai publikációk közzétételével erősíteni szükséges a képességorientált légierőben való gondolkodásmódot.
- A légierőt döntően légi hadviselési képességként értelmezik, amely tükröződik az összes doktrínában és megszünteti az esetleges diszharmóniákat, amelyek az egyes tagállamok eltérő haderőszervezési-modelljéből fakadhatnak.

A NATO légierők hadműveleti alkalmazási formáinak konkrét elemzése előtt leszögeztem, hogy a szövetség elvei és a hazánkban régebben uralkodó hadviselési felfogás alapjaiban különböznek egymástól.

Kimutattam a NATO-ban preferált manőverező hadviselés és a szovjet iskola szerinti ún. felőrlő háborúzás közötti különbséget, amely jelentős befolyással bír magára a doktrínára és benne a légi műveletek belső tartalmára is. A szövetségben az alkalmazható műveleti formák állandó fejlődésen mennek keresztül a potenciális harci környezet változásainak a függvényében. A légi műveletek filozófiai alapját a képességként értelmezett légierőnek, az adott cél elérését leghatékonyabban biztosító szerepkörökben való alkalmazása jelenti. A légierő mai nyugati teoretikusai szerint a légierőt a háború politikai céljai elérése érdekében a légtérrelőrzése, az erő alkalmazása, az erőkifejtés fokozása és az erő támogatása (fenntartása) szerepkörökben célszerű alkalmazni.

Megállapítottam, hogy a légierő hadműveleti struktúrájáról vallott NATO-beli nézetek szintézisének sarokköveként tekinthetjük, hogy a fegyveres küzdelmet összhaderőnemi nézőpontból szemléljük, továbbá a sikert, a háborús győzelmet csak mindhárom haderőnem együttes erőfeszítésével tartják elérhetőnek. Azonban annak ellenére, hogy a fegyveres

küzdelmet egységes egésznek tekintik, az elemzés, a tervezés és a felkészítés elősegítése céljából – lefolyásuk szintere (dimenziója) és jellege szerint – szétválasztják a haditevékenységeket.

A politikai célok elérését biztosító légi műveletek felosztása, tipizálása rendkívül differenciált a szövetséges, és a vezető tagállamok nemzeti légi doktrínáiban, azonban **a leglényegesebb hadművelleti alkalmazási formákban elvi azonosság tapasztalható.**

A „*Stratégiai légitámadás, avagy a légierő szerepe stratégiai perspektívában*” című részben **elemeztem** a kurrens fegyveres konfliktus-felfogást, felhasználva a legfrissebb amerikai kutatási eredményeket.

Bemutattam a „*hagyományos*” (szárazföldi) háború-felfogást és a légierő által preferált ún. „*modern*” teóriát. Röviden vázoltam a stratégiai légitámadás egyik legfontosabb elemét, a Warden-i célpontkiválasztási elméletet.

Tézisszerűen összegeztem a légi szembenállási műveletek célját, tartalmát, a részműveletei lényegét, a légtérelenőrzés fő kérdéseit. Az erő alkalmazása szerepkörben végrehajtott felszíni erők elleni műveletek elemzése során áttekintettem a mai, korszerű műveletek kialakulásának az előzményeit.

Áttekintettem a korszerű légi lefogási és közvetlen légi támogatási műveletek célját, tartalmát, sikeres alkalmazásuk feltételeit.

Megállapítottam, hogy a felszíni erők elleni hadművelleti alkalmazási formák elmélete az utóbbi évtizedben jelentős változásokon ment át, amelyek fő mozgatórugói:

- A fegyveres konfliktus felfogásában történt változások.
- Az egyre jelentősebb szerepet kapó válságkezelési feladatoknak való mind jobb megfelelés igénye.
- A prognosztizált harcmező változásai, a „*nonlineáris harcmező*” megjelenése.
- A harcászati vezetést és irányítást támogató információs rendszereknek a fejlődése, valamint az egyre pontosabb és megbízhatóbb információkat nyújtó harctéri felderítő- és monitorozó rendszerek alkalmazásában rejlő lehetőségek növekedése.

Feltártam, hogy formailag a leglátványosabb változást a művelleti struktúrában a harcmező légi lefogása művelleti kategóriának a megszüntetése jelentette. A két légi lefogási kategóriát, a harcmező megváltozott struktúrája miatt egyesítették, feloldották a légi lefogás és a stratégiai légitámadás célpontjai közötti esetleges ellentmondásokat. Sematikus ábrákkal illusztráltam az „*új*” légi lefogás és közvetlen légi támogatás során alkalmazandó lineáris- és nonlineáris tűzkoordinációs rendszabályokat.

A NATO-légierők által megvalósítható légi műveletek elemzése után a következő főbb következtetésekre jutottam:

- A politikai célok elérését biztosító légi műveletek felosztása, tipizálása rendkívül differenciált a szövetséges, és a vezető tagállamok nemzeti légi doktrínáiban, azonban a leglényegesebb hadművelleti alkalmazási formákban elvi azonosság tapasztalható.
- Tendenciának tekinthető, hogy a hadművelleti formákat tovább differenciálják, amelynek célja a XXI. század feltehetően más típusú konfliktusainak való megfeleltetés, valamint a legújabb technológiák alkalmazásával a műveletek kiterjesztése az ürbe és az „*infotérbe*”.
- Megfigyelhető, hogy a klasszikus hadművelleti alkalmazási formák is folyamatos fejlődésen mennek keresztül, a doktrínáirók megpróbálják úgy továbbfejleszteni

azok belső tartalmát, hogy megfeleljenek a mindenkori hadművelleti környezet által megkövetelt viszonyoknak.

- A háború lehetséges lefolytatásának menetében, valamint a légierő által betöltött szerepében egyfajta paradigmaváltás zajlott le, szakítottak az ún. "hagyományos", vagy másképpen "szárazföldi" szemléletű felfogással. A légierőt egyre inkább, mint biztonságpolitikai eszközrendszert tartják számon.
- Az MH Légierő által végrehajtandó művelleti formáknak elvi azonosságot kell mutatniuk a szövetségben alkalmazottakkal.
- A legfrissebb szellemi áramlatokat folyamatosan értékelünk kell, mert azok legtöbbje később megjelenik a doktrínák szintjén is.
- Az oktatás és képzés terén el kellene rövid időszakon belül azt az helyzetet érni, amikor a kurrens doktrínák a tananyag törzsét képezik majd, amelyet kiegészítenének az előző pontban említett legújabb szövetséges és hazai kutatási eredmények.

A vezetés és irányítás kiemelt jelentősége miatt **összegeztem** a legfontosabb vezetési elveket, formákat, jogosultságokat és kötelezettségeket.

A vezetéssel kapcsolatban a következő főbb következtetésekre jutottam:

- A Magyarország szempontjából lényeges három légierő vezetési szint, térben és időben is elkülönül. A csatlakozást követően a hadművelleti vezetés, irányítás (OPCOM, OPCON) a NATO regionális légi parancsnok feladata és jogköre lett. A harcászati vezetés és irányítási jogkört (TACOM/TACON) a NATO-légierő illetékes hadművelleti szakcsoport és annak parancsnoka gyakorolja (COMICAOC). A harcászati irányítás főbb feladatai kerülnek a nemzeti CRC-hez delegálásra.(ASOC/CRC).
- Az ASOC-rendszer csak korlátozottan képes megvalósítani a NATO-követelményeknek megfelelő „CRC-funkciót”, továbbá a nemzeti alárendeltségben lévő erők harcvezetésére is csak nagy korlátozással képes.
- A harcászati menedzsment (TBM) szintjén a repülő- és légvédelmi rakéta művelleti központok sem képesek a fegyverirányítást, a „harcmenedzsmentet” korlátozás nélkül végrehajtani, hogy csak többek között az IFF képességek hiányát említsük.
- A NATO Légi Irányítási és Vezetési Rendszere is jelenleg átalakítás alatt van, így nekünk a folyamatosan változó struktúrához kell „illeszteni” a nemzeti erőforrásainkat.
- Szemléletmódbeli „lemaradás” is érzékelhető, hiszen többen nem látják be, hogy a Légierő Vezérkar már nem tölt be hadművelleti tervező, hadművellet- és harcvezető funkciót, hanem a kizárólagos felelősége a felajánlott erők NATO-követelmények szerinti felkészítésében, valamint a logisztikai támogatásban van.

A **harmadik fejezetben** a Magyar Honvéd Légierő doktrínájának az alapvető nemzeti meghatározóit foglaltam rendszerbe.

Megállapítottam, hogy a Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrínájának kell integrálnia majd azokat az ismereteket, amelyek szükségesek a nemzeti célok megvalósításáért folytatott összhaderőnemi műveletek sikeres megvívásához. Így az összhaderőnemi doktrína az elvi alapját, egyik legfontosabb kiinduló pontját jelenti a légierő doktrínának. A légierő doktrína szempontjából a művelleti struktúra döntő jelentőségűnek tekinthető, ezért a vizsgálataimat is arra összpontosítottam.

Rámutattam, hogy a doktrínafejlesztők a műveletek tipizálása folyamán egy rendkívül lényeges eltérést tettek a NATO-ban szokásos hadműveleti struktúrától: a katonai műveleteken belül nem a NATO-ban uralkodó légi, szárazföldi és tengeri műveleti kategorizálást alkalmazták, hanem a MH által potenciálisan megvívandó műveletekként a támadó, védelmi és az elszakadási műveleteket prognosztizálták. A doktrína a katonai műveletekben a légierő által végrehajtandó részműveleteket sajátosan közelíti: a kiemelt jelentőségű légvédelmen kívül, megkülönbözteti az ún. légvédelmi jellegű feladatokon kívüli tevékenységeket is. Ide sorolja az ellenséges légierő erői és eszközei elleni támadóharcot, a mélységben történő elszigetelést, az offenzív légi támogatást, a harcászati légi szállítási műveleteket, valamint a légi hadviselés támogató műveleteit.

Főbb következtetésem és kritikai észrevételeim az összhaderőnemi doktrína (tervezet) műveleteivel kapcsolatban a következők:

- A doktrína nem képez egyértelmű irányelveket a légi és a szárazföldi műveletek integrációjára.
- A légi műveleti kategóriáknál nem a legfrissebb kutatási eredményekre támaszkodó, az Öböl-háború tapasztalatait széleskörűen felhasználó doktrínákat tekintették mintának, hanem az AP-3000 brit-, és az ATP-33 (B) szövetségi doktrína képezte a kiindulási alapot. Így a légi műveletek struktúrája nem felel meg a korszerű felszíni erők elleni műveleteknek.

A tágabb értelemben vett doktrína direkt determinánsai közé tartozónak tekintett katonaföldrajzi viszonyok tárgyalását - a teljesség igénye nélkül - csak a komplex elemzés biztosítása érdekében tárgyaltam.

A rövid vizsgálat során az alábbi főbb megállapításokat tettem:

- Természetföldrajzi viszonyaink miatt összességében kijelenthetjük, hogy a geostratégiai helyzetünk kedvezőtlen, ami hatványozottan jelentkezik a légierő által megvalósítandó feladatrendszer vonatkozásában.
- Az aktív légvédelmi harcok megvívásához a földrajzi adottságaink szinte minden irányban kedvezőtlenek. Ezek alapvető okai:
 - A szomszédos országok repülőtereinek relatív közelsége.
 - Az államhatár kis- és földközeli magasságon történő rejtett megközelítését biztosító terepviszonyok.
 - Az ország mélységében elhelyezkedő, a katonai védelem lehetséges súlypontjait képező objektumok (Budapest, Százhalombatta, Paks, Dunaújváros) viszonylag rejtetten megközelíthetőek és támadhatóak.
 - A földi bázisú felderítő és légvédelmi eszközök kedvezőtlen telepítési- és korlátozott alkalmazási lehetőségei.
 - A kismélységekből fakadóan létfontosságú objektumok, városok (megyeszékhelyek) találhatóak az országhatárhoz 1-3 repülési perc távolságra.
- A hátrányos földrajzi adottságaink ellensúlyozására egy sor technikai, és koncepcionális változtatást tartok célszerűnek:
 - Az ország veszélyeztetettségének időszakában, az igazán hatékony és reális védelem biztosítása érdekében feltétlen ki kell egészíteni a földi bázisú felderítő rendszerünket valamely légi telepítésű felderítő eszközzel. Integrálnunk célszerű a NATO Korai Előrejelző és Riasztó Rendszerébe.
 - A légvédelmi fegyverzet jövőbeni modernizációjában prioritásként javaslom

kezelni a reakcióidő problémakörét, mert csak kis reagálási idejű eszközökkel lehet eredményesen oltalmazni a határközeleli objektumainkat.

- A légierő vezetési-irányítási rendszerét mind jobban meg kell feleltetni a C4 (C3)I követelményeinek.
- A hazánk elleni esetleges agresszió katonai elhárítása feltételezi egy átmeneti időszak meglétét ameddig a szövetséges erők be nem érkeznek Magyarországra. Könnyen belátható, hogy ezen átmeneti időszakra szükséges kidolgozni egy a haderő-, benne a légierő-alkalmazási forgatókönyvet, amelynek egyik fő determinánsa a katonaföldrajzi tényezők lehetnek.
- Az előző tételből fakadóan a hatékony védelem érdekében a haderő struktúráját, a kérdéses időszakban kialakítandó diszlokációját, a készségi szolgálatok rendszerét és működtetését is meg kell feleltetni a követelményeknek.
- A tárgyiasult doktrinális irodalomnak konkrétan tükröznie kell a felsorolt kívánalmakat, és egyértelmű ajánlásokat kell megfogalmaznia a gyakorlati alkalmazók számára.

Az eddigiek alapján, megítélésem szerint **a bevezető részben rögzített kutatási célokat elértem, a megfogalmazott feladatokat végrehajtottam.**

Kutatómunkám új tudományos értékű eredményének az alábbiakat tekintem:

1. A legfontosabb NATO-tagállamok légierőinek nemzeti, valamint a szövetség harcászati légi doktrínái tartalmi és formai összehasonlító elemzésének az elvégzését. Az elemzések eredményeként a Magyar Honvéd Légierő perspektivikus alapdoktrínájának (hadműveleti doktrína) legfőbb tartalmi és formai követelményeinek az összeállítását, a dokumentum struktúrájára javaslat kidolgozását.
2. A magyar nemzeti légierő doktrína (légierő-elmélet) fő determinánsai rendszerbefoglalásának az elvégzését.
3. A légierő doktrína szövetséges (a NATO-tagságunkból fakadó) követelményrendszerének a definiálását. A NATO-tagállamokban meghatározó legkorszerűbb légi hadviselési elvek szintetizálását a magyar légierő szellemi integrációs stratégiájának a meghatározásához. A legújabb, elsősorban amerikai kutatási eredményeket, tükröző légi műveletek összefoglalásának az elvégzését, a doktrínákban jelentkező trendek bemutatásához.
4. A légierő doktrína nemzeti determinánsainak a rendszerbefoglalását: a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína tervezetének a légierőre vonatkozó műveleti struktúrájának a vizsgálatát, a Magyar Köztársaság katonaföldrajzi viszonyai befolyásoló hatásának a kimutatását a magyar légierő hadművelet-elméletre, valamint a Magyar Honvédség átmeneti időszakából fakadó sajátosságok megjelenítését.

A kutatásaimat nem fejeztem be, tudományos munkámat a doktrínakutatás területén tovább kívánom folytatni. Megítélésem szerint a kutatási eredményeimre támaszkodva a következő főbb kutatási részterületeken célszerű a közeljövőben vizsgálatokat folytatni:

- A Doktrinális Tanácsok bázisán, a Honvéd Vezérkar, a Honvédelmi Minisztérium és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem bevonásával egy nyílt rendszerű doktrínafejlesztési rendszer kialakítása, ahol a korszerű információ-technológia (internet) segítségével a „virtuális kutatóműhelyben” kifejtethnék a véleményüket a

hadtudomány iránt elhivatott civil szervezetek (MHTT) és magánszemélyek is.

- A szárazföldi és légi műveletek integrálási módjainak a fejlesztése.

Véleményem szerint az értekezésem:

- **Anyaga felhasználható** a katonai felsőoktatásban, az egyetemi alap, kiegészítő és doktori képzésben a **légierő hadművelet-elmélet** tantárgy légierő doktrínával, valamint a NATO-légierők hadműveleti alkalmazási formáival foglalkozó témaköreinek az oktatásához, a tananyagok összeállításához.
- **Kiindulási alapul** szolgálhat a légierő doktrínájával foglalkozó szakembereknek a doktrínafejlesztésben és kutatásban.
- **Hozzájárulhat** a doktrínából kiinduló szabályzók, harcászati kézikönyvek, útmutatók elkészítéséhez.
- **Elősegítheti** a parancsnokok és törzsek hadműveleti-harcászati felkészítését, a személyi állomány egyéni tanulását.
- **Serkentheti** a további kutatómunkát.

Budapest, 2000. július 2.

(Krajnc Zoltán mk. őrnagy)
egyetemi tanársegéd

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

	Ábrák:	oldal
1.sz. ábra	A hierarchikus okmányrendszer egymásra épülése	9.
2.sz. ábra	A nemzeti stratégiák egymásra épülése	11.
3.sz. ábra	A katonai doktrína felfogása a szovjet hadtudomány értelmezésében	12.
4.sz. ábra	A katonai doktrína szerkezete	13.
5.sz. ábra	A tervezett magyar biztonsági okmányrendszer hierarchiája	17.
6.sz. ábra	Az MH Összhaderőnemi Doktrína struktúrája	20.
7.sz. ábra	A légierő tevékenységi hierarchiája	25.
8.sz. ábra	A légi és űr doktrinális dokumentumok rendszere	34.
9.sz. ábra	A légierő doktrína alapvető nemzeti determinánsai	41.
10.sz. ábra	A légierő doktrína legfontosabb szövetségi determinánsai	42.
11.sz. ábra	A doktrína kidolgozásának a folyamata	46.
12.sz. ábra	A doktrína szintjei és a döntéshozatali folyamat	47.
13.sz. ábra	A stratégiai koncepció hatása a magyar légierő doktrínájára	56.
14.sz. ábra	A légierő értelmezése (képeségként, katonai szervezetként)	66.
15.sz. ábra	A légierő, mint rendszer	67.
16.sz. ábra	A légierő szerepkörei	71.
17.sz. ábra	A fegyveres konfliktus „hagyományos”, szárazföldi felfogása	74.
18.sz. ábra	A fegyveres konfliktus „modern” értelmezése	75.
19.sz. ábra	Warden „ötgyűrűs” célpont-tervezési modellje	76.
20.sz. ábra	A „hatgyűrűs” stratégiai célpont-tervezési modell	77.
21.sz. ábra	A felszíni erők elleni műveletek a hagyományos felfogás szerint	81.
22.sz. ábra	A légi lefogás és a közvetlen légi támogatás tűzkoordinációja a lineáris harcmezőn	83.
23.sz. ábra	A felszíni erők elleni műveletek kombinált tűzkoordinálása	85.
24.sz. ábra	Tűzkoordináció a nem lineáris harcmezőn	86.
25.sz. ábra	A MH Összhaderőnemi Doktrína műveleti struktúrája	94.
26.sz. ábra	A légierő légvédelmen kívüli műveleti formái	95.
27.sz. ábra	Az ellenséges légierő elleni támadóharc	96.
28.sz. ábra	Az offenzív légi támogatás műveletei	97.
29.sz. ábra	A harcászati légi szállítás műveletei	98.
30.sz. ábra	A légi hadviselés támogató műveleteinek struktúrája	99.

	Táblázatok:	oldal
1. sz. táblázat	A doktrinális irodalom rétegződése amerikai felfogás szerint	15.
2. sz. táblázat	Az AP-3000 doktrína szerkezete	23.
3. sz. táblázat	Az ATP-33 (B) doktrína szerkezete	27
4. sz. táblázat	Az AJP-3.3 doktrína szerkezete	30.
5. sz. táblázat	Az LDV 100/1. szerkezete	34.
6. sz. táblázat	Az AFDD-1 doktrína szerkezete	37.
7. sz. táblázat	A szövetség stratégiai koncepciójának a szerkezete	50.
8. sz. táblázat	A légierő-elméletek összefoglalása	64.
9. sz. táblázat	A magyar légierő doktrína struktúrája	111.

A KUTATÓI TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYEI

Kritikai fogadtatás	A tudományos pályázat kiírója	Pályázat címe	Elért eredmény
	Magyar Tudományos Akadémia	Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (2000)	
	Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola	Reflexklisztron oszcillátorok frekvencia-stabilitásának a vizsgálata, TDK (1985)	2. díj
	Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem	Az én-kép és a különböző szociális képek összehasonlító vizsgálata a tanulmányi előmenetellel TDK (1995)	3. hely
	Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem	A pedagógiai projektek alkalmazásának lehetőségei a légvédelmi rakéta harcászat oktatásában TDK (1995)	2. díj
	Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem	Magyarország légvédelmi aspektusú katonaföldrajzi értékelésének egyes kérdései TDK (1996)	3. díj
	Magyar Hadtudományi Társaság	A légierő doktrína helye, szerepe, struktúrája, ajánlások a magyar nemzeti sajátosságoknak megfelelő légierő doktrína felépítésére (1997)	2. díj
	Országgyűlés Elnöke, Külügyminiszter	A repülő- és légvédelmi haderőnem - a jövőbeni légierő - NATO-kompatibilitásának egyes feladatai a közelgő integráció tükrében (1997)	Különdíj
	Honvédelmi Minisztérium Oktatási- és Tudományos szervező Főosztály	A NATO-országok légierőiben alkalmazott haditevékenységi (harctevékenységi) formák értelmezése, összevetése a Magyar Honvédség repülő- és légvédelmi csapatainak harctevékenységi formáival, ajánlások a nemzeti követelményeknek megfelelő harctevékenységi formákra a kialakítandó magyar légierő doktrínájában (1997)	Kiemelt díjazással elismerve
	Magyar Honvédség Tudományos szervező Tanácsa	A légi szembenállási hadműveletek vezetésének NATO-elvek szerinti értelmezése (1998)	Pénzjutalom

	Honvédelmi Minisztérium, Új Honvédségi Szemle	A védelmi légi szembenállás NATO-elvek szerinti értelmezése (1998)	2. díj
	Magyar Honvédség Tudomány-szervező Tanácsa	A légierő légvédelmi rakéta- és tüzér csapatainak alkalmazási alapelvei és szabályai a NATO-integráció tükrében (1998)	Pénzjutalom
	Magyar Hadtudományi Társaság	Az elhatározás megalkotása a Légierőnél (1998)	2. díj
	Magyar Hadtudományi Társaság	A légierő feladatrendszeréből fakadó hadszíntér- előkészítési feladatok (1998)	Különdíj
	Magyar Hadtudományi Társaság	A légvédelmi rakéta csapatoknak, mint a légierő egyik komponensének integrálása a NATO egységes légvédelmi rendszerébe, az integrációból fakadó főbb feladatok (1998)	Szerződéses pályázat, kiemelt díjazással
	MH Felderítő Hivatal	A földi telepítésű légvédelem NATO-elvek szerinti felderítő előkészítése (1999)	Különdíj
	Magyar Honvédség Tudomány-szervező Tanácsa	A földi telepítésű légvédelem NATO-elvek szerinti tervezése (1999)	Pénzdíj
	Magyar Hadtudományi Társaság	Légierő doktrínák a NATO-ban (1999)	3. díj
	Magyar Hadtudományi Társaság	A légierő vezetésének NATO-elvek szerinti értelmezése (1999)	1. díj
Szerkesztői munka	<ol style="list-style-type: none"> 1. A légvédelemben alkalmazható NATO-jelek és jelzések. Egyetemi tansegédlet, ZMNE, 1999, 2. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hallgatói Közlemények 3. 1998-2000 évfolyamaiban a fórumrovat szerkesztése. 		
Tudományos testületekben tagság, tisztség	<ol style="list-style-type: none"> 1. Magyar Hadtudományi Társaság Légierő Szakosztály (tagság), 2. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hallgatói Közlemények szerkesztő bizottsági tag, fórumrovat-vezető 		

PUBLIKÁCIÓS LISTA

Önálló könyv, könyvfejezet

1. A repülő és légvédelmi csapatok, valamint a NATO légierő harci alkalmazásának formái („A légierő fejlesztése” c. monográfia önálló fejezeteként, HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1997.)

Tanulmány

2. A légierő doktrína helye, szerepe, struktúrája, ajánlások a magyar nemzeti sajátosságoknak megfelelő légierő doktrína felépítésére, 1997, a Magyar Hadtudományi Társaság tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István
3. A NATO országok légierőiben alkalmazott haditevékenységi (harctevékenységi) formák értelmezése, összevetése a Magyar Honvédség repülő- és légvédelmi csapatainak harctevékenységi formáival, ajánlások a nemzeti követelményeknek megfelelő harctevékenységi formákra a kialakítandó magyar légierő doktrínájában, 1997, a Honvédelmi Minisztérium Oktatási- és Tudományszervező Főosztályvezetőjének a pályázatára,
4. A korszerű informatikai kompatibilitás néhány kérdése a NATO szövetséges és a magyar légierő légtérellenőrző rendszerei között, 1997, az Országgyűlés Elnökének és a Külügyminiszternek a NATO-EU integrációs tudományos pályázatára, társszerző: Papp Tibor,
5. A repülő- és légvédelmi haderőnem - a jövőbeni légierő - NATO-kompatibilitásának egyes feladatai a közlégő integráció tükrében, 1997, az Országgyűlés Elnökének és a Külügyminiszternek a pályázatára, társszerző: Tatorján István,
6. A légi szembenállási hadműveletek vezetésének NATO-elvek szerinti értelmezése, A Magyar Honvédség Tudományszervező Tanácsának 1998. évi tudományos pályázatára, társszerző: Dr. Ruttai László,
7. A védelmi légi szembenállás NATO-elvek szerinti értelmezése, Az Új Honvédségi Szemle és a Honvédelmi Minisztérium 1998. évi tudományos pályázatára, 2. díj, társszerző: Dr. Ruttai László,
8. A légierő légvédelmi rakéta- és tüzér csapatainak alkalmazási alapelvei és szabályai a NATO-integráció tükrében, A Magyar Honvédség Tudományszervező Tanácsának 1998. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István,
9. Az elhatározás megalkotása a Légierőnél, a Magyar Hadtudományi Társaság 1998. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István)
10. A légierő feladat rendszeréből fakadó hadszíntér- előkészítési feladatok, a Magyar Hadtudományi Társaság 1998. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István,
11. A légvédelmi rakéta csapatoknak, mint a légierő egyik komponensének, integrálása a NATO egységes légvédelmi rendszerébe, az integrációból fakadó főbb feladatok, a Magyar Hadtudományi Társaság 1998. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István,
12. A légierő és a légi hadviselés doktrinális értelmezése a NATO-ban, az Új Honvédségi Szemle és a HM Sajtó Főosztályának 1999. évi tudományos pályázatára,
13. A földi telepítésű légvédelem NATO-elvek szerinti tervezése, a Magyar Honvédség Tudományszervező Tanácsának 1999. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István, Horváth Mihály,

14. A földi telepítésű légvédelem NATO-elvek szerinti felderítő előkészítése, a Magyar Honvédség felderítő Hivatal 1999. évi tudományos pályázatára, társszerző: Tatorján István, Horváth Mihály,
15. Légierő doktrínák a NATO-ban, a Magyar Hadtudományi Társaság 1999. évi tudományos pályázatára,
16. A légierő vezetésének NATO-elvek szerinti értelmezése, a Magyar Hadtudományi Társaság 1999. évi tudományos pályázatára,

TDK pályázati tanulmányok:

17. Reflexklisztron oszcillátorok frekvencia stabilitásának vizsgálata (1985, Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola Légvédelmi Rakéta- és Tüzér tanszék, XVII.sz. OTDK)
18. Az én-kép és a különböző szociális képek összehasonlító vizsgálata a tanulmányi előmenetellel.(1995)
19. A pedagógiai projektek alkalmazásának lehetőségei a légvédelmi rakéta harcászat oktatásában. (1995)
20. Magyarország légvédelmi aspektusú katonaföldrajzi értékelésének egyes kérdései. (1996)

Cikk

21. A pedagógiai projektek alkalmazásának lehetőségei a harcászat tárgy tanítási-tanulási folyamatában (1996, ZMKA Hallgatói Közlemények/46.sz.),
22. Néhány gondolat a légierő doktrínájáról.(1998, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények/2.sz.),
23. Brit nézetek a légi hadviselésről (az AP-3000 Királyi Légierő doktrínájának rövid ismertetése) (1998, ZMNE Hallgatói Közlemények/3.),
24. A légierő NATO-kompatibilitása (Új Honvédségi Szemle 1998/12., társszerző: Tatorján István),
25. A légierő doktrína helye, szerepe, struktúrája, ajánlások a magyar nemzeti sajátosságoknak megfelelő légierő doktrína felépítésére (Hadtudomány 1998/3, társszerző: Tatorján István),
26. A védelmi légi szembenállás NATO-elvek szerinti értelmezése. Új Honvédségi Szemle 1999/3, társszerző: Dr. Ruttai László),
27. A védelmi légi szembenállási hadműveletek végrehajtása és vezetése. Új Honvédségi Szemle 1999/4, társszerző: Dr. Ruttai László, Tóth Sándor),
28. A katonai légtérmenedzsment alapjai. Magyar Honvéd, X. évf. 8. sz., 1999. február. 26.), társszerző: Dr. Ruttai László,
29. A felszíni erők elleni légi műveletek doktrinális értelmezése a NATO-ban, Repüléstudományi Közlemények 2000/1. ZMNE Repülőtiszti Intézet, társszerző: Palik Mátyás

Tankönyv, felsőoktatási jegyzet

30. A légi szembenállás alapjai, egyetemi jegyzet, ZMNE, 1999, társszerző: Dr. Ruttai László, Tóth Sándor
31. A légvédelemben alkalmazható NATO jelek és jelzések, egyetemi tansegédlet, ZMNE, 1999, (szerkesztőként)
32. Légierő hadművelet elmélet, oktatási multimédia CD, önálló fejezetek, (megjelenése folyamatban)

33. Légierő hadművelet-elmélet önálló fejezete, (ZMNE, 2000, megjelenése folyamatban)

Szabadalom, vagy más értékelhető alkotás

34. Korreferátum a NATO-magyar légvédelmi rakéta integrációs szimpóziumon, 1998, Budapest,

35. Előadások a Tudomány Napján rendezett PhD-alprogramtanács konferenciáin, 1998, 1999, 2000, Budapest, ZMNE

36. A felszíni erők elleni légi műveletek doktrínális értelmezése a NATO-ban (előadás), „A megújuló magyar repülőszakember képzés” tudományos konferencia, 2000, Szolnok

FELHASZNÁLT IRODALOM

(MSZ ISO 690/1994. Bibliográfiai hivatkozások szabvány szerint alfabetikus sorrendben)

DOKTRÍNÁK, SZABÁLYZATOK:

1. AAP 6 (U) NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Ideiglenes Munkacsoport, 1997,
2. Air Force Basic Doctrine, Air Force Doctrine Document 1. Alabama, Headquarters Air Force Doctrine Center, Maxwell AFB, 1997,
3. Air Warfare, Air Force Doctrine Document 2-1. (first draft), Alabama, Headquarters Air Force Doctrine Center, Maxwell AFB, 1998,
4. AP 3000. A Királyi Légierő doktrínája, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Ideiglenes Munkacsoport, 1997,
5. ATP 33 (C) (AJP-3.3) Joint air and space operations doctrine,(second study draft), Brussels, NATO Military Agency for standardisation, , 1998.
6. ATP-33 (B) NATO harcászati légierő doktrína, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Ideiglenes Munkacsoport, 1997,
7. Counterland, Air Force Doctrine Document 2-1.3., Alabama, Headquarters Air Force Doctrine Center, Maxwell AFB, 1999,
8. Doctrine for Joint Fire Support, Joint Pub. 3-09., Washington, Joint Chiefs of Staff, 1998,
9. LDV 100/1. A német légierő alkalmazása és vezetése, Budapest, Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Ideiglenes Munkacsoport, 1997,
10. Leadership and Command, Air Force Doctrine Document 1-3. (first draft), Alabama, Headquarters Air Force Doctrine Center, Maxwell AFB, 1999,
11. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína (tervezet, 2. változat), Budapest, HVK, 1999,
12. Strategic Attack, Air Force Doctrine Document 2-1.2., Alabama, Headquarters Air Force Doctrine Center, Maxwell AFB, 1998,

KÖNYVEK, ÉRTEKEZÉSEK, JEGYZETEK:

13. CZÉKUS János: A légvédelmi rendszer hatékonysága a rádiólokációs biztosítás minősége függvényében, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1990,
14. GASPARICS Péter: A légvédelmi rakétacsapatok felderítési, vezetési és tűzrendszere együttes vizsgálatának elvi kérdései a kis- és földközeli magasságon, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1991,
15. Hadtudományi Lexikon, Magyar Honvédség és Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, főszerk.: SZABÓ József, ISBN 963 04 5226x
16. HADNAGY Imre: A légierő légvédelmi rendszerének harci lehetőségei, PhD-értekezés, Budapest, ZMNE, 1997,
17. Katonai Lexikon, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985, szerk.: DAMÓ László, ISBN 963 326 510 X
18. KOCZKA József: A Magyar Néphadsereg rádiótechnikai csapatainak és vezető szerveinek története 1945-től 1980-ig, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1989,
19. KOVÁCS Pál Sándor: A honi légvédelmi rakétadandár tüzelési változatainak előkészítése a modellezés grafoanalitikus módszerével, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1986,

20. KRAJNC Zoltán – RUTTAI László – TÓTH Sándor: A légi szembenállás alapjai, Egyetemi jegyzet, Budapest, ZMNE, 1999,
21. KURUCZ István: A honi rádiótechnikai egység (magasabb-egység) harcvezetési és harctevékenységi folyamatainak korszerűsítése, a vezetés-technikai eszközök rendszerbe állításával összhangban, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1987,
22. LÜKŐ Dénes: A légierő helyének, szerepének, rendeltetésének, feladatrendszerének és alkalmazási alapelveinek vizsgálata a Magyar Köztársaság NATO-integrációjának tükrében, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1997,
23. PERCZEL György (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza, Egyetemi tankönyv, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1996, ISBN 963 463 079 0,
24. RUTTAI László: A légvédelmi rakétaegység harctevékenységének működési modellje, a harctevékenység vezetésének rendszerszemléletű megközelítése, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1995,
25. SERES György: A fegyveres küzdelem, mint rendszer, Doktori értekezés, Budapest, ZMKA, 1990,
26. SOROSY Tamás: A csapatlégvédelem szakkiképzési rendszere, a rendszer funkcionálása, a továbbfejlesztés lehetőségei, Egyetemi doktori értekezés, Budapest, ZMKA, 1992,
27. SZILÁGYI Tivadar: A rádiótechnikai csapatok harcászati ismeretelméleti alapjai, Kandidátusi értekezés, Budapest, ZMKA, 1991,
28. The New Encyclopaedia Britannica, Chicago, Chicago University, 1987, 15. kiadás, ISBN 0852 295294,

TANULMÁNYOK:

29. ARATÓ János: A levegőben folyó fegyveres küzdelemmel és a légerő alkalmazásával kapcsolatos nézetek a NATO-ban, In.: NATO - orientáció és katonai felsőoktatás, (tanulmánygyűjtemény) Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Ideiglenes Munkacsoport és ZMNE, Budapest, 1996,
30. Hadtudományi Tájékoztató 1997/3. Szerk.: KISS Jenő, A honvédelemmel kapcsolatos aktuális nézetek a Magyar Köztársaságban (konferencia anyag), Budapest, Honvéd Vezérkar Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1997,
31. KÁLLAI László-NÉMETH Sándor: Az MH összhaderőnemi doktrínája kialakításának aktuális kérdései, In.: A hadviselés és a doktrínák (MH szintű tudományos konferencia vitaanyaga) Budapest, Honvéd Vezérkar, 1998,
32. KORMOS László: Doktrínális kérdések - légierő és légvédelem. In.: Hadtudományi tájékoztató, 1997/4, Honvéd Vezérkar Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1997,
33. KOSITZKY Attila: A harcászati légierő helyzetéről és fejlesztésének lehetőségeiről, Hadtudomány (konferencia különkiadás), 1998, ISBN 963 03 6528 6,
34. KŐSZEGVÁRI Tibor: A katonai doktrína új fogalma, In: Hadtudományi Tájékoztató 1997/3, Honvéd Vezérkar Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1997,
35. KURTA Gábor: A NATO harcászati légierő parancsnoklása és vezetése, In.: NATO - orientáció és katonai felsőoktatás, (tanulmánygyűjtemény) Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Ideiglenes Munkacsoport és ZMNE, Budapest, 1996,
36. KURTA Gábor: A légierő vezetése és alkalmazása a NATO-csatlakozás utáni átmeneti időszakban, In.: Új Honvédségi Szemle, 2000/2., ISSN 1585-4167

37. LÁNSZKI János – SÍPOSNÉ Kecskeméti Klára – NAGY Miklós: A katonaföldrajz helye és szerepe az ország védelmi felkészítésében (Bevezető tanulmány), In.: Hadtudományi Tájékoztató, 1995/1. Honvéd Vezérkar Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1995,
38. MATUS János: Biztonsági koncepciók és NATO kompatibilitás. In.: Hadtudományi Tájékoztató 1997/3, Budapest, Honvéd Vezérkar Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1997, ISBN 963 037 893 0,
39. MATUS János: A stratégia elméleti és gyakorlati jelentősége a haderőtervezésben, In: NATO/EU csatlakozás és a védelmi szektor, Budapest, ZMNE, 1999, ISBN 963 037 893 0,
40. Segédlet a doktrínális dokumentumok megírásához, In.: NATO - orientáció és katonai felsőoktatás, (tanulmánygyűjtemény) Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Ideiglenes Munkacsoport és ZMNE, Budapest, 1996,
41. SIKLÓSI Péter: A biztonság- és védelempolitikai alapelvek és a nemzeti biztonsági stratégia megszületése, In: NATO/EU csatlakozás és a védelmi szektor, Budapest, ZMNE, 1999, ISBN 963 037 893 0,
42. SOROSY Tamás: A légvédelem alapkérdései a NATO-ban, In.: NATO - orientáció és katonai felsőoktatás, (tanulmánygyűjtemény) Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Ideiglenes Munkacsoport és ZMNE, Budapest, 1996,
43. SZTERNÁK György: A nemzeti biztonsági stratégia, a nemzeti katonai stratégia és a katonai doktrínák, In: NATO/EU csatlakozás és a védelmi szektor, Budapest, ZMNE, 1999, ISBN 963 037 893 0,
44. TÓTH Sándor: A légierő doktrína, követelményei és ami előtte és mögötte van, In.: A hadviselés és a doktrínák (MH szintű tudományos konferencia vitaanyaga) Budapest, Honvéd Vezérkar, 1998,
45. URBÁN Lajos. A magyar katonai stratégia koncepciója, In: NATO/EU csatlakozás és a védelmi szektor, Budapest, ZMNE, 1999, ISBN 963 037 893 0,
46. ZAKARIÁS Győző: A hadviselés és a doktrínák, In.: A hadviselés és a doktrínák (MH szintű tudományos konferencia vitaanyaga), Budapest, Honvéd Vezérkar, 1998,

PERIODIKÁK:

47. ALLISON, John: The Royal Air Force in an era of change, In.: Rusi Journal, 1999/February-March, Royal United Institute for Defence Studies, Whitehall, London,
48. A Szövetség Stratégiai Koncepciója, In: NATO-tükör - Dokumentáció 1999. Nyár (D7), Brussels, P. Daniel, 1999,
49. GASPARICS Péter –RUTTAI László – MISIK Tibor: A légvédelmi rakétacsapatok harctevékenysége vezetésének fejlesztési lehetőségei, a légvédelmi rakéta szakértői rendszer, In: Új Honvédségi Szemle 1997/1, ISSN 1585-4167,
50. GYURICZA BÉLA - SIKLÓSI PÉTER: A Magyar Köztársaság biztonsága az ezredfordulón. In.: Hadtudomány 1997/2., ISSN 1215-4121,
51. HADNAGY Imre: A térinformatika alkalmazása egy sajátos katonai tevékenységi formában, a légvédelmi harcban, In: Új Honvédségi Szemle 1996/3, ISSN 1585-4167,
52. KRAJNC Zoltán – TATORJÁN István: A légierő NATO-kompatibilitása, In.: Új Honvédségi Szemle, 1998/12., ISSN 1585-4167,

53. KRAJNC Zoltán – TATORJÁN István: A légierő doktrína helye, szerepe, struktúrája, ajánlások a magyar nemzeti sajátosságoknak megfelelő légierő doktrína felépítésére, In.: Hadtudomány 1998/3, ISSN 1215-4121,
54. KRAJNC Zoltán - TATORJÁN István: A légierő doktrína helye, szerepe, struktúrája, ajánlások a magyar nemzeti sajátosságoknak megfelelő légierő doktrína felépítésére, In.: Hadtudomány 1998/3, ISSN 1215-4121,
55. KRAJNC Zoltán - RUTTAI László: A védelmi légi szembenállás NATO-elvek szerinti értelmezése, In.: Új Honvédségi Szemle 1999/3, ISSN 1585-4167,
56. KRAJNC Zoltán - RUTTAI László – TÓTH Sándor: A védelmi légi szembenállási hadműveletek végrehajtása és vezetése. Új Honvédségi Szemle 1999/4, ISSN 1585-4167,
57. KURTA Gábor: A légierő vezetése és alkalmazása a NATO-csatlakozás utáni átmeneti időszakban, In.: Új Honvédségi Szemle, 2000/2., ISSN 1585-4167,
58. MELINGER, Phillip S.: The ten propositions regarding of the Air Power, In.: Air Power Journal 1996, Spring
59. NAGY SÁNDOR- ZAKARIÁS GYÖZŐ: A katonai doktrínák kidolgozásának a helyzetéről, In.: Hadtudomány 1999/3-4., ISSN 1215-4121,
60. PEKÓ József: A védelmi doktrínánk modernizációjáról, In.: Hadtudomány, 1997/1., ISSN 1215-4121,
61. PEKÓ József: A magyar nemzeti katonai stratégia alapkérdései, In.: Hadtudomány, 1997/2., ISSN 1215-4121,
62. QUIGGIN, Thomas: Do airstrikes amount to an effective policy?, In.: Rusi Journal, 1999/April-May, Royal United Institute for Defence Studies, Whitehall, London,
63. RUTTAI László – TÓTH Sándor: A repülő és légvédelmi csapatok működési folyamatai, alrendszerei, és azok céljai In.: Új Honvédségi szemle 1998/12., ISSN 1585-4167,
64. SCHLEICHER Imre: Vezetés és menedzsment, In.: Vezetéstudomány, 1995/7. sz., BKE Vezetőképző Intézet,
65. STEFANCSIK Ferenc: A katonaföldrajz jelentősége a hadászati, hadműveleti tervezésben, In.: Új Honvédségi szemle 1996/1., ISSN 1585-4167,
66. SZABÓ Pál: Megújul a NATO légi vezetési és ellenőrzési rendszere, In.: Új Honvédségi Szemle, 1997/12., ISSN 1585-4167,
67. SZENTES László: A légvédelmi rendszer struktúrája kialakításának elméleti megalapozása, In: Hadtudomány, 1995/2, ISSN 1215-4121,
68. TALLA István: A magyar Légierő doktrínája, In.: Bolyai Szemle, Különszám, Budapest, BJKMF, 1998, ISSN 1416-1443,
69. WILLCOCKS, M. A.: A jövő konfliktusa és a katonai doktrína, In.: Rusi Journal 1994/March, Royal United Institute for Defence Studies, Whitehall, London,

ELŐADÁSOK:

70. TALLA István: A légierő NATO integrációs feladatai végrehajtásának eddigi tapasztalatai, 2000, „A megújuló magyar repülőszakember képzés” című tudományos konferencia,
71. TÓTH Sándor: A MH és a Légierő helye a NATO-ban, a Légierő által megoldható feladatok köre a szövetségi rendszerben, 2000, „A megújuló magyar repülőszakember képzés” című tudományos konferencia,

72. KURUCZ István: Az ASOC és alkalmazásának tapasztalatai, 2000, „A megújuló magyar repülőszakember képzés” című tudományos konferencia,
73. SHORT, Michael C.: A NATO légteréért felelős parancsnok kötetmei és felelőssége, Légierő szeminárium 2000,

EGYÉB:

74. A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei. Magyar Közlöny. 1998/120. sz.,
75. BUCHANAN, Thomas H.: The need for Battle Manager in the Tactical Air Control System, In.: Air Power Journal, 1987 Summer, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>,
76. CHAPMAN, Robert M.: Technology, Air Power and the Modern Theater Battlefield, In.: Air Power Journal, 1988 Summer, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>,
77. FORBES, David T.: Command and Control of the Theater Air Control System, in Concepts in Airpower for the Campaign Planner, Maxwell AFB, Ala.: Air Command and Staff College, 1993, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/forbes>,
78. GLOCK, John R.: The evolution of air force targeting, In.: Air Power Journal, 1994 Fall, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>,
79. GRINTER, E. Lawrence – SCHNEIDER, Barry E.: On Twenty-first Century Warfare, In.: Battlefield of future, Air University, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/index.html>,
80. KRULAK, Charles C.: A Matter of Strategic Focus, In: Air Power Journal, 1997 Spring, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>,
81. SZAFRANSKI, Richard : Parallel War and Hyperwar: Is Every Want a Weakness? In.: Battlefield of future, Air University, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/index.html>,
82. SCHNEIDER, Barry R.: Principles of War for the Battlefield of the Future, In.: Battlefield of future, Air University, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/index.html>,
83. WARDEN, John: Enemy as a system, In: Air Power Journal, 1995 Spring, <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apjindex.html>,

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Az AP-3000 és az ATP-33(B) műveleteinek a struktúrája
2. számú melléklet: A stratégiai súlypontok meghatározásának az algoritmus